

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD’NİN
ULUSLARARASI TERÖRİZMLE MÜCADELEYE İLİŞKİN
GÜVENLİK POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yücel ACER**

**Hazırlayan
Tolga ÇEVİK**

Çanakkale - 2008

T. C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Tolga ÇEVİK'e ait "11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Uluslararası Terörizmle Mücadeleye İlişkin Güvenlik Politikası" adlı Çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan
Doç. Dr. Yücel ACER (Danışman)

(İmza)

Üye
Doç. Dr. İbrahim KAYA

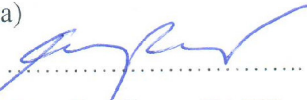
(İmza)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Soner KARAGÜL

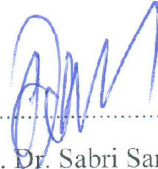
(İmza)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Kerem BATIR

(İmza)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Sabri Sami TAN

11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Uluslararası Terörizmle Mücadeleye İlişkin Güvenlik Politikası

Tolga ÇEVİK

ÖZET

ABD'yi hedef alan 11 Eylül Saldırıları, sadece ABD'nin değil tüm dünyanın güvenlik algılamalarında terörizmi en üst sıraya yerleştirmiş ve bu bağlamda uluslararası konjonktürü büyük ölçüde değiştirmesi bakımından bir milat olarak kabul edilmiştir. Bu süreçte ABD, sadece saldırıların hedefi olması sebebiyle değil; saldırılar sonrası uyguladığı dış politika açılımlarıyla ve bu değişime en çok katkı sağlayan aktör olması açısından da büyük önem taşımaktadır. Ayrıca sahip olduğu konum itibarıyla uluslararası terörizmle mücadele konusunda diğer devletler için bir model oluşturması, ABD'yi önemli kılan diğer bir etkidir.

ABD'nin uluslararası terörizmle mücadeleye yönelik güvenlik politikalarının iç politika ayağını, istihbarat alanında yapılan reformlar, yasal düzenlemeler ve uygulamalar oluştururken, söz konusu politikaların uluslararası alandaki yansımaları ise, Afganistan ve Irak'a yönelik askeri operasyonlarla şekillenmiştir.

11 Eylül Saldırıları sonrası dönemde ABD'nin uluslararası terörizmle mücadele politikalarını, ulusal ve uluslararası alandaki yansımalarıyla birlikte analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada, söz konusu politikaların uluslararası terörizmi bir tehdit olarak zayıflatmada ne kadar başarılı ve etkin olduğu belli açılardan değerlendirilmeye çalışılmıştır. Son olarak, bu politikalarda yapılan stratejik hatalardan da yola çıkılarak, uluslararası terörizmle mücadelede daha etkin ve başarılı politikalar oluşturmada yeni fikirlerin önünü açacak bazı önerilere yer verilmiştir.

**U.S. Security Policy Related To Fighting Against International Terrorism
After September 11 Attacks**

Tolga ÇEVİK

ABSTRACT

The attacks on certain targets in the USA on 11th September have put international terrorism at the top of the priority list of the security agenda in the USA and many other western countries. Since it also affected very deeply the international policies of these countries, these attacks have been regarded as a beginning of a new era in international relations.

It seems that the USA has played a leading role in the fight against international terrorism. Changing national policies of the USA against counter terrorism have been based on the reforms on the intelligence, legal regulations and formulation of policies, internal or international. The reflections of these new policies on international level have been demonstrated with operations in Afghanistan and Iraq.

Description and examination of effectiveness of these USA new security policies after September 11 is the subject-mater of this study. In this context, reflections of these policies on both national and international arena are reviewed. The examination will be with reference to national and international perceptions about the policies and the current status of the terrorist organizations. At the end of the study, some proposals have been made for more effective policies related to fighting against international terrorism by considering strategical mistakes on these policies.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR CETVELİ	vii
GİRİŞ	

BİRİNCİ BÖLÜM**TERÖRİZM KAVRAMI VE TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BOYUT
KAZANMASI**

I. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI	7
A. Terör Kavramı.....	7
B. Terörizm Kavramı.....	8
1. Klasik Terörizm.....	10
2. Yeni (Modern) Terörizm.....	12
C. Terörizmi Tanımlamaya Yönelik Çabalar	16
1. Terörizmin Siyasal Boyutuna İlişkin Tanımlar.....	18
2. Terörizmin İşlevsel Tanımları	20
II. TERÖRİZM VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ	24
A. Güvenlik ve Uluslararası Güvenlik Kavramları	24
1. Güvenlik Kavramı.....	24
2. Uluslararası Güvenlik Kavramı.....	26
B. Terörizm ve Uluslararası Güvenlik İlişkisi.....	27
C. Terörizmin Uluslararası Boyut Kazanması.....	28

	iv
1. Devlete Karşı Terör Yaklaşımı.....	31
2. Devlet Terörü Yaklaşımı.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

ABD'YE YÖNELİK TERÖR SALDIRILARI VE KARŞI POLİTİKALAR

I. 11 EYLÜL SALDIRILARI ÖNCESİNDE ABD'NİN UĞRADIĞI TERÖR SALDIRILARI	37
II. 11 EYLÜL SALDIRILARI.....	41
III. 11 EYLÜL ÖNCESİ VE SONRASINDA ABD'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELEYE BAKIŞI.....	43
A. ABD'nin Terörizmi Tanımlama Sorunu.....	43
B. 11 Eylül Öncesinde ABD'nin Uluslararası Terörizmle Mücadele Politikası	45
C. 11 Eylül Öncesi Terörizmle Mücadele Politikaları Kapsamındaki Yasal Düzenlemeler.....	48
D. Terörizmle Mücadelede ABD'nin Yeni Stratejileri.....	49
1. Yeni Muhafazakârlık ve Yeni Muhafazakârlar.....	49
2. Bush Doktrini.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ALDIĞI TEDBİRLER

I. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ALINAN İÇ TEDBİRLER...	59
A. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin Oluşturulması	60

	v
B. İç Güvenlik Bakanlığı'nın Kurulması.....	64
C. PATRIOT Yasası'nın Kabulü	67
D. İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme Yasası'nın Çıkarılması.....	72
E. Terörle Mücadeleye İlişkin Diğer Yasal Düzenlemeler.....	74
1. Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası.....	74
2. İç Güvenlik Ofisi ve İç Güvenlik Konseyi Kurmaya İlişkin Kurucu Yasa.....	76
3. Askeri Güç Kullanma Yetkisi Tanıyan Yasa.....	77
4. Operasyona Hazır Askeri Birliklerin Savunma ve Ulaştırma Bakanlıklarının Emriyle Harekete Geçirilmelerini Öngören Yasa.....	77
5. Hava Taşımacılığı Güvenliği ve Sistem İstikrarı Yasası.....	78
6. Amerika'yı Koruma Yasası.....	79

II. TERÖRİZMLE MÜCADELE KAPSAMINDA ALINAN ULUSLARARASI TEDBİRLER..... 81

A. BM Kapsamında Alınan Kararlar.....	82
B. NATO Kapsamında Alınan Kararalar.....	86
C. Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Operasyonu.....	90
D. Bush Doktrini'nin Önleyici Savaş İlkesi Kapsamında Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu.....	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ

I. ABD'NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARININ YANSIMALARI.....	105
--	------------

	vi
A. Amerikan Kamuoyunun Yaklaşımı.....	106
B. Uluslararası Kamuoyunun Yaklaşımı.....	115
II. SALDIRILARIN ÖNLENMESİNE YÖNELİK İÇ TEDBİRLERİN ETKİNLİĞİ.....	122
III. EL KAİDE'NİN DURUMU VE TERÖRİZM TEHDİDİNİN VARLIĞI SORUNU	126
IV. AFGANİSTAN VE IRAK OPERASYONLARI'NIN ULUSLARARASI HUKUK VE İNSANCIL HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	132
A. Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Harekâtı'nın Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi.....	133
1. Operasyonun Meşru Müdafaa Hakkının Öngördüğü Silahlı Saldırı Şartını Sağlayıp Sağlamadığı	135
2. Saldırıların Afganistan'a İsnat Edilip Edilemeyeceği.....	138
3. Meşru Müdafaa Hakkının Diğer Şartları Açısından Değerlendirilmesi.....	140
a. Aciliyetlik ilkesi.....	140
b. Gereklilik ilkesi	141
c. Orantılılık ilkesi.....	144
4. Operasyonun İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi: CIA'nin Sorgu Yöntemleri ve Guantanamo Örneği.....	145
B. Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'nun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi.....	150
SONUÇ	155
KAYNAKÇA	160

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACLU	: <i>American Civil Liberties Union</i> (Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği)
A.J.I.L.	: <i>American Journal of International Law</i> (Amerikan Uluslararası Hukuk Dergisi)
AWACS	: <i>Airborne Warning and Control Systems Aircraft</i> (Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemi)
BM	: Birleşmiş Milletler
BND	: <i>Bundesnachrichtendienst</i> (Almanya Gizli Servisi)
CIA	: <i>Central Intelligence Agency</i> (Merkezi Haberalma Teşkilatı)
Çev.	: Çeviren
Derl.	: Derleyen
DNI	: <i>Director of National Intelligence</i> (Ulusal İstihbarat Müdürlüğü)
EAPC	: <i>European Partnership Council</i> (Avrupa Ortaklık Konseyi)
ETA	: <i>Euskadi Ta Askatasuna</i> (Bask Ayrılıkçı Örgütü)
FAA	: <i>Federal Aviation Administration</i> (Federal Havacılık Yönetimi)
FBI	: <i>Federal Bureau of Investigation</i> (Federal Soruşturma Bürosu)

FISA	: <i>Foreign Intelligence Surveillance Act</i> (Yabancı İstihbarat Takip Kanunu)
FNL	: <i>Front de Liberation Nationale</i> (Milli Kurtuluş Cephesi)
GAO	: <i>Government Accountability Office</i> (Genel Muhasebat Ofisi)
HAMAS	: <i>Harakat Al-Muqawama Al-Islamia</i> (İslami Direniş Hareketi)
IBDA-C	: İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi
IRA	: <i>Irish Republican Army</i> (İrlanda Kurtuluş Ordusu)
ISAF	: <i>International Security Assistance Force</i> (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü-Afganistan'daki Barış Gücü)
MC	: Milletler Cemiyeti
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MOSSAD	: <i>HaMossad leModi'in v'leTafkidim Meyuhadim</i> (İsrail İstihbarat Servisi)
NATO	: <i>North Atlantic Treaty Organization</i> (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
NCTC	: <i>National Counterterrorism Center</i> (Ulusal Terörizmle Mücadele Merkezi)
NIP	: <i>National Intelligence Programme</i> (Ulusal İstihbarat Programı)
NORAD	: <i>North American Aerospace Defense Command</i> (Kuzey Amerika Hava Sahası Savunma Kumandası)
NSA	: <i>National Security Agency</i> (Ulusal Güvenlik Ajansı)
PKK	: <i>Partiya Karkerên Kurdistan</i> (Kürdistan İşçi Partisi)

- PNAC : *Project for the New American Century* (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi)
- s. : sayfa
- SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- TIDE : *Terrorist Identities Datamark Environment* (Terörist Kimlikleri Veri Tabanı)
- TSC : *Terrorist Screening Center* (Terörist Görüntüleme Merkezi)
- UCM : Uluslararası Ceza Mahkemesi
- USA : *United States of America* (Amerika Birleşik Devletleri)
- USA PATRIOT : *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism* (Terörizmi Engellemek ve Durdurmak için Gereken Uygun Araçları Sağlayarak ABD'yi Birleştirme ve Güçlendirme Yasası)
- U.S. : *United States* (Birleşik Devletler)
- USAK : Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi
- WMD : *Weapon of Mass Destruction* (Kitle İmha Silahı)

GİRİŞ

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'deki çeşitli binalara yapılan saldırılarla dünya gündeminde en ön sıraya yerleşen terörizm, aslında yeni bir olgu değil aksine tarihin kendisi kadar eski bir savaş biçimidir. Güvenlik kaygılarının insanlığın ortaya çıkışı ile başladığı varsayıldığında, şiddete dayalı korku uygulama yöntemi olarak terörizmin oldukça eski bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir.

Kökenini Latince “*terrere*” kelimesinden alan terör, Fransız İhtilali döneminde siyasal nitelik kazanmıştır. Daha çok toplumlar üzerinde aşırı korku yaratarak onları sindirme ve yönetimleri etkileme amacıyla uygulanan terör eylemleri, zamanla sistematik şekilde kullanılmaya başlanmış ve bu terörizm kavramı ile ifade edilmeye başlanmıştır.

Şiddet vasıtası ile korku yaratmanın sistematik bir halde uygulanması olan terörizm, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından hiç olmadığı kadar uluslararası boyut kazanarak, 21. yüzyılın en önemli güvenlik sorunu haline gelmiştir. Zira artık, ülkeler ve çeşitli oluşumların üzerinde bir blok baskısı kalmamıştır. Küresel çağın modern ve yüksek teknolojik araçlarıyla beslenmeye başlayan terörizm, bu sayede gittikçe daha geniş etki alanına ve tahribat gücüne sahip hale gelmiştir.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak, devletler arasındaki sınırların esnemesi, terör örgütlerinin de dünya üzerine yayılarak güçlenmelerine ortam sağlamıştır. Böylece kimi zaman çağın araçlarını kullanarak kimi zaman da terörizmi bir dış politika aracı olarak kullanan devletlerin desteğini alarak güçlenen terör örgütleri, dünya üzerinde daha büyük yankı uyandıran eylemler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Yapılanma şekilleri, finansman yönetimleri, personellerin eğitim ve uzmanlaşma süreçleri ile adeta çokuluslu bir şirket profili çizen terör örgütleri, artık belirgin bir şekilde uluslararası güvenlik ve barışa yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadırlar.

Radikal İslam temeline dayalı bir terör örgütü olan El Kaide, dünya üzerinde gerçekleştirdiği saldırıların niteliği ve boyutlarıyla, adından en çok söz edilen örgüt haline gelmiştir. Batı ve Batı'nın değerlerini hedef alan çok sayıda büyük saldırıya imza atan El Kaide, 11 Eylül Saldırıları'nın da faili olarak gösterilmiştir.

11 Eylül Saldırıları'nın hedefi olan ABD, bu saldırıların ardından yıllar öncesinde başlattığı terörizmle mücadelesine belirgin şekilde hız vermiştir. Benzer şekilde İngiltere, İrlanda Kurtuluş Ordusu (IRA) ile; İspanya ise Bask ayrılıkçı örgütü ETA ile uzun yıllar mücadele etmiştir. Türkiye de PKK ile yıllar önce başlattığı mücadelesini halen sürdürmektedir.

Gerek kullandığı araçların niteliği gerekse etkinliği açısından gittikçe büyüyen bir tehdit haline gelen terörizme karşı, devletlerin tek başına mücadele ederek başarı sağlayamayacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle terörizme karşı uluslararası işbirliği çerçevesinde bir mücadele stratejisi geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu konuda başta Milletler Cemiyeti (MC) ve sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde olmak üzere uluslararası örgütler kapsamında bazı girişimler olmuştur.

Ancak terörizmle uluslararası işbirliği içinde mücadele etmek bir yana, üzerinde genel kabul görmüş bir terörizm tanımına ulaşmak bile halen mümkün olamamıştır. Bu da yine terörizmin kendisinin taşıdığı siyasal niteliğin bir sonucudur. Bazı devletlerin terörist olarak nitelendirdiklerini, başka devletler çıkarları gereği özgürlük savaşçıları olarak görme tutumlarını terk etmedikleri sürece de bu konuda tam bir uluslararası işbirliğinden söz etmek bir hayli zor görünmektedir.

Dünyanın süper gücü ABD'nin 11 Eylül 2001 tarihinde tüm dünyanın gözü önünde yaşadığı ve alışılmıştan dışındaki terör saldırıları, sadece saldırıların büyüklüğü ve niteliği açısından değil; sonrasında yaşanan süreci de her açıdan etkilediği için, dünya tarihinde bir milat olarak kabul edilebilir. ABD'nin ekonomik ve askeri gücünün sembolleri olan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yolcu

uçakları kullanılarak gerçekleştirilen ve yaklaşık 3000 kişinin yaşamını yitirdiği bu saldırıların en önemli yansıması, hiç şüphesiz süper güç ABD'nin bu saldırılara verdiği karşılık üzerinde olmuştur. Ekonomik ve askeri gücü bilinen ABD'nin böylesine büyük çaptaki saldırılara karşı verdiği yanıt da tahmin edildiği gibi saldırıların kendisi kadar büyük ve ses getirici olmuştur.

11 Eylül Saldırıları'nın ardından terör mağduru konumundaki ABD, terörü ve korkuyu içinde yaşan Amerikan kamuoyu başta olmak üzere çok büyük bir uluslararası desteği de arkasına alarak, Afganistan'a bir askeri operasyon düzenlemiştir. Söz konusu saldırıları terör saldırılarından öte bir savaş olarak nitelendiren ABD, terörizme karşı büyük bir savaş başlattığını ve bu savaşta teröristler ve onlara karşı ABD ile birlikte savaşanlar olmak üzere sadece iki taraf olabileceğini ilan etmiştir. Başka bir ifadeyle, “ya bizden yanasınız ya da teröristlerden” olarak özetlenebilecek olan bu tutum, ABD'nin 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele politikalarının temel ilkesi olmuştur.

ABD'nin 11 Eylül Saldırıları sonrasında uluslararası terörizmle mücadele politikalarını konu alan bu çalışmanın amacı, ABD'nin ulusal güvenlik stratejileri kapsamında aldığı iç tedbirler ve uluslararası alanda uygulanan politikaları incelemenin yanı sıra, bu politikaların etkinliğini ortaya koymaktır.

En sonunda terörizmle daha etkin mücadele için öneriler de sunmaya çalışacak olan bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öncelikle terör ve terörizm kavramlarına ve bu kavramların tanımlanmasına ilişkin sorunlara yer verilecektir. Ardından modern çağın araçlarıyla yeni bir boyut kazanan ve Yeni Terörizm¹ olarak bilinen terörizmin nitelikleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca yine terörizmin farklı yönlerine vurgu yapan çeşitli tanımlara yer verilecektir. Aynı bölümün ikinci kısmında ise, güvenlik ile terörizm kavramlarının ilişkisine

¹ JENKINS, Brain M.: “The New Age of Terrorism”, RAND Corporation, National Security Division, 2006, s. 117, www.rand.org/pubs/reprints/2006/RAND_RP1215.pdf, 07.01.2008

değınilecek; terörizmin uluslararası boyut kazanma süreci farklı iki yaklaşım altında analiz edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, tezin asıl konusunu oluşturan ABD'nin terörizmle mücadele politikalarına bir giriş sağlaması açısından, ABD'nin uğradığı terör saldırıları ve bunlara karşı uyguladığı politikalar, 11 Eylül öncesi saldırılar ve 11 Eylül Saldırıları olmak üzere iki kısımda ele alınacaktır. İkinci kısımda ABD'nin terörizmle mücadele politikalarında yeni stratejileri kapsamında, özellikle Bush Dönemi'nde tekrar sahneye çıkan Yeni Muhafazakârlar, ilkeleri ve ABD dış politikasına etkileri ile analiz edilmeye çalışılacaktır. Ardından yine Yeni Muhafazakârlar'ın etkisinde şekillendiğı düşünölen ve ABD dış ve güvenlik politikasına önemli ölçüde yöne veren Bush Doktrini'nin ne olduğı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise, ABD'nin 11 Eylül Saldırıları sonrasında terörizmle mücadeleye ilişkin güvenlik politikaları iki kısımda incelenecektir. Birinci kısımda ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejileri çerçevesinde aldığı iç tedbirler ve başta Patriot Yasası olmak üzere, gerçekleştirilen yasal düzenlemeler detaylı şekilde analiz edilmeye çalışılacaktır. İkinci kısımda ise, Afganistan ve Irak'a yönelik askeri harekâtlarla şekillenen uluslararası tedbirler ele alınacaktır. Ayrıca saldırılar sonrasında BM ve NATO bünyesinde alınan kararlara da yer verilecektir.

Çalışmanın esas amacını oluşturan dördüncü ve son bölümünde ise, ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının etkinliğı ortaya konmaya çalışılacaktır. Dolayısıyla bu bölümde daha çok, önceki bölümde değinilen ulusal ve uluslararası politikalara atıfta bulunularak, bu politikaların ABD'nin uluslararası terörizmle mücadelesine ne ölçüde katkı sağladığı ya da başarı getirdiğı sorgulanmaya çalışılacaktır. Bu etkinlik analizi yapılırken belirlenen bazı çıkış noktalarından hareket edilecektir:

İlk olarak, politikaların meşruiyeti açısından kamuoyunun da önemli bir güç olduğu ilkesinden hareketle, ABD'nin terörizmle mücadele kapsamında uyguladığı politikaların Amerikan kamuoyu ve uluslararası kamuoyu üzerindeki algılamalarına yer verilecektir. Bu çerçevede hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunun görüşlerini ortaya koyması açısından bazı anketlere de yer verilecektir.

İkinci olarak, alınan iç tedbirlerin ne derece etkin olduğunun ortaya konması açısından, ülke içinde yapılması planlanan ancak gerçekleşmeden önlenen saldırılar ve yakalanan teröristlere ilişkin örnek olaylara değinilecektir. Üçüncü olarak, uzun vadede terörizmin kökünü kurutmak hedefiyle yola çıkan Başkan Bush Yönetimi'ndeki ABD'nin bunu ne kadar gerçekleştirebildiği; başta El Kaide olmak üzere terör örgütlerini finansal, personel ve yeni saldırılar düzenleme kabiliyetleri açısından ne ölçüde zayıflatabildiği ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu noktada 11 Eylül Saldırıları'ndan bu yana kendi toprakları içinde başka bir terör saldırısı yaşamayan ABD için terörizmin hala bir tehdit olarak devam edip etmediği sorusuna yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Son olarak, BM Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanımına izin veren yetki kararları yerine meşru müdafaa kapsamında Afganistan'a; sonrasında ise önleyici meşru müdafaa çerçevesinde Irak'a yönelik askeri operasyonlar gerçekleştiren ABD'nin bu operasyonlarının uluslararası hukuk açısından bir değerlendirmesi yapılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, uluslararası terörizmle daha etkin ve başarılı bir mücadele için bazı önerilere yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZM KAVRAMI VE TERÖRİZMİN ULUSLARARASI BOYUT KAZANMASI

21. yüzyılın en önemli güvenlik sorunu haline gelen terörizm, değişen yöntem ve hedefleri ile küresel boyutta bir etki alanına sahip olmuştur. 11 Eylül Saldırıları'na kadar çoğu zaman devletlerin iç sorunu olarak görülen terörizm bu saldırıların ardından uluslararası, hatta küresel çapta mücadele edilmesi kaçınılmaz bir tehdit olarak algılanmıştır.

Ancak taşıdığı siyasal nitelik itibariyle tam olarak ne olduğu konusunda üzerinde genel uzlaşmış bir tanımının olmaması, terörizmle mücadelenin önündeki en önemli engel olarak görülmektedir. Bir devletin terörizm olarak nitelendirdiği eylemleri, başka devletlerin özgürlük adına verilen mücadele olarak nitelendirmesi, uluslararası terörizme karşı mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Diğer yandan terör ve terörizm kavramları arasındaki farklılık da bu konuda bazı karmaşıklıklara yol açmaktadır. Zira korku yaratan şiddet eylemlerini ifade eden “terör” kavramı söz konusu olduğunda, uluslararası alanda bir uzlaşma sağlanması daha kolay olmasına rağmen, bu eylemlerin sistematik olarak uygulanmasını ifade eden “terörizm” kavramı konusunda durum daha zor hale gelmektedir.

Bu bölümde öncelikle, terör ve terörizm kavramlarının tanımlarına yer verilecek; bu kavramlar arasındaki anlam farklılığına vurgu yapılmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise, terörizmin tarihsel sürecine kısaca değinilerek gerek hedefleri ve yöntemleri gerekse saldırıların boyutları ve kullanılan araçlar ile uluslararası bir nitelik kazanan Yeni Terörizm'in unsurları ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu konuda çeşitli uzmanların farklı görüşlerine ve uluslararası toplulukların terörizmin farklı yönlerine vurgu yapan tanımlarına yer verilecek; terörizm ve uluslararası güvenlik arasındaki ilişkiye değinilecektir.

I. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI

Günümüzde zaman zaman terör ve terörizm kavramları birbirlerinin yerine kullanılıyor olsa da bu iki kavram birbirinden farklı anlamlar ifade etmektedir. Terör kavramının sonuna eklenen "izm" basit bir türevden ziyade, çok daha geniş kapsamlı ve birçok açıdan da kökten bağımsız bir kavramın oluşmasına neden olmaktadır.¹ Terör ve terörizm kelimelerinin kullanımında yapılan bazı terminolojik hatalar, bu iki kavram arasındaki farkın ortaya konmasını önemli kılmaktadır.

A. Terör Kavramı

Kökünü Latince “*terrere*” sözcüğünden alan terör deyiimi “korkudan sarsıntı geçirme ve korkudan dehşete düşmeye sebep olma” anlamlarına gelmektedir.² Bu tanıma ilk defa *Dictionnaire de l'Académie Française*'nin 1789'da yayınlanan ekinde rastlanmaktadır. Bu tanım Fransız İhtilali bağlamında kullanılmakta ve Fransız İhtilali, dönemin tarihçileri tarafından “*terör rejimi*” olarak nitelendirilmektedir.³

Türkçe'de yıldırma, korkutma, sistemli şekilde kuvvet kullanma, tedhiş ve sindirme gibi anlamlara karşılık gelen terör kelimesi Fransızca'da toplumda bir grubun, halkın direncini kırmak amacıyla meydana getirdiği ortak korku olarak tanımlanmaktadır.⁴ Kısacası siyasal bir amaca yönelik olan terör, hem şiddet yoluyla

¹ ACER, Yücel: “Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri” Ermeni Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 8, 2003, s. 127.

² WILKINSON, Paul: Political Terrorism, Londra, 1974, s. 9.

³ LAQUEUR, Walter: Terrorism, Boston, 1977, s. 6.

⁴ TOPAL, A. Hamdi: “Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-2004, s. 6.

yaratılan korku ortamını hem de bu ortamı yaratan şiddet eylemlerini ifade etmektedir.

B. Terörizm Kavramı

Daha çok stratejik bir söylemi ifade eden terörizm, terörün siyasi amaçlarına ulaşmak için örgütlü, sistemli ve sürekli şekilde terörü kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır.⁵ Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde tanım konularında ilk başvurulan kaynaklardan biri olan *Black's Law Dictionary*'de terörizm, özellikle siyasal tutumu etkilemek amacıyla, panik oluşturmak veya paniğe neden olmak için şiddetin kullanılması veya kullanılma tehdidinde bulunulması olarak tanımlanmaktadır.⁶ *Encyclopedia of the Social Sciences*'ta yer alan başka bir tanıma göre ise terörizm, örgütlü bir grubun ya da tarafın istediği sonucu elde etmek için başvurduğu yöntem ya da kuramdır.

Tanımlardan da anlaşıldığı üzere birbirine çok yakın anlamlar taşımalarına ve benzer şekilde ifade edilmelerine karşın terör ve terörizm kavramları aslında birbirlerinden belli noktalarda ayrılmaktadırlar. Terör korku yaratmaya yönelik genel bir kavramı yansıtmaya karşılık, terörizm korku ortamı yaratmaya yönelik şiddet sürecini tanımlamaktadır. Bu konuda Bassiouni, söz konusu kavramların anlamını ve kapsamını tam olarak bilmeksizin terörizme göndermede bulunmanın politik olarak kullanışlı olmakla birlikte yanıltıcı olacağını vurgulamaktadır.⁷ Bassiouni'ye göre terörizm;

“İktidarı ele geçirmeye yönelik bir sonuç elde etmek veya belirli bir davanın veya sorunun propagandasını yapmak için, suçu işleyenlerin

⁵ BAŞEREN, Sertaç H.: “Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Hukuki Mücadele Yaklaşımı”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, 1998, s. 157.

⁶ Black's Law Dictionary, 7. Baskı, 1999, s. 1484.

⁷ TOPAL, A. Hamdi: “Uluslararası Hukukta...”, s. 7.

kendileri veya bir devlet adına hareket edip etmediklerine bakılmaksızın, toplumun belli bir bölümünde korku oluşturmak üzere tasarlanmış, uluslararası düzeyde yasaklanmış şiddetin ideolojik olarak saiklenen stratejisidir.”⁸

İki kavram arasındaki ayrımı ortaya koymaya çalışan bir terör uzmanı, terörü herhangi bir amaca -bu amaç çoğunlukla siyasaldır- ulaşmak için sivillerin ve güvenlik görevlilerinin propagandaya yönelik ses getirici eylemlerle öldürülmesi olarak tanımlamaktadır.⁹ Bu eylemlerin de mümkün olduğunca vahşi, kural tanımaz ve her türlü duygusallıktan uzak bir şekilde gerçekleştirilmesi terörist açısından önemlidir.

Terörizm ise, aynı amaçlara yönelik ve aynı nitelikteki eylemleri savunan, stratejilerini anlatan, aktaran, geliştiren bir düşünce disiplini ya da akımı olarak tanımlanabilir.¹⁰ Bu bağlamda terör, stratejik bir eylemi ifade ederken; terörizm stratejik bir söylemi nitelendirir. Dolayısıyla, terör eylemlerini niteliksel tanımlama konusunda ulusal veya uluslararası bir anlaşmazlık söz konusu olmazken, terörizmin içerdiği siyasal ağırlık, ortak bir tanımlamayı oldukça zorlaştırmaktadır. Bunun temelinde ise, terörizmi siyasal malzeme ya da uluslararası ilişkilerde bir araç olarak kullanan devletlerin veya grupların çifte standardı yatmaktadır.¹¹ İşte bu noktada “birilerinin teröristleri, diğerlerinin özgürlük savaşçıları” klişesinden kurtulmak zor hale gelmektedir.

Uluslararası alanda genel kabul görmüş ve üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı bulunmayan terörizm kavramına ilişkin bu tanımlama sorunu, terörizmle mücadelenin önündeki en büyük engeli teşkil etmektedir. Başka bir ifadeyle, siyasi amaçlara hizmet eden terörizm bu yönüyle değişken bir yapıya sahip olmakta ve bir eylem bir devlet için terör eylemi olarak kabul edilirken, aynı eylem başka bir devlet

⁸ BASSIOUNI, M. Cherif : International Terrorism: Multilateral Conventions (1937-2001), Transnational Publishers, New York-2001. s. 16-17.

⁹ BAL, İhsan (Derl.): Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, USAK Yayınları, Ankara-2006, s. 8.

¹⁰ BAL, İhsan (Derl.): Terörizm: Terör..., s. 8.

¹¹ BAL, İhsan (Derl.), Terörizm: Terör ...s. 9.

için özgürlük mücadelesi olarak nitelendirilebilmektedir. Bu da terörizmle mücadelede uluslararası çabaları bir ölçüde sonuçsuz bırakmaktadır.

Laqueur, terörizmin özel karakterine ve işleyiş biçimine, siyasal yönelimine ve uzun vadeli sonuçlarına, onu güdüleyen ve esin veren şeylere ilişkin bütün tartışmaların, öncelikli olarak açık ve anlaşılır bir tanım yapılmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte yapılan tanım üzerinde geniş bir anlaşma olmadıkça, herkesin terörizmi farklı biçimde yorumlaması tehlikesinin ortaya çıktığına dikkat çekmektedir.¹²

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verileceği üzere, farklı yönlerine vurgu yapılan çok sayıda tanımı bulunan terörizm, yeni ve modern bir fenomen değildir. Tarihçesi hakkında da çok sayıda farklı görüşün bulunduğu terörizm bu görüşlerin ışığında Klasik Terörizm ve Yeni (Modern) Terörizm olmak üzere iki dönemsel süreçte incelenebilir.

1. Klasik Terörizm

Klasik Terörizm dönemini, tarihin ilk terör eylemi olarak bilinen Ortadoğu'daki (Eski Filistin) kutsal savaşçı Zelaot-Sicariler'in, Roma vatandaşları ve Roma İmparatorluğu'na destek çıkanlara karşı başlattığı eylemlerin gerçekleştiği M.Ö. 73-66'lara kadar götürmek mümkündür.¹³ Kutsal değerlerden arındırılmış siyasal terörizm ise, ilk kez Fransız İhtilali sırasında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde pozitif bir

¹² LAQUEUR, Walter: "Terörizmin Yorumlanması", GÜZEL, Cemal (Derl.): Silinen Yüzler Karşısında Terör, Ayraç Yayınları, Ankara-2002, s. 95.

¹³ İnsanları köleleştiren mevcut Roma kurallarını değiştirmek amacıyla Romalı, Yunanlı ve Yahudilere karşı şiddet eylemlerine başvuran Zelaotlar'ın bu eylemleri içerdiği siyasal amaçlı şiddet ve sembolik hedef gibi unsurlar nedeniyle terör eylemi olarak kabul edilmektedir. Bakınız: GREENBERG, David: "The Changing Face of Terrorism", <http://www.slate.com/id/115391/>, 04.11.2007; TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, USAK Yayınları, Ankara-2006, s. 38.

anlam ifade eden terörizm, Fransa’da 1789 ihtilalinin ardından başlayan geçici anarşik dönemde, düzen tesis etmenin ve devrim değerlerini korumanın bir aracı olarak kabul edilmiştir.¹⁴ Bu dönemdeki yönetim sistemi “*terör rejimi*” olarak adlandırılmıştır.

Terörizmin siyasi ve sistematik bir nitelik kazanması ise, 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Milliyetçilik akımının hız kazandığı 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başları terör ve şiddet yüzyılı olmuştur. Bu dönemde Amerikalı ve Avrupalı devlet adamlarına yönelik suikastlar ve bombalı saldırılar artmıştır. 19. yüzyıla damgasını vuran teröristler, ülke liderlerine düzenledikleri saldırılar ile gündeme oturmuşlardır.¹⁵ Yine bu dönemde Avusturya Arşidükü Ferdinand’ın bir Sırp tarafından öldürülmesi, dünya tarihine büyük ölçüde yön veren Birinci Dünya Savaşı’nı başlatan bir eylem olmuştur. Bunun gibi özellikle devlet adamlarına yönelik gerçekleştirilen suikastlar, 19. yüzyıl terörizminin en belirgin özelliğini yansıtmaktadır.

Çoğu uzman suikast ve şiddet eylemlerinden yola çıkarak terörizmin tarihçesini Fransız İhtilali yıllarına dayandırırken, bazı terör uzmanları ise bu yaklaşımın oldukça zorlama ve geniş bir terör tanımı için geçerli olabileceğini düşünmektedirler. Onlara göre, bugün anlaşıldığı haliyle terörizm yeni ve modern bir kavramdır. Terörizmin zihinsel altyapısının Fransız İhtilali ile oluştuğunun kabul edilebilir olduğunu; ancak asıl şekillenmesinin Sanayi Devrimi ile geliştiğini belirten bazı uzmanlar, bu anlamda terörizmin yeni bir *hayat* olduğuna dikkat çekmektedirler.¹⁶

¹⁴ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme..., s. 38.

¹⁵ LAQUEUR, Walter: “Terrorism: A Brief History”, Foreign Policy Agenda, U.S. Department of State, Volume: 12, Number: 5, 2007, <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0507/ijpe/laqueur.htm>, 29.10.2007; GÜZEL, Cemal: “Korkunun Korkusu ...”, s. 10.

¹⁶ LAÇİNER, Sedat: “Uluslararası İlişkiler ve Terörizm”, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=227>, 19.12.2006.

2. Yeni (Modern) Terörizm

Gelişen ve değişen dünyada her şey gibi terörizm de yeni bir nitelik, yeni bir boyut ve değişen hedefleri ile yeni bir anlam kazanmıştır ve kazanmaktadır. Özellikle 11 Eylül Saldırıları'nın ardından sıkça sözü edilen Yeni Terörizm (*New Terrorism*), teknolojik gelişmelere paralel olarak yok edici bilginin tüm dünyaya yayılmasıyla kendini hissettirmiştir. Modern Terörizm olarak da nitelendirilen Yeni Terörizm kavramının ilk özelliği, Klasik Terörizm'in aksine, teknoloji ve iletişim ile olan yakın bağlantısıdır. Kimyasal, biyolojik ve diğer büyük öldürücü etkiye sahip silahlar, gelişen teknoloji ve kolaylaşan iletişim ile çok kolay üretilebilir hale gelmiştir. Bu ise, bir ordunun yapamayacağı bir saldırıyı tek bir kişinin yapabilmesi sonucunu doğurmaktadır.¹⁷

Yeni Terörizm'in ikinci önemli özelliği, bir önceki özellik ile bağlantılı olarak, bilginin artık Batı'nın tekelinden çıkması ve ulaşmak isteyen herkesin eline geçebilir hale gelmesidir. Başka bir deyişle, Batı, ötekiler tarafından kendi ürettiği bilgi ve teknolojiyle vurulabilir hale gelmiştir. Teröristler gerek saldırılar sırasında kullandıkları silahlara gerekse örgütlenme yapılarını oluştururken sağladıkları iletişim olanaklarına Batı'nın ürettiği bilgi ve teknoloji sayesinde sahip olmaktadır.¹⁸

Amerikalı güvenlik ve terör uzmanı Jenkins de terörizmin yeni halini, bazı özelliklerini ön plana çıkararak betimlemektedir.¹⁹ Jenkins'in öncelikle vurguladığı husus, terörizmin daha kanlı bir hale geldiğine ilişkindir. Şüphesiz bunda terörizmin

¹⁷ 1995 yılında ABD'de gerçekleşen Oklahoma saldırısı ve aynı yıl Aum Shinrikyo tarikatının Tokyo metrosuna yönelik saldırısı bunun en somut örneklerini oluşturmaktadır. Bakınız: MORGAN, Matthew J.; "The Origins of the New Terrorism", 2004, s. 30, <http://www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/04spring/morgan.pdf>, 31.10.2007; FINJING, Fang: "Countering Religious Terrorism From Its Idiosyncratic Perspective", Proceeding of The First International Symposium On Global Terrorism and International Cooperation, The Turkish General Staff Centre of Excellence Defence Against Terrorism Publications, Ankara-2006, s. 151-159.

¹⁸ LAÇİNER, Sedat: "11 Eylül Olayları (Yeni Terörizm) ve Ermeni Sorunu", Stratejik Analiz, 2001, Cilt: 2, Sayı: 19, s. 40.

¹⁹ JENKINS, Brian M.: "The New Age...", s. 117.

hedef değiştirmesi büyük rol oynamaktadır. Terörizmin tarihçesi, siyasal amaca ulaşmak ve yönetimleri etkilemek için direkt olarak devlet adamlarının ve diğer üst düzey yöneticilerin hedef seçildiğine şahitlik ederken, yakın tarih artık terörizmin yine aynı amaçlarla ancak daha büyük korku yaratacak şekilde, geniş sivil halk kitlelerini hedef aldığı göstermektedir. Geniş kitlelerin hedef alınması ise daha kanlı bir bilânçoya sebep olmaktadır.

Diğer yandan terör örgütleri, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından devletlerce verilen finansal desteğin büyük ölçüde azalmasının bir sonucu olarak, ayakta kalabilmek ve eylemlerini sürdürüebilmek için yeni finansal kaynak arayışına girmişlerdir. Başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere haraç toplama, dolandırıcılık gibi yollarla finansal kaynak sağlama arayışında bulunan terörist gruplara, özellikle din temelli uluslararası örgütler, dernekler ve göçmen toplulukları gibi kurumlar da finansal destek sağlayabilmektedirler. Ayrıca teknolojiyi iyi kullanabilen terör örgütleri, internet üzerinden çeşitli kurumların banka hesaplarından para transfer ederek finansal kaynak elde etmektedirler.

Yeni Terörizm dalgasına yönelik başka bir çıkarım ise, teröristlerin yeni örgüt modellerine dönüşmeye başladıklarına ilişkindir. Burada kastedilen gangster ya da şehir gerillaları tipindeki ilkel örgütlenmelerin yerini, yeni taktikler geliştiren, yapısal olarak dönüşüme uğramış sofistike terör örgütlerinin aldığıdır. Yeni örgütlenme modeli kapsamında, El Kaide gibi daha büyük çaplı eylemler gerçekleştiren büyük terör örgütleri için, fonksiyonel uzmanlaşmaya dayalı bir yapılanma söz konusu olmaktadır. Bu uzmanlaşmalar ise, örgüte üye alma faaliyetleri, örgüt mensuplarının eğitimi, istihbarat, keşif, planlama, lojistik, finans ve intihar saldırıları için eğitilen örgüt mensuplarının ailelerine sağlanacak destekleri ifade eden sosyal hizmetler gibi önemli alanlarda sağlanmaktadır.²⁰

²⁰ Örneğin, 11 Eylül Saldırıları'nda, 1998'deki Afrika'daki Büyükelçiliklerin bombalanmasında ve USS Cole savaş gemisine yapılan saldırılarda El Kaide'nin komuta ve kontrol merkezleriyle yakından bağlantılı profesyonel teröristleri kullandığı bilinmektedir. Bakınız: WHELAN, R. (Çev. Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI, Bayram SİNKAYA ve Pınar ARIKAN): El-Kaidecilik İslam'a Tehdit Dünya'ya Tehdit, Platin Yayınları, Ankara-2006, s. 22; JENKINS, Brian M., "The New Age ...", s. 123.

Ayrıca dönemin sunduğu imkân ve araçlarını kullanan terörist örgütlerin küresel boyutta kampanya ve propagandalar yaparak yayılma alanlarını genişlettiği söylenebilir.²¹ Bunun yanında, örgütler gerek isimlerini uluslararası alanda duyurmak gerekse faaliyet alanlarını genişleterek daha büyük kitleleri terörize etmek gibi amaçlarla, ulusal sınırlar dışındaki hedeflere yönelik eylemlere girişmektedirler.²²

Diğer yandan özellikle kitle iletişim araçlarının kullanım alanlarının küreselleşmesi, terör örgütlerine geniş kitlelere yönelik kampanya ve propaganda imkânı sağlamaktadır. Özellikle son dönemde internet, terör örgütleri için vazgeçilmez bir propaganda aracı haline gelmiştir. İdeolojilerini, eylemlerini ve hedeflerini uluslararası kamuoyuyla paylaşarak sempatizan toplama yollarına başvuran terör örgütleri, zaman zaman da gerçekleştirdikleri başarılı eylemlerin görüntülerini yayınlamak suretiyle kitleler üzerinde korku yaratma amaçlarını sanal yoldan da olsa sürdürmektedirler. Bu noktada bazı uzmanlar, İkiz Kuleler'e yapılan saldırıların medyaya yansıyan görüntülerinin, stratejinin bir parçası olduğunu düşünmektedirler.²³

Küresel çağın teknolojik gelişmelerini yakından takip eden terör örgütlerinin, bu teknolojiyi kendi eylemlerinde kullanmak konusunda son derece başarılı oldukları söylenebilir. Ayrıca teröristlerin eğitim durumlarının da son derece iyi olması dikkat çekicidir. Özellikle El Kaide üyelerinin % 63'ünün üniversiteye gitmiş olduğu²⁴; bunların bazılarının Batı'daki teknoloji üniversitelerinde eğitim aldıkları ve İngilizce, Almanca ve Fransızca başta olmak üzere çok sayıda yabancı dili iyi konuşabildikleri bilinmektedir.²⁵ Ayrıca teknolojiyle birlikte kullandıkları bomba ve patlayıcıların nitelik değiştirmesi ve örgüt içi iletişimde uydu telefonları, internet üzerinden şifreli

²¹ JENKINS, Brian M., "The New Age ...", s. 124.

²² Örneğin, Afganistan'da kurulan El Kaide, deniz aşırı ülkelerde küresel çapta ses getiren eylemlerde bulunabilmektedir. 11 Eylül Saldırıları, 2003 İstanbul, 2004 Madrid ve 2005 Londra saldırıları El Kaide'nin faaliyet alanının boyutlarını ortaya koymaktadır.

²³ GRAY, J. (Çev. Zehra SAVAN): El Kaide Modern Olmanın Anlamı, Everest Yayınları, İstanbul-2004, s. 66.

²⁴ Bu noktada Usame Bin Ladin'in Cidde Kral Abdül Aziz Üniversitesi'nden Kamu Yönetimi diploması olarak mezun olduğu ve oğullarının da Harvard, Oxford ve Tufts üniversitelerine devam ettiği hatırlatılmalıdır. Bakınız: ESPOSITO, J. L. (Çev. Nuray YILMAZ ve Ertan YILMAZ): Kutsal Olmayan Savaş, İslamcı Terör, Oğlak Yayıncılık, İstanbul-2003, s. 18-20.

²⁵ FANG, Finjing, "Countering Religious ...", s. 151-159.

iletişim gibi yöntemlerle iletişim sağlanması, örgütlere yönelik istihbarat faaliyetlerini ve takipleri zorlaştırabilmektedir.

Son olarak, bazı terörist grupların uzun vadeli amaçlarına ulaşmaları konusunda hiç başarı kaydedememiş olmalarına rağmen, kısa vadeli taktiklerden uzun vadeli stratejilere yönelmekte oldukları görülmektedir.²⁶ Tarihe bakıldığında ne Marksist bir devlet kurulması, ne farklı dinlere inanan insanların tamamen yok edilmesi, ne de kapitalizmin çökertilmesi mümkün olmuştur.²⁷ Kıbrıs ve İsrail dışarıda bırakılırsa, sömürgelerin terörizmi kullanarak uzun vadede siyasal amaçlarına ulaşabildiğini söylemek mümkün görünmemektedir. El Kaide'nin terör eylemleri ile ABD'yi yok etmesi mümkün olamayacağı gibi; ne IRA'nın tek başına bağımsız bir Kuzey İrlanda yaratabilmesi, ne de HAMAS'ın ya da İslami Cihat Örgütü'nün İsrail'in kurmuş olduğu devleti feshetmesi söz konusu değildir.²⁸

Ancak buna rağmen terörizm, her şekilde pazarlık için bir ortam yaratabilmekte ve uluslararası kamuoyunu harekete geçirebilecek bir reklâm kampanyası başlatabilmektedir. Bu bağlamda, uzun vadede başarı sağlanamasa da, örgütlerin eylemlerine devam edecek yeni strateji arayışlarına girmeleri söz konusu olmaktadır.

Özetle, Klasik Terörizm'den farklı olarak, modern çağın yeni bir savaşım stratejisi haline gelen Yeni Terörizm, gerek hedefleriyle gerekse yeni örgütlenme modelleri ve dayandığı ideolojisiyle farklı bir profil ortaya koymaktadır. Tüm bu unsurlar da, sınırları ortadan kalkan ve adeta çokuluslu bir şirket görüntüsü çizerek güç kazanan Yeni Terörizmle, ancak küresel çapta bir işbirliği ile mücadele edilebileceğini açık şekilde göstermektedir. Bu da büyük ölçüde üzerinde küresel çapta uzlaşma sağlanmış bir terörizm tanımının ortaya konmasına bağlıdır.

²⁶ JENKINS, Brian M., "The New Age ...", s. 127.

²⁷ ARIBOĞAN, Deniz Ü.: Terör Korku Hali, Profil Yayıncılık, İstanbul-2007, s. 24.

²⁸ ARIBOĞAN, Deniz Ü., Terör Korku ..., s. 24.

C. Terörizmi Tanımlamaya Yönelik Çabalar

Terörizm bugünkü haliyle uluslararası boyutta mücadele edilmesi gereken bir fenomendir. Bu işbirliğini işler duruma getirmek için ise, taraf ülkelerin terör fenomeninin tanımı, tehdit kapasitesi, uzun ve kısa vadeli tehlikeleri üzerinde ulaşabilecekleri maksimum fikir birliği gerekmektedir. Aynı zamanda işbirliğinin sağlanması, söz konusu ülkelerin sıfır tolerans ilkesini de kapsayan terörizme karşı uygulanacak taktiklerle ilgili olarak bir konsensüse varmış olmalarına bağlıdır.²⁹ Ancak terörizm, uluslararası boyutta mücadele edilmesi bir yana, bunu mümkün kılacak uluslararası alanda kabul görmüş genel bir tanımdan bile yoksundur. Bunun en temel nedeni olarak, terörizmin hukuksal olmaktan çok siyasal bir nitelik arz etmesi gösterilirken, bu zorluğun sebepleri şu şeklide sıralanabilir:³⁰

- Terörizmi ortaya çıkaran olguların farklı olması,
- Bazı ülkelerin gittikçe daha sık olarak terörizmi uluslararası politikalarının bir aracı olarak kullanmaları,
- Uluslararası terör örgütlerinin arkasında mutlaka en az bir ülkenin yer alması,
- Uluslararası terörizmin içinde siyasi motivasyonların oynadığı roller.

Yukarıda sayılan bu tespitler, bir ölçüde terörizmin taşıdığı siyasal boyutu ve bu bağlamda devletlerin terörizmi tanımlama konusunda fikir birliği sağlamasının önündeki zorlukları ortaya koymaktadır. Nitekim terörizmin siyasal nitelik taşıması, terörizme hedef olan ülkelerin terörizmle mücadele çabalarının amacına ulaşamaması sonucunu doğurmaktadır. Bunun nedeni, diğer ülkelerin terör eylemlerini gerçekleştiren örgütü terörist listesine almakta gösterdiği isteksizliktir. Aynı durum

²⁹ ÖZEREN, Süleyman ve ÇİTLİOĞLU, Hüseyin: “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi”, BAL, İhsan (Derl.), Terörizm: Terör ..., s. 163.

³⁰ DENKER, M. Sami: Uluslararası Terörizm: Türkiye ve PKK, Boğaziçi Yayınları, İstanbul-1997, s. 150.

bazı hukuki sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak geliştirilen bir teori şu şekildedir:

“A ülkesi belirli bir fiili terörizm olarak nitelemekte ve bunu hukuki literatürüne bu şekilde dâhil etmekten, B ülkesi aynı fiili suç olarak tanımlamamıştır. Bu durumda teröre hedef olan A ülkesinin haklı mücadelesinde B ülkesinden alacağı desteğin düşüklüğü ve ülkesinde eylem yapıp B ülkesine sığınan suçluların soruşturmasında karşılaşılabilecek güçlükler ortadadır.”³¹

Böylesine çok boyutlu ve esnek bir fenomenin genel kabul görmüş bir tanımının yapılabileceğini iddia etmenin anlamsız olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Bu noktada, Laqueur’un terörizmin tanımlanması sorununa ilişkin şu iddiası önem kazanmaktadır:

“Terörizmin detaylı ve kapsamlı bir şekilde tanımlanamamasından kaynaklanan problemlerin daha uzun bir süre devam edeceğini ve terörizmi anlayabilmek için genel bir fikir birliğinin olmasının da çok zor olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.”³²

Terörizmin tanımlanması sorununa ilişkin en temel nedenin, taşıdığı siyasal nitelik olduğuna ilişkin görüşler, terör uzmanlarının ortaya koydukları terörizm tanımlarıyla da güç kazanmaktadır. Uzmanların terörizm tanımları yaparken siyasal amaçlara vurgu yapmaları ve hatta “siyasal terörizm” gibi yeni bir kavram ortaya koyarak bunu diğer şiddet eylemlerinden ayırma ihtiyacını hissetmeleri, terörizmin siyasal nitelik taşıdığını açıkça göstermektedir.

³¹ ÖZEREN, Süleyman ve ÇİTLİOĞLU, Hüseyin, “Terörizm ve Amerika ...”, s. 161.

³² ÖZEREN, Süleyman ve ÇİTLİOĞLU, Hüseyin, “Terörizm ve Amerika ...”, s. 161.

1. Terörizmin Siyasal Boyutuna İlişkin Tanımlar

Terörizmin amacının siyasal zemine dayandığını ve bu noktada “siyasal terörizm” kavramının tanımlanması gerektiğini ileri süren Bruce Hoffman, siyasal terörizmin “siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışı” olduğuna dikkat çekmektedir.³³ Enders ve Sandler ise, terörizmi “yasa dışı bir gücün plansız bir şekilde kullanılması ya da kullanılma tehdidiyle oluşan korku atmosferinde politik amaçlara ulaşma”³⁴ şeklinde tanımlayarak terörizmin amacının politik olduğunun altını çizmektedirler.

Paul Wilkinson ise, kısaca “baskıyla gözdağı vermek” olarak özetlediği siyasal terörizmi, “bireylere, gruplara, toplumlara ya da devletlere, teröristlerin siyasal taleplerine ödün verilsin diye korku ve dehşet salmak için cinayet ve ortadan kaldırmanın düzenli kullanımı”³⁵ olarak tanımlamaktadır.

Wilkinson, terörün çok geniş bir anlam içerdiğine; bu nedenle diğer şiddet eylemlerinden ayrılması konusunun büyük hassasiyet taşıdığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle terörizmi diğer şiddet eylemlerinden ayırmada şu hususların göz önünde tutulması gerektiğini belirtmektedir:

“Terörizm, aşırı korku yaratmak amacıyla planlanan; küçük ve yakın kurbanlardan ziyade daha geniş ve uzaktaki hedeflere doğru yöneltilen; esas olarak siviller gibi rasgele ya da sembolik hedeflere yönelik yapılan saldırıları kapsayan; taşıdığı ayrılıkçı, bölücülük ve başkaldırı gibi nitelikler sebebiyle toplum tarafından normal dışı (*extra-normal*) olarak kabul edilen; esas amacı genellikle

³³ TAŞDEMİR, Fatma:Uluslararası Terörizme ..., s. 29.

³⁴ ÖZEREN, Süleyman ve ÇİTLİOĞLU, Hüseyin: “ Terörizm ve Amerika ...”, s. 162.

³⁵ WILKINSON, Paul: “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, GÜZEL, Cemal (Derl.), Silinen Yüzler ..., s. 142.

yönetimlerin, toplulukların ve özel kurumların politik tutumlarını etkilemek olan bir kavramdır.”³⁶

Terör eylemlerini, dayandığı unsurları ortaya koyarak diğer suç sayılan eylemlerden ayırmayı amaçlayan başka bir görüşe göre ise, terörizm “anayasa, siyasal ve toplumsal düzenin zora ve şiddete dayanan, hukuka aykırı yöntemlerle değiştirilmesine yönelik eylemler” olarak tanımlanmıştır. Daha sonra söz konusu tanım kapsamında bu eylemlerin unsurları sıralanmıştır.³⁷

Terörizmin diğer şiddet içeren suçlardan ayrılması noktasında AB Konseyi de, üye devletlerin terörizme dair mevzuatlarını birbirine yakınlaştırmak ve terörle mücadelede işbirliği sağlamak amacıyla 13 Haziran 2002 tarihinde 475/JAI sayılı Terörizmle Mücadeleye Dair Çerçeve Kararı’nda terör suçu sayılacak eylemleri sıralamıştır. Karar’ın 1. maddesine göre;

- a) Bir grup insanı ciddi olarak yıldırmak veya
- b) Hukuka aykırı olarak kamu kurumlarını veya uluslararası bir kuruluşu belli bir davranışta bulunmaya ya da bulunmamaya zorlamak yahut
- c) Bir ülkenin temel siyasal, anayasal, ekonomik veya sosyal yapısını veya istikrarını bozmak amacıyla işlenen, nitelikli veya özü itibarıyla bir ülkeye veya uluslararası bir kuruluşa ağır saldırı oluşturabilen şu fiiller terörizm suçları olarak nitelendirilebilecektir: Bir kişinin ölümüne neden olabilecek saldırıda bulunmak; adam kaçırmak, rehin alma; insanların ölümüne ve ekonomik kayba neden olabilecek biçimde tesis, işletme, bina veya kurumlarda patlamaya neden olmak; hava veya deniz taşıma araçlarını ele geçirmek; ateşli, patlayıcı, yanıcı ve zehirleyici maddelerle nükleer veya biyolojik maddeleri bu tür amaçlarla ele geçirmek ve kullanmak.³⁸

³⁶ WILKINSON, Paul: “The Challenge of International Terrorism and Its Implications for the Rule of Law and Human Rights”, Commonwealth Ministers Reference Books, University of St Andrews, 2007, s. 1.

³⁷ AYDIN, Devrim: “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 7, USAK Yayınları, Ankara-2006, s. 14.

³⁸ AYDIN, Devrim: “Terör Eylemlerinin ...”, s. 17. Kararın orijinal metni için ayrıca bakınız: “Council Framework Decision Amending Framework Decision 2002/475/JHA on Combating Terrorism”,

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2007\)0249/com_com\(2007\)0249_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2007)0249/com_com(2007)0249_en.pdf), 02.12.2007.

Buraya kadar yapılan ve taşıdığı unsurları açık şekilde ortaya koymaya çalışan terörizm tanımları, bu kavramın hukuksal olmaktan çok siyasal bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

Bu noktada, terörizm ile şiddeti bir araç olarak kullanan ve siyasal olarak motive edilen diğer adi suçların birbirinden ayrılması önem taşımaktadır. Burada terörizmin, amacına ulaşmaktan çok geniş bir kitle üzerinde korku etkisi yaratmayı hedeflediği, başka bir ifadeyle gerçekleştirilen eylemin sembolik olduğunun bilinmesi gerekmektedir.³⁹ Diğer adi suçlarda ise, hedef siyasal da olsa maddi çıkar çerçevesinde amaca ulaşılmaktadır. Diğer yandan, adi suçlar terörizmden farklı olarak bir mesaj verme ve kitleler üzerinde korku etkisi yaratma kaygısı taşımamaktadır. Başka bir ifadeyle, terörizm, bir kişiyi öldürüp milyonları korkutarak onların siyasal tercihlerini etkilemektir.⁴⁰

2. Terörizmin İşlevsel Tanımları

Terörizmin genel kabul görmüş kapsamlı bir tanımının bulunmaması, işe yarar bir tanıma ulaşılamayacağı anlamına gelmemektedir.⁴¹ Terörizmin tanımlanmasına ilişkin bu durum, uluslararası alanda terörizmin tanımlanması, önlenmesi ve cezalandırılmasına ilişkin hukuksal girişimleri engellemiştir.

Uluslararası hukuk alanında terörizmi tanımlamaya yönelik ilk girişim MC tarafından gerçekleştirilmiştir. 1937 tarihli “Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme” madde 1/1 de terörizm; “bireylerin ya da bireyler grubunun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali

³⁹ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 30.

⁴⁰ BAŞEREN, Sertaç H.: “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1, 2003, s. 53.

⁴¹ LAQUEUR, Walter, “Terörizmin ...”, s. 106.

yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler”⁴² olarak tanımlanmış; madde 2 de bu eylemlerin ne olduğu sayılmıştır.

Buna göre, “devlet başkanlarına, devlet başkanlarının yetkilerini kullanan şahıslara ve onların haleflerine ve seleflerine, yine bu kişilerin eşlerine, kamu görevleri ile görevli veya eylemin kendilerine yöneltildiğinde bir kamu görevine sahip kişilere, öldürme veya ciddi bedensel yaralama veya özgürlüğünü elinden alma maksadı ile yöneltilen her türlü eylem” terörizmdir.⁴³ Sözleşmeye göre terörizm ayrıca, “bu tür maksatları gerçekleştirmek için isteyerek kamu malına zarar verme, hayatı tehlikeye düşürme ve üretim unsurlarına zarar verme eylemleri”ni de kapsamaktadır.

Yürürlüğe konulamamış olan bu sözleşmenin ardından uluslararası alanda terörizmi tanımlamaya yönelik çalışmalar devam etmiştir. Terörizmin tanımlanmasına ilişkin başka bir sözleşme ise, “Terörizmin Önlenmesi İçin Avrupa Konvansiyonu”dur.⁴⁴ On altı maddeden oluşan 27 Ocak 1977 tarihli bu sözleşme ise, net bir terörizm tanımı yapmaktan ziyade, taraf devletler arasında iade amacı açısından hangi eylemlerin "siyasi eylemler" ya da "siyasi eylemlerle ilgili eylemler" ya da “siyasi güdülerden etkilenilerek gerçekleştirilen eylemler” olarak tanımlanamayacağını sıralamaktadır.

Sözleşme, bu sıralamayı yaparken daha önce imzalanmış sözleşmelere de atıf yapmıştır. Sözleşmenin birinci maddesine göre, 16 Aralık 1970 tarihinde imzalanan “Uçakların Yasadışı Ele Geçirilmesinin Önlenmesine İlişkin Konvansiyon”da adı geçen eylemler ile 23 Eylül 1971 tarihinde imzalanan “Sivil Havacılığa Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Konvansiyon”da sıralanan eylemler, siyasal nitelikli olarak tanımlanmayacak eylemler kabul edilmektedir.

⁴² Sözleşmenin orijinal metni için bakınız: “Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism (1937)”, League of Nations Doc. C546 M.383 1937.

⁴³ ACER, Yücel: “Terörizm Kavramı...”, s. 128.

⁴⁴ Sözleşmenin orijinal metni için bakınız: “The European Convention on the Suppression of Terrorism”, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/090.htm>, 13.04.2008.

Ayrıca bunlara ek olarak, diplomatik temsilciler dâhil olmak üzere uluslararası korunan kişilerin hayatına, fiziksel bütünlüğüne veya özgürlüğüne karşı saldırı içeren eylemler; “adam kaçırmaya, rehin alma veya ciddi düzeyde yasadışı alıkoyma; insanları tehdit edecek biçimde bomba, el bombası, roket, otomatik silah veya mektup ya da paket bombalar kullanılması”nı içeren eylemler de siyasal nitelikli olarak tanımlanmayacak eylemler arasındadır.⁴⁵ Bu eylemleri gerçekleştirme girişiminde bulunanlar ile gerçekleştiren ya da gerçekleştirmeye teşebbüs eden eylemcinin yanında yer alan kişilerin de sözleşmeye taraf devlet arasında iade kapsamına alınacağı belirtilmiştir.

Uluslararası hukuk alanında terörizmin önlenmesine yönelik ilk girişim olan bu sözleşmeler, bu açıdan büyük önem taşımakla beraber bazı eksiklikleri de bünyesinde barındırmaktadırlar. Bu sözleşmelerin ortak eksiklikleri, terörizm tanımının ve hedeflerinin dar kapsamlı tutulmuş olması; söz konusu eylemlerin asıl amacının net olarak ortaya konmamış olmasıdır. Terör eylemlerinden sadece bireysel kriminal sorumluluk doğması; fakat devlet sorumluluğunun öngörülmemiş olması ise, daha çok 1937 tarihli sözleşmeye ilişkin bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.⁴⁶

Kısacası, uluslararası hukuk alanında terörizme ilişkin oluşturulmuş ilk sözleşmeler, henüz başında eksikliklerle ortaya çıkmıştır. Bunun da sebebi, şüphesiz terörizmin özünden kaynaklanmakta ve devletlerin genel kabul görmüş bir tanım üzerinde uzlaşması noktasında ortaya çıkan zorluklardan ileri gelmektedir.

Terörizmin tanımlanması ve önlenmesine ilişkin uluslararası hukuk alanındaki girişimler, geçmişteki başarısız denemelere rağmen Soğuk Savaş döneminden sonra da sürmüştür. Bunda Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik ortamının ve ulusal sınırları aşan terörist saldırıların büyük rolü vardır. Bu sözleşmelerden en kapsamlı olanı MC'nin yerini alan BM'nin Genel Kurulu bünyesinde gerçekleştirilmiştir. BM

⁴⁵ ACER, Yücel: “Terörizm Kavramı...”, s. 128.

⁴⁶ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 23.

Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1994 tarihinde yayınladığı 49/60 sayılı kararına ilişkin kabul ettiği “Uluslararası Terörizmin Yok Edilmesine İlişkin Önlemler Deklarasyonu”na göre;

“Politik sebeplerle yapılan ve toplumda, bir insan topluluğunda veya belirli insanlarda bir korku ortamı yaratacak cezai eylemler, siyasi, felsefi, ideolojik, etnik, ırksal, dini veya herhangi bir gerekçe ile haklı gösterilemez.”⁴⁷

Uluslararası terörizmin önlenmesine ilişkin olarak sistematik bir yaklaşımla hareket eden BM'nin Genel Kurulu bünyesinde kabul edilen bu sözleşmede, terörizmin amacına vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda, her ne gerekçe ile olursa olsun, bir toplumda korku yaratacak her türlü siyasal amaçlı eylemin terörist eylem olarak kabul edileceği ve bu eylemlerin hiçbir gerekçeyle haklı gösterilemeyeceği dile getirilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin, üye devletleri bağlayıcı önlemler içeren 8 Ekim 2004 tarihli ve 1566 (2004) sayılı kararına⁴⁸ göre ise terörizm, “yürürlükteki anlaşmalara göre de suç sayılan ve belli kişilerde, kişiler topluluğunda veya genel olarak halkta korku yaratmak suretiyle bir halkı tehdit altında tutmak, bir hükümeti veya uluslararası bir örgütü bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlamak maksadıyla, - sivillere yönelik olanlar dâhil- öldürmek veya ağır şekilde yaralamak kastıyla işlenen fiiller, rehin alma eylemleridir.”⁴⁹

Özetle, terörizm tanımlanamayan bir fenomen olmaktan ziyade, üzerinde küresel anlamda tüm devletlerin uzlaşma sağlaması zor olan bir kavramdır. Nitekim uluslararası alanda terörizmin tanımlanması, önlenmesi ve cezalandırılmasına ilişkin çok sayıda girişim ve sözleşme yapılmış; bu sözleşmelerde de farklı yönlerine vurgu yapılmış terörizm tanımları yer almıştır. Ancak bu sözleşmelerde yer alan tanımlara

⁴⁷ A/RES/49/50 (1994).

⁴⁸ S/RES/1566 (2004).

⁴⁹ ÇAYCI, Sadi: “BM Güvenlik Konseyi'nin Terörle Mücadeleye İlişkin Kararları”, Stratejik Analiz, 2006, s. 68. <http://www.asam.org.tr/temp/temp25.pdf>, 13.03.2008.

ilişkin sözleşmeye tüm devletlerin taraf olması ya da taraf devletler arasında tam bir uzlaşa sağlanması mümkün olmamıştır. Bunda da devletlerin güvenlik ve dış politika açısından kendilerini belli kurallar ve sorumluluklarla sınırlamaktan kaçınmalarının rolü büyüktür.

II. TERÖRİZM VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Terörizm, hiç şüphesiz güvenlik kavramıyla çok yakından ilgilidir. Terörizm, bireylerin, toplumların, devletlerin ve yakın zamandan beri kazandığı yeni niteliğiyle küresel düzenin güvenliğine yönelmekte olan bir tehdittir. Bu noktada, en az terörizm kadar kompleks ve tanımlanması başlı başına sorun teşkil eden bir kavramın daha ne olduğunun ortaya konması gerekmektedir. Söz konusu olan bu kavram “güvenlik” kavramıdır.

A. Güvenlik ve Uluslararası Güvenlik Kavramları

1. Güvenlik Kavramı

Fransızca’da “*securite*” biçiminde kullanılan güvenlik, genel anlamda kişinin kendisini mevcut tehlikelere karşı korunmuş ve huzur içinde hissetmesidir.⁵⁰ Güvenlik kavramı, “varlığını koruma ve sürdürme” amacı taşıyan her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur. Bu bağlamda bireyleri, toplumları, şirketleri, devletleri ve nihayet uluslararası düzeni içine alan çok geniş anlam içermekte olan

⁵⁰ YAMAÇ, Fatih: “Fransa’da İç Güvenlik ve Polis Üzerine Notlar-1”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=101>, 16.05.2008.

güvenlik, bu aktörlerin algı ve beklentileri doğrultusunda çeşitlenen bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Dönemsel olarak da değişik karakterler gösteren güvenlik kavramı için tek bir tanım yapmak zor olmakla beraber, bir güvenlik olgusundan söz edebilmek için belli unsurların varlığı gereklidir. Bu unsurlar;

“Varlığın korunması ve sürdürülmesi bakımından bir ya da birkaç içsel tehdit; ve/veya dışsal bir ya da birkaç tehdit; ve/veya bu türden algılamaların veya tahminlerin bulunmasıdır.”⁵¹

Bu genel yaklaşıma göre ister bir bireyin, ister bir devletin isterse de uluslararası düzenin güvenliğinden söz edebilmek için, o aktörün yaşamsal değerlerine yönelik içsel ya da dışsal bir tehdidin ya da en azından bir tehdit algılamasının varlığı aranmaktadır.

Öncelikle amaca ilişkin bir anlam taşımakta olan güvenlik kavramında asıl sorun, özele indikçe ortaya çıkmaktadır. Zira bu aktörlerin kendilerini nasıl tanımladıkları, beklenti, endişe ve algılamalarının ne yönde olduğu güvenlik kavramını şekillendirmektedir. Ayrıca aktörlerin kendilerini ne tür bir tehdidin hedefi olarak gördükleri de güvenlik olgusunu çeşitlendiren önemli bir etkidir. Örneğin; bir bireyin güvenlik anlayışı, varlığını ne biçimde tanımladığı ve hangi konuda daha iyi olmayı beklediği ile ilgili bir içeriğe sahip hale gelmektedir.

Ayrıca, söz konusu kişinin güvenliği, onun beden ve ruh sağlığına, aile yapısına, iş kaygısı taşımaya, başını sokacak bir evi olmasına, yaşadığı ortamın istikrarlı olmasına ya da hükümetinin savaş kararı almış olmasına bağlı olabilmektedir.⁵² Bu kaygılar geçmişe dayalı olmakla birlikte geleceğe yönelik endişeleri de kapsayabilmektedir. Söz konusu aktör amaç ve hedeflerini gerçekleştirdikçe, sahip olduğu değerlerle birlikte bu değerlere yönelik olarak iç ve dış tehdit algılamaları da artmakta ve yeni güvenlik anlayışları doğmaktadır.

⁵¹ DEDEOĞLU, Beril: Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul-2003, s. 10.

⁵² DEDEOĞLU, Beril: Uluslararası Güvenlik ..., s. 11.

2. Uluslararası Güvenlik Kavramı

Güvenliğin aktörlerin sahip olduğu değerlere yönelik tehditler olduğu noktasından hareketle; bir uluslararası güvenlik tanımına ulaşmak mümkündür. Bu noktada, uluslararası sistemi oluşturan tüm aktörlerin büyüklüklerine ve amaçlarına göre farklılıklar gösteren güvenlik algılamalarının var olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, aktörlerin uluslararası sistemdeki gelişmeleri karşılama biçimleri ile olumsuz olgulardan etkilenme ve oluşumları etkileyebilme biçimleri, farklı güvenlik anlayışlarının oluşmasına neden olmaktadır. Güvenlik kavramının uluslararası sistemde bir kaç düzlemde ifade bulduğu ileri sürülebilir.⁵³

- a) Uluslararası sisteminin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği,
- b) Coğrafi ya da işlevsel alt-sistemlerin, bölgelerin güvenliği,
- c) Devletin güvenliği,
- d) Toplumun güvenliği,
- e) Toplumsal alt grupların güvenliği,
- f) Bireylerin güvenliği.

İçinde bulunduğumuz küreselleşme süreciyle birlikte terörizm kavramının yanında güvenlik kavramı da yeni boyut ve nitelik kazanmış; küresel güvenlik olgusunu ortaya çıkarmıştır. Küresel dönem, ekonominin ulus-ötesi aktörlerinin öneminin artması, insanların sınırları daha hızla ve sıklıkla aşması, fikirlerin dünyanın ekseninde yeni teknolojinin olanaklarına paralel olarak şaşırtıcı bir hızla yayılması olarak kendini göstermiştir.⁵⁴ Bu da dünyadaki güvenlik kavramının değişmesini beraberinde getirmiştir.

⁵³ DEDEOĞLU, Beril: Uluslararası Güvenlik ..., s. 12.

⁵⁴ BAL, İhsan: Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komploteorileri, USAK Yayınları, Ankara-2006, s. 68.

B. Terörizm ve Uluslararası Güvenlik İlişkisi

Günümüzde devletler ve toplumlar daha küçük, ancak daha etkin birey ve gruplar tarafından daha farklı nitelikte ve güçte silahlarla tehdide açık hale gelmişlerdir. Başka bir ifadeyle, küresel dönemde, teröristler ve kullandıkları silahların boyutları küçülürken; tehditler, yönelttikleri hedefler ve etki alanları büyümüştür. Bunun en somut örneği uluslararası güvenlik açısından bir milat olarak tarihe geçen 11 Eylül Saldırıları'dır. 19 kişilik küçük bir grup terörist tarafından gerçekleştirilen bu saldırılarda gerek hedef olarak dünyanın en güçlü ülkesi olan ABD'nin en güvenli bölgelerinin seçilmesi, gerekse kullanılan silahların alışılmışın çok ötesinde olması, güvenlik kavramının niteliklerinin ne denli değiştiğinin bir göstergesidir. Ayrıca bu durum, var olan yeni tehditlere karşı geliştirilmesi gereken yeni ve daha etkin güvenlik stratejilerinin de önemini ortaya koymaktadır.

11 Eylül ve diğer benzer saldırıların da gösterdiği üzere; uluslararası sistemde devletlerin ve toplumların güvenliği artık sınırları belirli olan diğer devletler ya da onların orduları tarafından değil; uluslararası terör örgütleri tarafından tehdit edilmektedir. Bu örgütler küreselleşmenin en önemli sonucu olarak dünya üzerine yayılmış, aynı siyasal amacı taşıyan, belki birbirlerini hiç tanımayan; ancak belirlenmiş ortak amaca ulaşmak için birlikte hareket eden gruplardır. Bu örgütlerin en önemli özelliklerinden biri ise, daha güçlü ve etkin olabilmek için yeni yöntemler ve silahlar geliştiren yaratıcı gruplar olmasıdır. Yeni dünya düzeniyle birlikte etki alanı kazanan bu yeni tehdidin adı "uluslararası terörizm"dir.

C. Terörizmin Uluslararası Boyut Kazanması

Küreselleşme ve yeni dünya düzenin bir sonucu olarak devletler arasındaki sınırların esnemesi ya da önemini yitirmesi, devletlerin güvenliğine yönelik en büyük tehdit halini alan terörizmin de sınırlarını ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda, 20. yüzyıl uluslararası terörizmin tartışıldığı bir yüzyıl olmuştur. Her ne kadar ilk örneklerini Filistin'deki (M.Ö. 73-66) kutsal savaşçı Zealot-Siccari'lerin yapmış olduğu eylemler oluştursa da; terörizmin nitelik değiştirerek uluslararası boyut kazanması, 20. yüzyılın ikinci yarısında olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'lı yıllarla birlikte, yaşanan terör eylemlerinin sayıca azaldığı gözlenmektedir. Ancak buna rağmen, eylemlerde kullanılan silahların tahribat gücünün artması ve seçilen hedeflerin devlet adamlarından sivil halka doğru yönelmesi sonucu can kayıplarının arttığı görülmektedir.

Yapılan geniş çaplı araştırmalar sonucu ortaya konan istatistikler terör eylemlerinin sayısı ve etkisinin zaman içindeki değişimlerini göstermektedir. Bu istatistiklere göre; 1987'de 666 olan terörist eylem sayısı 1991'de 565'e, en düşük olduğu 1996 yılında ise 296'ya düşmüştür. Buna karşın, Asya'da 1992'de 13 terörist eylemde hayatını kaybedenlerin sayısı sadece 25 iken, 1995'teki 16 eylemde ölü sayısı 5.639'a yükselmiş; Avrupa'da 1992'de 113 eylem 65 can alırken, 1996'daki 121 eylem 503 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.⁵⁵

Ayrıca FBI'ın 2001 yılı sonunda yayınladığı rapordaki istatistiğe göre ABD'de 1980-2001 yılları arasında gerçekleştirilen 294 terörist eylemin 229'u 1980-1990 yılları arasında gerçekleşirken sadece 65'i 1990 yılından sonra gerçekleşmiştir. Buna karşılık aynı rapordaki başka bir istatistik, bu eylemler sonucu 2.993 olarak kaydedilen toplam ölü sayısının sadece 23'ünün 1990 öncesinde, geri kalan

⁵⁵ YALÇINER, Serhan: “ Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, 2006, s. 101.

2.970'nin ise 1990'dan sonra gerçekleştirilen terörist eylemlerde kaydedildiğini ortaya koymaktadır.⁵⁶

Görüldüğü üzere, analizler sonucu ortaya çıkan rakamlar, terörizmin son dönemde hem hedefleri, hem de başvurulduğu sıklık derecesi ve etkinliği açısından farklı bir niteliğe kavuştuğunu kanıtlamaktadır. Geçmişten günümüze geldikçe dünya üzerindeki terörist saldırıların sayıca azaldığı; ancak buna karşın kullanılan silahların farklı nitelikte ve daha etkili olması nedeniyle saldırılarda ölen ve yaralananların sayısının önemli derecede arttığı gözlenmektedir. Bu artışta terörizmin hedeflerindeki değişimin de etkisinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Zira önceleri daha çok ülke liderleri ve devlet adamları gibi direkt unsurları hedef alan terörizm, günümüzde daha sembolik anlam ifade eden sivil halk kitlelerini hedef almaktadır. Bu da uluslararası boyutlara ulaşmış olan terörizmin kurban sayısını arttıran en önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Sınırları aşmakta olan ve bu haliyle uluslararası güvenliği tehdit eden günümüz terörizminin uluslararası nitelik kazanmasında iki yol ön plana çıkmaktadır:

Birincisi, teröristlerin ulusal sınırları aşarak yabancı hedeflere saldırmasıdır. Bu çerçevede teröristler, yabancı havayolları, büyükelçilikler, çok uluslu şirketlerin çalışanları ya da yerel ofisleri gibi hedeflere saldırılar düzenlemektedirler. Teröristlerin bu tür saldırılarının arkasında çeşitli amaçlar yer alabilmektedir. Uluslararası boyutta dikkat çekmek; yerel yönetimleri, uluslararası kamuoyu önünde zora sokarak üzerlerindeki manivela etkisini arttırmak ya da siyasal hedeflerine ulaşmak için yine yerel yönetimleri uluslararası arabuluculuğa zorlamak bu amaçlardan bazılarıdır.⁵⁷ 1998'deki Afrika'daki ABD Büyükelçiliklerinin bombalanması, sıkça yaşanan uçak kaçırma eylemleri, 2003 yılında İstanbul'daki İngiliz Konsolosluğu ve HSBC'ye düzenlenen bombalı saldırılar ile bunun gibi daha birçok terörist eylem bu kategoriye girmektedir.

⁵⁶ U.S. Department of Justice, "Terrorism 2000-2001", s. 10, http://www.fbi.gov/publications/terror/terror2000_2001.pdf, 01.11.2007.

⁵⁷ JENKINS, Brian M.: "The New Age ...", s. 124.

Teröristlerin eylemlerini ulusal sınırların dışına taşımasında öne çıkan diğer bir unsur ise, düşmanlarını kendi bölgelerinden tecrit etme istekleridir. Propagandalarının uluslararası alanda dikkat çekmesini ve adlarının duyulmasını isteyen teröristler ayrıca, uzaktaki hedeflerin içerideki hedeflerden daha az korunduğuna inanmaktadırlar.⁵⁸ Bu yaklaşımın ilk sistematik örneğini ise, Cezayirli terör örgütü FNL⁵⁹ oluşturmuştur. Kendi toprakları dışında Fransa'da eylemler gerçekleştiren ve sivillere yönelik katliamlarla uluslararası alanda dikkatleri üzerine çeken FNL, bu yönüyle diğer örgütlerce başarılı addedilmiştir. Yine El Kaide ve Hizbullah gibi radikal İslamcı terör örgütlerinin sınır aşan terör eylemleri de bu kategoride değerlendirilebilir.

Soğuk Savaş döneminin sona erdiği 1990 sonrası döneme damgasını vuran uluslararası terörizm kavramı, terörizme bakış açılarında da bazı farklılıkları beraberinde getirmiştir. Bu kavram, yeni dünya düzeni ve küreselleşmeyi hedef alan terörist örgütlerin dışında, devletlerin de terörizmi ulusal ve uluslararası amaçlarına ulaşmada bir araç olarak kullandıkları yönünde tartışmaları başlatmıştır.

Bu tartışma sürecinde bir tarafta terörizmin, Batı'yı ve Batı'nın ortak değerlerini hedef aldığını savunanlar yer almaktadır. Bu kişilere göre terörizm, küreselleşme karşıtı ideolojilerle hareket eden teröristler tarafından, devletlere karşı kullanılan bir araçtır. Diğer tarafta ise, terörizmin Batı'nın (özellikle ABD'nin) kendince yarattığı bir düşman olduğu görüşünü savunanlar yer almaktadır. Bu kişilere göre, başta ABD olmak üzere Batı, devletin etkinliğini arttırmak, ulusal ve uluslararası hedeflerine ulaşmak ve bunun için halkı baskı altında tutmak amacıyla terörizmi kullanmaktadır.

⁵⁸ JENKINS, Brian M.: "The New Age ...", s.124.

⁵⁹ Front de Liberation Nationale (FNL) örgütü büyük ölçüde sivilleri hedef alan taktiklerle tanınmış Cezayirli bir terör örgütüdür. Fransa'nın iki Cezayirli direnişçiyi 1956'da idam etmesinin ardından örgüt, üç günde 49 Fransız'ı katletmiştir. Daha sonraki eylemlerinde çocuklu ailelerin bulunduğu sahil kesimindeki kafeleri hedef alan örgüt toplu katliamlara imza atmıştır. Sivil katliamlara adını dünya kamuoyuna duyurmada başarılı olan FNL'nin bu taktikleri Fransa topraklarında kampanyalara başlayan Filistinli terör örgütleri, Baskçı ve Quebec'li ayrılıkçılar, İrlandalı milliyetçiler ve Afrika ve Latin Amerika'daki devrimci hareketler için ilham kaynağı olmuştur. Bakınız: GREENBERG, David: "The Changing Face ...".

ABD ile ilişkilendirilen bu tutum bazı yazarlarca “devlet refleksi” olarak nitelendirilmektedir.⁶⁰

Bu görüşü savunan uzmanlar, ABD’nin gerek 11 Eylül Saldırıları sonrasında başlattığı Afganistan ve Irak’a yönelik operasyonlarını, gerekse 1980’lerde Nikaragua ve El Salvador’daki politikalarını işaret ederek, asıl terörizmin devlet tarafından gerçekleştirildiğini savunmaktadırlar. Bu anlamda “devlet terörü” kavramının daha anlamlı olduğuna inanmaktadırlar.

1. Devlete Karşı Terör Yaklaşımı

Öncülüğünü Paul Wilkinson, Walter Laqueur, Paul Pillar gibi uzmanların yaptığı “devlete karşı terör” yaklaşımı, terörist eylemlerin Batı’yı ve Batı’nın ortak değerlerini, küreselleşmeyi ve demokrasiyi hedef aldığı görüşüne dayanmaktadır. 1993’te Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan bombalı saldırı, 1998’de Afrika’daki ABD Büyükelçiliklerine yapılan saldırılar, 11 Eylül Saldırıları, 2004 Madrid ve 2005 Londra saldırıları bu görüşün dayanaklarını güçlendiren örnekler arasında yer almaktadır. Zira yapılan bu saldırılardan sorumlu tutulan El Kaide, sınırları belli olan bir devlet değil; uluslararası alanda faaliyet gösteren bir terör örgütüdür. Genelde Batı’nın küreselleşme ve demokratik değerleriyle savaşmak amacıyla İslami ideolojilere dayalı olarak kurulan El Kaide; özelde ise ABD’nin Filistin topraklarını işgal eden İsrail’e verdiği desteğe karşı gelmektedir.

Wilkinson, Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından, Sovyet temelli komünizm tehdidinin yerini, ABD ve onun müttefiklerine yöneltmiş olan radikal İslamcı terör örgütlerinin yarattığı tehdidin aldığı görüşünü savunmaktadır. El

⁶⁰ KAHRAMAN, Hasan Bülent: ABD Bu 11 Eylül’ü Çok Sevdi, Agora Kitaplığı, İstanbul-2006, s. 39.

Kaide'yi en büyük ve en etkili İslami terör örgütü olarak gören Wilkinson, küresel cihat ideolojisinden yola çıkarak, bu örgütü diğer geleneksel terör örgütlerinden ayırmaktadır. Bu bağlamda Wilkinson, Batı'yı ve Batı'nın değerlerini hedef alan radikal İslamcı Terörizm'in karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:⁶¹

Radikal İslamcı Terörizm;

- a) Aşırı köktenci bir İslami inanç sistemine dayanan,
- b) ABD ve diğer işgalci kuvvetleri Ortadoğu ve genelinde Müslümanların yaşadığı diğer topraklardan kovmayı amaç edinen,
- c) Gerçek İslam'a ihanet etmek ve ABD ve onun müttefikleriyle işbirliği yapmakla suçladığı Müslüman rejimleri ve yönetimleri yıkmak isteyen,
- d) Tüm Müslümanları bir araya getirerek, Pan-İslam Halifeliği'ni kurmayı amaçlayan,
- e) Saldırılarda Müslümanların da içinde bulunduğu binlerce masum sivilin ölmesinden vicdanen rahatsızlık duymayan,
- f) ABD ve onun müttefiklerine karşı kutsal savaş ilan eden ve *"gördüğünüz her yerde sivil ya da asker bütün Amerikan vatandaşlarını öldürmek her Müslüman için farzdır"* çağrısıyla cihada dayalı Dünya İslam Cephesi kurmuş olan,
- g) Terörün, ilan ettiği kutsal savaşı kazanmada ve bu savaşı ABD ve onun müttefiklerinin kendi topraklarının merkezine taşımada en önemli araç olduğuna,
- h) Cihadı eninde sonunda kazanacaklarına, çünkü Allah'ın onların tarafında olduğuna,
- i) Ve masum insanları öldüren intihar saldırılarında, kendilerini kurban ederek *"şehit"* olunacağına inanan bir terörizmdir.

Yeni dönemde terörizme hedef olan ülkelerin karşısında artık radikal İslamcı ideolojiler temeli üzerine kurulmuş, yeni ve güçlü bir tehdidin bulunduğu dikkat çeken Wilkinson ile aynı görüşü savunan Laqueur da buna benzer bir yaklaşımda bulunmaktadır. Laqueur, 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk bölümünde terörizmin, anarşist ve devrimciler başta olmak üzere genellikle sol fraksiyonlu; iki savaş arası

⁶¹ WILKINSON, Paul: "The Challenge of ...", s. 6.

dönemde faşist sempatzanlar nedeniyle aşırı sağ kökenli; 11 Eylül ile simgeleşen yeni dönemde ise, köktenci radikal İslam menşeli olduğunu belirtmektedir.⁶²

2. Devlet Terörü Yaklaşımı

Anti Amerikancı olarak bilinen Noam Chomsky'nin öncülüğünü yaptığı ve Alexander George ile Michael McClintock gibi uzmanların⁶³ desteklediği devlet terörü görüşü ise, devletlerin terörü ulusal ve uluslararası alandaki siyasal amaçlarına ulaşmada etkin bir araç olarak kullandıkları iddiasına dayanmaktadır. Bu görüş, özellikle ABD'nin 11 Eylül Saldırıları sonrası gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak operasyonları ile İsrail'in 2006'da Lübnan'a girişi sonrasında güç kazanmıştır.

Chomsky'e göre, ABD'nin güvenlik ve uluslararası politikasının esasını, *Beşinci Özgürlüğü* korumaya dayalı bir düzenin kurulması oluşturmaktadır. Beşinci Özgürlük ise, soyma, sürünme, hüküm altına alma ve sonuç alabilmek için her türlü güce başvurma özgürlüğüdür.⁶⁴ Terörizmin zayıfın silahı olduğu görüşünün aksine, güçlü olanın kullandığı bir araç olduğunu savunan Chomsky, şiddetin iş gördüğünü ve terörizmin başarısızlığa uğramadığını öne sürmektedir. Bu bağlamda Chomsky, özellikle ABD'nin 1980'lerdeki Nikaragua ve El Salvador'a yönelik operasyonlarını bir devlet terörü olarak nitelendirmektedir.

⁶² YALÇINER, Serhan: "Soğuk Savaş Sonrası ...", s. 103; LAQUEUR, Walter "The Changing Face Of Terror", New York, 2004, s. 450.

⁶³ GÜZEL, Cemal (Derl.): "Korkunun Korkusu ...", s. 13.

⁶⁴ Chomsky'e göre diğer Dört Özgürlük ise, ABD'nin faşizmle en yoğun savaşını yaşadığı dönemde Başkan Franklin Delano Roosevelt'in ilan ettiği; konuşma özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, korkusuzca yapma özgürlüğü ve nihayet yaşama özgürlüğüdür. Bakınız: CHOMSKY, N. (Çev. Taha CEVDET): Terörizm Kültürü, Pınar Yayınları, İstanbul-2002, s. 8.

Chomsky'nin "itibar tesis etmek"⁶⁵ olarak nitelendirdiği yaklaşım gereğince ABD, Nikaragua ve El Salvador'daki müdahaleye karşı verilen tüm ulusal ve uluslararası tepkilere kulak tıkamıştır. ABD'nin şiddet içeren bu müdahaleleri Orta Amerika ile sınırlı kalmamış; 1986'da Libya'ya düzenlediği bombalı saldırılarla geniş bir coğrafyada etkili olmuştur.⁶⁶ Ayrıca ABD, Haiti'nin binlerce insanın katili olmakla suçladığı Emmanuel Constant'ı ve Kostarika'nın terörist John Hull'u iade taleplerini yıllardır reddederek⁶⁷, terörizme dolaylı yoldan katkı sağlayan bir devlet durumuna düşmüştür.

Michael McClintock ise, özellikle ABD'nin 1960'ların başından beri uyguladığı Karşı-ayaklanmacı Doktrini'ne dayanarak devlet terörü görüşünün en önemli destekçileri arasında yer almaktadır. McClintock'a göre, Amerikan dış politikasında önemli rol oynayan bu askeri doktrinin esas amacı, ayrılıkçılığa, yıkıcı etkinliklere ve ayaklanmalara karşı koyma aracı olarak devlet terörüne yasallık kazandırmaktır.⁶⁸

Devlet terörü kavramını yorumlayan başka bir uzman, devletlerin terörü kullanmalarını cazip kılan nedenlerin başında düşük maliyetin etkili olduğunu belirtmiştir. Böylece devletler gerek askerlerini riske atmadan, gerekse diğer askeri olanaklarını kullanmadan amaçlarına ulaşabilmektedirler.⁶⁹

Devletlerin dolaylı ya da direkt olarak bir ülke içerisindeki terör örgütlerini desteklemesindeki diğer bir amaç, uluslararası alanda tepkilere maruz kalmadan ve diğer devletlerle ilişkileri bozulmadan o devletin kendi istediği yönde hareket etmesini sağlamaktır. Bu amaçlarını dünya çapında büyük bir savaşa neden olmadan küçük çaplı güç kullanarak gerçekleştirebilmesi, devletlerin terörizmi kullanmasında üçüncü bir nedendir. Örneğin; ABD ve Rusya'nın taraf olacağı bir savaş diğer

⁶⁵ CHOMSKY, N. (Çev. Taylan DOĞAN, Nuri ERSOY, Mehmet KARA ve Ali KEREM): 11 Eylül Sonrası Dünya Nereye Gidiyor, Aram Yayıncılık, İstanbul-2004, s. 60

⁶⁶ CHOMSKY, Noam: Terörizm ..., s. 90.

⁶⁷ CHOMSKY, Noam: 11 Eylül ..., s. 61.

⁶⁸ McCLINTOCK, Michael: "Amerikan Doktrini ve Karşı Ayaklanmacı Devlet Terörü", GÜZEL, Cemal (Derl.), Silinen Yüzler ..., s. 255.

⁶⁹ LAÇINER, Sedat: "Uluslararası İlişkiler ...".

devletleri de harekete geçireceğinden basit ve etkili bir yöntem olan terörizmi desteklemek büyük çaplı bir dünya savaşının oluşmasını önlemektedir.⁷⁰

Devlet terörü ile devlet sponsorlu terörizm ayrımını ortaya koyan başka bir uzman devletlerin terörizme karşıma düzeylerini mali destek, ideolojik destek, askeri destek ve operasyonel destek olarak sınıflandırmaktadır.⁷¹

Sonuç olarak, devletlerin ulusal güvenliği sağlamak adına aldığı önlemlerde meşru zeminden kayması sonucu ortaya çıkan devlet terörünün varlığı bir yana; terörizmin temelde siyasal amaçlarına ulaşmak için kurulmuş olan ve artık sınırları belli olmayan uluslararası terör örgütlerince gerçekleştirildiği gerçeği ortadadır. Bunun en somut örneklerini, El Kaide bağlantılı teröristlerce gerçekleştirilen 1993 Dünya Ticaret Merkezi, 2001 Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon, 2003 İstanbul, 2004 Madrid ve 2005 Londra saldırıları oluşturmaktadır.

⁷⁰ LAÇİNER, Sedat: “Uluslararası İlişkiler ...”.

⁷¹ Devletlerin terörizme karşıma düzeyleri ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 54-55.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD'YE YÖNELİK TERÖR SALDIRILARI VE KARŞI POLİTİKALAR

11 Eylül Saldırıları ABD'nin kendi topraklarında yaşadığı ve bu derece büyük kayıp verdiği ilk terörist saldırılardır. ABD bundan önce de çok sayıda terör örgütünün terörist saldırılarına hedef olmuş; ancak bunlar ABD'nin çeşitli ülke topraklarındaki büyükelçiliklerine ve askeri kuvvetlerine yönelik gerçekleşmiştir. Kendi topraklarında gerçekleşenler ise, 1993'teki Remzi Ahmet Yusuf liderliğinde yine New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne ve 1995'teki Oklahoma Eyalet binasına yapılan bombalı saldırılar gibi daha küçük çaplı saldırılar olmuştur.

FBI, ABD'de yaşanan terörist saldırılara ilişkin hazırladığı raporda, ABD'yi hedef alan terörist saldırıları ülke içi örgütlerce gerçekleştirilen saldırılar ve uluslararası örgüt saldırıları olarak ikiye ayırmaktadır. Ülke içi örgütler de kendi aralarında sağ kanat, sol kanat ve hayvan hakları, kadın hakları, çevreciler gibi özel amaçlarla kurulan örgütler olarak ayrılmaktadır. Uluslararası terör saldırılarını ise El Kaide, HAMAS ve Hizbullah gibi radikal İslamcı örgütlerin başını çektiği grupların gerçekleştirdiği saldırılar ve devlet destekli terör saldırıları oluşturmaktadır.¹

Bu bölümde de öncelikle ABD'nin 11 Eylül öncesinde uğradığı terörist saldırılar ve bunlara karşı politikalarına yer verilecek; sonrasında ise, 11 Eylül Saldırıları'nın nasıl gerçekleştiği anlatılmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede ABD'nin 11 Eylül öncesi ve sonrasında terörizme ve terörizmle mücadeleye bakışında meydana gelen değişime dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu bölümde ABD'nin terörizmle mücadelede yeni stratejiler kapsamında öne çıkan Yeni Muhafazakârlar ve Bush

¹ Counterterrorism Threat Assessment and Warning Unit National Security Division: "Terrorism in the United States 1996", 1996, s. 18, <http://www.fbi.gov/publications/terror/terroris.pdf>, 01.11.2007.

Doktrini ele alınacak; bu iki unsurun Bush Yönetimi'nin politikalarında ne denli etkili olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

I. 11 EYLÜL SALDIRILARI ÖNCESİNDE ABD'NİN UĞRADIĞI TERÖR SALDIRILARI

ABD'ye yönelik en büyük tehditler, son dönemlerde yaşanan saldırıların da gösterdiği üzere daha çok radikal İslamcı terör örgütlerinden gelmektedir. İlk olarak 1983 yılında Hizbullah tarafından Beyrut'taki ABD Büyükelçiliği'ne ve ABD Deniz Kuvvetleri'ne ait kışlalara yönelik saldırılar gerçekleşmiş, bu saldırılarda 241 Amerikan denizcisi ölmüştür.² Daha sonra 14 Mayıs 1986'da Endonezya'nın başkenti Jakarta'daki ABD Büyükelçiliği'ne Japon Kızıl Ordusu tarafından başarısız bir bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir.³

26 Şubat 1993 tarihinde ise, Remzi Ahmet Yusuf'un organize ettiği bir grup tarafından Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik yaklaşık 550 kilogram patlayıcı yüklü bir kamyonla gerçekleştirilen bombalı saldırıda 6 kişi hayatını kaybetmiş; 1000'den fazla kişi yaralanmış ve yarım milyar doların üzerinde maddi hasar meydana gelmiştir.⁴ Aynı yılın Haziran ayında New York'taki Lincoln ve Hollanda tünellerini havaya uçurmayı planlayan bir İslami terör örgütünün üyeleri, FBI tarafından alınan istihbaratın değerlendirilmesi sonucu saldırı gerçekleşmeden yakalanmıştır.⁵ Yine 1993 yılında Somali'de El Kaide bağlantılı olduğu iddia edilen bir kişinin, ABD'ye

² 9/11 Commission Report, 2004, s. 48; CLARK, W. (Çev Atilla BERKEOĞLU): Modern Savaşları Kazanmak: Terörizm ve Amerikan İmparatorluğu, Truva Yayınları, İstanbul-2004, s. 133.

³ "Terrorism in the ...", s. 6.

⁴ "Terrorism in the ...", s. 13.

⁵ 9/11 Commission ..., 2004, s.89.

ait bir savaş helikopterini düşürmesiyle 18 kişi ölmüş, 70'e yakın kişi de yaralanmıştır.⁶

ABD'nin kendi topraklarında yaşadığı ve büyük yankı uyandıran bir başka terörist saldırı ise, 1995 yılında Oklahoma şehrindeki Murrah Federal Binası'na yönelik gerçekleşmiştir. Binanın tamamen çökmesiyle çoğu çocuk 168 kişi ölmüş ve 800'ün üzerinde kişi yaralanmıştır.⁷ Başlangıçta şüphelerin İslami terör örgütlerine yöneldiği bu saldırının arkasında, Amerikalı hükümet karşıtı aşırı sağcı Timothy McVeigh ve Terry Nichols adlı teröristlerin olduğu anlaşılmıştır.⁸

Haziran 1996'da Amerikan Hava Kuvvetleri personelinin yerleşik bulunduğu Suudi Arabistan'ın Zehran şehrindeki Huber Kuleleri'ne bombalı araçla yapılan saldırıda da 19 Amerikalı ölmüş, 372 kişi yaralanmıştır.⁹ Yayınlanan 9/11 Komisyon Raporu'na göre, Suudi Hizbullah örgütünün gerçekleştirdiği saldırıda, İran Hükümeti'nin ve El Kaide'nin de desteğinin bulunduğu düşünülmektedir.¹⁰ Saldırıyla ilgili olarak, Bin Ladin saldırının arkasında olanları övmüş; ancak bu saldırıyla doğrudan ilişkisi olduğunu "*Bunu yapan insanlara büyük saygı duyuyorum. Onların yaptıkları, katilma fırsatını kaçırdığım büyük bir onurdur.*"¹¹ sözleriyle reddetmiştir.

1996 yılında ABD başka bir terörist saldırıya daha hedef olmuştur. 27 Temmuz'da Georgia eyaletinde Atlanta Olimpiyatları'nın yapıldığı sırada Centennial Olympic Park'a yönelik gerçekleştirilen saldırı, dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. 197 ülkeyi temsilen 15 bin sporcunun ve dünyanın her yerinden gelen 2 milyon izleyicinin bulunduğu parkta şans eseri sadece bir kişi ölmüş, 112 kişi ise

⁶ Bu olay, dünya kamuoyunda "Kara Şahin Düştü" olarak bilinmektedir. Bakınız: ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin: "Terörizm ve Amerika ...", s. 181.

⁷ MORGAN, Matthew J.: "The Origins of ...", s. 30.

⁸ 9/11 Commission ..., s. 100.

⁹ 9/11 Commission ..., s. 60; CLARK, Wesley, Modern Savaşları ..., s.135; SPECTER, Arlen: Senate Intelligence Committee Chairman Finds Khobar Towers Bombing "Not the Result of an Intelligence Failure," 1996, s. 4, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB55/ssci.pdf>, 06.02.2008.

¹⁰ 9/11 Commission ..., s. 60.

¹¹ ESPOSITO, John L: Kutsal Olmayan ..., s. 31.

yaralanmıştır.¹² FBI saldırının gerçekleşmesinden kısa bir süre önce bu yönde bir istihbarat almış; ancak bombanın patlamasını engelleyememiştir. Saldırıyı gerçekleştirdiği ortaya çıkan ve başına 1 milyon dolar ödül koyulan Eric Robert Rudolph, FBI'nın "en çok aranan 10 suçlu" listesinde yer almış ve 2003 yılında yakalanmıştır.¹³

Şubat 1998'de Usame Bin Ladin ABD'ye karşı bir fetva yayınlamış ve ABD'yi meşru bir hedef olarak göstererek cihat çağrısında bulunmuştur.¹⁴ Aynı yılın 7 Ağustos'unda El Kaide, bomba yüklü kamyonlarla Tanzanya ve Kenya'daki ABD Büyükelçiliklerine saldırmış; 14'ü Amerikalı olmak üzere toplamda 224 kişinin ölümüne neden olmuştur.¹⁵

ABD'ye yönelik El Kaide bağlantılı saldırılar 2000'li yıllarda da devam etmiştir. 12 Ekim 2000 tarihinde Yemen'deki Eden Limanı'nda Amerikan tahrip gemisi USS Cole'ye yapılan saldırıda 17 Amerikalı denizci ölmüş; en az 40 mürettebat ciddi şekilde yaralanmıştır.¹⁶ Saldırı, iki intihar pilotunun bomba yüklü küçük bir botla, limanda bekleyen ve yakıt aranjmanı yapmakta olan USS Cole'ye yaklaşması ve bombaları patlatması sonucu gerçekleşmiştir.¹⁷ Araştırmalar sonucu elde edilen kanıtlar saldırıyı El Kaide ve Yemen Yönetimi karşısı aşırı dinci bir örgüt olan İslam Ordusu'nun birlikte gerçekleştirdiği yönünde güçlenmiştir. Bunun üzerine 2000 yılının sonunda Yemenli yetkililer, içlerinde El Kaide'nin ajanları olarak bilinen Cemal Muhammed Ahmed El Bedevi ve Fahad Muhammed Ahmed El Quso'nun da bulunduğu sekiz şüpheliyi tutuklamıştır.¹⁸

¹² "Terrorism in the ...", s. 12.

¹³ "Dağdan inince yakayı ele verdi", Radikal, 2 Haziran 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=77003>, 06.02.2008.

¹⁴ CLARK, Wesley, Modern Savaşları ..., s.140.

¹⁵ 9/11 Commission ..., s. 116; PERL, Raphael F.: "Terrorism: U.S. Response to Bombings in Kenya and Tanzania: A New Policy Direction?" Congressional Research Service Washington, D.C., 1998, s. 1, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB55/crs19980901.pdf>, 06.02.2008.

¹⁶ O'ROURKE, Ronald and PERL, Raphael F.: "Terrorist Attack on USS Cole: Background and Issues for Congress", Congressional Research Service Washington, D.C., 2001, s.1, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB55/crs20010130.pdf>, 06.02.1008.

¹⁷ O'ROURKE, Ronald and PERL, Raphael F.: "Terrorist Attacks ...", s. 2.

¹⁸ U.S. Department of Justice: "Terrorism, 2000-2001", FBI Publication 0308, s. 8, http://www.fbi.gov/publications/terror/terror2000_2001.pdf, 01.11.2007.

FBI'nin yayınladığı raporlar ABD'nin bunların dışında daha birçok küçük çaplı terörist saldırıya hedef olduğunu göstermektedir.¹⁹

ABD'nin yakın tarihinde yer alan ve çoğu El Kaide bağlantılı olan bu saldırıların ardından El Kaide, devam eden bu savaşı ABD'nin kendi ülke topraklarına taşımamanın bir yolunu aramaya başlamıştır. Bin Ladin'in verdiği fetvasıyla başlatılan bu cihadı, ABD'nin kendi topraklarının merkezine taşımamanın, kendilerine üç ana faydasının olacağı söylenebilir:

İlk olarak, dünyanın süper gücü ABD'ye hala zarar verme gücünde olduklarını tüm dünyaya ispatlamış olacaklar ve böylece sempatizanlardan yeni üyeler kazanacaklardır. İkinci olarak, Amerikan halkına daha fazla acı yaşatacak ve onlara evlerinde bile güvende olmadıklarını; büyüklüğüne güvendikleri devletlerinin kendilerinin güvenliklerini sağlamaktan aciz olduğunu göstereceklerdir. Son olarak ise, savaşı ilk bakışta bile kolaylıkla diğer insanlardan ayırt edemeyecekleri yerlere, yani ABD'nin şehir merkezlerine taşımış olacaklardır.²⁰

Şüphesiz Usame Bin Ladin'in liderliğindeki El Kaide, başlattığı cihadı ABD'nin kendi topraklarının merkezine taşımakta başarılı olmuştur. 11 Eylül 2001'de tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleştirilen, yaklaşık 3000 masum insanın hayatını kaybettiği saldırılar, Amerikan ve dünya tarihine insanlığın en hain saldırıları olarak geçmiştir.

Terörizmin ulaştığı boyutu ve kazandığı nitelikleri göstermesi açısından büyük önem arz eden bu saldırılar, tüm dünyada terörizmin algılanışını ve mücadelede alınacak yeni önlemlerin devletlerin dış politikalarını değiştirmesi açısından bir milat olarak kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, 11 Eylül Saldırıları sonrasında dünya yeni bir güne uyanmış; insanların ve devletlerin tehdit algılamaları, medyanın gündemi, yasalar, politikalar, psikolojiler değişmiş; kısacası dünya değişmiştir. Bu

¹⁹ ABD'ye yönelik diğer ülke içi ve uluslararası terör saldırılar hakkında detaylı bilgi için bakınız: "Terrorism 2000-2001"; "Terrorism in the United States, 1996".

²⁰ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin: "Terörizm ve Amerika ...", s. 182.

nedenle, yeni bir çağı başlatan bu saldırıların nasıl gerçekleştiğine değinmek yararlı olacaktır.

II. 11 EYLÜL SALDIRILARI

El Kaide tarafından gerçekleştirildiği konusunda önemli ölçüde fikir birliğine varılmış olsa da 11 Eylül Saldırıları'nın Ortadoğu politikalarına zemin hazırlamak isteyen ABD'nin kendisi tarafından gerçekleştirildiği ya da en azından saldırılara bilerek göz yumulduğu gibi komplo teorileri de zamanla destek bulmaya başlamıştır. CIA ve Amerikalı askeri yetkililerin saldırıya bilinçli olarak kayıtsız kaldığı, hava korsanlarının Amerikan üslerinde eğitildiği ve İkiz Kuleler'in uçaklar çarpmadan önce yerleştirilen bombalarla kontrollü patlamalar sonucu yıkıldığı gibi noktalardan hareket eden çok sayıda komplo teorisyeni, bu konuda kitap yazmıştır.²¹

Söz konusu saldırılara ilişkin ortaya atılan komplo teorileri dışarıda bırakıldığında, 11 Eylül Saldırıları Thomas Kean başkanlığında yayınlanan 9/11 Komisyon Raporu ile FBI ve CIA tarafından yayınlanan diğer resmi raporlara göre kısaca şu şekilde gerçekleşmiştir:²²

11 Eylül 2001 Salı sabahı ikisi American Airlines'a, diğer ikisi de United Airlines'a ait dört yolcu uçağı, Amerikan uçuş okullarında uzun süre uçuş eğitimi alan El Kaide üyesi 19 hava korsanı tarafından kaçırılmıştır.

²¹ 11 Eylül Saldırıları'na ilişkin komplo teorilerinin yer aldığı bazı kitaplar için bakınız: MORGAN, R. ve HENSHAL, I. (Çev. Güneş AYAS ve Bora ALİOĞLU): Amerikan Yalanları: 11 Eylül ve Medeniyetler Çatışması, Salyangoz Yayınları, İstanbul-2006; SAYIN, Ümit: Küresel Terörün Perde Arkası: Gizli Örgütler, 11 Eylül ve Büyük Ortadoğu Projesi, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul-2006.

²² 9/11 Commission ..., s. 4-5; "Terrorism 2000-2001", s. 9.

American Airlines'a ait 11 sefer sayılı Boeing 767 tipi uçak, Los Angeles'a gitmek üzere Boston Logan Havaalanı'ndan kalkmıştır. Kalkıştan kısa bir süre sonra Muhammed Atta tarafından ele geçirilen uçak saat 08.46'da Dünya Ticaret Merkezi'nin Kuzey Kulesi'ne çarpmıştır. İki saatten daha az bir süre sonra Kuzey Kule çökmüştür.

Boston Logan Havaalanı'ndan Los Angeles'a gitmek üzere kalkan United Airlines'a ait 175 sefer sayılı Boeing 767 tipi başka bir yolcu uçağı da saat 09.05'te Dünya Ticaret Merkezi'nin Güney Kulesi'ne çarpmıştır. Bu seferki çarpma diğerinden farklı olarak kameraların kulelere dönük olduğu bir anda gerçekleşmiş ve tüm dünya bu çarpma anını canlı yayından izlemiştir. Güney Kule, çarpmanın ardından 50 dakika sonra çökmüştür

American Airlines'a ait 77 sefer sayılı Boeing 757 tipi bir yolcu uçağı ise, Washington D.C.' ye doğru yönelmiş ve ABD Savunma Bakanlığı binası olan Pentagon'un güney batısına çarpmıştır. Uçağın, 20 binden fazla çalışanı bulunan Pentagon'un neredeyse tamamen boşaltılmış ve tadilatta olan katına çarpması sonucu binadaki 125 çalışan hayatını kaybetmiştir.

Son olarak United Airlines'a ait 93 sefer sayılı Boeing 757 tipi yolcu uçağı Pennsylvania'daki Stony Creek Township arazisine çakılmıştır. Bu uçakla ilgili olarak, net kanıtlar bulunmamasına karşın, asıl hedefinin Beyaz Saray olduğu, ancak başarılı olunamadığı yönünde bazı görüşler bulunmaktadır.

III. 11 EYLÜL ÖNCESİ VE SONRASINDA ABD’NİN TERÖRİZMLE MÜCADELEYE BAKIŞI

ABD’nin terörizmle mücadele politikalarının öncesinde terörizmi nasıl tanımladığına ilişkin ortaya çıkan soruna değinmek yerinde olacaktır. Zira terörizmi en büyük kayıpları vererek yaşamış olan ve terörizmle mücadelede diğer devletlere model oluşturan ABD’nin içindeki kurumlarda terörizmin farklı nitelikleriyle tanımlanması dikkat çekicidir.

A. ABD’nin Terörizmi Tanımlama Sorunu

ABD’nin terörizmle mücadele ve diğer güvenlik politikalarına ilişkin en önemli karar alma ve uygulama kurumları olan Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve FBI terörizmi farklı şekillerde tanımlamaktadırlar.

ABD Dışişleri Bakanlığı terörizmi “genellikle bir kitleyi etkilemek için ulus-altı gruplar veya gizli devlet kurumları tarafından savaştan olmayan hedeflere karşı gerçekleştirilen, önceden tasarlanmış, siyasal amaçlı şiddet eylemi” olarak tanımlamaktadır.²³

ABD Savunma Bakanlığı ise, terörizmi “devrimci örgütler tarafından siyasal ya da ideolojik amaçlarla hükümetleri ya da toplulukları sindirmek veya baskı altında tutmak niyetiyle bireylere ya da bireylerin mallarına karşı hukuk dışı kuvvet kullanımı veya kullanma tehdidi ya da şiddet kullanmak” olarak tanımlamaktadır.²⁴

²³ LAQUEUR, Walter: “Terrorism...”, 2007.

²⁴ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 9.

ABD Adalet Bakanlığı ise, hedef ve yöntemine vurgu yaparak biraz daha farklı bir terörizm tanımı yapmaktadır: “Terörizm sivil toplumu korkutmak veya zorlamak, korku veya sindirmeyle ya da adam kaçırma veya suikast yoluyla hükümetin davranışlarını etkilemek amacıyla şiddet eylemlerinde bulunulmasıdır.”²⁵

FBI ise, terörizmi “bir hükümeti, sivil halkı ya da toplumun bir bölümünü, siyasal ya da sosyal amaçlarla, baskı altına alma veya sindirmeye yönelik olarak, kişilere ya da onların mülklerine karşı kanuna aykırı güç ya da şiddet kullanımı” şeklinde tanımlamaktadır.²⁶

Bunların dışında, terörizmle mücadele konusunda Başkan Yardımcısı'na bağlı olarak 1986 yılında oluşturulan ve Bush Komitesi olarak bilinen geçici komite diğer hükümetlerce daha önce kullanılan tanımların bir harmanlamasını yapmakla yetinmiştir.²⁷ Buna göre, terörizm “siyasal ve toplumsal hedefler doğrultusunda kişilere ya da mülkiyete karşı yasadışı şiddet kullanılmasıdır ya da bu yönde bir tehdittir. Gözetilen amaç genelde hükümeti, bireyleri ya da grupları sindirmek ya da baskı altında tutmak ya da onların davranışlarını ya da izledikleri politikaları değiştirmektir.”²⁸

Görüldüğü üzere Amerikan Dışişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı savaştan olmayan sivil hedeflerden söz ederken, Savunma Bakanlığı'na ait tanım şiddetin “devrimci bir örgüt” tarafından kullanılmasının altını çizmektedir. Tanımlardan çıkarılacak ortak nokta ise “şiddetin yasadışı kullanımı” olmaktadır.

²⁵ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizm ..., s. 9.

²⁶ “Terrorism in the ...”, s. 3.

²⁷ LAQUEUR, Walter: “Terörizmi ...”, 2002, s. 99.

²⁸ LAQUEUR, Walter: “Terörizmi ...”, 2002, s. 99.

B. 11 Eylül Öncesinde ABD'nin Uluslararası Terörizmle Mücadele Politikası

11 Eylül Saldırıları'ndan önce, ABD'nin uluslararası terörizmle mücadele politikaları genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, terörizmin hiçbir zaman uluslararası politikada belirleyici bir unsur olmadığı söylenebilir.²⁹

Soğuk Savaş Dönemi'nde Amerikan toplumu tarafından terörizm, ABD toprakları dışında diğer ülkelerde gerçekleşen olaylar olarak algılanmıştır. Bu nedenle çoğu Amerikalı, ülkesinin dışarıda gerçekleşen terörist saldırılardan muaf olduğunu düşünmüştür.³⁰ Bunun en önemli nedenlerinden biri, Soğuk Savaş Dönemi'ndeki ABD ve SSCB arasındaki nükleer denge stratejisi ve bu dengenin bozulmasından doğacak büyük tehdidin terörizm tehdidini gölgede bırakmasıdır.³¹ Diğer bir neden ise, ABD'nin 11 Eylül 2001 tarihine kadar bu büyüklükte, etkili ve bu kadar kayıp verdiği bir terörist saldırıyı kendi topraklarında yaşamamış olmasıdır.

11 Eylül Saldırıları öncesinde dünyadaki terör olaylarını takip etmiş olan ABD, çoğu zaman yaşanan bu terörist saldırılara sadece seyirci kalmakla yetinmiştir. Terörizmi devletlerin iç meselesi olarak gören ve bu nedenle terörizme maruz kalan devletlerin işbirliği taleplerine sıcak bakmayan ABD, bu yöndeki girişimleri devletlerin iç meselelerine müdahale olarak nitelendirmiştir.

Diğer yandan ABD, terörizmle mücadelede yalnız başına hareket etmek durumunda kalan devletlerin uyguladıkları terörizmle mücadele politikalarını insan hakları ve demokrasiyi ihlal ettiği gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirmekten geri durmamıştır. Üstelik müdahaleci doktrininin bir sonucu olarak, bu ihlalleri gerekçe göstererek devletlerin iç ve dış politikalarına müdahale eden ABD, bu tavrıyla zaman zaman devletlerin terörizmle mücadele politikalarını büyük ölçüde zayıflatmıştır. En

²⁹ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin: "Terörizm ve Amerika ...", s. 165.

³⁰ KALIC, Sean N.: "Combating A Modern Hydra Al Qaeda and the Global War on Terrorism", Combat Studies Institute Press Fort Leavenworth, Kansas-2005, s. 3.

³¹ KALIC, Sean N.: "Combating A Modern ...", s. 3.

yakın müttefiklerinden biri olarak nitelendirdiği Türkiye'nin PKK ile mücadele sürecindeki tavrı, ABD'nin bu tutumunun en somut örneğini oluşturmaktadır.

1980'li yıllardan beri PKK terör örgütü ile yoğun bir mücadele veren Türkiye'nin NATO'nun 5. maddesi kapsamında ortak savunma mekanizmasından yararlanma isteğine tepkisiz kalan ABD, PKK terörünü Türkiye'nin kendi başına halletmesi gereken bir iç mesele olarak nitelendirmiştir. Diğer yandan, PKK'yı desteklediğini açıkça ilan eden Suriye'nin 1998'de BM Güvenlik Konseyi'ne üye seçilmesi sürecinde veto yetkisini kullanmayan ABD³², bu tavrıyla 11 Eylül Saldırıları öncesi dönemde terörizmle mücadelede ne kadar tepkisiz olduğunu göstermiştir.

ABD'nin 11 Eylül öncesi ve sonrası terörle mücadele politikalarının belki de en önemli ortak yanı, uğradığı saldırıdan daha büyük çapta misillemelerle cevap vermesidir. Silahlı kuvvetlerin önleyici veya karşılık verici bir silah olarak kullanılması, ABD'nin terörle mücadele anlayışının temel felsefelerinden birisidir. Bu anlamda terörle mücadele amaçlı kurulan ilk askeri birlikler 1977 yılında kurulan "Delta Gücü"dür.³³ Daha sonra Delta Gücü'ne ek olarak, Ortak Özel Operasyon Kumandası ve Reagan başkanlığı döneminde terörle mücadele amacıyla askeri anlamda en özellikli birim olarak Özel Operasyonlar Gücü adında başka birlikler de kurulmuştur.³⁴

ABD'nin karşı terör eylemlerinden biri, 5 Nisan 1986 tarihinde, Batı Berlin'de "La Belle" isimli bir gece kulübüne yapılan saldırıdan sonra gerçekleşmiştir.³⁵ İki ABD askeri ve bir Türk'ün öldüğü, 77'si Amerikalı 230 kişinin yaralandığı terörist saldırısından on gün sonra, ABD saldırıdan sorumlu tuttuğu Libya'ya karşı "El Dorado Kanyon" isimli hava operasyonunu başlatmıştır. Birçok askeri hedefin ağır

³² YAMAN, Didem: "11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar, Yasal Düzenlemeler", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1-2, 2005, s. 117-142.

³³ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin: "Terörizm ve Amerika ...", s. 179.

³⁴ ABD'nin Askeri Kuvvet Kullanımına dayalı Reagan Dönemi Terörizmle Mücadele Politikaları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: DOBSON, Christopher and PAYNE, Ronald: Counterattack: The West's Battle Against The Terrorists, New York- 1982, s. 51-75.

³⁵ BYERS, M. (Çev. Hasret Dikici BİLGİN): Soykırımdan Son Kırım: Savaş Hukuku, Detay Yayıncılık, İstanbul- 2007, s. 84

tahribata uğratıldığı operasyonda, Libya lideri Muhammer Kaddafi'nin evlatlık kızının da aralarında bulunduğu 37 kişi ölmüş, 93 kişi yaralanmıştır.³⁶

ABD Trablusgarp'a yapılan saldırının yasal bir meşru müdafaa eylemi olduğunu iddia etmiştir.³⁷ Ancak ABD'nin bu iddiası uluslararası alanda önemli ölçüde reddedilmiş; çok sayıda hükümet, Libya'ya yapılan saldırının meşru müdafaa'nın "gereklilik ve ölçülülük" ilkelerini karşılayıp karşılamadığı konusundaki şüphelerini dile getirmişlerdir. Bunun en açık kanıtı ise, her ikisi de ABD'nin NATO müttefiki olan Fransa ve İspanya'nın, söz konusu saldırı için Amerikan bombardıman uçaklarına kendi hava sahalarını kullanmasına izin vermemiş olmasıdır.³⁸

Yine 1998 yılında Tanzanya ve Kenya'daki Amerikan Büyükelçiliklerine yapılan saldırıların ardından ABD, *cruise* füzeleri ile Afganistan'daki Khowst kasabası etrafındaki eğitim kamplarına ve Sudan'daki Hartum dolaylarında kurulmuş olan ilaç tesislerine saldırılar yaparak misillemelerde bulunmuştur. ABD'li yetkililer El- Şifa adındaki ilaç tesislerinde kitle imha silahları üretildiğinden ve Bin Ladin tarafından finanse edildiğinden şüphelendiklerini belirtmişlerdir. Ancak daha sonra ne kitle imha silahlarına ne de söz konusu ilaç tesislerinin Bin Ladin ile ilgisi olduğuna dair bir kanıt tespit edilememiştir.³⁹

Amerikan Hükümeti Libya ve Sudan'a karşı düzenlediği bu saldırıları da yine karşı terör ve terörizme karşı meşru müdafaa ilkeleri temelinde haklı göstermeye çalışmıştır. Ancak bu defa uluslararası tepkileri azaltmak için erkenden davranmayı tercih eden Amerikan Yönetimi, bu yönde müttefikleri İngiltere, Fransa ve Almanya'nın desteğini almıştır. Buna karşılık operasyon sırasında hava sahası izinsiz kullanılan ve kendi topraklarına *cruise* füzesi düşen Pakistan başta olmak üzere İran, Irak, Libya, Rusya ve Küba ise saldırıyı kınamışlardır. BM Güvenlik Konseyi'nin

³⁶ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 84; TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s.123.

³⁷ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 85.

³⁸ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 85.

³⁹ CLARK, Wesley, Modern Savaşları ..., s. 141.

gündemine bile gelmeyen bu operasyona BM'nin tepkisi ise, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın diplomatik dille ifade ettiği "endişe"sinden ibaret olmuştur.⁴⁰

C. 11 Eylül Öncesi Terörizmle Mücadele Politikaları Kapsamındaki Yasal Düzenlemeler

ABD Yönetimi'nin 11 Eylül Saldırıları öncesinde ve sonrasında başlattığı karşı terör kapsamındaki askeri operasyonlarının dışında hukuksal zeminde oluşturulan yasalar da büyük önem arz etmektedir. 11 Eylül öncesinde ceza hukukuna ilişkin uygulamalar ABD'nin terörizmle mücadele çabalarının önemli bir parçası olmuştur. Teröristlerin yakalanması ve yargılanması terörizmle mücadele politikalarından somut sonuçlar elde etme ve bu yöndeki çabaların önemini ortaya koyması açısından bir başarı olarak nitelendirilmiştir.⁴¹

1980'lerde oluşturulan iki yasa, ülke toprakları dışında gerçekleşen terörist eylemlerin cezalandırılmasına ilişkin temel prensipler getirmiştir. Bu yasalardan ilki, 1984 tarihli Kapsamlı Suç Kontrol Yasası'dır. Bu yasa Amerikan vatandaşlarının bulunduğu ya da Birleşik Devletleri hedef alan deniz aşırı bölgelerdeki rehin alma suçlarını yargılamaya ilişkin federal yetki sağlamaktadır. 1986 tarihli Kapsamlı Diplomatik Güvenlik ve Anti-terörizm Yasası ise, sadece rehin alma eylemlerini değil; ülke toprakları dışındaki tüm terör suçlarını yargılama yetkisi tanıyarak 1984 Kapsamlı Suç Kontrol Yasası'nın kapsamını genişletmiştir.⁴²

1996 yılında çıkarılan; kısaca Anti-terör Yasası olarak bilinen Terörizme Karşı ve Geçerli Ölüm Cezası Yasası ve yine aynı yıl çıkarılan Yasadışı Göçmen Reformu ve

⁴⁰ BYERS, Michael: Soykırımından ..., s. 85.

⁴¹ PILLAR, Paul P.: Terrorism and U.S. Foreign Policy, Brookings Institution, Washington D.C.-2001, s. 79-80.

⁴² "Statement on Signing the Omnibus Diplomatic Security and Antiterrorism Act of 1986", August 27th, 1986, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=37781>, 26.12.2007.

Göçmen Sorumluluğu Yasası ise, göçmenleri ülke dışına sürmek amacıyla “gizli kanıt” kullanılmasını ve “bağlantı yoluyla suç” kavramının geri getirilmesini kabul etmiştir. Söz konusu yasalar, suçlananların haklarına yukardan yeni sınırlamalar getirmiş ve federe devlet mahkemelerinde verilen kararların federal mahkemelerde denetimden geçirilmesi olanaklarını da azaltmıştır.⁴³ Söz konusu yasalar, bu yönüyle neredeyse tamamı ABD’de yaşayan başta Filistinliler olmak üzere Müslüman grupları hedef alan bir yasa olarak yorumlanmaktadır.⁴⁴

Başkan Clinton döneminde çıkarılan terörizmle mücadele politikalarının bir parçası olan bu ve benzeri yasalar, gerek uluslararası insan hakları antlaşmalarında, gerekse ABD’nin kendi anayasasında ifade edilen insan hakları ve özgürlüklerine büyük darbe vurmuştur.

Gelecek bölümlerde de değinileceği üzere 11 Eylül sonrasında Başkan Bush dönemindeki yasal düzenlemeler de benzer sonuçlar doğurmuştur. Bu durum, ABD’nin terörizmle mücadele kapsamında ulusal çapta almış olduğu yasal ve askeri önlemlerin 11 Eylül öncesinde ve sonrasında niteliksel açıdan çok da farklı olmadığını göstermektedir. Söz konusu düzenlemelerdeki tek fark, saldırıların boyutu gereği daha kapsamlı ve sert bir tutum içermesi olmuştur.

D. Terörizmle Mücadelede ABD’nin Yeni Stratejileri

ABD’nin uluslararası terörizmle mücadeleye ilişkin bakış açısı, 11 Eylül Saldırıları sonrasında yeniden şekillenmiştir. 11 Eylül Saldırıları’ndan sonra terörizmle mücadeleye insan hakları ve demokrasi ihlalleri çerçevesinden bakmaktan

⁴³ ATAÖV, Türkkiye: 11 Eylül Terörle Savaş mı Bahane mi, Alkım Yayınevi, İstanbul-2004, s. 48-49.

⁴⁴ ATAÖV, Türkkiye: 11 Eylül ..., s. 49-50.

vazgeçen ABD, bu defa ülke üstünlüğü, kamu düzeni ve kamu güvenliğini koruma gibi değerleri ön plana çıkarmıştır.⁴⁵

11 Eylül sonrası dönemde sadece terörizmle mücadeleye yönelik değil; ABD'nin genel iç, dış ve güvenlik politikalarının belirlenmesinde iki unsurun çok önemli olduğu söylenebilir. Bu unsurlardan ilki; komünizm karşıtı olan Musevi sol kanat entelektüellerden oluşan Yeni Muhafazakârlar'dır. *Neoconlar* olarak da bilinen bu grup, kurdukları düşünce kuruluşları ve yazdıkları yazılarla Amerikan politikalarının şekillenmesinde önemli ölçüde söz sahibidir.⁴⁶ ABD'nin 11 Eylül sonrası dönemde yeni güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde etkin rol oynayan diğer unsur ise, yine Yeni Muhafazakârlık'ın etkisinde şekil bulan Bush Doktrini'dir. Bu nedenle söz konusu iki unsurun ne olduğunun anlaşılması büyük önem arz etmektedir.

1. Yeni Muhafazakârlık ve Yeni Muhafazakârlar

Fikir öncülüğünü felsefe profesörü Leo Strauss'un yaptığı Yeni Muhafazakârlık'ın öne, Amerikan siyasetinde Ronald Reagan'ın başkanlığı döneminde açılmıştır. Sovyetler Birliği'nin çözüldüğü ve uluslararası siyasetin geçici belirsizlik dönemine girdiği Baba Bush döneminde geri plana itilmiş olan Yeni Muhafazakârlar, Clinton ve özellikle George Bush döneminde Amerikan askerî ve dış politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olmayı sürdürmüşlerdir.⁴⁷

Yeni Muhafazakârlar, çoğu Yahudi olan ancak temelde bir din olan Yahudilik'ten de öte aşırı Siyonist olarak değerlendirilebilecek bir gruptur. Yeni Muhafazakârlar'ın temel felsefesi, ülke güvenliğini hedef alabilecek bir saldırganlığın ancak militan

⁴⁵ YAMAN, Didem: "11 Eylül Sonrasında ...", s. 117-142.

⁴⁶ KÖNİ, Hasan: Amerika'nın Uluslararası Politikası, Ekim Yayınları, İstanbul-2007, s. 137

⁴⁷ ERBİL, Gamze: "Bush Doktrini: Emperyalist Pragmatizm, Günü Gelmiş Neocon Fikirler", ŞİMŞEK, Ali ve ERBİL, Gamze (Derl.): Neocon Yeni Muhafazakarlık: Temel Belgeler ve Eleştiriler, Yeni Hayat Yayınları, İstanbul-2004, s. 7-32.

milliyetçi bir devlet yapısıyla engellenebileceğine dayanmaktadır. Böylesi bir milliyetçiliğin geliştirilmesi için bir “dış tehdit” gerektiğine inanan Yeni Muhafazakârlar’a göre, dış tehdit eğer mevcut değilse yaratılmalıdır.⁴⁸ Ayrıca “*Armageddon*” olarak bilinen dinsel bir inançla beslenen⁴⁹ Yeni Muhafazakârlık, bu inanç gereği İsrail’in güvenliğine büyük önem atfetmektedir.

2001 yılında iktidara gelen George Bush döneminde yıldızı parlayan ve Bush dönemi Amerikan güvenlik ve dış politikalarının şekillenmesinde büyük ölçüde etkili olan Yeni Muhafazakârlar, bu dönem öncesinde de Amerikan hükümetlerinde önemli roller oynamışlardır. ABD’nin Soğuk Savaş dönemi sonrasındaki misyonuna ilişkin 1992 yılındaki politika bildirgesinin taslağı, o sıralarda Savunma Bakanlığı’nda politika geliştirmekle ilgili müsteşar olan Paul Wolfowitz’in gözetimi altında gerçekleşmiştir.⁵⁰ Tek taraflı veya önleyici müdahale politikaları⁵¹ olarak nitelendirilebilecek olan ve “Savunma Planlaması Rehberi” başlıklı bu gizli taslaktan öne çıkan üç kilit nokta bulunmaktadır.

Bu kilit noktalardan ilki, ABD’nin Soğuk Savaş sonrası politik ve askeri stratejisinin hedefine ilişkindir. Buna göre, “*ABD’nin Soğuk Savaş sonrası politik ve askeri stratejisinin bir numaralı hedefi, rakip bir süper gücün ortaya çıkmasını önlemek olmalıdır.*”⁵² Taslakta altı çizilen ikinci önemli hedef, “*ABD çıkarını korumak ve Amerikan değerlerini savunmak*”⁵³ olarak belirtilmiştir. Söz konusu taslak planın belki de en önemli ilkesi, Yeni Muhafazakârlar’ın felsefesinin de temelini oluşturan, tek taraflı politikaları işaret etmektedir: “*Amerika Birleşik Devletleri, gerekirse, tek taraflı olarak hareket etmeye hazır olmalıdır.*”⁵⁴ Bu ilke, Başkan Bush’un 2002 yılında yayınladığı “Ulusal Güvenlik Stratejisi”nde de en çok dikkat çeken unsur olmuştur.

⁴⁸ ERBİL, Gamze: “Bush Doktrini ...”, s. 9.

⁴⁹ WOODWARD, B. (Çev. Melih PEKDEMİR ve Şefika KAMCEZ): *Saldırı Planı*, Arkadaş Yayınları, Ankara-2004, s. 90.

⁵⁰ Exerpts From 1992 Draft “Defence Planning Guidance”, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>, 26.12.2007.

⁵¹ KÖNİ, Hasan: Amerika’nın ..., s. 139.

⁵² Exerpts From 1992 ...”.

⁵³ ŞİMŞEK, Ali ve ERBİL, Gamze (Derl.): “Bush Doktrini ...”, s. 34.

⁵⁴ Exerpts From 1992 ...”.

ABD'nin güvenlik politikalarına ilişkin BM yoluyla kolektif eyleme girişilmesinden hiç söz edilmeyen taslakta, krizin giderilmesine yönelik olarak özel amaçlı birlikler kurulması ve gerektiğinde ABD'nin bu krizlerde bağımsız davranabilmesi gerektiği öngörülmektedir.

Yeni Muhafazakârlar ayrıca, 3 Haziran 1997'de "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" İlkeler Bildirgesi'ni imzalamışlardır.⁵⁵ Reagan Yönetimi'nin başarısının temel unsurlarının unutulmuş olduğuna dikkat çekilen projenin ilkeler bildirgesinde, Reagan Yönetimi'nin dayandığı unsurlar sıralanmıştır. Bu unsurların; mevcut ve gelecekteki olası tehditleri karşılamaya hazır ve güçlü bir ordu⁵⁶, Amerikan ilkelerini ülke dışında cesur ve bilinçli biçimde yayan bir dış politika ve Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel sorumluluklarını kabul eden bir ulusal liderlik⁵⁷ olduğu hatırlatılmıştır.

Clinton Yönetimi'ni etkilemek ve yönlendirmek için yayınlanan bu bildiri, Yeni Muhafazakarlar'ın, daha tutarlı ve ABD'nin küresel sorumluluklarının bilincinde hareket ederek askeri güç çevresinde şekillendiğine inandıkları Reagan dönemi politikalarına bir dönüş isteği olarak yorumlanabilir. ABD'nin küresel hegemon rolünü sürdürebilmesi için savunma bütçesinin arttırılmasını şiddetle destekleyen Yeni Muhafazakârlar, Amerikan hegemonyasının, barışın ve uluslararası düzenin bozulmasına karşı tek güvenilir yol olduğuna inanmaktadırlar.⁵⁸ Bunun için ise, ABD'nin askeri üstünlüğe ve ahlaki özgüvene dayalı yeni Reagan'cı bir politikaya ihtiyacı vardır. Zira Yeni Muhafazakârlar'a göre Sovyetler Birliği'nin çökertildiği Reagan döneminin başarısı, tek taraflı politikaların bir sonucudur.

Yeni Muhafazakârlar'ın en önemli ve dikkat çekici girişimleri ise, Başkan Clinton'a bir mektup sunmuş olmalarıdır. Bu mektupta, genelde Ortadoğu, özelde ise Irak'a ilişkin mevcut çok taraflı, koalisyona dayalı Amerikan politikalarının başarı

⁵⁵ "Project For The New American Century- PNAC", <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>, 26.12.2007.

⁵⁶ DOBSON, Christopher and PAYNE, Ronald: Counterattack ..., s. 70-71.

⁵⁷ "Project For ...".

⁵⁸ ŞİMŞEK, Ali ve ERBİL, Gamze (Derl.), "Bush Doktrini ...", s. 42.

getirmeyeceği vurgulanmıştır. Özetle, ABD'nin Irak politikasının Saddam Hüseyin'i iktidardan düşürerek “rejim değişikliği” üzerine kurulmasına işaret eden mektup, yönetimin bu konuda kararlı olması tavsiyesinde bulunmaktadır.⁵⁹

Tek taraflı politikaların en güçlü savunucusu olan Yeni Muhafazakârlar'ın önemli özelliklerinden biri ise, BM'ye karşı olan tutumlarıdır. Yeni Muhafazakârlar, ABD'nin Ortadoğu bölgesindeki yaşamsal çıkarlarını korumak üzere, mevcut BM kararları altında askeri girişimler de dâhil olmak üzere gerekli tüm adımları atma yetkisine sahip olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle BM Güvenlik Konseyi'nin Amerikan politikaları üzerinde oybirliğine varmasını beklemenin bu çıkarları ve Amerika'nın geleceğini riske atmak olduğuna inanmaktadırlar.⁶⁰ Tüm ilkelerin ışığında Başkan Bush'un 11 Eylül sonrası politikaları düşünüldüğünde, Yeni Muhafazakârlar'ın bu süreçte ne kadar etkili olduğu açıkça görülmektedir.

Başkan Bush'un özellikle 11 Eylül Saldırıları'nın başlattığı yeni süreçte sadece Amerikan iç politikasını etkilemekle kalmayıp, tüm dünyanın kaderini şekillendiren⁶¹ dine dayalı siyaset anlayışı, bir doktrin olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. “*Bush Doktrini*” olarak adlandırılan ve büyük ölçüde Yeni Muhafazakâr grubun etkisinde gelişen bu eğilimin ne olduğunun bilinmesi, özellikle 11 Eylül Saldırıları sonrası uluslararası terörizmle mücadeleye ilişkin Amerikan politikalarının anlaşılması açısından elzem olmaktadır.

⁵⁹ “Letter To President Clinton on Iraq”, <http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm>, 26.07.2008.

⁶⁰ “Letter To President Clinton ...”.

⁶¹ LAÇİNER, Sedat: “Fundamentalistler Savaşı: ABD’de Din ve Terör”, Türk Harb-İş, Sayı: 210, 2004, s. 26.

2. Bush Doktrini

11 Eylül Saldırıları'nın ve Irak'tan algılanan tehdidin sonucu olarak Bush Yönetimi, 20 Eylül 2002 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi⁶² adı altında bir belge yayınlamıştır. Soğuk Savaş döneminde benimsenmiş olan SSCB'yi çevreleme politikasının yerini alan bu strateji belgesi, terörizme karşı başlatılan önleyici savaş (*pre-emptive war*) ilkesine dayanmaktadır. Başkan Bush'un ABD'nin yeni güvenlik stratejilerine ilişkin konuşmalarının yer aldığı bu belge, içerdiği kendine özgü ilkeler nedeniyle sonradan Bush Doktrini olarak anılmaya başlamıştır.

“En kötü tehditleri doğmadan ezmek” amacıyla erken müdahaleciliğin gerekliliğini vurgulayan Bush Doktrini, 11 Eylül Saldırıları'nın ardından İslamcı tehdit altında radikal biçimde değişen uluslararası güvenliğin sağlanmasında yeni stratejiler belirlemektedir.⁶³ ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Sovyet Rusya'nın çöküşünden önceki Soğuk Savaş yıllarındaki güvenlik algulamalarıyla, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin ve uluslararası düzenin güvenliğine yönelik tehditlerin tamamen farklı özellikler gösterdiği vurgulanmaktadır. Buna paralel olarak da yeni tehdit olan uluslararası terörizm ile mücadelede stratejilerin de değişmesi ve dönüşmesi gerektiği temeline dayanmaktadır.⁶⁴

Yeni dönemde ABD'yi, Amerikan halkını ve ABD'nin dost ve müttefiklerini tehdit eden unsur, sınırları belli olan bir devlet değildir. Asıl tehdit, uluslararası güce sahip, kitle imha silahları geliştirmekte olan ve bu bağlamda bazı haydut devletler (*rogue states*) tarafından büyük ölçüde desteklendiğine inanılan teröristlerdir. Bu durumda Soğuk Savaş dönemi caydırıcılık ve çevreleme politikaları, bu yeni tehdit

⁶² “The National Security Strategy of The United States of America, September 2002”, www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf, 04.01.2008.

⁶³ LIEBER, Robert J.: “Özgürlüğü Savunmak ve Geliştirmek”, Commentary, 2005, Amerikan Bilgi Merkezi, s.1, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/uploads/images/3QExYhwOOaRkohob6b4vsw/lieber.pdf>, 27.11.2007.

⁶⁴ “The National Security Strategy of...”, s. 13.

döneminin karakteri göz önüne alındığında yetersiz kalmaktadır. Bu noktadan hareketle, söz konusu doktrin, önleyici müdahale ilkesini temel almıştır. Başkan Bush 14 Eylül 2001 tarihinde yaptığı konuşmasında, kendi adı ile anılmaya başlanan doktrinin temelini bir ölçüde yansıtmaktadır:

“Saldırıların üzerinden üç gün geçti ve Amerikalılar henüz geçmişte yaşananları unutacak kadar tarihine uzak değiller. Ancak bizim, tarihimize karşı sorumluluğumuz açık ve nettir; bu saldırılara karşılık vermek ve şeytanı dünyadan def etmek. Bize karşı gizli ve haince bir savaş açılmıştır. Bu millet barışçıl; ancak tahrik edildiğinde öfkeli ve hiddetli olabilen bir millettir. Bu savaş ‘diğerleri’ nin istediği zaman ve dönemde başlamıştır; ancak bizim seçtiğimiz şekilde ve bizim dilediğimiz bir zamanda sona erecektir.”⁶⁵

Saldırıların hemen sonrasında Afganistan’a yönelik olarak başlatılan operasyon ve Mart 2003’te gerçekleştirilen ve üzerinden dört yıl geçmesine rağmen etkileri hala sürmekte olan Irak işgali düşünüldüğünde, Başkan Bush’un bu sözlerinin hayata geçirilmiş olduğu söylenebilir. Bush Doktrini’nin en temel özelliğini yansıtan sözler ise, önleyici savaş stratejisinin altını çizen şu cümlelerdir:

“Birleşik Devletler, vatandaşlarını ve nerede olursa olsun çıkarlarını korumak için tehdit, sınırlarına ulaşmadan teşhis ve imha yoluna gidecek; bu konuda gerektiğinde tek başına hareket etmekte tereddüt etmeksizin kendini koruma hakkını kullanarak bu teröristlere karşı önceden davranıp (*by acting preemptively*), ülkeye ve halka zarar vermelerinin önüne geçecektir.”⁶⁶

Başkan Bush’un gerektiğinde meşru müdafaa temelinde tek taraflı politikalar izlemeye dayalı bu söylemi, aynı zamanda terörizm tehdidinin ülke sınırına ulaşmadan önlenmesini ifade eden önleyici savaş stratejisini öngörmektedir. Bir Yeni Muhafazakâr tutumunu ifade eden bu konuşma, bu kesimde büyük memnuniyetle karşılanmıştır. Daha önce Clinton Yönetimi’nin politikalarını eleştirmek için mektup

⁶⁵ “The National Security Strategy of ...”, s. 5.

⁶⁶ “The National Security Strategy of ...”, s. 6; TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 239.

yazan Yeni Muhafazakârlar, 20 Eylül 2001 tarihinde bu defa övgü dolu bir mektubu Başkan Bush'a yazmışlardır.

Yeni Muhafazakârlar'ın Başkan Bush'un terörizme karşı savaşta "dünyanın zaferine önderlik etme" konusundaki takdire değer kararlılığını desteklediklerini bildirmek için yazdıkları bu mektup⁶⁷, ayrıca bu mücadelenin başarıya ulaşması adına izlenmesi gereken kapsamlı bir stratejik öneriler zinciri de sunmaktadır.

Mektupta ilk etapta, Bin Ladin ve El Kaide'yi yok etmeye yönelik Afganistan'a askeri bir operasyon gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. İkinci adımda ise, yeryüzünün önde gelen teröristlerinden biri olarak nitelendirilen Saddam Hüseyin rejimini devirmeye yönelik olarak Irak'a müdahale edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Üçüncü olarak ise, ABD'ye yönelik geçmişteki terörist saldırıların faili olan Hizbullah hedef gösterilmiş; bu noktada Hizbullah'ın destekçisi olduğu ileri sürülen İran ve Suriye'ye dikkat çekilmiştir.⁶⁸ Bu noktada, Bush Yönetimi'nin mektuptaki önerileri bir bir hayata geçirdiği dikkate alındığında, Irak'tan sonra sıranın İran ve Suriye'ye geleceği düşünülebilir.

ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli müttefiki olan İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve desteklenmesi ise, mektuptaki önerilerden bir diğeridir. Son olarak ise, Amerikan Savunma Bütçesi'nde büyük bir artışa gidilmesine büyük önem atfedilmiştir. Terörizme karşı girişilen bu savaşta başarıya ulaşmak için Amerikan savunma gücünün önemine dikkat çeken Yeni Muhafazakârlar, ne kadar olursa olsun gereken savunma fonlarını istemekte hiçbir tereddüt gösterilmemesi gerektiğini kuvvetle tavsiye etmektedirler.⁶⁹

Görüldüğü üzere gerek yeni Amerikan Güvenlik Politikası'nın temelini oluşturan Terörizme Karşı Savaş kapsamında getirdiği öneriler, gerekse Başkan Bush ve

⁶⁷ "Letter to President Bush on the War on Terrorism", <http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm>, 26.12.2007.

⁶⁸ "Letter to President Bush ...".

⁶⁹ "Letter to President Bush ...".

yönetiminin bu önerileri hayata geçirmesi, Başkan Bush'a yazılan bu mektubun önemini ortaya koymaktadır.

Özetle, Soğuk Savaş döneminin caydırıcılık ve dizginleme doktrinlerinin bugünkü terörizm ve kitle imha silahlarından kaynaklanan tehditler karşısında geçerli olmadığı noktasından hareket eden Bush Doktrini, önleyici müdahaleye dayanmaktadır.⁷⁰ Ayrıca, söz konusu doktrin BM'nin terörizm ve diğer sorunlar karşısında her zaman yetersiz ve etkisiz kaldığını savunması bakımından da⁷¹ tam anlamıyla bir Yeni Muhafazakârlık felsefesini yansıtmaktadır. Bush Doktrini'nde öne çıkan başka bir özellik de uluslararası terörizmle mücadelede ABD'nin öncülük etmediği sürece başkalarının harekete geçme olasılığının yok denecek kadar az olduğu inancıdır.

Kısacası, Yeni Muhafazakârlık felsefesinin unsurlarını barındıran ve bu felsefeye yakınlığından şüphe duyulmayan Başkan Bush'un adı ile birlikte anılan Bush Doktrini, 11 Eylül Saldırıları'nın ardından yeni bir döneme giren ABD'nin güvenlik ve dış politikasının yeniden şekillenmesinde etkili olmuştur.

Bir sonraki bölümde detayları ile anlatılacak olan 11 Eylül sonrası Yeni Ulusal Güvenlik Stratejileri ve Bush Doktrini kapsamında şekillenmiş olan ABD'nin uluslararası terörizmle mücadeleye yönelik güvenlik politikalarının özünde, terörizme karşı meşru müdafaa çerçevesinde başlatılan bir "savaş"ın yattığı söylenebilir. Bu savaş meşru müdafaa zeminine dayandırılmasının yanı sıra, sonradan gelebilecek saldırıları engellemeye yönelik başlatılmış önleyici savaş niteliğinde olmuştur.

⁷⁰ LIEBER, Robert J.: "Özgürlüğü Savunmak ...", s. 2.

⁷¹ LIEBER, Robert J.: "Özgürlüğü Savunmak ...", s. 3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ABD’NİN TERÖRİZMLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ALDIĞI TEDBİRLER

11 Eylül Saldırıları dünyanın süper gücü durumundaki ABD’nin böylesine büyük çapta bir terör saldırısına ne kadar hazırlıksız yakalandığını ve savunmasız kaldığını gözler önüne sermiştir. Bu hazırlıksız yakalanmanın temel sebebi olarak, teröristlerin yeni yöntemler geliştirmedeki yaratıcılıklarının yanında, böylesine farklı nitelikte ve büyük çapta bir saldırının tahmin edilememesi görülebilir.

Ancak bu durum Soğuk Savaş sonrası dış politikasını hem kendi hem de uluslararası güvenliğe yönelik yeni bir tehdit olarak nitelendirdiği terörizmle mücadele temeline oturtan ABD’nin, muhtemel terörist saldırılara karşı yeterince hazırlıklı olmadığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Hava güvenliğini sağlamak amacıyla kurulmuş olan FAA ve NORAD gibi hava savunma kurumları, saldırı sırasında devreye sokulamamıştır.¹ Öncesinde de CIA, NSA, FBI gibi istihbarat örgütleri, söz konusu saldırılara ilişkin ön bilgilere ulaşmada ya da ulaşılan bilgileri uygun şekilde değerlendirmede başarısız olmuştur. Bu durum, 11 Eylül Saldırıları sonrasında Amerikan Yönetimi’ni terörizmle mücadele kapsamında yeni ulusal güvenlik stratejileri belirlemeye ve bu alanda reformlar yapmaya itmiştir.

Diğer yandan saldırıların uluslararası kamuoyu ve uluslararası toplumlar üzerindeki yansımaları büyük olmuştur. Başta BM ve NATO olmak üzere çeşitli

¹ Bazı kaynaklar bu hava savunma sistemlerinin devreye sokulamamasının sebebi olarak 11 Eylül Saldırıları’nın gerçekleştiği sırada yapılan hava savunma tatbikatından kaynaklanan karışıklık gösterilmektedir. İddialara göre NORAD ve FAA ekipleri bazı uçakların kaçırıldığına dair gelen bilgileri tatbikatın bir parçası sanmışlardır. “Uyanık Muhafız Tatbikatı” olarak bilinen bu tatbikatın, Rusya’dan gelecek olası bir bombalama saldırısı varsayımı üzerine yürütüldüğü öne sürülmektedir. Bakınız: HEANSHALL, Rowland ve MORGAN, Ian: Amerikan Yalanları ..., s. 75-78.

örgütler aldıkları kararlarla bu saldırıları kınamış ve ABD'nin yanında olduklarını belirten açıklamalar yapmışlardır. İkili ilişkiler kapsamında da çok sayıda devletin sağladığı uluslararası desteği arkasında hisseden ABD, terörizmle mücadelede en önemli araçlardan biri olan diplomasiyi² kullanarak bu desteği güçlendirmiş ve Afganistan'a yönelik bir askeri operasyon gerçekleştirmiştir. Meşru müdafaa kapsamında başlatılan bu operasyona sonradan NATO da katılmıştır. Ardından bu desteğin verdiği güvenle ikinci hedef olarak Irak'ı gösteren ABD, bu sefer Irak'a yönelik bir askeri harekât başlatmış; ancak umduğu desteği bulamamıştır.

Bu bölümde öncelikle ABD'nin 11 Eylül Saldırıları sonrasında Bush Doktrini ve Ulusal Güvenlik Stratejileri kapsamında aldığı ulusal tedbirlere detaylı şekilde yer verilecektir. Ardından BM ve NATO bünyesinde alınan kararlar ve sonrasında Afganistan ve Irak operasyonları ile şekillenen uluslararası tedbirler anlatılmaya çalışılacaktır.

I. 11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASINDA ALINAN İÇ TEDBİRLER

ABD'nin 11 Eylül Saldırıları'nın hemen ardından ulusal tedbirler kapsamında gerçekleştirdiği reformlar; İç Güvenlik Bakanlığı'nın (*Department of Homeland Security*) kurulması, Vatanseverlik (*Patriot*) Kanunu'nun yasalaşması ve 2004 İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi Kanunu'nun (*Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act 2004*) kabul edilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Bir dizi yasal düzenlemenin izlediği bu reformların gerçekleştirilmesinin temel nedeni, terör örgütlerinin ortadan kaldırılması, üyelerinin tespit edilmesi ve

² PILLAR, Paul P.: *Terrorism and U.S. ...*, s. 73; PERL, Raphael F.: "Terrorism, The Future and U.S. Foreign Policy", Congressional Research Service, The Library of Congress, 2001, s. 5, <http://www.fas.org/irp/crs/IB95112.pdf>, 03.12.2007; KALIC, Sean N.: "Combating A Modern ...", s. 1.

yargılanma süreçlerinin hızlandırılmasıdır. 11 Eylül Saldırıları'nın öncesinde ve saldırılar sırasında yapılan hataların tekrarlanmasını engellemek ve bu bağlamda muhtemel saldırıları gerçekleşmeden önlemek ise, bu reformların arkasında yatan diğer önemli nedenlerdir. Bu reformların içeriği ve getirdikleri yeniliklerden önce, saldırılardan bir yıl sonra Eylül 2002'de ilan edilen "ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi" paketini analiz etmek yararlı olacaktır.

A. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin Oluşturulması

20 Eylül 2002'de Beyaz Saray tarafından ilan edilen ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi, öncelikli olarak Başkan Bush'un West Point'te yaptığı konuşmasındaki şu sözleriyle başlamıştır:

"Ulusumuzun hedefleri daima savunmamızdan daha büyük olmuştur. Barış için - ki o barış özgürlüğün koruyucusudur- her zaman savaştığımız gibi savaşırız. Biz barışı teröristlerin ve zorbalardan tehdidine karşı koruyacağız. Biz barışı büyük güçler arasında iyi ilişkilerin kurulması yoluyla sürdüreceğiz. Ve biz barışı tüm kıtalarda özgür ve açık toplumların oluşmasını teşvik ederek yayacağız."³

Başkan Bush'un "*barış için savaş*" ilkesiyle özetlenebilecek bu konuşmasının ardından söz konusu belgede, ABD'nin ulusal güvenlik stratejisinin, Amerikan değerleri ve ulusal çıkarlarının bütünlüğünü yansıtan bir "Amerikan Uluslararasılığı" temeline dayandığı belirtilmiştir. Bu stratejinin temel amacının dünyayı sadece daha güvenli değil aynı zamanda her yönden daha iyi hale getirmek olduğu vurgulanmıştır. Bu süreçte, ABD'nin kendine yüklediği misyonlarda, siyasal ve ekonomik özgürlük, diğer ülkelerle güçlü ilişkiler ve insanlık değerlerine saygı ilkelerinin önem taşıdığı vurgulanmıştır.⁴

³ "The National Security Strategy of ...", s. 1.

⁴ "The National Security Strategy of ...", s. 1.

Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ilk sırayı küresel terörizmle mücadele almış; terörizmin sadece ABD'yi değil; diğer dost ve müttefik ülkeleri de hedef aldığı özellikle vurgulanmıştır. Bu da Amerikan Yönetimi'nin terörizmle ancak uluslararası çapta oluşturulacak bir işbirliği çerçevesinde mücadele edilebileceğine inandığının ve bu yönde bir destek arayışı içinde olduğunun bir göstergesidir. ABD kendine yüklediği misyonlardan ikincisinde “Küresel terörizmi yenebilmek, bizi ve dostlarımızı hedef alan saldırıları önleyebilmek için oluşturulacak ittifakı güçlendirmek”⁵ başlığı altında terörist örgütleri yok etmek için izlenecek stratejileri şu şekilde belirtmiştir:

- Ulusal ve uluslararası alandaki tüm güç unsurlarını doğrudan ve sürekli bir şekilde kullanmak. Bu bağlamda öncelikli hedefimiz Kitle İmha Silahları'nı (WMD) veya bunların türevlerini kullanma riski taşıyan ve uluslararası çapta eylem yapma kapasitesine sahip ve/veya bazı yönetimler tarafından desteklendiğine inanılan terör örgütleriyle mücadele etmek olacaktır.

- ABD'yi, Amerikan halkını ve hem ulusal sınırlar içindeki hem de yurtdışındaki kurumlarımızı savunmak ve tehlikeleri sınırlarımıza ulaşmadan engellemek. ABD bu mücadelesinde uluslararası desteği almak için elinden geleni yaparken, gerektiğinde teröristlerin ülkemize ve insanlarımıza zarar vermesini engellemek ve meşru müdafaa hakkını kullanmak için yalnız başına müdahale etmekte tereddüt etmeyecektir.

- Terörizme destek veren devletlere önceden sağlanan her türlü desteğini durdurarak gerekirse bu ülkelere çeşitli yaptırımlar uygulayarak onların terörizme verdikleri desteği durdurmalarını sağlamak.

Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi Programı'nda belirlenen amaçlarda terörizmle mücadeleye ilişkin öncelikli unsur, kitle imha silahlarının terörist örgütlerin eline geçmesinin önlenmesidir. Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD'nin güvenlik çerçevesinin değiştiğine vurgu yapılan belgede, ABD'nin yeni dönemde artık uluslararası terör örgütleri ve onları

⁵ “The National Security Strategy of ...”, s. 5.

destekleyen haydut devletler tarafından tehdit edildiği belirtilmiştir.⁶ Raporda, bu devletlerden ilkinin Körfez Savaşı zamanında İran'a ve kendi halkına karşı kimyasal silah kullanan ve sonra biyolojik ve nükleer silah üretimine geçen Irak olduğu belirtilmiştir.

Rapora göre ABD, kendisi ve diğer dost ve müttefik ülkeleri tehdit eden bu devletlerin kitle imha silahı elde etmelerini ve bu silahların teröristlerin eline geçmesini engellemek için büyük bir kararlılıkla ve uluslararası işbirliği içinde harekete geçmelidir. Bu ise, güçlü ittifakların tüm imkânlarından en iyi şekilde yararlanmaya ve eski rakip devletlerle yeni işbirlikleri oluşturmaya bağlıdır.⁷ Ayrıca silahlı kuvvetler ve modern teknoloji alanlarında füze savunma sisteminin geliştirilmesini de kapsayan bir dizi yenilikler gerçekleştirmek ve son olarak istihbaratı güçlendirmek büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan Füze Savunma Sistemi'nin geliştirilmesine ilişkin olarak, Amerikan Yönetimi'nin bu raporu yayınlamasından yaklaşık bir yıl önce Aralık 2001'de, 1972'den beri yürürlükte olan Anti Balistik Füze Antlaşması'ndan resmen çekildiğini açıkladığı hatırlatılmalıdır. Bu karar, ABD'nin bir füze savunma sistemi kurmak konusundaki kararlılığını göstermektedir.

Reagan döneminden beri gerçekleştirilmesi düşünülen Füze Savunma Sistemi Projesi, nükleer dengeyi bozacağı ve dönemin Sovyetler Birliği'ni saldırıya teşvik edecek olması gibi gerekçelerle çekince yaratmış ve gerçekleşmemiştir.⁸ Ancak 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra ABD, bir füze savunma sistemi kurulmasının ulusal güvenliği için önemli bir strateji olduğunu vurgulamış; bu sistemin sadece terör saldırılarına karşı oluşturulmak istendiğinin, kesinlikle bir devleti hedef almayacağını da altını çizmiştir. Nitekim 2006 yılının ortalarında Amerikan Füze

⁶ "The National Security Strategy of ...", s. 13.

⁷ Bu noktada, saldırılardan sonra ABD'nin eski düşman Rusya ile yakın ilişkiler kurmaya başlaması önemlidir.

⁸ ERNA, Sırrı Mete: "Soğuk Savaş Sonrası Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasının 11 Eylül 2001 Öncesi Ve Sonrası Karşılaştırmalı İncelemesi", İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2006, s. 93.

Savunma Ajansı, California ve Alaska'da kurulan hava üslerinde gerçekleştirilen füze savunma testlerinin başarıyla gerçekleştiğine dair haberler yayımlamaya başlamıştır.⁹

ABD'nin ulusal güvenlik stratejisi raporunda terörizmle mücadeleye ilişkin en önemli unsurlar, önleyici müdahale ilkesi ve gerektiğinde meşru müdafaa kapsamında tek başına hareket etme hakkını saklı tutmasıdır. Rapora göre, önleyici müdahale gereklidir; çünkü 11 Eylül Saldırıları'nın da gösterdiği üzere, saldırıların gerçekleşmesinin ardından yapılan savunmalar yetersiz ve etkisiz kalmaktadır. Bu nedenle ABD, hem kendi ulusal güvenliği hem de dost ve müttefik devletlerin güvenliği için tehdit oluşturan terörist örgütlere ve onları destekleyen haydut devletlere karşı, önleyici müdahale gerçekleştirmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda ABD, terörizme karşı bir önlemin alınması için direkt bir saldırı olmasını ya da tehdidin doğmasını beklemeyeceğini ifade etmektedir.

“ABD doğrunun ve özgürlüğün hamisi olarak dünyanın herhangi bir yerinde bu değerlere (insan hakları, özgürlük, demokrasi) yönelik her türlü tehdidi, henüz oluşma aşamasındayken yok etme hakkını kendisi için değil, bütün özgür dünya için kullanacaktır. Uluslararası terörizme karşı savaş, demokratik değerlerin ve demokratik hayat nizamının savaşidir.”¹⁰

Başkan Bush bu sözleriyle, terörizme karşı önleyici müdahale kapsamında başlatılan mücadelede yalnız kalmamak ve uluslararası işbirliği sağlamak adına, tüm insanlığın değerlerinin ve demokrasinin korunması adına bir savaş başlatıldığını vurgulamaktadır.

Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesi aynı zamanda, terörizmle mücadele için gerekli iç tedbirlerin alınmasına ilişkin stratejilere de yer vermiştir. Bu çerçevede düşmanların saldırılarının ülke sınırlarına ulaşmadan önce yok edilmesi

⁹ “Missile Defense System Intercepts Rocket in Test”, New York Times, 2 Eylül 2006, http://www.nytimes.com/2006/09/02/washington/02missile.html?_r=1, 23.02.2008.

¹⁰ YAMAN, Didem: “11 Eylül Sonrasında ...”, Naklen “Bush Promises to Pre-empt Terrorist Plans”, The Washington Times, 2 Haziran 2002, s. 7,

amaçlanmaktadır. “*Bizim en iyi savunmamız iyi bir saldırı sistemine sahip olmamızdır*”¹¹ ibaresi, aslında ABD’nin terörizmle mücadele stratejisini genel haliyle özetlemektedir. Bush Yönetimi, Ulusal Güvenlik Konseyi ve Savunma Bakanlığı’nın kurulduğu Truman Yönetimi zamanından sonraki en geniş yönetim örgütlenme yapısını getirmiştir. Ulusal tedbirler kapsamında atılan en büyük adım ise, İç Güvenlik Bakanlığı’nın kurulması olmuştur.

B. İç Güvenlik Bakanlığı’nın Kurulması

11 Eylül Saldırıları sonrasında ABD’nin ulusal güvenlik stratejileri kapsamında atılan en önemli adımlardan birisi olan İç Güvenlik Bakanlığı, İç Güvenlik Bakanlığı Yasası’nın 2002 yılında kabul edilmesinden sonra kurulmasına rağmen, uzun süren tartışmalar nedeniyle ancak 2003 yılının Ocak ayında faaliyete başlayabilmiştir. Başkan Bush’un önerisiyle ABD’nin iç güvenliğini sağlama gibi önemli bir konuda sorumlu tek bir kurumun bulunmaması gerekçesiyle kurulan İç Güvenlik Bakanlığı, 22 yönetim kurumunun sorumluluğunun bir çatı altında toplanmasıyla oluşturulmuştur.¹²

Başkan Bush, Amerikan halkının daha güvende olmasını sağlamak amacıyla yönetimin büyük sorumluluğu bulunduğunu ve bunun için ilk adımın ulusal güvenliğin sağlanması adına atılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda kurulmasını önerdiği İç Güvenlik Bakanlığı’nın kuruluş gerekçelerini şöyle sıralamıştır:

“Amerikan halkının güvende olması için; öncelikli görevi Amerikan toprağını savunmak olan; sınırlarımızın, taşımacılık alanlarının ve

¹¹ “The National Security Strategy of ...”, s. 6.

¹² “The Department of Homeland Security”, President George W. Bush, June 2002, s. 1, <http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/book.pdf>, 24.02.2008.

diğer kritik altyapı alanlarının güvenliğini sağlayacak; çoklu kaynaklardan gelen iç güvenlik istihbaratlarını en iyi şekilde sentez ve analiz edecek; her türlü olası tehdit ve tehlikelere karşı merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör ve Amerikan halkı arasında etkin bir iletişim koordinasyonu sağlayacak; Amerikan halkını bio-terörizm ve diğer kitle imha silahlarına karşı korumaya yönelik çabalarımızı koordine edecek; bu konuda acil yardım için gerekli ekipman ve desteği en kısa sürede ulaştıracak; federal ilk yardım faaliyetlerini yönetecek ve daha fazla güvenlik elemanıya bu alanda çalışacak; ve iç güvenlik için ayrılan kaynakların en etkin şekilde yönetilmesini sağlayacak bir kuruma ihtiyaç vardır. Bu da İç Güvenlik Bakanlığı'dır.”¹³

22 ayrı yönetim kurumunun bir arada toplandığı ve yaklaşık 180.000 çalışmanı ile en büyük federal kurumlardan biri olan İç Güvenlik Bakanlığı, 2004 yılında yayınladığı stratejik planda kendine üç temel misyon yüklemiştir. Bunlardan birincisi, ABD sınırları içerisinde terörist saldırıların gerçekleşmesini önlemektir. İkincisi, bu ülkenin terörist saldırılara hedef olma koşullarını azaltmak; üçüncü olarak ise, gerçekleşen saldırıların vereceği zararları en aza indirmektir.¹⁴

2007 Ekim ayında yayınlanan yeni planda ise dördüncü bir amaç olarak, uzun vadede başarı elde etmek için bu bakanlığın güçlendirilmesinin sürdürülmesi eklenmiştir. İlk üç amaç ulusal çabaların organize edilmesine katkı sağlarken bu son amacın, bakanlığın ilkelerinin, çalışma sisteminin, yapısının ve bünyesindeki kurumların gelişimini ve sağlamlaştırılmasını öngördüğü belirtilmiştir.¹⁵

İç Güvenlik Bakanlığı'nın görev ve sorumlulukları oldukça geniş kapsamlıdır.¹⁶

1. Ülkeye yönelik tehditlerin ne olduğunun tespit edilmesi; ülkenin bu tehditlere ne kadar açık olduğunun değerlendirilmesi; bu tehditlerin olası etkilerinin saptanması

¹³ “The Department of Homeland ...”, s. 1.

¹⁴ U. S. Department of Homeland Security Strategic Plan, “Securing Our Homeland”, s. 3. http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/DHS_StratPlan_FINAL_spread.pdf, 24.02.2008.

¹⁵ Homeland Security Council, “National Strategy for Homeland Security”, October 2007, s. 1, <http://www.whitehouse.gov/infocus/homeland/nshs/NSHS.pdf>, 28.20.2007.

¹⁶ “Securing Our ...”, s. 10-45.

ve bakanlığın tüm kurumları ile Amerikan kamuoyunun bu konuda zamanında ve doğru şekilde bilgilendirilmesi.

2. Ülkeye yönelik tehditlerin tespiti ve önlenmesi. Bu amaç kapsamında ise, özellikle teröristlerin girişine, uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer suçlara karşı ülke sınırlarının güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Yine bu kapsamda kimi zaman teröristlerin silahlarının ülke içinde dolaşmasında rol oynayan kimi zaman ise teröristlerin direkt hedef olarak seçtikleri ulusal taşımacılık alanında da güvenlik önlemleri arttırılmış; metal detektörler yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca göçmenlik sisteminin daha güvenli hale gelmesi için yasal prosedür güçlendirilmiş ve yeni programlar uygulamaya konmuştur.

3. Amerikan halkının, özgürlüklerinin, mülklerinin, ülkenin önemli altyapılarının ve ekonomisinin terörist saldırılara, doğal felaketlere ve diğer tehlikelere karşı korunmasını sağlamak. Bakanlık bu amaç kapsamında, halkı terörist eylemlerden koruma ve bu eylemlere daha kapalı hale getirme çalışmalarının yanında özellikle sahte para basma ve elektronik ortamdaki mali suçlarla mücadeleye ağırlık vermektedir. Bunun dışında terörist eylemler kapsamında olası suikastlara karşı Başkan, Başkan Yardımcısı ve yabancı ülke temsilcilerinin korunmasına büyük önem atfetmektedir.

4. Halka etkili hizmet vermek çerçevesinde ticaret, seyahat ve göçmenlik konusunda yasal prosedürlerin yeniden düzenlenmesi ve sıkı denetimlere tabi tutulması. Bakanlık bu konuda çok kapsamlı çalışmalar yürütmektedir. Özellikle 11 Eylül Saldırıları'nın gerçekleştirilme şekli ve niteliği de göz önünde bulundurularak, ülkeye yapılacak her türlü seyahat için herkesin parmak izinin alınması, fotoğraflarının çekilip kaydedilmesi, yeni akıllı tarama sistemleri ve kişi görüntüleme programı gibi bir dizi sıkı önlem uygulamaya konmuştur.

Ayrıca göçmenlik konusunda yasal denetimlerin artırılması, yasadışı göçmenlik ihtimaline karşı her türlü önlemin alınmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu uygulamalardan birisi de Ulusal Terörle Mücadele Merkezi'nce (NCTC) yürütülen "Terörist Kimlikleri Veri Bankası" olarak bilinen TIDE¹⁷ programıdır. Terörist Görüntüleme Merkezi (TSC) ile ortak yürütülen bu program, ülkeye girişlerde kişi bilgilerinin filtrelerden geçirilmesi ve vize prosedürlerinin ona göre uygulanmasını sağlamaktadır. Amerikan halkının ve ülkeyi ziyarete gelen diğer insanların güvenliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirildiği öne sürülen bu uygulamalar, çoğu kesim tarafından özgürlüklerin ve temel insan haklarının kısıtlanması açısından eleştirilmektedir.

5. Son olarak İç Güvenlik Bakanlığı'nın en önemli sorumluluklarından birisi de, ABD'nin terörizme mağdur olma risklerinin hesaplanması; bu riskli alanların tespiti ve ortadan kaldırılması yönünde çalışmalar yapmaktır.

C. Patriot Yasası'nın Kabulü

11 Eylül Saldırıları'nın ardından bu saldırılara zemin hazırlayan unsurların neler olduğu, yetkili yönetim birimleri tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Bu unsurların başında, CIA, FBI, NSA gibi dünyanın önde gelen istihbarat birimlerine sahip olan ABD'nin, saldırıları önleyebilmek için gerekli bilgilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesine ilişkin bu birimlerde ortaya çıkan fiyaskolardan¹⁸ duyduğu rahatsızlıklar gelmektedir. Bunun temel nedeni olarak ise, bu birimlerin yeterli teknik

¹⁷TIDE'nin nasıl uygulandığı ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: http://www.nctc.gov/docs/Tide_Fact_Sheet.pdf, 29.10.2007.

¹⁸ 11 Eylül Saldırıları'na ilişkin istihbarat konusunda, bazı yazarlar yabancı ülkelerdeki istihbarat birimlerinin verdiği istihbarat bilgilerini de değerlendirmedikleri gerekçesiyle ABD'yi eleştirmektedir. Buna göre; İsrail gizli servisi MOSSAD, Alman istihbarat servisi BND ve Rus istihbarat biriminin, telefon kayıtları ve elde ettikleri bazı bilgilere dayanarak ABD'de uçak kullanılarak gerçekleştirilecek terör eylemleri konusunda CIA, FBI ve NSA'yı uyardığı iddia edilmektedir. Bakınız: HENSHAL, Rowland ve MORGAN, Ian: Amerikan Yalanları ..., s. 208-209.

bilgi, donanım ve personelden yoksun olması, aralarında bilgi akışının gerekli şekilde sağlanamaması ve yine birimler arasında yaşanan yetki alanı gibi önemli sorunlar gösterilmektedir.

ABC News kaynaklı bazı haberlere göre NSA, 11 Eylül öncesinde kaydedilen, iki kişi arasında geçen ve “yakında çok büyük bir olay olacak”, “maç başlamak üzere” ve “sıfırıncı saat yarın”¹⁹ şeklindeki Arapça konuşmaları, saldırıların gerçekleşmesinden çok sonrasına kadar tercüme ve analiz edememiştir.²⁰

Yine aynı kaynaklara göre NSA’nın bu başarısızlığının temel sebebi, CIA ve FBI ile ortak sorun olan analiz ve tercüme imkânlarının yetersizliğidir. Gerçekten de ABD’nin en önemli istihbarat birimleri olan CIA, FBI ve NSA’da ciddi boyutta teknik donanım ve tercüman yetersizliği söz konusudur ve bu durum dönemin NSA Başkanı Michael Hayden tarafından saldırılardan çok önce dile getirilmiştir.²¹ NSA’nın mevcut teknolojik donanım ile çağın gerisinde olduğunu belirten Hayden, kurumun yeni dünyada başarılı olması bekleniyorsa mutlaka adaptasyon geçirmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.²²

Yabancı dil problemi öyle büyüktür ki; sadece NSA değil, CIA ve FBI da aynı sorunu yaşamaktadır. Bu konuyla ilgili Amerikan Kongresi’nin çok önemli bir denetim dairesi olan GAO, hazırladığı ayrıntılı raporunda yabancı dil probleminin ABD’nin istihbarat ve diplomatik faaliyetleriyle ilgili tüm birimlerinde az ya da çok var olduğunu açıklamıştır.²³

¹⁹ WOODWARD, Bob: Saldırı ..., s. 225.

²⁰ “11 Eylül Bantlarda”, Radikal, 9 Haziran 2002, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=40012>, 29.02.2006.

²¹ “Bin Laden Is Higher Tech Than U.S., Says NSA Chief”, 13 Şubat 2001, <http://www.pcworld.com/article/id,41329-page,1/article.html>, 29.02.2008.

²² ERTAN, Fikret: Amerika’nın Dönüşümü (1990-), Kızılelma Yayıncılık, İstanbul-2003, s. 387.

²³ Raporda FBI’ın 11 Eylül öncesi topladığı binlerce saatlik kayıtları ve belgeleri kurumdaki mütercim açığı yüzünden bir türlü tercüme edemediği; CIA ve NSA’nın da özellikle Arapça ve Farsça dilleri konusunda ciddi problemler yaşadığı istatistikî verilerle ortaya konmuştur. Bakınız: “Foreign Language: Human Capital Approach Needed to Correct Staffing and Proficiency Shortfalls-January 2002”, <http://www.gao.gov/new.items/d02375.pdf>, 29.02.2008.

İstihbarat kurumları arasındaki iletişim ve koordinasyon eksikliği ise, kurumların başarısızlığının diğer bir nedeni olarak görülmektedir. Bu konuda Amerikan medyasına yansıyan fiyasko NSA'nın 11 Eylül Saldırıları'nın faillerinden Muhammed Atta ve Halid Şeyh Muhammed arasındaki telefon görüşmesini dinleyip kaydettiği halde bunu CIA ve FBI'ya bildirmediğine ilişkindir.²⁴

Ayrıca Hayden, NSA'nın 11 Eylül Saldırıları öncesinde Sinyal İstihbaratı (SIGINT) alıp almadığına ilişkin olarak, saldırılardan önce 2001 yazında NSA'nın 30'un üzerinde sinyal aldığını; ancak bunların günü, saati ve yeri tam olarak bilinen, uçakların kullanılacağı bir terörist saldırı ile ilişkilendirilebilecek türde sinyaller olmadığını belirtmiştir.²⁵ Bu nedenle, NSA ve diğer istihbarat birimleri hakkında 11 Eylül Saldırıları'na ilişkin bazı sorular halen cevaplanmayı beklemektedir.

İstihbarat birimlerinde yaşanan bu fiyaskoların yanında, 11 Eylül'ün ardından saldırılara zemin oluşturduğu gerekçesiyle gündeme gelen diğer bir konu da ülkedeki özgürlük ortamına ilişkindir. ABD'deki sivil hak ve özgürlüklerin çok olması nedeniyle bu özgürlük ortamının teröristlere eylemlerini hazırlayabilmek ve uygulayabilmek için rahat bir ortam sunduğu temeline dayanan bu düşünce²⁶, saldırılar sonrasında ulusal tedbirler çerçevesinde oluşturulan ağır yasa ve uygulamaların zeminini oluşturmuştur.

Saldırıların ardından ülkedeki özgürlüklerin sınırlarına yönelik sorgulamalarda bulunan Amerikan Yönetimi, güvenlik adına özgürlüklerden yana bir takım kısıtlamalara gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Amerikan Yüksek Mahkemesi yargıçlarından Sandra Day O'Connor; *“Önümüzdeki dönemde ülkemizde daha önceden hiç görülmemiş ölçüde kısıtlamalara şahit olacağız... Bu durum telefonların gizlice dinlenmesi ve göçmenlikle ilgili yasaların yeniden gözden geçirilmesine neden olabilir”* diyerek anayasada yapılacak sınırlamaların ilk sinyallerini

²⁴ “NSA Didn't Share Key Pre-Sept. 11 Information, Sources Say”, 6 Haziran 2002, http://prisonplanet.com/nsa_didnt_share_key_pre_sept_11_information.htm, 29.02.2008.

²⁵ “Statement For The Record By Lieutenant General Michael V. Hayden”, 17 October 2002, s. 3, <http://www.nsa.gov/releases/relea00064.pdf>, 09.09.2007.

²⁶ YAMAN, Didem: “11 Eylül Sonrasında ...”, s. 117-142.

vermiştir.²⁷ Gerek Amerikan güvenlik politikalarında bel kemiği olan istihbarat ve göçmenlik birimleri gerekse sivil hak ve özgürlüklerin kapsamı hakkında ortaya çıkan tüm bu fiyasko ve sorunlar Amerikan Yönetimi'ni yeni yasal düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. 2001'de imzalanan ve hemen yürürlüğe konan Patriot Yasası²⁸ ise, bu düzenlemelerden ilki ve en önemlisidir.

Türkçe'ye Vatanseverlik Yasası olarak çevrilebilecek olan Patriot Yasası, 11 Eylül Saldırıları'nın gerçekleşmesinden bir hafta sonra 19 Eylül 2001'de Adalet Bakanı tarafından tasarı olarak Kongre'ye sunulmuştur. Senato'da neredeyse hiçbir komisyonda görüşülmeden Temsilciler Meclisi'ne getirilen Patriot Yasası, burada da hiç eleştirilmeden onaylanmıştır. 21 Ekim'de destekleyenlerin bile okunmaya fırsat bulamadan Meclis'ten geçirilen 342 sayfalık bu uzun metin, ilk ele alınışından on beş gün sonra Başkan Bush tarafından imzalanarak 26 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe konmuştur.²⁹

Bu yasanın temel amaçları ABD Adalet Bakanlığı tarafından Temmuz 2004'te yayınlanan "*Sahadan Rapor: ABD Patriot Yasası İş Başında*" isimli raporda dört başlık altında özetlenmiştir:³⁰

1. Federal Yönetimin İstihbarat Paylaşımı Kapasitesini Arttırmak
2. Terörizme Karşı Ceza Yasalarını Sertleştirmek
3. Terörizmle İlgili Soruşturma Yapan Kurumların Önündeki Engelleri Ortadan Kaldırmak
4. Yeni Teknolojiyi Takip Edebilmek İçin Kanunları Çağın Gereklere Göre Değiştirmek

Patriot Yasası'nın Amerikan Yönetimi tarafından 11 Eylül Saldırıları sonrası ulusal tedbirler kapsamında gerçekleştirilen en önemli hukuksal reform olduğu

²⁷ YAMAN, Didem: "11 Eylül Sonrasında ...", s. 117-142.

²⁸ Patriot Yasası'nın orijinal tam metni için bakınız: "USA PATRIOT ACT 2001", <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c107:H.R.3162.ENR>, 04.03.2008.

²⁹ ATAÖV, Türkçeye: 11 Eylül ..., s. 85-86.

³⁰ U.S. Department of Justice, July 2004, "Report From The Field: The Usa Patriot Act At Work", s. 2-27, http://www.usdoj.gov/olp/pdf/patriot_report_from_the_field0704.pdf, 18.09.2007.

söylenbilir. 15'ten fazla federal yasal düzenlemeyi büyük ölçüde deęiřtirmiř³¹ olan bu yasa, özellikle yeni teknolojinin kullanımı çerçevesinde telefonları dinleme, internet adresleri ve e-mailleri kontrol etme, insanların okuduğu kitapların listesine izinsiz ulaşma gibi birçok alanda oldukça geniş yetkiler tanımaktadır. Bu yönüyle de insan hakları ve özgürlükleri ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ayrıca getirdiği yeni ve sert önlemlerle, devletin halk üzerindeki etkisini arttırdığı gerekçesiyle bazı kesimlerce demokrasiye vurulan bir darbe olarak da nitelendirilmektedir.

Amerikan halkı için sivil hak ve özgürlükler adına yepyeni bir dönemi başlattığı iddia edilen Patriot Yasası'na yönelik eleştirilerden ilki, yasaları uygulamakla görevli olanlar ile istihbarat örgütleri arasındaki farklılıkları ortadan kaldırarak, istihbarat birimlerine ülke içi araştırma araçlarına sahip olma kolaylığı getirdiğine ilişkindir.³²

Diğer yandan, Patriot Yasası ile birlikte, kurulduğu 1947 yılından beri sadece dış istihbarattan sorumlu olan CIA, bu yasanın güvencesinde gerekli gördüğünde gizliden iç istihbarat faaliyetlerinde bulunmaya başlamıştır. İç istihbarattan sorumlu FBI da yine bu yasanın yürürlüğe girmesiyle geniş arama yetkisine sahip olmuştur.

Patriot Yasası'nın en önemli etkisi ise, ABD'de yaşayan ve çoğu göçmen olan Müslümanlar ve İşlami devletlerden gelen diğer göçmen gruplar üzerinde kendini göstermiştir. Saldırıdan aylar sonra çeşitli uyruklardan parmak izi ve kimlik teyitleri istenmiş; göçmenlerin vize uyumlaştırma problemleri sert biçimde ele alınmıştır. Bunlardan terörist bağlantısı olduğundan şüphelenilen bireyler suçlanmadan ve kimseyle görüştürülmeden tutuklanmışlardır.³³

Bununla birlikte Başsavcı, yurttaş olmayanları, terörist eylemlerle bir bağlantısı olduğuna ya da ulusal güvenlik için tehlike oluşturduğuna kanaat getirdiği kişileri

³¹ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOğLU, Hüseyin: "Terörizm ve Amerika", s. 186.

³² ATAÖV, Türkkiye: 11 Eylül ..., s. 86.

³³ CLARK, Wesley: Modern Savaşları ..., s. 177.

gözaltına alma konusunda daha önce görülmemiş yetkilere sahip olmuştur.³⁴ Ayrıca ölüm cezasına çarptırılacak suçların çerçevesinin genişletilmesi ve Başkan Bush'un, 11 Eylül Saldırıları'nın ikinci yıldönümünde yaptığı konuşmasında, terörizmi finanse edenlere karşı ölüm cezalarını desteklediğini bildirdiği açıklaması, ABD'nin onu özgürlükler ülkesi yapan dinamiklerden giderek uzaklaştığının bir kanıtı niteliğindedir.³⁵

Kısacası bunun gibi daha birçok yönden eleştirilen ve ABD Anayasası'nın dördüncü maddesinde belirtilen insan haklarına aykırı bulunan Patriot Yasası, tıpkı 11 Eylül Saldırıları gibi Amerikan insanının hayatında yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu yasanın ardından yönetimin baskı ve etkisini hayatının her alanında hissetmeye başlayan Amerikan halkı ABD'nin, uğruna savaşlar yaptığı ve dünya üzerine yaymaya çalıştığı; en önemlisi de Amerikan toplumunu bir arada tutan en önemli unsurlar olan demokrasi ve insan hakları ilkelerini yeniden sorgulamaya başlamıştır.

D. İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme Yasası'nın Çıkarılması

9/11 Komisyonu'nun tavsiyeleri dikkate alınarak hazırlanan İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme Yasası'nın³⁶ en temel amacı, Amerikan istihbarat örgütlerinin arasındaki iletişim problemini ortadan kaldırarak işbirliği içinde etkin bir şekilde çalışmalarını sağlamaktır. 8 Aralık 2004 tarihinde Temsilciler Meclisi'nde 75'e karşılık 376; Senato'da ise 2'ye karşılık 80 oyla kabul edilen İstihbarat Reformu, böylece büyük bir oy çokluğu ile Kongre'den geçmiş ve Başkan Bush'un onayıyla yasalaşmıştır.³⁷ 11 Eylül Saldırıları öncesinde istihbarat alanında eşgüdüm

³⁴ ATAÖV, Türkkaya: 11 Eylül ..., s. 88.

³⁵ YAMAN, Didem: "11 Eylül Sonrasında ...", s. 117-142.

³⁶ Yasanın orijinal tam metni için bakınız: "Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004", http://www.nctc.gov/docs/pl108_458.pdf, 20.02.2008.

³⁷ "İstihbarat Reformu Kongre'den Geçti", VOA News, 9 Aralık 2004, <http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-12/a-2004-12-09-2>, 20.03.2008.

eksikliğinden kaynaklanan hataların önüne geçmeyi ve istihbarat birimlerinin tek bir çatı altında, en yeni teknolojik imkânları kullanarak çalışmalarını öngören yasa, getirdiği yenilikler açısından Başkan Bush tarafından “Amerikan halkını daha iyi koruyacak tarihi bir gelişme” olarak nitelendirilmiştir.

ABD’de son 60 yılın en kapsamlı istihbarat reformu³⁸ olarak değerlendirilen yasanın öngördüğü ilk yenilik, ABD’deki 15 istihbarat birimini bir arada toplayarak organize edecek olan Ulusal İstihbarat Müdürlüğü’nün (DNI) kurulmasıdır.³⁹ Başkan’a bağlı olarak kurulan DNI, Ulusal İstihbarat Programı için yıllık bütçe oluşturmak; fon ve personel transferi yapmak; istihbarat topluluğu için üzerinde çalışılacak konuları belirlemek; istihbarat kaynak ve metotlarını korumak ve gerektiğinde yabancı istihbarat birimleri ile işbirliği yapmak gibi yetkilere sahiptir.

Bu yasa kapsamında aynı zamanda, ulusal çapta terörle ilgili istihbaratın ve konuyla ilgili stratejik operasyonel planlamaların yapılacağı bir de Ulusal Terörle Mücadele Merkezi kurulmuştur. DNI’ya bağlı olarak kurulan bu merkez, istihbarat ve bütçe ile ilgili konularda DNI’ya rapor verirken, terörle mücadele kapsamında yapılacak operasyonların plan ve işleyişine ilişkin Başkan’a rapor sunmakla sorumludur.⁴⁰

Bunların dışında yasanın öngördüğü en önemli yenilik ise, Gizlilik ve Sivil Özgürlükler Takip Kurulu’nun oluşturulmasıdır. Bu kurulun oluşturulmasındaki en temel sebep, şüphesiz terörizmle mücadeleye ilişkin alınan ulusal tedbirlerin insan hak ve özgürlüklerine zarar vermeden uygulanmasını denetleyecek bir mekanizma oluşturmaktır.

³⁸ “ABD’de CIA ve Pentagon Güç Kaybediyor”, BBC, 4 Aralık 2004, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/12/041208_usintelligence_bulentahiriza.shtml, 20.02.2008.

³⁹“Summary of Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act Of 2004”, December 6, 2004, s. 8, http://www.nctc.gov/docs/pl108_458.pdf, 22.02.2008.

⁴⁰ “Summary of Intelligence Reform ...”, s. 8-9.

İstihbarat Reformu Yasası'nın terörizmin engellenmesi kapsamında üzerinde durduğu diğer bir nokta, ABD sınırlarının güvenliğini sağlamaktır. Terörizmin ülke sınırlarına ulaşmadan önlenmesi ilkesinden hareketle İç Güvenlik Bakanlığı'na taşımacılık, göçmenlik, yeni vize programı gibi uygulamalarla, teröristlerin yasal olmayan yollarla ABD sınırlarından geçiş yapmalarını engelleyici yetkiler vermektedir. Bakanlığa sınır güvenliğini sağlayan personel sayısını artırma yetkisi tanıyan yasa, ayrıca parmak izi uygulaması, kişi görüntüleme sistemi, vize başvurusunda bulunan herkesle birebir mülakat ve yeni göçmenlik uygulamaları gibi bir dizi güvenlik önlemini öngörmüştür.

E. Terörizmle Mücadeleye İlişkin Diğer Yasal Düzenlemeler

ABD'nin 11 Eylül Saldırıları sonrası terörizmle mücadeleyle ilişkin olarak ulusal tedbirler kapsamında çıkartılan yasalar, bunlarla sınırlı değildir. Bunların dışında çok sayıda yeni yasa uygulamaya konmuştur.

1. Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası

24 Eylül 2001 tarihinde çıkartılan Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası'nın temel amacı, terörist örgütlere giden para akışını kesmek suretiyle örgütsel eylemlerin etkinliği ve yıkıcılığını azaltmaktır. Başkan Bush'un *“teröristlerin mali kaynaklarını keseceğiz, onları birbirine düşüreceğiz ve onları saklandıkları yerlerden çıkartıp adalete teslim edeceğiz”*⁴¹ sözleriyle başlayan yasa,

⁴¹ Yasanın orijinal tam metni için bakınız: “Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order, September 24, 2001”, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>, 03.03.2008.

terör örgütlerinin finansal desteklerinin kesilmesine ilişkin Hazine Bakanlığı'nın yetkilerini arttırmaktadır. Buna göre, Hazine Bakanlığı, harcamalarının bir kısmını terörist örgütlenmelerin finansal desteklerini ortadan kaldırmak için kullanacak; terör örgütlerine destek veren birimleri, kişileri, kurumları ve hatta ülkeleri tespit ederek bunlarla olan hukuki ilişkilerini donduracaktır. Terörizmin mali altyapısını ortadan kaldırmayı hedefleyen bu yasayla, küresel terörizmle bağlantılı tüm kişi ve kurumların etkisiz hale getirilmesi amaçlanmaktadır.⁴²

Ayrıca bu yasa kapsamında bağış bilgisiyle hayırsever yardım kuruluşları incelemeye alınarak, gizliden El Kaide terör örgütüne para aktaran kuruluşlar tespit edilecektir. Sadece ABD içinde değil ülke sınırları dışında da terörist örgütlere destek veren kurumların cezalandırılmasını öngören yasa bu konuda üç yönlü bir yetki genişlemesi getirmiştir.

Yeni yasa öncelikle finans kaynaklarının kesilmesi konusundaki yetki kapsamını Orta Doğu'daki terörizmden küresel terörizme kadar genişletmiştir. Ayrıca hedef alınan gruplar da terörist örgütlerle her türlü ilişkisi olan tüm gruplar olmak üzere genişletilmiştir. Son olarak terörist örgütlere desteği kesmeyi reddeden yabancı bankaların Amerikan finans piyasalarına girmesini ve bu bankalardaki Amerikan varlıklarını engellemek için imkân sağlamaktadır.

Söz konusu yasa aynı zamanda, yayınlanan ekte listelenen El Kaide ile bağlantılı on bir terörist örgüt, bunların liderleri, işbirlikçileri ya da bunlara bağlı yardım kuruluşları da dâhil olmak üzere tüm kurumlarla her hangi bir faaliyette bulunmayı yasaklamış; Dışişleri Bakanlığı ve Hazine Bakanlığı'na da gelecek zamanda bu listeye yeni örgüt ve liderlerin eklenmesi konusunda yetki tanımıştır.

⁴² YAMAN, Didem: "11 Eylül Sonrasında ...", s. 117-142.

2. İç Güvenlik Ofisi ve İç Güvenlik Konseyi Kurmaya İlişkin Kurucu Yasa

8 Ekim 2001 tarihinde çıkarılan yasa, görevi terörist tehdit ve saldırılara karşı ABD'nin güvenliğini sağlamak; bunun için etkili bir ulusal strateji geliştirmek ve yürütmek olan bir birimin kurulmasını öngörmektedir. Bu birim; bakanlıklar, federal ve yerel hükümetlerin yanı sıra özel kurumlar ile birlikte çalışarak bir ulusal strateji belirlemek ve bu stratejiyi etkin şekilde yönetmekle sorumludur.⁴³ Bu strateji ise, terörist tehditlerin tespiti, tehditlere karşı hazırlıklı olma, saldırıların engellenmesi, terörist saldırılara karşı ABD ve Amerikalıların korunması, karşılık verme, saldırılardan sonra yeniden yapılanma çalışmalarını kapsamaktadır.

Bu bağlamda oldukça geniş yetkilerle donatılan bu yeni birim, özellikle var olan tehditlerin önceden tespiti ve saldırıların engellenmesi çerçevesinde istihbarat alanında bu yetkilerini kullanabilecektir. Bu sayede ABD'ye yönelebilecek herhangi bir terör saldırısına karşı ülkenin hazırlıklı olma oranı arttırılmakta; ABD'nin kritik altyapıları -enerji üretim ve nakil hatları- iletişim birimleri ve nükleer enerji santrallerinin korunabilmesini sağlanmaktadır.

Söz konusu yasa aynı zamanda bir de İç Güvenlik Konseyi'nin kurulmasını öngörmüştür. İç Güvenlik konusunda diğer birimlerle koordinasyon içinde çalışacak olan bu konsey, stratejiler üretmek, uygulamak ve her durumda Başkan'a yardım ve tavsiyelerde bulunmakla sorumludur.

⁴³ "Executive Order Establishing Office of Homeland Security and the Homeland Security Council", <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011008-2.html>, 03.03. 2008.

3. Askeri Güç Kullanma Yetkisi Tanıyan Yasa

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye karşı yapılan terörist saldırılara karşı güç kullanma yetkisi tanıyan yasa, 18 Eylül 2001 tarihinde Başkan Bush tarafından imzalanmıştır. Son saldırılar ve sonraki olası saldırılara karşı ABD'nin ve Amerikan halkının güvenliğini sağlamak amacıyla askeri güç kullanımını öngören bu yasanın imzalanması, Başkan'ın terörizmle mücadele kapsamında harekete geçmedeki ciddi ve kararlı politikasının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Yasa, bu çerçevede Başkan'a anayasaya dayalı olarak meşru müdafaa kapsamında 11 Eylül Saldırıları ile dolaylı ya da doğrudan ilişkisi bulunan kişi, örgüt ve ülkelere karşı Amerikan Askeri Kuvvetleri'ni kullanma yetkisi tanımıştır.⁴⁴ Hiç şüphesiz bu yasanın, saldırılar sonrasında Afganistan ve Irak'a yönelik başlatılan operasyonlar açısından önemi büyüktür.

4. Operasyona Hazır Askeri Birliklerin Savunma ve Ulaştırma Bakanlıklarının Emriyle Harekete Geçirilmelerini Öngören Yasa

18 Eylül 2001 tarihli bu yasa öncelikle adından da anlaşılacağı üzere, Amerikan Savunma Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı'na, devam eden ya da gelecekte ortaya çıkabilecek olan terörist saldırılara ve saldırı tehditlerine karşılık ek yetkiler tanıyan bir yasadır.⁴⁵ ABD Anayasası'nın 10. maddesine dayanarak yetki artırımı öngören yasa, bu çerçevede Savunma ve Ulaştırma Bakanlığı'na ABD'ye yönelik gerçekleşecek bir terör saldırısı durumunda Amerikan Kara, Deniz ve Hava

⁴⁴ [S. J. RES. 23] "Authorization for Use of Military Force", <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010918-10.html>, 03.03.2008.

⁴⁵ Federal Register, Volume 66, No. 181, September 18, 2001, Presidential Documents, <http://www.defenselink.mil/ra/mobil/pdf/e.o.13223.pdf>, 03.03.2008.

Kuvvetleri'ne bağılı bulunan hazır birliklerden gerekli gördüklerini 24 aydan daha uzun sürmemek şartıyla operasyona geçirebilme yetkisi vermiştir.

Bunlara ek olarak söz konusu yasa, bu birliklere bağılı olarak çalışmış ancak emeklilik veya diğere sebeplerle görevinden ayrılmış personellerin de gerektiğinde aktif göreve çağrılmasını öngörmektedir. Ayrıca yasanın en dikkat çekici unsuru, adı geçen bu bakanlıkların hazır birlikleri harekete geçirmek için ABD Başkanı'nın onayına ihtiyaç duymamalarıdır.

5. Hava Taşımacılığı Güvenliği ve Sistem İstikrarı Yasası

Yaklaşık 3000 insanın ölümüne neden olan 11 Eylül Saldırıları, ABD'nin sadece güvenliğini değil; aynı zamanda ekonomisini de büyük ölçüde etkilemiştir. Özellikle saldırılarda ilginç bir şekilde silah olarak yolcu uçaklarının kullanılmış olması, ABD'deki havacılık sektörüne ağır darbe vurmuştur. Terörizmin yarattığı psikolojik travma, insanları uçak taşımacılığını kullanma konusunda tedirginliğe sürüklemiş; bu da özellikle Amerikan hava taşımacılığı için ciddi krizlerin sinyallerini vermiştir.

Havacılık sektörüne büyük ölçüde zarar veren saldırılardan kısa bir süre sonra, hem havacılık sektörünü yeniden canlandırmak hem de hava ulaşım sisteminin terörist saldırılara karşı daha güvenli olmasını sağlamak amacıyla bir yasa çıkartılmıştır. 22 Eylül 2001 tarihinde Başkan Bush'un onayıyla yürürlüğe giren ve oldukça geniş kapsamlı olan Hava Taşımacılığı Güvenliği ve Sistem İstikrarı Yasası, öncelikle hava yolu taşımacılığına olan kamu inancını sağlamlaştırmak için Başkan'a 3 milyar dolarlık bir harcırah sunmaktadır.⁴⁶ Ayrıca ABD Başkanı gerekli gördüğü takdirde federal kredilendirme araçlarını kullanarak ve Federal Kredi Reform

⁴⁶ "Air Transportation Safety and System Stabilization Act", <http://www.ustreas.gov/offices/domestic-finance/atsb/hr2926.pdf>, 03.03.2008.

Yasası'na uygun olarak, hava taşımacılığında gereken istikrarı sağlayabilmek için 10 milyar doları geçmeyecek şekilde bir sübvansiyon kullanmaya yetkili kılınmıştır.⁴⁷

Ayrıca, 11 Eylül'de zarar gören kişilerle ilgili hükümler de yasada yer almaktadır. Alınan karara göre, 11 Eylül terör saldırısından fiziksel zarar gören kişi veya kişilerin kendilerine ve yakınlarına gereken yardımların yapılması ve bu amaca yönelik olarak '11 Eylül Kurbanları Tazmin Fonu'nun oluşturulması karara bağlanmıştır.⁴⁸

6. Amerika'yı Koruma Yasası

5 Ağustos 2007 tarihli Amerika'yı Koruma Yasası'nın en önemli özelliği, Dış İstihbarat İzleme Yasası'nı (FISA) yeniden düzenleyerek, ABD istihbarat kurumlarının mahkeme emri olmaksızın telefon konuşmalarını ve Amerikalıların yurtdışına gönderdikleri e-mailleri okuma yetkisi tanımasıdır.⁴⁹

Altı aylık geçici bir süre için çıkartılan yasa özellikle Başkan Bush ve Ulusal İstihbarat Başkanı Mike McConnell tarafından, terörist örgütlerin kullandıkları teknolojiye ayak uydurmak gerekçesiyle desteklenmiştir. Bir yandan düşmanların olası saldırıları hakkında önceden istihbarat alarak bu saldırıları gerçekleşmeden önlemek diğer yandan da Amerikan halkının sivil hak ve özgürlüklerini muhafaza etmek açısından önem atfedilen yasa, mevcut FISA'yı dört önemli noktada yeniden düzenlemektedir.⁵⁰

⁴⁷ YAMAN, Didem: "11 Eylül Sonrasında ...", s. 117-142.

⁴⁸ BEKTAŞ, Buket: "11 Eylül 2001 Terörist Saldırısı Neticesinde ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-2007, s. 72.

⁴⁹ "Fact Sheet: The Protect America Act of 2007", <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/08/20070806-5.html>, 12.03.2008.

⁵⁰ "Fact Sheet: The Protect ...".

İlk olarak yasa, Amerikan istihbarat birimlerine mahkeme emrine gerek olmadan yabancı ülkelerdeki hedeflere ilişkin dış istihbarat toplamaları için yetki vermiştir.⁵¹ İkinci olarak, Dış İstihbarat İzleme Mahkemesi'ne istihbarat birimlerinin dış istihbarat toplama faaliyetlerini takip ve teftiş etme açısından önemli bir rol yüklemektedir.

Yasanın getirdiği üçüncü yenilik, mahkemeye istihbarat birimlerinin dış istihbarat toplama çabalarına yardımcı olmak amacıyla özel telekomünikasyon şirketlerini yönlendirme yetkisi vermesidir. Bu çerçevede başsavcı ve ulusal istihbarat başkanı bu şirketlerle işbirliği yaparak şüpheli kişiler hakkında bilgi alma, onları dinleme gibi faaliyetlerde bulunabilirler.

Son olarak, yasa bu özel telekomünikasyon şirketleri gibi üçüncü tarafları kendileri hakkında bilgi verilen şahısların açacağı özel davalara karşı korumayı öngörmüştür. Böylece bu şirketler müşterilerinin kendileri hakkında dava açma kaygısı olmaksızın istihbarat birimlerine, kişileri dinleme ve haklarında bilgi verme gibi konularda yardımcı olacaklardır.

Ülkedeki sivil hak ve özgürlük kuruluşları tarafından insan hak ve özgürlüklerine aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilen yasa, yönetim nezdinde ABD'nin 11 Eylül benzeri saldırılara karşı korunması için daha etkin bir istihbaratın önündeki engelleri kaldırması açısından desteklenmiştir.

Özetle, ABD terörizmle mücadelede iç tedbirler kapsamında başta tüm istihbarat ve güvenlik kurumlarını bir çatı altında birleştiren yeni bir bakanlık oluşturmuştur. Bu bakanlık da terörizmle mücadeledeki etkinliğini arttırmak ve önündeki engelleri kaldırmak için bir dizi yasal düzenleme gerçekleştirmiştir.

⁵¹ MARK, Roy: "Bush Geçici Tele-Kulak Yasasını İmzalıyor" , <http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=18861>, 12.03.2008.

Bir sonraki bölümde de değinileceği üzere, bu tedbirler ABD'nin kendi toprakları içinde yeni bir saldırıya uğramasının önüne geçtiği düşünöldüğünde başarılı olarak kabul edilebilir. Ancak diğer yandan söz konusu tedbirler büyük bir kesim tarafından özellikle de güvenlik güçlerine verdiği geniş yetki ve getirdiği sıkı uygulamalar ile özel yaşamın gizliliği, insan haklarını ve kişisel özgürlükleri kısıtladığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.

II. TERÖRİZMLE MÜCADELE KAPSAMINDA ALINAN ULUSLARARASI TEDBİRLER

11 Eylül Saldırıları'nın ardından ABD'nin terörizmle mücadeleye ilişkin politikaları sadece ulusal çapta alınan tedbirler ve yasal düzenlemelerden ibaret olmamıştır. Saldırıların ardından terör mağduru ülke konumundaki ABD uluslararası alanda muazzam bir destek almıştır. BM ve NATO başta olmak üzere uluslararası ve bölgesel örgütlenmeler aldıkları kararlarla saldırıları kınamışlardır.

BM ve NATO'nun kararlarında meşru müdafaa hakkına atıfta bulunmaları, bu örgütleri ve aldıkları kararları daha önemli kılmaktadır. Zira ABD her ne kadar BM ve NATO kararlarına dayanarak operasyonlara girişmediyse de; bu kararların ABD'yi cesaretlendirdiği düşünülebilir. Bu noktada BM ve NATO kapsamında alınan kararların incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

A. BM Kapsamında Alınan Kararlar

BM 11 Eylül Saldırıları'nın gerçekleşmesinden bir gün sonra 12 Eylül 2001 tarihinde Genel Kurul'un almış olduğu 56 sayılı karar ile saldırıları kınamış ve saldırıları düzenleyen ve destekleyenlerin yakalanıp adalete teslim edilmesi için uluslararası işbirliği çağrısında bulunmuştur.⁵² Aynı gün BM Güvenlik Konseyi de 4370 sayılı toplantısında 1368 sayılı kararı kabul etmiştir. Bu kararda öncelikle, 11 Eylül Saldırıları sert bir şekilde kınanmış; saldırıların uluslararası barış ve güvenlik için ciddi bir tehdit oluşturduğu ve BM Antlaşması'na uygun olarak bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkının tanındığı ifade edilmiştir.⁵³

BM Güvenlik Konseyi saldırılara ilişkin benzer ama daha kapsamlı bir kararı 28 Eylül 2001 tarihinde 4385 sayılı toplantısında almıştır. 1373 sayılı bu kararda Konsey, BM Antlaşması gereğince bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkı başta olmak üzere 1368 sayılı kararda belirtilen hususları tekrarlamış; bunların yanı sıra uluslararası terörizmle mücadele konusunda alınacak önlemler kapsamında bütün devletlerin uyması gereken yükümlülükleri detaylı olarak düzenlemiştir.⁵⁴

BM Genel Kurulu'nun 24 Ekim 1970 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı deklarasyonu ile Güvenlik Konseyi'nin 13 Ağustos 1998 tarihli ve 1189 (1998) sayılı kararına atıfta bulunulan 1373 (2001) sayılı kararda, BM Kurucu Anlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında bütün devletlerin terörist eylemlerin finansmanının engellenmesi; terör örgütlerinin malvarlıklarının dondurularak doğrudan ya da dolaylı olarak; kendi ülkelerinden ya da bölgelerinden terörist amaçlarla finansman elde etmelerini ya da eylemlerini hazırlarken ihtiyaç duyacakları gerekli bilgiye ulaşmalarının engellenmesi; teröristlere güvenli bölgeler (*safe haven*) sağlanmaması ve terörizme karşı işbirliğinin geliştirilmesi gibi konularda alınacak önlemlere yer verilmiştir.⁵⁵

⁵² A/RES/56/1 (2001).

⁵³ S/RES/1368 (2001).

⁵⁴ S/RES/1373 (2001).

⁵⁵ S/RES/1373 (2001).

Üye devletlere bu yönde önlemlerin alınması konusunda bağlayıcı yükümlülükler getiren karar, aynı zamanda yine üye devletlere; aralarında kapsamlı bilgi değişiminde bulunmaları için işbirliği çağrısı yapmış ve altıncı paragrafta bu gibi tedbirlerin devletler tarafından yerine getirilmesini gözetlemek üzere ve devamlı faaliyette bulunacak bir Güvenlik Konseyi Komitesi kurulmasına karar vermiştir.⁵⁶

BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı bu kararında, ABD'ye 11 Eylül Saldırıları'na karşı kuvvet kullanımı için izin verdiği şeklinde yorumlanabilecek bir üslup kullanıldığı düşünülmektedir. Bu üslubun “terörist varlıkların” dondurulmasına ilişkin çok sayıdaki hüküm arasına gizlenmiş olduğuna dikkat çeken bazı uzmanlar anahtar pasajın kararın 2(b) paragrafında yer aldığını ifade etmektedirler.⁵⁷ 1373 sayılı kararın 2(b) paragrafında şu ifade yer almaktadır:

“Güvenlik Konseyi... BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü altında hareket ederek, tüm devletlerin, diğer devletlerle yapılacak bilgi değişimi aracılığı ile erkenden haber alınan hazırlık aşamasındaki eylemler de dâhil olmak üzere tüm terörist eylemlerin engellenmesi için gerekli adımları atmalarına da karar verir.”⁵⁸

Söz konusu paragrafta geçen “gerekli adımlar” ifadesi, bu adımların neler olduğu ya da nelerle sınırlı olduğuna dair ibarelerin yer almamasından ötürü, kuvvet kullanımı için de dolaylı olarak bir yetki tanıma olarak yorumlanabilmektedir. Ancak kararın geniş yorumlanmasıyla ulaşılabilecek bu yönde bir yetkinin kesin olarak verildiğini söylemek zordur. Zira terörizme karşı kuvvet kullanımına ilişkin verilecek açık bir yetki, sadece ABD değil, Çin ve Rusya gibi diğer devletler tarafından da kullanılma olasılığı ve emsal oluşturma tehlikesi göz önünde bulundurularak ABD tarafından çıkarılara aykırı bulunmuştur.⁵⁹ Bu nedendir ki; Çin ve Rusya'nın da ileride kendi yararlarına kullanabilecekleri için böylesine bir yetkiyi veto etmeyecekleri düşünüldüğünde, ABD Afganistan Harekâtı için BM Güvenlik

⁵⁶ S/RES/1373 (2001).

⁵⁷ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 159.

⁵⁸ S/RES/1373 (2001).

⁵⁹ BYERS, Michael: “Terrorism The Use of Force and International Lawafter 11 September”, International Law and Comparative Law Quarterly Cilt: 51, No: 2, 2002, s. 402; TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 160.

Konseyi'nden gerekli izni alabilecek bir konumdadır. Ancak ABD bu yönde bir girişimde bulunmamıştır.

ABD Yönetimi 7 Ekim 2001'de başlayan Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Harekâtı'nı BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkına dayanarak gerçekleştirmeyi tercih etmiştir. ABD'nin BM kararları olmaksızın kendi başına hareket edebileceğini gösteren bu tutum, Yeni Muhafazakârlık etkisindeki Bush Dönemi Amerikan dış politikasının tek taraflılığının en önemli göstergesidir.

ABD'nin söz konusu harekâtı BM Antlaşması'nın 51. maddesinde tanınan meşru müdafaa hakkına dayanarak başlatmış olması, bu noktada uluslararası hukuk açısından başka bir önemli soruna işaret etmektedir. O da, bu kararların Afganistan'a yönelik meşru müdafaa hakkını açıkça tanıyıp tanımadığıdır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1368 ve 1373 sayılı kararlarda BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkını doğruladığı açıktır. Hatta bu kararlarda söz konusu 51. maddeye yönelik göndermeler de büyük önem arz etmektedir. Çünkü 1998 yılında Amerikan Büyükelçiliklerine yapılan bombalı saldırıların ardından ABD'nin meşru müdafaa hakkı kapsamında Afganistan ve Sudan'a saldırması, Güvenlik Konseyi tarafından uluslararası hukuka uygun olmadığı için kınanmıştır.⁶⁰ 11 Eylül Saldırıları sonrası alınan bu kararlarda da 51. maddeye atıfta bulunularak bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkı doğrulanmıştır. Ancak her iki kararda da söz konusu hak kapsamında, Afganistan'a yönelik bir operasyon düzenleme yetkisi veren somut bir ifadeye yer verilmemiştir.

Güvenlik Konseyi'nin konuyla ilgili aldığı başka bir karar ise, 12 Kasım 2001 tarihi ve 4413 sayılı toplantıda aldığı 1377 (2001) sayılı karardır. Konsey 1377 sayılı kararda 1229 (1999), 1368 (2001) ve 1373 (2001) sayılı önceki kararlara atıfta bulunarak bu sefer daha kesin bir ifadeyle 21. yüzyılda uluslararası terörizmin

⁶⁰ HALATÇI, Ülku: "11 Eylül Saldırıları ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirilmesi", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 7 (Uluslararası Terörizm ve Hukuk Özel Sayısı), 2006, s. 88.

uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en önemli tehdit olduğunu belirtmiş ve 1373 sayılı kararda belirtilen tüm önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁶¹

1377 (2001) sayılı karardan iki gün sonra 14 Kasım 2001 tarihinde ise BM Güvenlik Konseyi 4415 sayılı toplantısında 1378 (2001) sayılı kararını almıştır.⁶² Bu karar da ise diğer kararlardan farklı olarak Taliban Yönetimi, El Kaide terör örgütü ve diğer örgütlerin Afganistan'ı kullanmasına izin verdiği, örgüt lideri Usame Bin Ladin ve diğer liderler için Afganistan topraklarında güvenli sığınak ve bölgeler sağladığı gibi gerekçelerle açık şekilde kınanmıştır.

BM Güvenlik Konseyi bu kararların dışında terörizmle mücadeleyle ilişkin genel olarak çok sayıda karar almış; bu kararlardan bazıları ise, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan terörist saldırılara ilişkin spesifik kararlar olmuştur.⁶³ Uluslararası terörizmin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en büyük tehdit olduğu sık sık yinelenen bu kararlarda, tüm devletler uluslararası terörizmle mücadeleyle ilişkin olarak işbirliği yapmaya çağılmaktadır. Ayrıca alınan kararlarda devletlerin, bu işbirliği çerçevesindeki icraatlarını, 1373 (2001) sayılı kararla kurulan Terörizmle Mücadele Komitesi'ne (*Counter-Terrorism Committee*) bildirmesi gerektiği belirtilmiştir.⁶⁴

Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlardan oluşan her türlü kitle imha silahının devlet dışı aktörlerin eline geçmesini önleyici tedbirler almak üzere üye devletlere yönelik bağlayıcı karar⁶⁵ da alan BM Güvenlik Konseyi, yine bu kararlar çerçevesinde çok sayıda komitenin kurulmasını sağlamıştır.⁶⁶

⁶¹ S/RES/1377 (2001).

⁶² S/RES/1778 (2001).

⁶³ BM Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleyle ilişkin aldığı diğer kararların orijinal metinleri için bakınız: <http://www.un.org/terrorism/sc-res.shtml>, 19.03.2008.

⁶⁴ ÇAYCI, Sadi: "BM Güvenlik Konseyi'nin ...", s. 67.

⁶⁵ S/RES/1540 (2004).

⁶⁶ Terörizme Karşı Koyma Yürütme Direktörlüğü (Countering-Terrorism Committee Executive Directorate, "CTED"); 1373 (2001) sayılı kararla kurulan Terörizme Karşı Koyma Komitesi (Counter-Terrorism Committee); 1267 (1999) sayılı kararla kurulmuş olan El Kaide-TalibanYaptırımlar Komitesi (Al Qaida-Taliban Sanctions Committee); bu Komitenin Analitik Destek ve Yaptırımlar İzleme Timi (Analytical Support and Sanctions Monitoring Team) ve 1540 (2004) sayılı kararla kurulmuş olan Güvenlik Konseyi Komitesi gibi. Bakınız: ÇAYCI, Sadi: "BM Güvenlik Konseyi'nin ...", s. 68.

B. NATO Kapsamında Alınan Kararlar

11 Eylül Saldırıları, getirdiği yeni tehdit algılamalarıyla tüm dünyada yeni bir dönemi başlattığı gibi, NATO'nun da uluslararası güvenliğe yönelik tehdit konseptini büyük ölçüde değiştirmiştir. Terörizm, uluslararası güvenliğe yönelik tehditler sıralamasında en üst sırayı almıştır. Bennett'in de ifadesiyle, 11 Eylül Saldırıları, terörizmi temelde ülke içi, polisiye bir vaka olmaktan çıkarıp, uluslararası bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. Bu boyutta bir güvenlik sorunu ile mücadele ise geniş kapsamlı politik, ekonomik, polisiye ve askeri önlemler gerektirmektedir.⁶⁷

NATO'nun 11 Eylül Saldırıları'na ilk tepkisi, 24 saatten daha kısa bir süre içinde 12 Eylül 2001'de NATO tarihinde ilk kez, NATO'nun kurucu antlaşması olan Washington Antlaşması'nın, "müttefiklerden birine yönelik saldırının tüm müttefiklere yapıldığını" ilan eden 5. maddesinin işletileceğini kabul etmek olmuştur. Aynı tarihte NATO'nun Avrupa Ortaklık Konseyi de, ABD'ye yapılan terörist saldırıları kınadıklarını belirterek ABD'ye olan desteklerini ifade etmişler ve terörizmle mücadele için tüm çabaları üstleneceklerini taahhüt etmişlerdir.⁶⁸

4 Ekim 2001 tarihinde ise NATO terörizmle mücadele kapsamında, kolektif savunmayı öngören Washington Antlaşması'nın 5. maddesini yürürlüğe koymuştur. Yine aynı tarihte 11 Eylül Saldırıları'nın mağduru olan ABD'nin önerisiyle terörizmle mücadele kapsamında sekiz maddeden oluşan şu önlemlerin alınması kabul edilmiştir.⁶⁹

⁶⁷ BENNETT, Christopher: "Terörizmle Savaş", <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art2.html>, 25.03.2008.

⁶⁸ "NATO's Contribution to the Fight against Terrorism", <http://www.nato.int/terrorism/factsheet.htm>, 25.03.2008.

⁶⁹ "Statement to the Press by NATO Secretary General, Lord Robertson, on the North Atlantic Council Decision On Implementation Of Article 5 of the Washington Treaty following the 11 September Attacks against the United States", <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011004b.htm>, 25.03.2008.

- Öncelikle terörizm ve diğer tehditlere karşı hem karşılıklı hem de NATO üyesi devletler arasında istihbarat paylaşımının ve işbirliğinin artırılması,
- İkinci olarak, İttifak üyelerine ve terörizmle mücadelede destek verdikleri için tehdit altında olan diğer ülkelere kapasitelerine göre bireysel ya da kolektif olarak gerekli yardım ve desteğin sağlanması,
- ABD'nin ve diğer müttefiklerin bölgelerinde güvenlik önlemlerini arttırmalarını sağlayacak önlemlerin alınması,
- NATO'nun sorumlu olduğu bölgelerde terörizmle mücadelede ihtiyaç duyacağı teçhizatın sağlanması,
- Hava trafiği düzenlemeleri ve ulusal prosedürler çerçevesinde Amerikan savaş uçaklarına ve diğer müttefik ülkelerin uçaklarına, terörizmle mücadele operasyonları için acil ve izinsiz iniş-kalkış izni verilmesi,
- Terörle mücadeleye ilişkin operasyonlar için NATO'ya üye ülkelerin topraklarında bulunan liman ve havaalanlarının yakıt ikmalini de kapsayacak şekilde ulusal prosedürlere uygun olarak ABD ve diğer müttefiklerin girişine açık tutulması.
- NATO ayrıca, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde kendi varlığını ve terörizmle mücadeledeki kararlılığını göstermek için NATO Daimi Deniz Kuvvetleri'nin bölgeye konuşlandırılmak üzere hazır olduğuna ve
- Son olarak aynı amaçla terörizmle mücadele operasyonlarına destek sağlamak için NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemi Uçakları'nın Afganistan'da konuşlandırılan Amerikan AWACS'larının yerini almak üzere ABD'ye sevkine karar vermiştir.⁷⁰

Görüldüğü üzere ABD'nin uğradığı terörist saldırıların ardından NATO'dan alınmasını talep ettiği bu önlemler, NATO'nun terörizmle mücadeledeki kararlılığını ve müttefik ABD'ye desteğini göstermiştir. Diğer yandan da Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından var oluş sebebini yitirdiğine dair çıkan söylemlere cevap niteliğinde, etkinliğini yeniden ispatlamak için kendisine hareket alanı sağlamıştır.

⁷⁰ NELSON, C. Richard: "NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü", <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>, 25.03.2008.

Bu kapsamda NATO üyesi 14 ülke, müttefiklerden birine karşı yapılacak dışarıdan bir saldırıyı tüm ittifak üyelerine yapılmış sayan 5. madde kapsamında Afganistan'a asker göndermiştir.⁷¹ Bu gelişme NATO için büyük bir öneme sahiptir. Zira NATO'nun kurucu antlaşması olan Washington Antlaşması'nın 5. maddesi, 1949 yılında kurulan NATO'nun tarihinde ilk defa yürürlüğe konmuştur. Bu noktada yarım asır sonra ilk defa yürürlüğe konan söz konusu 5. maddenin neyi öngördüğüne yer vermek yararlı olacaktır.

Washington Antlaşması'nın 5. maddesine göre:

“İttifak üyeleri Avrupa ya da Kuzey Amerika'da içlerinden biri ya da daha fazlasına karşı yapılacak herhangi bir silahlı saldırıyı tüm üye devletlere yapılmış sayacakları ve bu nedenle içlerinden herhangi birine karşı meydana gelebilecek bir silahlı saldırı karşısında BM Kurucu Antlaşması'nın 51. maddesinde öngörülen bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkı kapsamında Kuzey Atlantik Bölgesi'nin güvenliğini yeniden sağlamak ve korumak amacıyla askeri güç kullanımı da dâhil olmak üzere, bireysel ya da diğer müttefiklerle işbirliği içinde gerektiği şekilde derhal harekete geçerek, saldırıya uğramış olan üye ülke ya da ülkelere yardım edecekleri konusunda uzlaşmışlardır. Bu gibi silahlı saldırılar ve bu saldırılar karşısında alınan tüm önlemler, en kısa sürede BM Güvenlik Konseyi'ne rapor edilecektir. Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği yeniden sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri alması durumunda alınan bu önlemlere son verilecektir.”⁷²

Görüldüğü üzere özünde kolektif savunma ilkesini barındıran söz konusu 5. madde, NATO üyesi devletlerden herhangi birine yapılacak bir “silahlı saldırıyı” tüm üyelere karşı yapılmış sayarak, bu çerçevede askeri güç kullanma da dâhil olmak üzere derhal harekete geçmeyi öngörmektedir. BM Antlaşması'nın meşru müdafaa hakkını düzenleyen 51. maddeye atıfta bulunan maddede saldırının silahlı bir saldırı olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Diğer yandan silahlı saldırıya karşı kullanılacak askeri gücün zamanı ise “BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği

⁷¹ ELLIS, Brent: “If It's Not Terrorism, It's Not Relevant: Evaluating NATO's Potential To Contribute To The Campaign Against Terrorism”, Journal of Military and Strategic Studies, Volume: 7, Issue: 1, 2004, s. 55.

⁷² “Article 5 of the Washington Treaty”, <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 26.03.2008.

yeniden sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri alana kadar” ifadesiyle oldukça esnek tutulmuştur.

Washington Antlaşması'nın 5. maddesi, ABD'ye karşı gerçekleştirilen 11 Eylül Saldırıları ile ilişkilendirildiğinde, öncelikle NATO'nun söz konusu saldırıları bir silahlı saldırı olarak kabul ettiği belirtilmelidir. İttifak, saldırıların hemen ertesinde 12 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin zalim bir silahlı saldırının hedefi olduğunu belirtmiş ve bu saldırıyı şiddetle kınayarak ABD'ye olan desteğini açıkça ifade etmiştir. NATO ayrıca, ABD'ye yönelik bu saldırıların dışarıdan yapılan saldırılar olduğuna karar verilmesi halinde 5. maddenin yürürlüğe konabileceği konusunda karar almıştır. Bununla ilgili NATO kararı, NATO Genel Sekreteri Lord Robertson tarafından BM Genel Sekreteri'ne iletilmiştir.⁷³

2 Ekim 2001'de ise ABD'li yetkililerin NATO üyelerine verdikleri brifingden sonra, saldırının dışarıdan yöneltildiği şartının gerçekleşmiş olduğuna karar vermiş olan NATO⁷⁴, 12 Eylül'de aldığı “*Eğer ABD'ye yönelik saldırının dış kaynaklı olduğu tespit edilirse, bu tüm müttefiklere yapılmış saldırı olarak kabul edilecek*” kararını; “*eğer*” ifadesini kaldırarak değiştirmiştir. Böylece saldırının dışarıdan olduğunun tespit edildiğini ve NATO'nun bir bütün halinde ABD'nin arkasında olduğunu açıklamıştır.⁷⁵ Böylece NATO'nun kolektif savunmayı öngören “taahhüt maddesi” işletilmiştir.

Yürürlüğe konulan 5. madde çerçevesinde 8 Ekim'de, beş AWACS uçağı ve uçuş ekibi (Belçika, Kanada, Danimarka, Almanya, Yunanistan, İtalya, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, Türkiye, İngiltere ve ABD'den oluşan personel dâhil), terörizme karşı yürütülen operasyona katılmak üzere, ABD'ye uçmuştur. 9 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'daki Amerikan kuvvetlerine terörizmle mücadelede destek

⁷³ “Article 5 and the Case of the Terrorist Attacks Against the United States”, <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 26.03.2008.

⁷⁴ SEBESTYEN, L. ve GORKA: “Madde Nasıl İşletildi”, NATO Dergisi, 2006, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/art1.html>, 26.03.2008.

⁷⁵ “NATO Kararı Emsal Olacak”, Zaman, 03 Ekim 2001, <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/10/03/dishaberler/dishaberler.htm>, 26.03.2008.

vermek için başlatılan operasyon, Kartal Yardımı Operasyonu (*Operation Eagle Assist*) adıyla anılmıştır.⁷⁶

Washington Antlaşması'nın 5. madde çerçevesinde NATO tarafından başlatılan diğer bir operasyon ise Aktif Çaba Operasyonu (*Operation Active Endeavour*)'dur. İtalya'daki Müttefik Güney Avrupa Deniz Kuvvetleri'nin öncülüğünde 26 Ekim 2001 tarihinde başlayan ve görev alanı genişleyerek hala sürmekte olan Aktif Çaba Operasyonu⁷⁷, temelde Akdeniz'deki yoğun denizcilik ve ticari faaliyetleri kontrol ederek, NATO'nun güvenliği için büyük öneme sahip olan bu faaliyetlerin devamını ve güvenli yapılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun içinse, bu bölgede gerçekleşebilecek herhangi bir terörist saldırının tespiti ve önlenmesi operasyon için en öncelikli hedeftir.

C. Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Operasyonu

ABD, İngiliz güçlerinin de desteğiyle 11 Eylül Saldırıları'na bir cevap olarak BM Güvenlik Konseyi'nde alınan bu kararlar çerçevesinde değil de bu kararların atıfta bulunduğu BM Kurucu Antlaşması'nın bireysel ya da ortak meşru müdafaaı öngören 51. maddesi kapsamında 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a yönelik askeri bir operasyon başlatmıştır. Kalıcı Özgürlük Operasyonu (*Operation Enduring Freedom*) adı verilen operasyon, ABD ve İngiltere tarafından 11 Eylül Saldırıları'nın sorumlusu olarak görülen El Kaide ve ona topraklarında destek sağlayan Afganistan'daki *de facto* Taliban Yönetimi'ni hedef almaktadır.

⁷⁶ “Statement By The Secretary General On The Conclusion Of Operation Eagle Assist”, <http://www.nato.int/docu/update/2002/04-april/e0430a.htm>, 27.03.2008.

⁷⁷ Aktif Çaba Operasyonu'nun görev alanı, çeşitli gözden geçirmeler sonrasında ve ihtiyaç dâhilinde birçok kez genişletilmiştir. 2004 İstanbul Zirvesi de bu genişlemelerin kararlaştırıldığı zirvelerden biridir. Operasyonun genişletilmesi ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: “Response to Terrorism”, NATO Briefing 2005, <http://www.nato.int/docu/briefing/rtt/rtt-e.pdf>, 28.03.2008; KASIM, Kamer “Terörle Mücadelede Bölgesel İşbirliği”, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=563>, 14.05.2008.

ABD'yi merkezinden vuran ve uluslararası alanda yeni bir dönemi başlatan 11 Eylül Saldırıları'nı başlangıçta hiçbir terör örgütü üstlenmemiştir. Ancak daha sonra terör örgütleri için böylesine iyi organize edilmiş, büyük çapta ve etkili bir terör saldırısından daha iyi bir reklâm olamayacağı düşüncesinden olacak ki; saldırıların şekli itibariyle de benzeştirilen Japon Kızıl Ordusu bu saldırıları üstlenmiştir.

Geçmişte ABD'yi hedef alan terörist saldırılar düzenleyen ve sonrasında saldırıları hemen üstlenen Bin Ladin, 11 Eylül Saldırıları'nın ardından yaptığı açıklamalarda saldırıları üstlenmemiş; hatta bu saldırılarla hiçbir ilgisinin olmadığını belirtmiştir.⁷⁸ Buna karşılık, Usame Bin Ladin'in 1996'da Suudi Arabistan'daki Amerikan varlığını sona erdirmek için başlattığı cihat çağrısı ve 1998'de Amerikan vatandaşlarını öldürmenin her Müslüman için farz olduğunu duyuran fetvanın yayınlanması, dikkatlerin El Kaide'ye çevrilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, geçmişte gerçekleştirilen diğer terör saldırılarının El Kaide bağlantılı olması ve Bin Ladin'in 11 Eylül Saldırıları'nı öven bir konuşmasının yer aldığı video görüntülerinin ortaya çıkması, söz konusu saldırıların arkasında Bin Ladin ve onun lideri olduğu El Kaide'nin bulunduğu kanaatini büyük ölçüde güçlendirmiştir.

ABD Başkanı Bush 20 Eylül 2001 tarihinde yaptığı konuşmasında 11 Eylül Saldırıları'ndan, daha önce de Tanzanya ve Kenya'daki Amerikan Büyükelçilikleri ile Yemen'deki USS Cole gemisine düzenlenen diğer terörist saldırıların faili olan El Kaide Örgütü'nün sorumlu olduğunu ve bunun için yeterli delillerin bulunduğunu belirtmiştir.⁷⁹ Aynı şekilde İngiliz Hükümeti de yayınladığı bildiriye 11 Eylül Saldırıları'nın münferit saldırılar olmadığını, El Kaide tarafından 1993 yılından beri düzenlenen terörist saldırıların bir devamı niteliğinde olduğunu belirtmiştir.⁸⁰ İngiltere ayrıca, var olan kanıtların saldırıların arkasında El Kaide'nin bulunduğunu söylemek için yeterli olduğunu kamuoyuna ilan etmiştir.

⁷⁸ "Bin Laden Says He Wasn't Behind Attacks", CNN web site, 16 Eylül 2001, <http://www.cnn.com/2001/US/09/16/inv.binladen.denial/>, 15.03.2008.

⁷⁹ President Declares "Freedom at War with Fear", "Address to a Joint Session of Congress and the American People", <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>, 22.03.2008.

⁸⁰ O'CONNELL, Mary Ellen: "The Myth of Preemptive Self-Defence", ASIL Task Force on Terrorism, 2002, s. 10, <http://www.asil.org/taskforce/oconnell.pdf>, 22.03.2008.

Delillerin yeterliliği konusunda İngiltere'nin de güçlü desteğini alan ABD, Taliban Yönetimi'nden El Kaide'nin lider kadrosu dâhil Afganistan topraklarında saklanan bütün teröristlerin ABD'ye teslim edilmesini, ülkedeki terörist kamplarının kapatılmasını, Amerikan vatandaşları ve yabancıların korunmasını istemiştir.⁸¹ Amerikan Yönetimi ayrıca, söz konusu taleplerin bir pazarlık konusu yapılamayacağını, bu talepler doğrultusunda derhal harekete geçmemesi halinde Taliban Yönetimi'nin de Bin Ladin ve diğer örgüt mensupları ile aynı muameleye tabi tutulacağını açıklamıştır.⁸²

Taliban Yönetimi ise hemen saldırıları kınayarak Bin Ladin'in söz konusu eylemleri gerçekleştirdiğine dair yeterli delilin bulunmadığını ve Ladin'in bu çaptaki saldırıları gerçekleştirebilecek potansiyeli olmadığını ileri sürmüştür.⁸³ Diğer yandan saldırıları Ladin'in gerçekleştirdiğine dair yeterli delillerin sunulması durumunda, ABD ile görüşmeye açık olacakları mesajını veren Taliban Yönetimi'nin bu cevabı da ABD tarafından reddedilmiştir.⁸⁴ ABD "sıfır taviz" ilkesi çerçevesinde, ısrarla Bush'un belirttiği taleplerinin yerine getirilmesi çağrısında bulunmuştur. Ancak Taliban Yönetimi ABD ve İngiltere'nin yayınladıkları bildirimlerle Afganistan'a karşı askerî bir müdahale gerçekleştirmekte kararlı olduklarını anlayınca, manevra yapmaya başlamıştır.⁸⁵

6 Ekim 2001 tarihinde Bin Ladin'in Afganistan'da gizli bir yerde kontrol altında tutulduğunu belirten Taliban Yönetimi, Bin Ladin'in resmen iadesinin talep edilmesi ve yeterli delil sunulması kaydıyla Ladin'in İslami kurallara göre yargılanmak üzere tarafsız bir ülkeye iade edilebileceğini ve bu amaçla görüşmelere başlamak istediğini

⁸¹ Taliban Yönetimi'ni Afganistan'ın meşru hükümeti olarak tanımayan ve bu nedenle de diplomatik ilişkisi bulunmayan ABD, Taliban Yönetimi'ni doğrudan muhatap almayarak, bu taleplerini Pakistan aracılığı ile iletmıştır.

⁸² TOPAL, A. Hamdi: "Uluslararası Hukukta ...", s. 246.

⁸³ HALATÇI, Ülkü: "11 Eylül Saldırıları ...", s. 82.

⁸⁴ "US Rejects Taliban Offer to Try bin Laden", CNN web site, 7 Ekim 2001, <http://www.cnn.com/2001/US/10/07/ret.us.taliban/index.html>, 15.03.2008.

⁸⁵ Pakistan Dışişleri Bakanı Niaz Nazik, ABD'nin Afganistan'ı işgal edeceğini daha önceden bildiklerini ve El Kaide liderleri ABD'ye teslim edilse dahi bu savaşın olacağını iddia etmiştir. Bakınız: KÖNİ, Hasan: Amerika'nın ..., s. 134.

bildirmiştir. ABD ise herhangi bir pazarlığı kabul etmeyeceğini bildirerek Taliban Yönetimi'nin isteğini yine reddetmiştir.⁸⁶

Ancak bu seferki reddediş diğerinden farklı olarak Afganistan'a yönelik planlanan operasyonun da başlangıcı olmuştur. ABD ve İngiltere BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1368 ve 1373 sayılı kararların BM Antlaşması'nın 51. maddesindeki bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkını doğruladığını ve bu kapsamda Afganistan'a karşı kuvvet kullanabileceklerini iddia ederek⁸⁷ operasyon başlatmışlardır. Aynı gün ABD, bu hakkın kullanımını çerçevesinde 51. maddede belirtildiği şekilde Afganistan'daki El Kaide Örgütü'ne ait terörist eğitim kamplarına ve Taliban Yönetimi'ne ait askeri tesislere karşı gerçekleştirdiği operasyonlara ilişkin olarak, BM Güvenlik Konseyi'ni bilgilendirmiştir.

ABD'nin BM Daimi Temsilcisi John D. Negroponte tarafından 7 Ekim 2001 tarihinde BM Güvenlik Konseyi Başkanı'na gönderilen mektupta, Afganistan'daki Taliban rejimi tarafından desteklenen El Kaide Örgütü'nün, olayın sorumlusu olduğuna ilişkin ellerinde ciddi kanıtlar bulunduğu belirtilmektedir. Mektupta, Taliban rejimi tarafından desteklenen ve Afganistan'ı bir üs olarak kullanan El Kaide Örgütü'nün, 11 Eylül Saldırıları'nın sorumlusu olduğu; ABD ve vatandaşlarına karşı sürekli bir tehdit oluşturduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca ABD ve uluslararası toplumun tüm çabalarına karşın Taliban rejiminin politikasını değiştirmeyi reddettiği; El Kaide Örgütü'nün Afganistan topraklarından dünya çapında masum insanlara saldıran ve ABD'nin ve vatandaşlarının çıkarlarını içerde ve dışarıda hedef alan terör birimlerini eğitmeye ve desteklemeye devam ettiği vurgulanmaktadır. Ardından bu saldırılara yanıt olarak ve daha başka saldırıların gerçekleştirilmesini önlemek ve caydırmak amacıyla ABD'nin, diğer devletlerle birlikte, BM Antlaşması'nın 51. maddesine uygun olarak doğal olan bireysel ve kolektif meşru savunma hakkı çerçevesinde harekât başlattığı bildirilmektedir. Mektupta, harekâtın El Kaide'nin eğitim kamplarını ve Taliban rejiminin askeri tesislerini kapsadığı belirtilmekte; sivillerin korunmasına özen gösterileceği ve sivil mülkiyete en az zarar verileceği taahhüt edilmektedir. Ayrıca ABD'nin, Afgan halkının sıkıntılarını hafifletebilmek için insancıl yardım çabalarını sürdüreceği belirtilmektedir.⁸⁸

⁸⁶ TOPAL, A. Hamdi: "Uluslararası Hukukta ...", s. 246.

⁸⁷ O'CONNELL, Mary Ellen: "The Myth of ...", s. 5.

⁸⁸ John D. Negroponte'nin mektubu için bakınız: S/2001/946.

7 Ekim 2001 tarihinde ABD ve İngiliz savaş uçakları El Kaide Örgütü'ne ait eğitim kampları ile Taliban Yönetimi'ne ait askerî tesisleri vurmaya başlamıştır. B-52 ağır bombardıman uçaklarının kullanıldığı harekât kapsamında Kabil başta olmak üzere Kandahar, Celalabad ve Herat şehirleri yoğun bir şekilde bombalanmıştır.⁸⁹ *Halı bombardımanı* olarak adlandırılan bu bombardıman⁹⁰ ile Taliban'ın mevzileri dağıtılmış; mevzilerdeki birçok Taliban askeri öldürülmüş, çok sayıda tank, zırhlı araç ve mühimmat yok edilmiştir.⁹¹

12 Kasım'da ise, ABD'nin itirazlarına rağmen Amerikan ve İngiliz kuvvetleriyle beraber başkent Kabil'e giren Kuzey İttifakı, burada Taliban askerlerine karşı büyük bir üstünlük sağlamıştır.⁹² Aralık ayının ortasına kadar Taliban ve El Kaide kuvvetleri tamamen mağlup edilmiş ve yüzlercesi esir alınmıştır.⁹³ Böylece Aralık ayı sonuna kadar ABD ve İngiliz kuvvetleri ile Kuzey İttifakı Afganistan'ın genelinde kontrolü büyük ölçüde (% 70-80 oranında) sağlamıştır. Kalıcı Özgürlük Operasyonu başladıktan toplam kırk üç gün sonra Taliban kuvvetleri başkent Kâbil'den çekilmiş ve Koalisyon Güçleri şehri ele geçirmiştir. Harekât kapsamında El Kaide'nin önemli bütün tesisleri tahrip edilmiş ve Taliban Yönetimi'ne karşı uzun bir süreden beri mücadele veren Kuzey İttifakı'nın da katkısıyla Taliban Yönetimi devrilmiştir.

⁸⁹ TOPAL, A. Hamdi: "Uluslararası Hukukta ...", s. 243.

⁹⁰ Halı bombardımanı, güdümlü olmayan basit konvansiyonel bombalar kullanarak geniş alanların isabet oranı yüksek olmadan bombalanmasını ifade etmektedir. ABD Hava Kuvvetleri'nin en uzun süre görev yapan uzun menzilli stratejik bombardıman uçakları olarak bilinen B-52 *Stratofortress* uçakları tarafından gerçekleştirilen bir bombardıman türüdür.

⁹¹ ERTAN, Fikret: Amerika'nın ..., s. 356.

⁹² ABD'nin Kuzey İttifakı'na operasyonun başlarında soğuk baktığı; bu nedenle Kuzey İttifakı'nın ihtiyacı olan cephane, giyim, moral ve bombardıman yardımını yapmadığına dair görüşler vardır. Bu görüşe göre eğer ABD, bu yardım ve desteği Kuzey İttifakı'na operasyonun ilk haftalarında sağlamış olsaydı Taliban çok daha kısa sürede çöktürülebilirdi. ABD'nin basiretsizliği olarak nitelendirilen bu tavrın sebebi olarak, Afganistan Operasyonu hakkında ABD'ye akıl veren ve sözü dinlenen kişinin Peştun asıllı bir Amerikan vatandaşı olması ve bu şahsın belki de etnik duyarlılıkla ABD'yi Kuzey İttifakı'ndan soğutmaya çalışması gösterilmektedir. Bakınız: ERTAN, Fikret: Amerika'nın ..., s. 356.

⁹³ Taliban ya da El Kaide üyesi oldukları gerekçesiyle esir alınan bu kişiler Küba'daki Guantanamo Üssü'ne götürülmüşlerdir. Afganistan'daki savaş sırasında yakalanmalarına rağmen Donald Rumsfeld, "süresiz gözaltında" tutulan bu kişilerin hukuki anlamda *savaş esiri* değil; "*yasadışı muharipler*" olarak kabul edileceğini; bu nedenle de Cenevre Sözleşmesi'nde geçen savaş esirlerinin sahip olduğu haklardan yararlanmalarının söz konusu olamayacağını belirtmiştir. Bir sonraki bölümde de değinileceği üzere bu durum ABD'nin terörizmle mücadele politikasında insan haklarının ihlaline ilişkin sorunların da başlangıcı olmuştur. Bakınız: ROSE, D. (Çev.Şule GÜLMEN): Guantanamo: Amerika'nın İnsan Haklarına Karşı Savaşı, 1001 Kitap Yayınları, İstanbul-2005, s. 15.

22 Aralık 2001 tarihinde de Hamid Karzai Başkanlığı'nda oluşturulan geçici hükümet yemin ederek görevine başlamıştır. Harekât boyunca Taliban kuvvetlerinin verdiği kaybın 10.000 civarında olduğu belirtilmiştir. Sivil kaybın ise 3767 olduğu ifade edilmiştir.⁹⁴ Ancak NATO müttefiklerinin desteği ile hala sürmekte olan ve sivil kayıpların da her geçen gün arttığı operasyonda ne El Kaide liderleri Usame Bin Ladin ve Ayman el-Zevahiri ne de Taliban lideri Molla Ömer'in öldürüldüğü ya da yakalandığına dair bir sonuç alınmamıştır. Afganistan'a yönelik bu operasyonun en temel gerekçelerinin örgüt liderlerinin yakalanması ve Taliban Yönetimi'nin devrilmesi olduğu düşünüldüğünde bu durum operasyonun başarısını tartışılır kılmaktadır.

D. Bush Doktrini'nin Önleyici Savaş İlkesi Kapsamında Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu

ABD Başkanı Bush'un Eylül 2002'de ilan ettiği Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde dikkat çeken en önemli noktalardan birisi “*önleyici savaş*” kavramı olmuştur. Uluslararası güvenliği tehdit eden terörizmle mücadelenin, Soğuk Savaş dönemi mantığıyla çözülmesinin mümkün olmadığı; bu nedenle tehlikenin ülke sınırlarına ulaşmadan tespiti ve önlenmesi için önceden saldırma düşüncesine dayanan önleyici savaş kavramı, Afganistan'dan sonra sıranın Irak'a geleceğini işaret etmiştir. Şüphesiz bunun bir göstergesi de Amerikan Yönetimi'nin yaptığı açıklamalarda terörizmle mücadelenin kısa süreli bir mücadele olmayacağı; aksine birden fazla cephede ve çok uzun süreli bir “savaş” olacağını vurgulamasıdır.

Bu söylemler ABD'nin terörizmle mücadelesinin Afganistan ile sınırlı kalmayacağını; Afganistan'dan sonra da operasyonların farklı bölgelerde devam edeceğini en açık göstergesi olmuştur. Ancak Afganistan'a yönelik operasyonda

⁹⁴ TOPAL, A. Hamdi: “Uluslararası Hukukta ...”, s. 243.

önemli ölçüde uluslararası destek sağlayan ABD'nin ikinci hedefi olan Irak'ta aynı desteği sağlayıp sağlayamayacağı ise şüphe yaratmıştır. Öyle ki; Afganistan Operasyonu'nun başından beri sıkı bir işbirliği yürüten doğal müttefikler ABD ve İngiltere'nin bile arası, Beyaz Saray'daki bazı görevlilerin, Irak'a operasyon yapılması yönündeki ısrarıyla açılmıştır.⁹⁵

Diğer yandan Rusya, telaffuz edilmeye başlayan olası Irak'a yönelik askeri operasyona karşı çıktığını açıklarken, Almanya terörizme karşı sürdürülen mücadelenin Afganistan dışındaki ülkelere kaydırılmaması gerektiğini dile getirmiştir.⁹⁶ Aynı şekilde bölgeye olan yakınlığı ve ilişkileri açısından önemli bir noktada bulunan Türkiye de, olası Irak Operasyonu tartışmalarına ilişkin tavrını ortaya koymuş; böyle bir operasyonun arzu edilmediğini ifade etmiştir.

Ancak ABD, en yakın müttefiki de dâhil olmak üzere uluslararası kamuoyundan gelen tüm bu olumsuz görüşlere rağmen Irak'a yönelik askeri bir operasyon gerçekleştirmekte ısrarlı tutumunu sürdürmüştür. Özellikle dönemin Amerikan Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in başını çektiği ve Bush Dönemi Amerikan dış ve güvenlik politikalarının şekillenmesinde büyük rol oynayan Yeni Muhafazakârlar'ın Irak ve Saddam rejimine yönelik tutumları da Bush Yönetimi'ni Irak'a yönelik operasyon için teşvik etmiştir. Öyle ki; Baba Bush döneminin politikalarında imzası bulunan Yeni Muhafazakârlar, 1991 Körfez Savaşı'nda Saddam Hüseyin rejimini yıkmakta başarısız olan Baba Bush'un Irak'taki yarım kalan görevini, oğul Bush'un tamamlaması için ona tam destek vermişlerdir.⁹⁷

⁹⁵ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, Asil Yayınları, 3. Baskı, Ankara-2007. s. 171.

⁹⁶ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta... , s. 171.

⁹⁷ Buna karşılık Amerikan Yönetimi'nden Irak'a yönelik bir operasyona ilişkin kaygılarını dile getirenler de olmuştur. Özellikle ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve Dışişleri Bakanı Colin Powell, Irak'ın 11 Eylül Saldırıları ile bağlantısı olduğuna dair bir kanıt bulunmadığını belirterek, operasyonun o tarihlerde Afganistan ile sınırlı kalmasından yana tavrı koymuşlardır. 11 Eylül terörist saldırılarına misilleme olarak Irak'a saldırmaya kararlı bir şekilde itiraz eden Powell ve Cheney bu durumda ABD'nin yanına aldığı büyük uluslararası desteğin kaybedilme riskinin olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bakınız: WOODWARD, Bob: Saldırı ..., s. 26; BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 172.

11 Eylül Saldırıları'nın sorumlusu El Kaide ile bağlantısı olduğu iddia edilen Saddam Hüseyin, Yeni Muhafazakârlar'a göre, Irak'ta kitle imha silahları üretmekte; söz konusu silahların kullanılma ihtimali ve teröristlerin eline geçmesi ise, başta ABD ve müttefikleri olmak üzere uluslararası düzen için en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Diğer yandan Saddam'ın iktidarda kalması 11 Eylül Saldırıları ile ortaya çıkan manzarada ABD'ye karşı olası saldırıların devamına neden olabilecektir.⁹⁸ Bu nedenle bu tehdit, teröristler faaliyete geçmeden önce önleyici savaş kapsamında engellenmelidir. Bunun için tek geçerli yol ise, diktatör Saddam Hüseyin rejimini devirmeyi ve Irak'ta demokratik bir yönetim biçimi oluşturmayı hedefleyen askeri bir operasyondur. Nitekim Bush Doktrini çerçevesinde şekillenmiş Amerikan dış politikasında Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırmaya yönelik bir askeri operasyon için çok sayıda neden gösterilmiştir:

Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu yönündeki kaygılar; Ortadoğu'daki istikrasızlık; petrole erişim ve Başkan Bush'un, babası George H. W. Bush'a 1993 yılında Kuveyt'te Saddam tarafından düzenlenen başarısız suikast⁹⁹ girişiminden doğan kişisel kını de dâhil olmak üzere, birbiriyle iç içe geçmiş çok sayıda neden¹⁰⁰ görünürde bu operasyonun gerekçelerini oluşturmaktaydı.

Diğer bir nedense ABD'nin prestijiyle ilgilidir. Irak'a yönelik saldırının en güçlü savunucusu olan Wolfowitz tarafından belirtildiği gibi, hedeflerin tükendiği ve yüz bin Amerikan askerinin güvensiz dağlarında çakılıp kaldığı Afganistan'ın tersine Irak, güçsüz ve baskıcı bir rejimle yönetilmekteydi. Bu nedenle içerde bu rejimi yıkmaya konusunda kararlı olan muhalif grupları desteklemek suretiyle Saddam

⁹⁸ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 172.

⁹⁹ ABD, Nisan 1993'de eski Başkan George H. W. Bush'un Kuveyt ziyareti sırasında düzenlenen bu suikast girişiminden sorumlu tuttuğu Irak Hükümeti'ni cezalandırmak amacıyla 26 Haziran 1993 tarihinde başkent Bağdat'taki İstihbarat Merkezi'ne füze saldırısı düzenlenmiş; saldırıda 8 kişi ölmüş; 20'ye yakın kişi yaralanmıştır. Saldırıya ilişkin BM Güvenlik Konseyi'ni yazdığı mektupla bilgilendiren ABD BM Daimi Temsilcisi Madeleine K. Albright, Başkan'a düzenlenmiş bir suikast girişiminin ABD'nin kendisine yönelmiş bir saldırı olarak kabul edildiğini ve bu nedenle 51. maddedeki meşru müdafaa hakkı kapsamında Irak'a gereken cevabı verme hakkı olduğunu belirtmiştir. Bakınız: TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 193.

¹⁰⁰ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 61.

rejimini devirmek ve bölgede Amerikan çıkarlarına zarar getirmeyecek bir yönetim oluşturmak daha kolay olacaktı.¹⁰¹

Bu nedenlerle onlarca yıl süren ekonomik yaptırımlarla zayıflatılan Irak'a karşı alınacak olan başarıya garanti gözüyle bakılıyordu. Irak'a yönelik askeri güç kullanımı, Basra Körfezi'ndeki yıllardır süregelen politikalardan kurtulmak; diğer devletlere bölgede baskı kurmak ve ABD'ye karşı potansiyel tehlikelerle uğraşmak gibi başka fırsatları da getirecekti. Ayrıca ABD, Irak'a yönelik başarılı bir operasyonun ardından bölgedeki faaliyetlerine karşı herhangi başka bir tehdit gelmeksizin petrol açısından zengin olan Basra Körfezi'nde bölgesel hâkimiyet kurabilecekti.¹⁰²

Tüm bu gerekçe ve teşviklere rağmen Bush liderliğindeki Amerikan Yönetimi, Irak'a yönelik bir operasyon için temkinli davranmaya çalışmıştır. Yapılan basın açıklamalarında Irak'a yönelik kesin bir operasyon ya da savaş ifadelerini kullanmamaya özen gösteren hükümet yetkilileri, ABD'nin terörizmle savaş politikalarının Afganistan yönüne vurgu yapmışlardır. Irak konusunda ise, gözlerin kitle imha silahları ürettiğinden şüphelendikleri Saddam'ın üzerinde olduğunu söylemekle yetinmişlerdir.

ABD'nin bu temkinli tavrının arkasında Afganistan Operasyonu'nda aldığı güçlü uluslararası desteği kaybetme endişesi yer almaktadır. Çünkü daha önce de değinildiği üzere, bölgede olası operasyon için büyük ölçüde ihtiyaç duyacağı Türkiye de dâhil olmak üzere Rusya, Çin, Fransa ve Almanya gibi çok sayıda devlet, Irak'a yönelik başlatılacak bir operasyonun arzu edilmediğini bildirmişlerdir. Burada BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin yanında, özellikle Türkiye'nin durumu ABD için ayrı bir önem arz etmektedir. Öyle ki; Irak'ın devlet bütünlüğünün bozulması ve sonrasında kuzeyde bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını ulusal

¹⁰¹ WOODWARD, Bob: Saldırı ..., s. 27.

¹⁰² CLARK, Wesley: Modern Savaşları ..., s. 156.

çıkarlarına aykırı¹⁰³ bulan Türkiye, bu sefer Körfez Savaş'ından dersini almış bir ülke durumundadır.¹⁰⁴

Türkiye'ye ilişkin bu durum, ABD'nin Irak politikasına ilişkin çelişkisini oluşturmaktadır. Bir yandan kendi ulusal çıkarlarının bir gereği olarak Irak'a operasyon düzenleme alternatifini değerlendiren ABD, diğer yandan operasyonun gerçekleşmesi için jeopolitik öneme sahip olan müttefiki Türkiye'nin desteğini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmıştır.

Bütün bu nedenler ve kaygılar altında, 11 Eylül Saldırıları sonrasında Irak'ı “*şer eksenli*” sıralamasında ilk sıraya yerleştiren ABD¹⁰⁵, 1991 yılındaki Irak müdahalesinde BM Güvenlik Konseyi bünyesinde aldığı tam desteği bu defa almakta zorluk çekmiştir. Ancak yapılacak operasyonun meşru bir zemine oturması açısından BM Güvenlik Konseyi'nin desteğinin alınmasını öncelikli amaç olarak belirten ABD, doğal müttefiki İngiltere ile bu yönde çalışmalara başlamıştır.¹⁰⁶ Bush ve Blair, bu yöndeki destek arayışlarını Irak lideri Saddam Hüseyin'in teröre yataklık ettiği veya edeceği; silahsızlanma konusundaki yükümlülükleri ihlal ettiği; kitle imha silahlarına sahip olduğu ve bu silahları sorumsuzca kullanacağı gerekçesine dayandırmışlardır.

Eylül 2002'de Başkan Bush'un konuşmasında ilan edilen Bush Doktrini'nde de vurgulandığı gibi, bu defa önlem almak için geç kalınmamalı ve “önleyici meşru müdafaa hakkı” çerçevesinde terörizm tehlikesi sınırlara ulaşmadan önlenmelidir. Ancak çok geçmeden Bush Doktrini'nin dayandığı bu argümanların zayıflığı ortaya

¹⁰³ Türkiye'nin Irak Operasyonu'na ilişkin tutarlı tavrını değiştirmek üzere 2002'de Türkiye'yi ziyaret eden ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz'e, bu konuda Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın desteğinin alınması önerisi bildirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin, 36. paralelin kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını savaş sebebi (*casus belli*) sayacağı tekrarlanmıştır. Bakınız: BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 174.

¹⁰⁴ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 174.

¹⁰⁵ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 243.

¹⁰⁶ Başlangıçta Irak Operasyonu hakkında endişeleri olan İngiltere daha sonraları ABD ile içinde bulunduğu “özel ilişki” ve doğal müttefiklik gereği olacak ki; Irak'a yönelik operasyon konusunda ABD'nin en büyük destekçisi olmuştur. Bakınız: “Savaşa İknâ Savaşı Başlattılar” Radikal, 07 Ekim 2002, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=49054>, 01.04.2008.

çıkıştır. Öyle ki; ne Irak'a giden BM silah denetleyicileri ülkede kitle imha silahlarının üretildiği ya da saklandığına dair kanıt bulabilmiş; ne de ileri sürülen önleyici meşru müdafaa hakkı uluslararası hukuka uygun bulunmuştur.

Bir yandan ABD ve İngiltere bu gerekçelerle Irak Operasyonu'nu BM çerçevesinde meşruiyet zeminine oturtmaya çalışırken, diğer yandan Amerikan ve İngiliz uçakları 6 Eylül 2002 tarihinde Kuveyt üzerinden Irak'ın batısındaki hava savunma donanımını hedef alan hava saldırısı başlatmıştır. Amerikan ve İngiliz hava kuvvetlerinden 100 uçağın katıldığı operasyon son beş yıl içinde Irak'a yapılan en büyük hava saldırısı olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁷

Irak'a yönelik bir operasyon hazırlığının başladığını gösteren bu saldırının ardından ABD, 25 Ekim 2002 tarihinde yine aynı gerekçelerle BM Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın oluşturulacak bir koalisyon ile Irak'a karşı kuvvet kullanabileceğini resmen açıklamıştır.¹⁰⁸ ABD'nin bu açıklaması BM'ye, harekete geçmezse ABD'nin tek başına harekete geçeceğine ilişkin bir meydan okuma; hatta tehdit şeklinde değerlendirilmiştir. Nitekim böylesine bir operasyon için BM'nin askeri desteğine ihtiyacı olmayacak kadar güçlü bir devlet olan ABD, ne olursa olsun yapmak istediği bir savaş için BM'nin onayını almak istemiştir.¹⁰⁹

ABD ve BM Güvenlik Konseyi arasında yaşanan yoğun pazarlıkların ardından ABD, İngiltere'nin de desteğiyle 8 Kasım 2002 tarihinde 1441 sayılı kararı BM Güvenlik Konseyi'nden oybirliği ile çıkartmayı başarmıştır. Bu karar, Irak'a yönelik bir harekâtın meşruiyet temellerini sağlamlaştırmak açısından büyük önem arz etmektedir. Bu kararın çıkması diplomaside süregelen bir ironiyi de destekler niteliktedir: *“Tek başına hareket etme tehdidi bazen birlikte hareket etmeyi cesaretlendirmek için kullanılacak en uygun araçtır.”*¹¹⁰

¹⁰⁷ “ABD ve İngiltere Irak'a Saldırdı”, Radikal, 07 Ekim 2002, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=49002>, 01.04.2008.

¹⁰⁸ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 243.

¹⁰⁹ CLARK, Wesley: Modern Savaşları ..., s. 33.

¹¹⁰ CLARK, Wesley: Modern Savaşları ..., s. 33.

BM Güvenlik Konseyi'nin 4644 sayılı oturumunda kabul edilen 1441 sayılı kararda, geçmişte alınan çok sayıda karara atıfta bulunulmuştur.¹¹¹ Özellikle 3 Nisan 1991 tarihli 687 sayılı kararıyla Irak'a bölgedeki uluslararası barış ve güvenliğin tekrar kurulmasının üzerinde durulduğu kararın yerine getirilmesi konusunda Irak'ın gerekli adımları atması için ileri bir kararı hatırlatılmıştır. 687(1991) sayılı kararda öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesini uluslararası denetim altında bir takvime bağlayan ve yükümlülüklerin sürekli ihlalden ötürü ciddi sonuçlarla karşılaşacağı konusunda Irak'ı uyararak 1441(2002) sayılı karar, kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Irak'a kararda öngörülen yükümlülükleri yerine getirmesi için bir haftalık; kitle imha silahları ve nükleer silah programı hakkında BM'ye tam, doğru ve eksiksiz bilgi sunması için ise bir aylık süre tanınmaktadır. Irak'ın bu kararda öngörülen şartları yerine getirmeyi kabul etmesi halinde BM silah denetçileri hemen çalışmalara başlayacak, çalışmalardan elde ettikleri sonuçları rapor halinde 60 gün içerisinde en geç 21 Şubat 2003 tarihine kadar sunacaklardır. Denetimler başkanlık saraylarını da kapsayacaktır.¹¹²

Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu ve bu nedenle terörizme destek vererek başta ABD olmak üzere uluslararası güvenliği tehdit ettiği iddiasıyla ABD tarafından İngiltere'nin desteği ile çıkartılan karar, Irak'a yönelik askeri operasyonun fitilini ateşlemiştir. Her ne kadar BM Güvenlik Konseyi'nden çıkmış olan 1441 (2002) sayılı bu kararın Irak'a yönelik bir operasyon için yetki veren bir karar olarak nitelendirilmesi mümkün değilse de, henüz bu karar çıkmadan Irak'a hava operasyonu başlatarak yakında bir askeri harekâtın başlayacağı sinyali veren ABD için yine de bir başarıdır.

ABD'nin Irak'a yönelik bir operasyon başlatması için gerçekte BM Güvenlik Konseyi'nden çıkacak bir karara ihtiyacı bulunmamaktadır. Daha önceki

¹¹¹ Bu kararda, 661(1990), 678(1990), 686(1991), 687(1991), 688(1991), 707(1991), 715(1991), 986(1995) 1284(1999), 1382(2001) sayılı kararlar hatırlatılmıştır. Bakınız: S/RES/1441(2002).

¹¹² BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 179.

Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Harekâtı bunu en somut şekilde göstermiştir. Afganistan Operasyonu'nu BM Güvenlik Konseyi kararlarına değil; BM Antlaşması'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa hakkına dayandırarak başlatan ABD, bu operasyonu da ortaya attığı önleyici meşru müdafaa hakkına dayandırarak başlatacağını ilan etmiş; bunun meşruiyet temelini oluşturmak için ise, BM desteğini almanın yararlı olacağını düşünmüştür.

Kararda öngörüldüğü şekilde bir ay sonra 8 Aralık 2002 tarihinde Irak, BM'ye kitle imha silahları ile ilgili 11 bin 807 sayfalık bir rapor sunmuş; bu devasa raporda Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olmadığı tezi yinelenmiştir.¹¹³ Irak'a savaş açma konusunda ısrarlı olan ABD Yönetimi ise, Beyaz Saray'ın elinde Irak'ta gizlenmiş kitle imha silahlarının bulunduğu dair bilgilerin var olduğunu ve Irak'ın sunduğu bu raporun silahlar konusunda gerçek dışı bilgiler içermesi durumunda savaş için zemin hazırlayacağı tehdidinde bulunmuştur.

Sonuç itibariyle, 1441 sayılı karar uyarınca BM silah denetçileri Irak'ta yaptıkları incelemelerde Irak'ın kitle imha silahlarına ya da bu silahları üretmek için gerekli silah programlarına ilişkin herhangi somut bir kanıt rastlayamamışlardır. 6 Şubat 2003'te ABD Dışişleri Bakanlığı'nın BM'ye sunduğu rapor ise, uydurma ve geçerli somut kanıtlara dayanmadığı gerekçesiyle özellikle BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden olan Fransa, Rusya ve Çin'in tepkisini çekmiştir. Bu üyelerin söz konusu rapora dayanarak Irak'a karşı kuvvet kullanımına yetki verecek bir kararın çıkmasını veto edecekleri yönündeki tavırları 24 Şubat 2003 tarihinde ABD, İngiltere ve İspanya tarafından hazırlanan ve BM Güvenlik Konseyi'nde tartışılan yeni tasarının da oylanmasını sonuçsuz bırakmıştır.¹¹⁴

Ne olursa olsun Irak'a yönelik bir askeri operasyon başlatacağı sinyallerini çok önceden vermeye başlayan ABD, İngiltere'den sonra İspanya Başbakanı Aznar'ın

¹¹³ "Vur Dedik Öldürdü Raporu", Radikal, 08 Aralık 2002, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=59023>, 02.04.2008.

¹¹⁴ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukuka ..., s. 181.

desteğinden de güç alarak, BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın 20 Mart 2003'te Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'nu (*Operation Iraqi Freedom*) başlatmıştır.

Aslında operasyonun adı da, operasyonun Irak'taki kitle imha silahlarının varlığından ziyade, ülkede ABD'nin bölgedeki çıkarlarına uygun hareket edecek bir yönetim oluşturulması amacını taşıdığına dair bir göstergedir. Zira başlangıçta güçlü şekilde Saddam Yönetimi'ndeki Irak'ın 11 Eylül Saldırıları'na destek verdiği ve kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiasına dayanan Irak Operasyonu söylemi, söz konusu argümanlar BM raporlarıyla zayıflayınca, Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu adını almıştır.

Operasyonun başlamasından kısa bir süre sonra 9 Nisan 2003 tarihinde Bağdat'taki Saddam heykelinin Amerikalı askerlerce yıkılmasıyla Saddam Hüseyin rejimi de devrilmiştir. 13 Aralık 2003'te ABD askerlerince yakalanan Saddam Hüseyin, hukuksal meşruiyeti tartışılan Irak Yüksek Mahkemesi'nde yargılanmış ve 5 Kasım 2006'da verilen idam kararının ardından 30 Aralık 2006 tarihinde asılarak idam edilmiştir. Halen Amerikan askerlerinin varlığını sürdürdüğü Irak özgürleşmek ve demokratikleşmek bir yana, her gün patlamaların gerçekleştiğı; yüzlerce sivilin hayatını kaybettiğı iç savaş yaşayan bir ülke durumuna gelmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD’NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ

11 Eylül 2001’de dünya tarihinin en büyük terörist saldırısına hedef olan ABD’nin başlattığı terörizmle mücadelesi, bu çalışmanın yapıldığı dönemde de hala devam etmekte ve daha uzun bir süre devam edeceği düşünülmektedir. Bu kapsamda gerek ulusal gerekse uluslararası alanda terörizme karşı açtığı “savaşın” liderliğini yapmakta olan ABD’nin terörizmle mücadeleye ilişkin politikalarının etkinliği, bu bölümün konusunu oluşturmaktadır. ABD’nin terörizmle mücadeleye yönelik ulusal çapta aldığı iç tedbirlerin ve uluslararası alanda kolektif mücadele kapsamında aldığı dış tedbirlerin etkinliği, belli unsurlar çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Öncelikle, ABD’nin terörizmle mücadeleye ilişkin güvenlik politikalarına gerek Amerikan kamuoyunun gerekse uluslararası kamuoyunun yaklaşımı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda değerlendirmenin dayanaklarının güçlendirilmesi açısından, Clinton döneminin kısmî çok taraflı politikasından tek taraflı politikaya kayan Bush Yönetimi’nin, bu tutumuna ilişkin Amerikan kamuoyunun görüşlerini yansıtan bazı anketlere de yer verilmektedir.

İkinci olarak, başta Patriot Yasası olmak üzere diğer yasal düzenleme ve reformların, ABD sınırları içerisinde yapılması planlanan terörist saldırıların önceden tespiti ve önlenmesinde etkinliğine ilişkin bir değerlendirme yapılmaktadır. Üçüncü olarak ise, El Kaide’nin finansal ve personel durumu ile saldırı düzenleme kabiliyeti açısından ne ölçüde zayıflatılabildiği analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Son olarak, etkinlik analizinin belki de en önemli hareket noktasını oluşturan konu ise, uluslararası hukuka uygunluktur. ABD’nin 11 Eylül Saldırıları sonrasında terörizmle mücadele politikalarında, gerek Ulusal Güvenlik Stratejileri kapsamında aldığı iç tedbirlerin, gerekse meşru müdafaa ve önleyici meşru müdafaa ilkelerine

dayanarak düzenlediği askeri operasyonları ile şekillenen uluslararası tedbirlerin uluslararası hukuk ve insan hakları açısından uygun olup olmadığı, bu politikaların etkinliğinin değerlendirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

I. ABD’NİN TERÖRİZMLE MÜCADELE POLİTİKALARININ YANSIMALARI

Terörizmin; özünde bir toplumu ya da bir insan topluluğunu etkilemek amacıyla, üzerinde korku yaratmak suretiyle, şiddet eylemlerinin sistematik şekilde uygulanması olduğu hatırlandığında, amacına ulaşmış bir terörist eylemin topluluklar üzerinde nasıl bir etki oluşturacağı ortadadır. Şüphesiz terörist eylemin hedefi, boyutu ve yöntemi de bu etkinin büyüklüğünü önemli ölçüde etkilemektedir.

11 Eylül Saldırıları dünyanın en güçlü ordusuna, en gelişmiş teknoloji ve ekonomik gücüne sahip; kısacası dünyanın süper gücü olan ABD’nin bile terörizme hedef olabileceğini en açık şekilde göstermiştir. ABD’nin bu saldırılara verdiği karşılık ise, dünya kamuoyu üzerinde saldırılardan daha büyük bir etki yaratmıştır.

Bilindiği gibi günümüzde devletlerin gücü salt savaş gemileri, tanklar ve akıllı füzelerden ibaret değildir. Bunların dışında kamuoyu algılaması da bir güçtür ve bu güç kamuoyunu dikkate almadan politikalar üretmeye başlayan hükümetleri yeniden düşünmeye sevk etme fonksiyonuna sahiptir. Çünkü kamuoyunun tutumu devlet politikalarının meşruiyetinin zeminini oluşturmaktadır. Meşru görülmeyen bir güç ise, kullanılabilir ve sonuç alınabilir bir güç değildir.¹ Buradan hareketle, ABD Yönetimi’nin terörizmle mücadele politikalarının uygulanmasında ulusal ve uluslararası kamuoyunun yaklaşımı büyük önem arz etmektedir.

¹ DAĞI, İhsan: “Amerikan Karşıtlığı Neden?”, Liberal Düşünce Topluluğu, <http://www.liberal-dt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=288>, 11.05.2008.

A. Amerikan Kamuoyunun Yaklaşımı

11 Eylül Saldırıları'nın yarattığı doğal korku ve endişe ortamında, Amerikan halkı bir yandan kendini terörizm tehdidine karşı büyük bir güvensizlik içinde hissederken diğer yandan da bu korku ve endişenin birleştirici etkisi kendini göstermiştir. Terörizmin yarattığı korku ve endişe, ülke insanında önemli ölçüde bir Amerikan ulusalcılığını ateşlemiş ve güçlendirmiştir. Öyle ki; bireysel özgürlüklere olan bağlılıkları ile bilinen Amerikan halkı içinde, bir anda ulusal dayanışma ruhu uyanmaya başlamış; bu uyanış sosyal hayattan ekonomiye, siyasetten dinsel inançlara kadar birçok alanda kendini hissettirmiştir.

Amerikan kamuoyunda artan milliyetçilik ruhunun en basit ve somut göstergesi ise, Amerikan bayrağı satışlarındaki muazzam artıştır.² Güçlenen ya da *güçlendirilen*³ Amerikalılık bilincinin bir göstergesi olarak, hemen her yerde Amerikan bayrakları dalgalandırılmaya başlamıştır. Ayrıca ABD'ye ve saldırıların hedefi olan New York'a olan sevginin dile getirildiği tişörtler çok sayıda Amerikalının tercihi olmuştur.

Saldırıların Amerikan toplumu üzerinde yarattığı bu tedirginlik ve beraberinde getirdiği milliyetçilik duygusunun daha önemli bir etkisi ise, ülkede yaşayan Ortadoğu kökenli insanlara ve Müslümanlara yönelik tepkiler olarak kendini göstermiştir. Özellikle saldırıların daha önceki terör saldırılarının da faili olan El Kaide tarafından gerçekleştirilmiş olduğunun ilan edilmesi, ülkedeki Ortadoğu ve hatta Güneydoğu Asya kökenli Müslümanlara potansiyel birer terörist gözüyle bakılmasına neden olmuştur. Bu bakış açısı baskıya, hatta zaman zaman fiili saldırı ve şiddet eylemlerine dönüşmüştür. Çok sayıda Müslüman, sadece Müslüman olduğu için; bazı kişiler ise sırf dış görünüşleri itibarıyla Müslümanlara benzedikleri için

² YAMAN, Didem, "11 Eylül Sonrasında ...", s. 117-142.

³ Bu noktada, ABD'nin güvenlik politikalarının ancak militan milliyetçi bir yapı ile uygulanabileceğini; bunun içinse Yeni Muhafazakârlar'ın bir dış tehdit gerektiğini ve eğer yoksa bu tehdidin yaratılması gerektiğini savunan ilkesi hatırlatılmalıdır.

saldırıya uğramış⁴; birçok İslami kurum ve camiye yönelik kundaklama eylemleri gerçekleştirilmiştir.

Tüm bunlar, uzun yıllardır devletlerinin gücü sebebiyle güvende oldukları hissiyle geniş özgürlükler içinde yaşayan bir halkın, terörizm tehdidi karşısında açığa çıkan korku ve nefretlerinin birer yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu konuda Amerikan Gallup kuruluşunun, ABD'de Müslümanların nasıl görüldüğü konusunda yaptığı kamuoyu araştırması önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Araştırmaya katılan Amerikalıların % 39'u, Müslümanlara karşı duygular ve önyargılar beslediğini kabul ederken, ters yönde düşünenlerin oranı % 59'dur. Yine Amerikalıların % 39'u, Müslümanların özel bir kimlik belgesiyle dolaşması gerektiği şeklinde görüş belirtirken, % 59'luk çoğunluk buna karşı çıkmıştır. % 41'lik bir grup ise, Müslümanların havaalanlarında daha yoğun güvenlik aramalarından geçmesi gerektiğini savunmuştur. Araştırmaya katılanların %31'i, bindikleri uçakta bir Müslüman gördüklerinde rahatsızlık duyduklarını, % 22'si de Müslüman komşu istemediklerini dile getirmiştir.⁵ Müslümanlar hakkında olumsuz görüş ve endişe duyanların oranı az gibi görünse de ABD'nin nüfusu düşünüldüğünde yaklaşık % 40'lık bir oran, Amerikan kamuoyunun önemli bir kesiminin görüşlerinin ne yönde olduğunu ortaya koymaktadır.

ABD'nin en itibarlı araştırma kuruluşlarından biri olan *Pew Research Center*'ın 11 Eylül Saldırıları'ndan iki yıl sonra Temmuz 2003'te yaptığı bir araştırma ise, Amerikan kamuoyunun İslamiyet'e bakışını ifade etmektedir. Ankete katılan Amerikalıların % 44'ü "*İslamiyet, şiddeti destekleyen bir din mi?*" sorusuna "*evet*" yanıtını verirken, % 41'i "*hayır*", % 15'i ise "*bilmiyorum*" cevabını vermiştir.⁶ Bazı

⁴ Özellikle ABD'de yaşayan Sihler, Müslüman olmadıkları halde sakalları ve giyim tarzları ile Müslümanlara benzedikleri için zaman zaman saldırılara hedef olmuşlardır.

⁵ "USA's Muslims Under A Cloud", USA TODAY, 10 Ağustos 2006, http://www.usatoday.com/news/nation/2006-08-09-muslim-american-cover_x.htm , 09.05.2008.

⁶ "Fewer Say Islam Encourages Violence Views Of Muslim-Americans Hold Steady After London Bombings", PEW Research Center, 2005, s. 2-3, <http://pewforum.org/publications/surveys/muslims-survey-2005.pdf>, 09.05.2008.

uzmanların yorumladığı gibi “bilmiyorum” diyenlerin de aslında “nazikçe evet” olarak düşündükleri⁷ dikkate alınır, çok çarpıcı bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda tüm bu korku ve nefret ortamının Amerikan Yönetimi’nin yeni ulusal güvenlik politikalarının uygulamaya konması için, Amerikan halkı gözündeki meşruiyet zemininin oluşturulması açısından gerekli ortamı hazırladığı düşünülebilir. Diğer bir deyişle, saldırılar sonrası ortam, Başkan Bush tarafından ilan edilen ve sonradan Bush Doktrini olarak anılan Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi’nin uygulanması için iyi bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada bazı uzmanların, Bush Yönetimi’nin terörizm gibi ulusal güvenliğe yönelik tehditleri, sivil ve kişisel özgürlüklerdeki aşırı ve zararlı kısıtlamaları haklı kılmak için kullandığına ilişkin görüşleri önemlidir.⁸

Daha önce de değinildiği üzere, ABD’nin böylesine bir saldırıyı önleyememiş olmasının sebeplerinden birinin de ABD’de var olan aşırı özgürlük ortamı olduğu öne sürülmüştür. Bu görüşün sahiplerine göre; ABD’nin var oluş amacını ifade eden “özgürlük”, artık ABD’ye zarar vermeye başlamış; ABD’yi ve Amerikan halkını terörizm gibi ulusal güvenliğe yönelik tehditler için açık hedef haline getirmiştir. Bu nedenle ülkenin ve ülke halkının güvenliğini sağlamanın belki de en önemli yolu, bu bireysel hak ve özgürlükleri kısıtlamak olarak görülmüştür.

Saldırıların ardından 26 Ekim 2001 tarihinde Başkan Bush’un onayıyla yürürlüğe konan Patriot Yasası, özünde ABD’deki istihbarat kurumları arasındaki iletişim problemlerini ortadan kaldırmayı ve tanıdığı geniş yetkilerle başta terörizm olmak üzere diğer tehditleri gerçekleşmeden önce önlemek için şüphelileri dinleme, takip ve gözaltına alma süreçlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Ancak bu süreçte yetkilerin sınırlarının geniş olması ve gizlilik prensibi içinde gerçekleşmesi, söz

⁷ AYDINER, Furkan: Amerika’da Yükselen İslam, Nesil Yayınları, İstanbul-2007, s. 15.

⁸ MATTHEW, Richard ve SHAMBAUGH, George: Sarkaç Etkisi: Teröre Karşı Demokratik Tepkilerde Görülen Değişiklikleri Açıklamak”, Analyses of Social Issues and Public Policy, Volume: 5, No: 1, Amerikan Bilgi Merkezi, s. 223-233, http://turkish.turkey.usembassy.gov/uploads/images/J7_lq8NbKO6JQY8dqKw_g/shambaugh.pdf, 09.05.2008.

konusu yetkilerin denetimsizliğini de beraberinde getirmiştir. Bu da yasanın insan hakları ve bireysel özgürlük ilkelerini ihlal ettiği gerekçesiyle başta ACLU gibi sivil toplum kuruluşları olmak üzere Amerikan kamuoyu tarafından ciddi şekilde eleştirilmesine sebep olmuştur.

ABD'nin 11 Eylül sonrası terörizmle mücadele kapsamında ulusal tedbirler açısından en geniş kapsamlı ve en önemli hukuksal reformu olarak görülen Patriot Yasası, sınır kontrolleri, yönetim birimleri arasında bilgi aktarımı, kara para aklama ve mali suçlar, uyuşturucu ve ihbar edenlerin ödüllendirilmesi gibi konularda düzenlemeler getirmiştir.⁹ Bu yasa, terörist olduğundan şüphelenilenlerin açık bir yetkiyle, ek bir izin gerekmeksizin gizlice dinlenmesi, takip edilmesi, evinin aranması, e-maillerinin ve telefon görüşmelerinin incelenmesi ve hiçbir gerekçe gösterilmeden süresiz gözaltına alınması gibi insan haklarını ihlal eden sıkı ve denetimsiz uygulamaları beraberinde getirmiştir.

Özellikle Amerikan vatandaşı olmayan Ortadoğu kökenli ve Müslüman kişilere yönelik yapılan uygulamalar, ülkede büyük bir ayrımcılığın göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca gözaltına alınan ya da kendisinin suçsuz olduğu ispat edilinceye kadar terörist muamelesi gören ve süresiz olarak gözaltında tutulan kişilerin yine yasa kapsamında avukat tutma hakları da bulunmamaktadır.¹⁰

Kısacası Patriot Yasası ve onu izleyen İstihbarat Reformu gibi diğer yasal düzenlemeler, ABD'nin terörizmle mücadelesinde özgürlük ve insan hakları adına verdiği en büyük taviz olarak yorumlanabilir. Zira ABD'nin denizaşırı topraklarda sağlamak için mücadele verdiği; operasyonlarının gerekçesini ve ismini oluşturan “özgürlük”¹¹, kendi ülke topraklarında yasal düzenlemelerle sınırlamaya tabii tutulmaktadır. Bunun da Amerikan kamuoyu üzerindeki etkisi kuşkusuz büyüktür.

⁹ KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, USAK Yayınları, Ankara-2005, s. 113.

¹⁰ ATAÖV, Türkkiye: 11 Eylül ..., s. 88.

¹¹ ABD'nin 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a karşı başlattığı operasyonun adının “Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Operasyonu”, 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a yönelik başlattığı operasyonun adının da “Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu ” olduğu bu noktada hatırlatılmalıdır.

Saldırıların ardından kendini teröristlere karşı güvensizlik ortamında hisseden Amerikan halkı, bu defa uygulanan politikalardan endişe duymaya başlamıştır. İnsanlar sadece Ortadoğu ya da Müslüman kökenli olduğu için veya bu insanlarla çeşitli sebeplerle iletişim içinde bulunduğu gerekçesiyle; ya da sırf okuduğu kitabın içeriği nedeniyle, her an dinleniyor, takip ediliyor olma ya da bir terörist örgütle ilişkisi olduğu şüphesiyle gözaltına alınma korkusu yaşamaktadırlar. Bu da Amerikan halkının önemli bir bölümünü, devlete karşı daha da güvensiz bir psikolojik sürece sokmuştur. Halkın bir bölümünün dahi kendi devletine karşı güvensiz olmasının, bu devletin çok sayıda etnik kökenden insanın bir arada yaşadığı ABD olduğu dikkate alındığında, ne kadar ciddi sonuçları olabileceği düşünülmelidir.

ABD bu yönüyle, Amerikan kamuoyunun gözünde, var olan özgürlük ortamında teröristlere karşı sağlayamadığı güvenliği, özgürlükleri kısıtlama yoluna giderek sağlayacağına inanan bir devlet profili çizmiştir. Bu nedenle, ulusal tedbirlerin yanında uluslararası tedbirlerle de iç kamuoyunda farklı algılamalara sebep olmuştur.

Daha önce de değinildiği üzere ABD, 11 Eylül Saldırıları'ndan ABD'ye yönelik daha önceki saldırıların da faili olan ve Afganistan topraklarında Taliban Yönetimi tarafından desteklendiği bilinen El Kaide'yi sorumlu tutmuştur. Ardından bu gerekçeyle Afganistan'a yönelik bir askeri operasyon başlamıştır. Daha sonra bu operasyona NATO da geniş çapta destek vermiştir. Mart 2003'te ise, bu defa Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiasıyla Irak'a yönelik operasyon başlatmıştır.

Burada önemli olan nokta ABD'nin gerek Afganistan'a gerekse Irak'a yönelik askeri harekâtlar için açıkça yetki tanıyan Güvenlik Konseyi kararları olmaksızın operasyonlara girişmesidir. Terörizmle mücadelede uluslararası desteği önemseydiğini belirten ABD, gerektiğinde tek taraflı hareket ederek müdahalede bulunma hakkının saklı olduğunu vurgulamıştır.¹²

¹² "National Security Strategy of ...", s. 6.

ABD Yönetimi'nin BM gibi uluslararası kurumları geri plana iten Yeni Muhafazakârlık etkisindeki ve Reagan Dönemi'nin tek taraflı politik tutumunu ifade eden bu yaklaşımı, bazı tepkileri de beraberinde getirmiştir. Bu konuya ilişkin yapılmış iki anketin Amerikan kamuoyunun ABD'nin terörizmle mücadelede tek taraflı-çok taraflı politika konusundaki görüşlerini yansıtması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anketlerden ilki Politika Davranışları Merkezi ve Maryland Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümüne bağlı Uluslararası Güvenlik Çalışmaları Merkezi'nin ortak yürüttükleri bir ankettir. Bu ankete katılanların % 95'i terörizmle mücadele etmenin sadece ABD'nin bir çabasıyla değil, uluslararası bir çaba olmasının “önemli” olduğunu; bunların % 80'i ise, bunun “çok önemli” olduğunu belirtmiştir. Terörizmle mücadele için uluslararası bir ittifak oluşturulması veya müttefik ülkelerle beraber çalışılması gerektiği ise, neredeyse oybirliğiyle kabul edilen bir görüş olmuştur.¹³

Haris Poll tarafından yapılan ikinci ankette ise, insanlara 11 Eylül Saldırıları'na cevap verilirken “birçok ülkeden oluşacak güçlü bir ittifakın terörizmle mücadelede ABD'yi desteklemesinin önemi” sorulmuştur. Ankete katılanların % 95'i bu konuda uluslararası desteğin önemli olduğunu kabul etmiştir. Bunların % 79'u bunun “çok önemli” olduğunu; % 16'sı ise sadece “önemli” olduğunu belirtmiştir. Yine aynı ankette bu konuda Müslüman ve Arap ülkelerin desteğinin alınmasının ne kadar önemli olduğu sorusuna karşılık % 88'i önemli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bunların % 58'i bu ülkelerin desteğinin “çok önemli”; % 30'u ise, sadece “önemli” olduğunu belirtmiştir.¹⁴

Bu anketler, Amerikan halkının önemli bir çoğunluğunun terörizmle mücadele konusunda ABD'nin tek taraflı politik tutumdan ziyade, uluslararası işbirliği ve

¹³ Americans & the World: “Terrorism: Support for Multilateral Approaches”, http://www.americans-world.org/digest/global_issues/terrorism/terrorism_multilat.cfm, 09.05.2008.

¹⁴ Americans & the World, “Terrorism: Support ...”

desteği önemseyen, çok taraflı bir politik anlayışı benimsemesinden yana olduğunun önemli birer göstergesidir.

Amerikan kamuoyunun Bush Yönetimi'ne en yoğun tepkisi ise, Mart 2003'te başlatılan Irak Savaşı konusunda olmuştur. Önce 11 Eylül Saldırıları ile bağlantısı olduğunu öne süren ancak bunu ispatlayamayan Amerikan Yönetimi daha sonra ise, Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiasıyla Irak'ı hedef almıştır. Bu konuda da BM silah denetleyicilerinin aksi yönde kanıtlarla dönmesine rağmen Irak'a yönelik askeri operasyonu başlatan Yönetim'e, içerden ve dışarıdan büyük tepkiler gelmiştir.

Özellikle dayandığı argümanların zayıflığı nedeniyle karşı çıkılan Irak Operasyonu, Amerikan halkının önemli bir kesimi tarafından Ortadoğu'daki hedeflerin bir parçası ve gelecekte olması muhtemel yeni terörist saldırıların sebebi olarak görülmüştür. Irak'taki savaşın uzaması, buna paralel Amerikan ordusunda can kayıplarının artması ve terörist gruplar tarafından alınan rehinelere belli süreler tanınarak öldürülmesi, bu karşılığı arttırmıştır. Bu kapsamda, Amerikan ordusunun Irak'tan geri çekilmesi için çok sayıda protesto yürüyüşleri gerçekleşmiştir.

ABD'nin en önemli gazetelerinden New York Times ve CBS News tarafından yapılan bir araştırmaya göre Amerikan halkının % 52'si Irak'taki askerlerin hemen geri çekilmesini isterken; % 42'lik bir kesim ise askerlerin uzun bir süre daha Irak'ta kalması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Aynı araştırmanın başka bir sonucu ise her ay 5 milyar dolar harcandığı bilinen Irak Savaşı'nın mali yüküne ilişkin olmuştur. Amerikan halkının % 83'ü gibi büyük bir kesimi, Irak Savaşı'nda harcanan paranın ABD içinde kullanılması gerektiğini düşünmektedir. Özellikle Katrina Kasırgası sonrası Irak için daha fazla "mali fedakârlık" yapamayacaklarını belirten Amerikan halkının % 90'ı, sağlık ve eğitim bütçelerinden kesinti yapılmasına karşı olduklarını ifade etmişlerdir.¹⁵

¹⁵ "NYT: ABD Halkı Savaştan Rahatsız", NTVMSNBC, 18 Eylül 2005, <http://www.ntvmsnbc.com/news/341632.asp>, 09.05.2008.

Amerikan halkının uzayan ve zaman geçtikçe daha da içinden çıkılmaz hale gelen Irak Savaşı'na olan tepkisi o kadar büyümeye başlamıştır ki; Irak'ta yaşananlara daha fazla seyirci kalamayan bir Amerikan vatandaşı, bu tepkisini tarihe geçecek çok ilginç bir yöntemle göstermiştir. Malachi Ritscher adlı Amerikalı müzisyen, Irak'ta yaşanan zulmü ve bu zulme karşı olduğunu dünyaya göstermek için ölmeye karar vermiştir. Yol kenarına kurduğu kamerasının karşısına geçip, kendini ateşe veren Ritscher, bıraktığı mektupta; ülkesinin sebep olduğu tüm haksızlıklardan dolayı utanç duyduğunu, ödediği vergilerle bu haksızlığa daha fazla ortak olmamak için ölümü tercih ettiğini belirtmiştir.¹⁶

Görüldüğü üzere 11 Eylül Saldırıları'ndan hemen sonra büyük korku ve endişe yaşayan Amerikan halkı terörizme karşı Yönetim'in her türlü önlemi almasını desteklerken, zaman geçtikçe Bush Yönetimi'nin özellikle Irak'a yönelik uyguladığı yanlış politikalarla birlikte bu geniş destek yerini protestolara bırakmıştır.

Amerikan Yönetimi'nin politikaları yüzünden ölümü tercih eden tek kişi Ritscher değildir. Afganistan ve Irak'ta görev yapmış olan muharip askerlerden bir kısmının döndükten sonra intihar ettikleri ortaya çıkmıştır. Savaşın başladığı 2003 yılından 2005 sonuna kadar her bir ayda eski muharip askerlerden bin kadarının intihar girişiminde bulunduğu, bunlardan 144'ünün ise intihar ettiği tespit edilmiştir.¹⁷ Bu da Irak ve Afganistan savaşlarından gazi olarak dönen eski muharip askerlerin ülkelerine döndükten sonra gerekli ruhsal tedaviyi görmediklerinin bir göstergesidir. Diğer yandan bu intiharlar, Amerikan askerlerinin savaş sırasında yapmak zorunda bırakıldıkları uygulamalardan sonra girdikleri psikolojik travma ve pişmanlığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

¹⁶“After Death, Questions About a Man and His Cause”, New York Times, 27 Kasım 2006, http://www.nytimes.com/2006/11/27/us/27suicide.html?_r=1&scp=1&sq=malachi+ritscher&st=nyt&oref=slogin, 09.05.2008.

¹⁷“Amerikan Askerlerinin İntiharları Gizleniyor”, Radikal, 7 Mayıs 2008, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=876509&Date=07.05.2008&CategoryID=81>, 07.05.2008.

ABD'nin terörizmle mücadeleyle ilişkin politikaları çok ilginç bir sonucu daha ortaya koymuştur. O da ABD'de yaşayan Müslümanların sayısına ilişkindir. Daha önce de belirtildiği gibi 11 Eylül Saldırıları'ndan dolayı olarak en çok etkilenen kesim başta ABD'de yaşayanlar olmak üzere Müslümanlar olmuştur. Bir uzmanın da belirttiği gibi, aslında 11 Eylül tarihinde uçaklar sadece Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kuleleri'ni değil, İslam'ın manevi binalarını da paramparça etmiştir.¹⁸

Kamuoyu araştırmalarının da gösterdiği şekilde, saldırıların ardından Amerikan halkının önemli bir kısmı tarafından potansiyel terörist gözüyle bakılan Müslümanlar, bu nedenle kendilerini uzun bir süre psikolojik baskı altında hissetmişlerdir. Ancak zamanla Bush Yönetimi'nin Afganistan ve Irak'ta uyguladığı yanlış politikaların da desteğiyle, gelişmeleri tersine çevirmeyi başarmış olan Amerikalı Müslümanlar, kendilerini daha iyi ifade etme imkânı bulmuşlardır.

İslamiyet'in masumları hedef alan terörizmi ve şiddeti bir araç olarak kullanmasının mümkün olamayacağını dile getiren Müslüman kesim, Ladin gibi bir teröristin ise, bu dinin temsilcisi olamayacağını ifade etmiştir. “İnançlar arası diyalog” çerçevesindeki bu çabalar sonuç vermiş ve bazı Hıristiyan ve Yahudi din adamlarının da bu yöndeki destekleriyle dünya kamuoyunun İslam dini ve Müslümanlar hakkındaki bakış açısının değişmesi sağlanmıştır.¹⁹

Bunun en ilginç sonucu ise, 11 Eylül sonrası dönemde ABD ve Avrupa ülkelerinde İslamiyet'i tercih edenlerin sayısında önemli ölçüde artış gözlenmesi olmuştur. Bu durum ABD'nin önemli medya kuruluşlarının haberlerinde yer almıştır.²⁰ İslamiyet özellikle ABD'deki siyah ve İspanyol asıllı Amerikalılar

¹⁸ AYDINER, Furkan, Amerika'da Yükselen ..., s. 11.

¹⁹ “11 Eylül Sonrası Dünyasında İnançlar arası Diyalog”, Yeniden Yapılanma ve Direnç: 11 Eylül'den 5 Yıl Sonra, ABD Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Enformasyon Programları Dairesi, Ağustos 2006, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/uploads/images/CUPPCnpczqPaEaTxAUUcUO/11eylul.pdf>, 09.04.2007.

²⁰ “A Nation Challenged: American Muslims; Islam Attracts Converts By the Thousand, Drawn Before and After Attacks”, New York Times, 22 Ekim 2001, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C07E2DB1F3EF931A15753C1A9679C8B63&sc=5&sq=22+october+2001+islam&st=nyt>, 11.05.2008.

(*Hispanic*) arasında hızla yayılma göstermiştir. Hıristiyanların çıkardıkları bir gazete İspanyol asıllı Amerikalılar arasından İslamiyet'i seçerek Müslüman olanların sayısının % 30 artarak iki yüz bine ulaştığı haberini yayınlamıştır.²¹ Diğer yandan ABD'de yaşayan Afrika asıllı Amerikalılar arasında da İslamiyet'i kabul edenlerin sayısında artış gözlenmiş ve ABD'deki siyah Müslümanların sayısı iki milyona ulaşmıştır.²² Bu artışta, hapisanelerdeki siyahların çeşitli sebeplerle İslam'ı tercih etmelerinin yansması önemli olmuştur.

Din olarak İslamiyet'i tercih edenlerin sayısındaki bu artışta ABD'nin uyguladığı politikaların Amerikan halkının Müslümanlara karşı değişen bakış açısı önemli rol oynamakla birlikte tek etken bu değildir.²³

B. Uluslararası Kamuoyunun Yaklaşımı

11 Eylül Saldırıları ve ardından Afganistan ve Irak'a yönelik askeri operasyonlarla şekillenen ABD politikalarının uluslararası kamuoyu üzerindeki etkileri de tartışmasız büyük olmuştur. 11 Eylül Saldırıları ile terör mağduru konumuna gelen ABD, başta BM ve NATO olmak üzere, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) ve AB gibi çok sayıda uluslararası örgüt çerçevesinde neredeyse tüm dünya devletlerinin önemli desteğini almıştır. BM ve NATO yayınladıkları bildiri ve kararlarla saldırıları kınarken; aynı zamanda her iki örgüt de bu saldırılara ilişkin bildirimlerinde meşru müdafaa hakkına vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda NATO Genel Sekreteri Robertson, saldırıların ABD'ye dışarıdan yöneltildiğini ve bu

²¹ "More US Hispanics Drawn To Islam", <http://www.csmonitor.com/2006/0928/p03s02-ussc.html>, 09.05.2008.

²² "Post 9/11, Islam Flourishes Among Blacks", Reuters, 25 Şubat 2007, <http://www.reuters.com/article/topNews/idUSN2121536220070225>, 11.05.2008.

²³ 11 Eylül Saldırıları sonrası ABD'de İslamiyet'in yükselişi ve nedenleri üzerine daha geniş bilgi için bakınız: AYDINER, Furkan: Amerika'da Yükselen ..., s. 165-174.

nedenle Washington Antlaşması'nın 5. maddesi kapsamında tüm NATO üyelerine yöneltilmiş kabul edileceğini belirtmiştir.²⁴

Benzer şekilde OAS da 21 Eylül 2001 tarihinde almış olduğu bir kararla, Rio Antlaşması'nın ilgili hükümlerine uygun olarak, 11 Eylül Saldırıları'nı bütün Amerikan devletlerine karşı yapılmış bir saldırı olarak nitelendirmiştir. Örgüt Rio Antlaşması'na taraf olan tüm devletlerin Amerika kıtasında barış ve güvenliği sağlamak için etkin karşılıklı yardım sağlayacaklarını açıklamıştır.²⁵ Aynı tarihte AB de gerçekleştirdiği Olağanüstü Brüksel Zirvesi'nde ABD'ye destek kararı almıştır.

Bunların dışında devletler bireysel olarak da ABD'ye verdikleri desteği ifade etmişlerdir. Bu devletlerin başında da doğal müttefik olan İngiltere gelmiştir. 11 Eylül Saldırıları'nı adeta kendisine yapılmış sayan İngiltere²⁶, saldırılar sonrası Afganistan ve Irak'a yönelik operasyonlarda da ABD'nin her zaman en büyük destekçisi olmayı sürdürmüştür. İngiltere'nin ABD'ye olan bu sonsuz desteğinin bedelini, yine El Kaide tarafından gerçekleştirildiği bilinen 2005 Londra saldırılarıyla ödemiş olduğu düşünülebilir.

ABD'nin saldırılar sonrası büyük destek aldığı bir başka devlet ise, İspanya olmuştur. Hatta İspanya'yı bu noktada farklı ve önemli kılan bir özelliği ise, 12 Eylül 2001 tarihinde NATO'nun kurucu antlaşması olan Washington Antlaşması'nın 5. maddesinin yürürlüğe konulmasını teklif eden ülke olmasıdır.²⁷

Afganistan Operasyonu'ndan sonra Irak'ı hedef gösteren Başkan Bush, bu süreçte İngiltere ile birlikte en büyük desteği İspanya Başbakanı Aznar'dan almıştır. Aznar yönetimindeki İspanya, Irak'a toplam 1432 asker göndererek bu desteğini en somut

²⁴ "Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson", <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, 11.05.2008.

²⁵ RC.24/RES.1/01, <http://www.oas.org/OASpage/crisis/RC.24e.htm>, 11.05.2008.

²⁶ LAÇİNER, Sedat: "Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği", BAL, İhsan (Derl.): Terörizm: Terör ..., s. 314.

²⁷ YILMAZ, Ömer: "İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir mi?", BAL, İhsan (Derl.): Terörizm: Terör ..., s. 131.

şeklde göstermiştir.²⁸ Ancak İspanya da İngiltere gibi hatta ondan daha önce, bu desteğin bedelini El Kaide tarafından düzenlenen bir saldırıyla ödemiştir.

Bunun bir başka sonucu ise, Aznar üzerinde olmuş ve saldırılardan üç gün sonra yapılan genel seçimlerde Aznar, başbakanlık koltuğunu Sosyalist Parti Lideri Rodriguez Zapatero'ya kaptırmıştır.²⁹ İspanya'nın ABD'ye destek amacıyla Irak'a asker göndermesini şiddetle eleştiren ve Irak'taki İspanyol askerlerini görev süresini uzatmadan ülkeye geri çağıracağı yönünde seçim propagandası yapan Zapatero, İspanyol kamuoyunu etkilemeyi başarmış ve seçimleri kazanmıştır. Bu durum ABD ile ilişkilerin mahiyetinin, ülkelerin iç politikaları üzerinde ne derece önemli bir etkisinin bulunduğunun kanıtıdır.³⁰

Fransa da yaşadığı saldırılar nedeniyle ABD'nin yanında bulunduğunu, terörizmle mücadele konusunda her türlü işbirliğine açık olduğunu ve ortak güvenlik politikalarına birlikte imza atma gibi politik isteklerini bildirmiştir.³¹ Ancak daha sonraki süreçte, güvenlik politikalarını terörizmle savaş adı altında askeri bir mantık üzerine oturtmaya başlayan ABD, Fransız kamuoyunda eleştirilere hedef olmuştur. Terörizmi savaşılmaması gerekenden ziyade hukuksal zeminde mücadele edilmesi gereken bir tehdit olarak algılayan Fransa, ABD'nin askeri operasyonlarla şekillendirdiği terörizmle savaş politikasına karşı olduğunu belirtmiştir. Ancak bununla birlikte, özellikle BM, G8 ve AB bünyesinde terörizmle mücadeleye ilişkin uluslararası işbirliğine aktif olarak katılım göstermiştir.³²

11 Eylül Saldırıları'nın ardından ABD'ye terörizmle mücadelede tam destek veren diğer bir ülke de Rusya'dır. İç politikada önemli riskler olarak terörizmle mücadelede ABD'ye tam destek veren Başkan Putin yönetimindeki Rusya, 11 Eylül ile başlayan yeni süreçte yönünü Batı ile bütünleşmeye ve ABD ile müttefikliğe

²⁸ YILMAZ, Ömer: "İspanya Terörle ...", s. 132.

²⁹ YILMAZ, Ömer: "İspanya Terörle ...", s. 134.

³⁰ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin: "Terörizm ve Amerika ...", s. 174.

³¹ YAMAÇ, Fatih: "11 Eylül 2001 Sonrası Fransız Terörle Mücadele Politikası", BAL, İhsan (Derl.): Terörizm: Terör ..., s. 108.

³² YAMAÇ, Fatih: "11 Eylül 2001 ...", s. 108-109.

çevirmiştir. Rusya'nın bu desteği saldırılar sonrası dönemde ABD-Rusya ilişkilerinin seyrini kısa süreliğine de olsa olumlu bir atmosfere sokmuş ve iki ülkenin ilişkisi “balayı” olarak nitelendirilmiştir.³³ Öyle ki; Ocak 2002’de Putin, Moskova’yı ziyaret eden Irak Dışişleri Bakanı’nın görüşme talebini geri çevirerek SSCB döneminden beri en büyük hamisi olduğu Irak ile ilişkilerini de bu yeni balayına feda edecek duruma gelmiştir.³⁴ Ancak bu balayı kısa sürmüştür.

Terörizmle mücadele kapsamında Orta Asya’da girişimlerde bulunarak³⁵, bölgede birbiri ardına askeri üsler elde etmeye başlayan ABD’nin bu tutumu, balayı sürecine ilk darbeyi vurmuştur. Ardından her ne kadar Rusya tarafından beklenen bir gelişme olsa da, ABD’nin 1972 Anti-balistik Füze Antlaşması’ndan tek taraflı olarak çekildiğini açıklaması, Rusya’nın ABD ile başlatılan bu diyalogu sorgulamasına neden olmuştur.³⁶ Rus iç kamuoyundan özellikle de askeri ve muhafazakâr çevrelerden gelen itirazlar, ABD’ye verdiği destekle beklediğini alamayan Rusya’nın 11 Eylül atmosferinden kurtularak bölgesel güç olma stratejisini devam ettirmesi yönünde olmuştur.³⁷

Yeni bir füze kalkanı sistemi kurma ve askeri üs elde etme girişimleri ile Orta Asya’da da kalıcı olma sinyalleri veren ABD politikaları, Rusya’nın bölgedeki çıkarlarına zarar vermeye başlamıştır. Bu da Rusya’nın 11 Eylül sonrası ABD’ye verdiği desteğini hafifletmiştir.

³³ KÖNİ, Hasan ve OĞAN, Sinan: “11 Eylül’ün Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından Şer Ekseni ile Flörte”, http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=85 , 14.05.2008.

³⁴ KÖNİ, Hasan ve OĞAN, Sinan: “11 Eylül’ün ...”.

³⁵ KASIM, Kamer: “Terörle Mücadelede ...”.

³⁶ ABD ve Sovyetler arasında 1972 tarihinde imzalanan Anti-Balistik Füze Anlaşması (*Anti-Ballistic Missile Treaty*), taraflara füze savunma sistemlerinin karşılıklı olarak konuşlandırılmasını yasaklıyordu. Ancak 1983’te Reagan döneminde Sovyet nükleer silahlarına karşı Pentagon’un yeni konsept dahilinde geliştirdiği ‘Yıldız Savaşları’ olarak bilinen füze savunma sisteminin ortaya atılması ile ABD aslında yeni bir dış politika yönelimini ortaya koymaktaydı. 1991 yılında Sovyetlerin dağılması ve Soğuk Savaş’ın bitişiyle gündemden düşen füze kalkanı meselesi, 1996’da ABD Yönetimi’nin füze savunma sistemini geliştireceğini ilan etmesiyle tekrar gündeme gelmiş; fakat 2002 tarihine kadar aktive edilememiştir. Bakınız: EKŞİ, Muharrem: “Uluslararası Sistemde Paradigma Değişimi Olasılığı: Füze Kalkanı Projesi ve ABD-Rusya İlişkileri”, http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1326, 14.05.2008.

³⁷ KÖNİ, Hasan ve OĞAN, Sinan: “11 Eylül’ün ...”.

Türkiye ise, hem NATO'nun önemli bir müttefiki olması açısından hem de bu kapsamda ABD'nin Ortadoğu politikaları için bölgeye yakınlığı ile jeostratejik açıdan önemli bir ülke konumundadır. 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin terörizmle mücadele politikaları açısından Türkiye'yi önemli kılan bir başka nokta ise, şüphesiz çok uzun yıllardır terör örgütü PKK'ya karşı verdiği mücadeledir.

Terörizmi verdiği kayıplarla acı şekilde yaşayan bir ülke olarak Türkiye de, ABD'nin uğradığı saldırıların ardından ABD'nin yanında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca NATO'nun 5. maddesine vurgu yapılarak, Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde ABD ve NATO'dan almayı beklediği desteğe dikkat çekilmiştir.³⁸

Sonuç itibariyle, Türkiye hem bir NATO müttefiki olarak hem de bir dost ülke olarak ABD'yi terörizmle mücadelesinde desteklemek üzere Afganistan'a asker göndermiştir. 1.150 askerle³⁹ Afganistan'daki Barış Gücü (ISAF)'a katılan Türkiye, bu gücün komutasını da iki kez üstlenmiştir. Bunun karşılığında Türkiye, IMF'den 228 milyon dolar gibi yüksek miktarda para yardımı almanın yanında, terör örgütü PKK'nın da ABD'nin terör örgütleri listesine eklenmesini sağlamıştır.⁴⁰ ABD Başkanı Bush da Türkiye'nin Kore'den Kosova'ya her alanda verdiği desteği 11 Eylül'den sonra da verdiğini; bu anlamda gerçek bir dost ve stratejik bir müttefik olduğunu vurgulamıştır.

Ancak ABD, NATO kapsamında Afganistan Operasyonu'nda Türkiye'den aldığı güçlü desteği, jeostratejik açıdan da önemli ölçüde ihtiyaç duyduğu Irak Operasyonu öncesinde alamamıştır. Türkiye başından beri Irak'a yönelik askeri bir operasyonun arzu edilmediğini belirtmiş; hemen yanı başındaki Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulmasını kendi ulusal çıkarlarına aykırı bulduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Irak'a yönelik bir askeri operasyonun ardından meydana gelecek bir bölünmenin

³⁸ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 226.

³⁹ KÜLEBİ, Ali: "NATO'nun Yenilgisi Yakın", http://www.haberinyeri.net/Dunya/NATO'nun-yenilgisi-yakin_5168.html, 27.03.2008.

⁴⁰ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 227.

sonucunda, Irak'ın kuzeyinde kurulması muhtemel bir Kürt devletinin, Türkiye tarafından savaş nedeni olarak sayılacağı Amerikalı yetkililere hatırlatılmıştır.

Türkiye Irak Savaşı'na olan karşı duruşunu en net olarak ise, 1 Mart 2003 tarihindeki “tezkere kararı” ile göstermiştir. Hem Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurtdışına gönderilmesini hem de ABD ve müttefiklerinin Türkiye toprakları üzerinden Irak'a girmek için bir kuzey cephesi açmalarını kapsayan yetki tezkeresi TBMM'de oylanmış; 553 üyenin katıldığı oylamadan 264 kabul, 250 ret, 19 çekimser oy çıkmıştır.⁴¹ Ancak gerekli salt çoğunluk sağlanamadığı için tezkere kararı alınamamıştır.⁴²

Tezkerenin reddedilmesi, Amerikalılarda hayal kırıklığı yaratmıştır. Türk hava sahasını, liman ve topraklarını; en önemlisi ise İncirlik Hava Üssü'nü kullanamayan ABD, Irak işgali sırasında büyük zorluklar yaşamıştır.

ABD gerekli kamuoyu desteğini alacak kadar güçlü nedenlere dayanmayan ve uluslararası örgütleri, müttefiklerini, dünya kamuoyunu dikkate almadan tek yanlı, dayatmacı bir politikanın sonucu olarak Irak'a yönelik bir operasyon başlatmıştır.⁴³ Bu süreç itibariyle de hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunun desteğini büyük ölçüde yitirmiştir. Hatta operasyonunun ardından Irak'ta yaşanan ve halen sürmekte olan kaos ve Ebu Gureyb'te yaşananların uyandırdığı tepkinin bir sonucu olarak ABD, mücadele için savaş başlattığı terörizmin sebebi olarak görülmeye başlamıştır.

Buna ilişkin olarak Türkiye'deki Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)'nın yaptığı anketin, Türk kamuoyunda artan Amerikan karşıtlığını ortaya koyması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. USAK'ın beş büyük ilde 2 bin 500 kişiyle yaptığı “Terör Algılaması Anketi”ne göre;

⁴¹ GÖZTEPE, Ece: “Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi Ya Da “Haklı Savaş”ın Haksızlığı Üzerine”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, s. 95.

⁴² TARHANLI, Turgut: “Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk”, s. 24, <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg20/ttarhanli.pdf>, 14.05.2008.

⁴³ DAĞI, İhsan: “Amerikan Karşıtlığı ...”.

Türk halkının % 91'i El Kaide'nin terörist örgüt olduğunu ve Müslümanlara zarar verdiğini düşünmektedir. “*Küresel terörün en önemli nedeni nedir?*” sorusuna ise, vatandaşların % 66'sı “ABD'nin Ortadoğu politikası” yanıtını vermiştir. Terörizmin yayılmasının sorumluları arasında ABD Başkanı George Bush % 54 ile ilk sırada; % 22 ile İsrail Başbakanı Ariel Şaron ikinci sırada yer alırken, Usame Bin Ladin ise, % 17 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türk halkının % 43'ü, ABD ve Batı ülkelerinin, küresel terörizmi önlemek için Hıristiyan-Müslüman gerilimini körüklememesi, % 21'i de Irak'tan çekilmesi gerektiğini düşünmektedir.⁴⁴

Özetle, ABD'nin terörizmle mücadele kapsamında uyguladığı politikaların uluslararası kamuoyu üzerindeki yansımaları büyük olmuştur. Öyle ki; İspanya örneğinin de gösterdiği üzere diğer ülkelerin iç politikalarını dahi etkilemiştir. ABD'nin 11 Eylül Saldırıları sonrası aldığı uluslararası destek bir süreç içerisinde ele alınacak olursa; başlangıçta saldırıların büyüklüğünün de etkisiyle Afganistan'a yönelik askeri operasyonun, çok az sayıda devlet dışında⁴⁵, büyük ölçüde meşru kabul edilmiş ve desteklenmiş olduğu söylenebilir. Hatta Rusya ve Çin gibi geçmişte ABD'yi eleştiren ve gerçekleştirdiği eylemlere karşı çıkan devletlerin bile harekâtı açık bir şekilde desteklemesi önemlidir. Pek çok devletin de çeşitli şekillerde askerî yardım teklifinde buldukları bilinmektedir.⁴⁶

Bu durum, ABD'nin diplomasiyi iyi kullandığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Zira terörizmle mücadelede en az istihbarat, ekonomik yaptırımlar ve askeri güç gibi diğer unsurlar kadar önemli ve etkin bir araç olan diplomasi, diğer devletleri ve uluslararası örgütleri terörizmle mücadelede işbirliğine teşvik etme noktasında önemli stratejilerin bir parçasıdır.⁴⁷ Diğer unsurlarla yakından ilişkili olan diplomasi, özellikle bir yandan ABD'nin terörizm karşısındaki

⁴⁴ “USAK Terör Algılaması Anketi”, 3 Ağustos 2005, <http://www.usakgundem.com/haber.php?id=1122>, 05.12.2006.

⁴⁵ ABD'nin Afganistan'a yönelik askeri harekâtına karşı çıkan devletler Küba, Malezya, İran, Irak, Sudan ve Kuzey Kore'dir. Bunlardan Küba, Malezya ve İran söz konusu operasyonu oldukça nezaketli bir üslupla; Irak, Sudan ve Kuzey Kore ise sert bir üslupla kınamıştır. Bakınız: TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 167.

⁴⁶ TOPAL, A. Hamdi: “Uluslararası Hukukta ...”, s. 250.

⁴⁷ PILLAR, Paul P.: Terrorism and U.S. ..., s. 73.

konumunu şekillendirirken, diğer yandan uluslararası düzeyde terörizmle mücadeleye ilişkin bir uzlaşmanın oluşmasına katkı sağlamıştır.⁴⁸

Terörizmle mücadelede yapılacak stratejik hatalar ise, dost ülkelerde bile olumsuz etkiler göstermekte; söz konusu ülkeleri kendi sınırları içerisinde yerleşen terör örgütleriyle bile mücadele konusunda isteksizliğe sevk edebilmektedir. Nitekim Başkan Bush'un saldırıların sonrasında yayınladığı Ulusal Güvenlik Stratejileri isimli raporda da belirtildiği gibi, terörizmle mücadelede gerektiğinde tek taraflı hareket edebileceği yönündeki tavrı, ABD'nin diplomatik başarısına büyük darbe vermiştir. Bunun da en önemli göstergesi Irak Operasyonu'dur.

Bu durum ABD için, terörizmle mücadelede uluslararası desteği almak kadar bu desteği koruyabilmenin de ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kuşkusuz bu desteğin korunması da büyük ölçüde ABD'nin terörizmle mücadeleye ilişkin güvenlik politikalarında kendi ulusal değerleri olarak ön plana çıkardığı özgürlük ve demokrasiden ödün vermemesine; diğer yandan uluslararası hukuk ve insan haklarına uygun hareket etmesine bağlıdır.

II. SALDIRILARIN ÖNLENMESİNE YÖNELİK İÇ TEDBİRLERİN ETKİNLİĞİ

11 Eylül Saldırıları sonrasında El Kaide'nin yeni saldırılar düzenlemesinin önlenmesi ve teröristlerin yakalanarak yargılanması gibi konular da ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının etkinliğinin değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Başta istihbarat olmak üzere ulusal güvenliği sağlamak için gerçekleştirilen reformlar bu sonucu etkilerken; diğer yandan ABD dışında

⁴⁸ PILLAR, Paul P.: Terrorism and U.S. ..., s. 73.

gerçekleşen saldırılar, bu konuda uluslararası işbirliği alanında yaşanan sıkıntıları ortaya koymaktadır.

Önlenen saldırılara ilişkin olarak, Başkan Bush'un 6 Ekim 2005 tarihinde yaptığı konuşmasının ardından Beyaz Saray'ın yayınladığı liste önemlidir. Bu listeye göre, 11 Eylül sonrası alınan ulusal tedbirler kapsamında bazıları ABD içerisinde ya da ABD'ye yönelik olarak gerçekleştirilmesi planlanan El Kaide bağlantılı 10 terör saldırısı önlenmiştir.

Bu saldırı planlarından ilki, 2002 yılının ortasında ABD'nin Batı Yakası'nda 11 Eylül'dekine benzer şekilde bir yolcu uçağı kullanılarak gerçekleştirilecek bir intihar saldırısına ilişkindir. Los Angeles'daki en uzun bina olan *The U.S. Bank Tower*'a yönelik gerçekleştirilmesi hedeflenen bu saldırının planlayıcısının, 11 Eylül Saldırıları'nın planlayıcılarından Halid Şeyh Muhammed olduğu iddia edilmiştir. İkinci olarak 2003 yılı ortalarında ABD'nin Doğu Yakası'nda kaçırılan ticari uçakların kullanılacağı intihar saldırısı, ABD ve raporda ismi verilmeyen bir ortağı tarafından engellenmiştir.⁴⁹

Bu konuda, Adalet Bakanlığı'nın Temmuz 2004'te yayınladığı raporda da benzer şekilde önlenen çok sayıda saldırıya ve yakalanan teröristlere ilişkin örnek olaylara yer verilmiştir.⁵⁰ ABD'nin öncülüğünde başlatılan terörizmle mücadele politikalarının uygulandığı 11 Eylül sonrası dönemde önlenen bu saldırılar ve yakalanan teröristler, özellikle en çok eleştirilen Patriot Yasası'nın önemli bir başarısı olarak lanse edilmeye çalışılmıştır. Böylece söz konusu yasanın geçerlilik süresinin uzatılması önündeki engellerin kaldırılması amaçlanmıştır.

⁴⁹ Önlenen diğer saldırılar hakkında detaylı bilgi için bakınız: "Fact Sheet: Plots, Casings, and Infiltrations Referenced in President Bush's Remarks on the War on Terror", <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/10/20051006-7.html>, 20.05.2008.

⁵⁰ Adalet Bakanlığı'nın yayınladığı "PATRIOT Yasası: Sahadan Rapor" da yer verilen diğer örnek olaylarla ilgili olarak bakınız: "Report From the Field ..." s, 5-28.

Bunun gibi yayınlanan raporlarla etkinliği ortaya konmaya çalışılan Patriot Yasası ve diğer yasal düzenlemelerin, ancak insan hakları ve özgürlüklere ilişkin ihlaller göz ardı edildiğinde, işe yaradığını söylemek mümkün görülebilir. Zira bu düzenlemeler, bir yandan ABD'deki istihbarat birimleri arasındaki koordinasyon eksikliğini giderirken; diğer yandan şüpheliler üzerinde gizli takip, dinleme ve arama gibi yetkileri artırarak suçluların daha kısa sürede yakalanmasını ve yargılanmasını sağlamaktadır.

Ancak ulusal çapta sağlanmış bu başarının, uluslararası işbirliği çerçevesinde alınan önlemler ve bilgi paylaşımı konusunda tam anlamıyla sağlandığını söylemek zordur. Çünkü El Kaide 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra da çalışmalarını sürdürmüş ve 11 Eylül Saldırıları kadar büyük çapta olmasa da çeşitli ülkelerin bazı metropollerinde önemli terör saldırıları düzenlemiştir.

11 Eylül sonrası dönemde İstanbul, El Kaide tarafından düzenlenen bir dizi saldırının hedefi olmuştur. İstanbul'daki ilk saldırılar 15 Kasım 2003 tarihinde Neve şalom Sinagog'u ve Beth İsrail Sinagogu'nu hedef almış ve bomba yüklü araçlarla gerçekleştirilen intihar saldırıları sonucunda 27 kişi ölmüş, 300'den fazla kişi yaralanmıştır. Bu saldırılardan beş gün sonra 20 Kasım 2003 tarihinde ise, daha büyük bir saldırı dizisi gerçekleşmiş ve bu sefer hedefler İstanbul'daki İngiliz Konsololuğu ve İngiliz Bankası HSBC'nin Genel Merkez binası olmuştur. Her iki saldırıda en az 27 kişinin öldüğü 450'den fazla yaralının olduğu belirtilmiştir.

İngiliz Konsolos Roger Short' un da hayatını kaybettiği saldırıları, önce sinagog saldırılarını da üstlenen Türkiye'deki IBDA-C; daha sonra ise, El Kaide'ye bağlı şehit Ebu Hafs El-Mısıri Tugayı stlenmiştir. Sonradan MİT, CIA ve MOSSAD'ın başarılı ortak çalışmaları sonucu yakalanan Lovai Sarka'nın itirafları, saldırıların arkasında El Kaide'nin bulunduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Arkasında El Kaide'nin bulunduğu iddia edilen başka bir terör saldırısı ise, İspanya'nın başkenti Madrid'de gerçekleşmiştir. 11 Mart 2004 tarihinde Madrid'de

dört ayrı trene koyulan on bombanın eş zamanlı olarak patlatılmasıyla meydana gelen terör saldırılarında 191 kişi ölmüş; 1430 kişi de yaralanmıştır.⁵¹

7 Temmuz 2005 ise İngiltere'nin 11 Eylül'ü olarak tarihe geçmiştir.⁵² 7 Temmuz günü Londra'nın ulaşım sistemini hedef alan ve ilk üçü metroda; biri ise Tavistock Meydanı'nda bir otobüste olmak üzere dört bombanın patlatılması sonucu gerçekleşen intihar saldırısında, 52 kişi hayatını kaybetmiş; 700'den fazla kişi yaralanmıştır.⁵³ Bu saldırılar 1998'de Pan Am yolcu uçağının İskoçya semalarında havaya uçurulmasının ardından İngiltere'de gerçekleştirilen en büyük terör saldırısı sayılmıştır.⁵⁴ Saldırıları El Kaide liderlerinden Ayman el-Zevahiri "*Londra'daki saldırıları düzenleme onuru El Kaide'nindir*" diyerek üstlenmiştir.⁵⁵

Tüm bu saldırılar, ABD'nin gerek ulusal çapta gerekse uluslararası işbirliği çerçevesinde savaş açtığı El Kaide'nin, ne kadar zayıflatılabildiği sorusunu gündeme getirmektedir. Zira ABD kendi ülke sınırları içerisinde 11 Eylül Saldırıları sonrasında herhangi bir terör saldırısına hedef olmazken; El Kaide, saldırılarını ABD toprakları dışında dost ve müttefik ülkelerde sürdürmektedir. Bu nedenle, ABD'nin terörizmle mücadelede kısa vadede saldırıları önlemeye dayalı ulusal politikalarında elde ettiği başarıyı, uzun vadede uluslararası işbirliğine dayalı ve "terörizmin kökünü kurutmaya" yönelik politikalarda yakalayabildiğini söylemek henüz mümkün değildir.

⁵¹ YILMAZ, Ömer: "İspanya Terörle ...", s. 133.

⁵² LAÇİNER, Sedat: "Terörle Mücadelede Yasal ...", s. 321.

⁵³ "More Than 50 Killed in Blasts", The Guardian, 8 Temmuz 2005, <http://www.guardian.co.uk/world/2005/jul/08/terrorism.politics>, 20.05.2008.

⁵⁴ LAÇİNER, Sedat: "Terörle Mücadelede Yasal ...", s. 322.

⁵⁵ "Londra Saldırılarını El Kaide Üstlendi", BBC, 5 Eylül 2005, http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/09/050920_zawahiri_london.shtml, 20.05.2008.

III. EL KAİDE’NİN DURUMU VE TERÖRİZM TEHDİDİNİN VARLIĞI SORUNU

Terörizmle mücadelede başarı, şüphesiz etkin bir istihbarat ile olası saldırıları önlemek ve teröristlerin yakalanmasını sağlamak kadar, terör örgütlerinin de yeni saldırılar gerçekleştirme kabiliyetlerini azaltmak ve hatta mümkünse sıfıra indirerek ortadan kaldırmaya bağlıdır. ABD de 11 Eylül Saldırıları’nın ardından terörizme karşı başlattığı çok cepheli ve uzun sürecek olan “savaş”ta terörizmin kökünü kurutmayı hedeflediğini belirtmiştir. Bu da başta El Kaide olmak üzere diğer radikal İslamcı terör örgütlerinin orta vadede yeni terör saldırıları gerçekleştiremeyecek ölçüde zayıflatılmasını; uzun vadede ise tamamen ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir.

Ancak nedenleri var oldukça ve mevcut uluslararası sistemle bütünleşmiş olması durumu sürdükçe, terörizmin tamamen ortadan kaldırılmasının ütopyik bir düşünceden öteye geçemeyeceği bilinen bir gerçektir. Öte yandan başarılı ve etkin bir istihbaratla desteklenmiş; sadece teröristlerle değil terörizmle ve onun kaynaklarıyla mücadele etmeye odaklanmış bir anlayışla, terör örgütlerinin ve saldırılarının etkilerinin zayıflatılması pekâlâ mümkündür.

ABD 11 Eylül Saldırıları’nın faili El Kaide’yi sadece askeri güç kullanarak değil; finansal yönden zayıflatacak önlemleri de uygulamaya sokmuştur. Bu kapsamda kendi ulusal politikalarının yanında, diğer ülkelerle yapılan ikili işbirliklerin ve BM bünyesinde alınan önlemlerin bir sonucu olarak, El Kaide’nin finans kaynakları ortaya çıkarılmış ve dondurulmuştur.⁵⁶

Başta El Kaide olmak üzere, terör örgütlerinin beslendiği finansal kaynakların tespiti ve kesilmesi için harekete geçen FBI’nın Mali Suçlar Departmanı, ilk etapta 11

⁵⁶ BANTEKAS, Ilias: “Current Development: The International Law of Terrorist Financing”, A.J.I.L.Cilt: 97, Sayı: 2, s. 315-319.

Eylül Saldırıları'nı gerçekleştiren on dokuz teröristin ABD içindeki dört farklı bankadan 24 ayrı hesap açtıklarını tespit etmiştir. Sosyal Güvenlik Numarası olan kişiler adına değil de; sürekli değişen adreslere açılan bu ortak hesaplara kayıtlı ortalama 3.000 ile 5.000 dolar arasında para bulunduğunu saptayan FBI, bunun üzerine hesap profili yöntemiyle benzer şüpheli hesapları araştırmaya başlamıştır.⁵⁷

Bunun için FBI ve Adalet Bakanlığı Patriot Yasası'nın da getirdiği yeni yetkiler ve hukuksal zeminin de etkisiyle Mali Teftiş Grubu (*Financial Review Group*) kurmuştur. Bu kurumun görevi ise, teröristlerin finansal kaynaklarını tespit etmeye yarayan banka ve seyahat kayıtları ile kredi kartları ve perakende satış makbuzlarını bir arada toplamaktır. Bu süreçte 24 Eylül 2001 tarihinde çıkartılan Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası kapsamında da 11 Eylül ile 6 Aralık 2001 dönemi arasında, ABD içindeki toplam 33.7 milyon dolarlık 87 banka hesabı dondurulmuştur.⁵⁸

ABD terörist örgütlerin finansmanını kesmek için AB ile de işbirliği içine girmiş ve yetkililerin çalışmaları sonucunda *hawala*⁵⁹ olarak bilinen bir sistemin varlığı tespit edilmiştir. El Kaide'nin paralarını geleneksel yöntemlerden biri olan hawala ile ABD'ye soktuğu ve teröristleri bu para ile finanse ettiği ortaya çıkmış; Clinton'un imzalamayı ertelediği yasa, Bush tarafından imzalanarak bu sistem de mücadele kapsamına alınmıştır.

Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1373 (2001) sayılı karar kapsamında da devletlere terörist örgütlerinin finansal kaynaklarının kesilmesi konusunda sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak gerek yabancı banka ve finans kurumlarının bu

⁵⁷ BANTEKAS, Ilias: "Current Development ...", s. 320.

⁵⁸ BANTEKAS, Ilias: "Current Development ...", s. 325.

⁵⁹ Hawala, Hintçe'de "güven" anlamına gelen ve geleneksel bir havale yöntemidir. ABD'de yaşayan güvenilir bir aracı kullanılarak yapılan hawala tipi havaleler daha çok ABD'deki Müslümanların yurtdışındaki ailelerine para göndermek için kullandıkları bir yöntemdir. Ancak Interpol ve FBI yaptığı araştırmalar sonucu hawala sisteminin yöntemi gereği para aklama, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile teröristleri finanse etmede çok başvurulan bir havale yöntemi olduğunu tespit etmişlerdir. Bakınız: "The Hawala Alternative Remittance System And Its Role In Money Laundering", <http://www.interpol.int/Public/FinancialCrime/MoneyLaundering/Hawala/default.asp>, 01.06.2008.

konuda işbirliğine yanaşmakta isteksiz davranması⁶⁰ gerekse El Kaide'nin paralarının çoğunu bankalarda değil altın ve pırlanta gibi kıymetli maddeler halinde elinde bulundurduğuna dair bilgiler⁶¹, bu yöndeki mücadelenin önünde bazı sıkıntılar oluşturmuştur.

ABD terörizmle mücadeleyi bazı zorluklara rağmen finansal kaynakların kesilmesi alanında da sürdürmektedir. Ancak finansal güç terör örgütlerinin saldırı kapasitelerini arttırmada çok önemli bir faktör olmasına rağmen tek unsur değildir. Bunun yanında finansal güçle desteklenen operasyonu yürütecek üyeler ve onları yönetecek liderler de örgütün devamlılığı için büyük bir önem taşımaktadır. El Kaide de özellikle Usame Bin Ladin'in örgüt üyelerinin gözündeki karizmatik liderliğiyle güç bulmaktadır. Aynı şekilde örgütün beynini oluşturduğu bilinen Dr. Ayman el-Zevahiri de örgütün kilit bir isim olarak değerlendirilmektedir.

ABD çok uzun yıllar önce başlattığı ve 11 Eylül sonrasında yoğun bir şekilde sürdürdüğü terörizmle mücadele politikaları kapsamında hala Ladin ve Zevahiri'yi yakalayamamıştır. FBI'ın en çok aranan teröristleri listesinde ilk sırayı alan ve başına 25 milyon dolar para ödülü konan Usame Bin Ladin⁶², örgütün başında oldukça El Kaide'nin manevi gücünü koruyacağı ve saldırılarını sürdüreceği düşünülmektedir. Şüphesiz çok sayıda El Kaide üyesi yakalanmasına ya da öldürülmesine rağmen örgüt için ayrı bir öneme sahip olan liderlerin bir kaçı dışında⁶³ hala yakalanmamış olması, ABD için bir başarısızlık örneği olarak değerlendirilmektedir. Ancak yapısı itibarıyla El Kaide'nin, Ladin ya da lider kadrosundan diğer kimselerin yakalansa da

⁶⁰ "Bin Ladin'in Kuryeleri," Radikal, 23 Eylül 2001, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=15318>, 01.06.2008.

⁶¹ PERL, Raphael F.: "Terrorism and National Security: Issues and Trends", Congressional Research Servis, The Library Congress, 2005, s. 10, <http://fpc.state.gov/documents/organization/49090.pdf>, 24.02.2008.

⁶² "Most Wanted Terrorist Usama Bin Laden", <http://www.fbi.gov/wanted/terrorists/terbinladen.htm>, 01.06.2008.

⁶³ Beyaz Saray, yayınladığı bir raporda örgütün önemli isimlerinden Abd al-Hadi al-Iraqi'nin yakalandığını ve Abu Musab al-Zarqawi'nin ise öldürüldüğünü belirtmiştir. Bakınız: "Fact Sheet: The Terrorist Threat to the U.S. Homeland: What The Administration Is Doing To Protect America From The Persistent, Evolving Threat From Al-Qaeda", <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/07/20070717-2.html>, 01.06.2008.

terör saldırılarına devam edeceğine dair görüşler bulunmaktadır.⁶⁴ Zira örgütün ortaya çıkış felsefesi İslamiyet'teki cihat anlayışına dayanmakta ve bu savaş Ladin ya da diğer liderlerin kişisel mücadelelerinin bir yansıması değil; İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in emrettiği bir görev olarak algılanmaktadır. Bu da radikal İslamcı terörizmle mücadelede en büyük zorluğu oluşturmaktadır.

Radikal İslamcı terör örgütlerinin anlayışına göre, liderler yakalansa ya da öldürülse de emredilen cihadın devam etmesi gerekmektedir. Nitekim yine aynı anlayışa göre bu yolda ölüm yoktur; cihatta hayatını kaybedenler kendilerini Allah uğrunda kurban vermiş ve şehitlik mertebesine erişmiş olacaklardır.⁶⁵ El Kaide ve diğer radikal İslamcı terör örgütlerinin bu ruhani anlayışına paralel olarak intihar saldırısı yöntemine sıkça başvurmalarına bir de örgüt yapısının gizliliği eklenince örgütün içine sızılması zorlaşmaktadır. Bu da ABD'nin terörizmle mücadeledeki zayıf karnını oluşturmaktadır.

Öte yandan ABD atacağı her yanlış adımla dini inançtan beslenen bir örgütün, daha fazla üye kazanarak güçlenmesi tehlikesini beraberinde getireceğinin farkındadır. Bu hassas dengeyi sağlamak ise, büyük ölçüde ABD'nin Müslümanların genel ortak dini değerlerini hedef alacak tutum ve davranışlardan kaçınmasına bağlıdır.

El Kaide'nin 11 Eylül Saldırıları öncesindeki kadar olmasa da finansal açıdan belli ölçüde hala gücünü koruduğunu söylemek mümkündür. Bunun en önemli göstergesi ise, 11 Eylül sonrası gerçekleştirdiği İstanbul, Madrid ve Londra saldırılarıdır.

Yaklaşık iki yıllık bir planlamanın sonucunda gerçekleştirildiği tahmin edilen ve bir milyon doların üzerinde bir maliyetinin olduğu tespit edilen 11 Eylül Saldırıları, 40 bin dolarlık maliyetle gerçekleştirilen İstanbul ve 10 bin dolarlık maliyetle

⁶⁴ PILLAR Paul P.: "Counterterrorism After Al Qaeda", The Washington Quarterly, 2004, s. 101, http://www.twq.com/04summer/docs/04summer_pillar.pdf, 01.06.2008.

⁶⁵ FINJING, Fang: "Countering Religious ...", s. 151-159.

gerçekleştirilen Madrid saldırıları⁶⁶ ile karşılaştırıldığında, El Kaide'nin finansal olarak kısmen zayıfladığı düşünülebilir. Ancak burada önemli olan örgütün hala farklı ülkelerin metropollerinde can kayıplarına ve en önemlisi de korkuya sebep olacak terör saldırıları düzenleyebilme kabiliyetini koruyor olmasıdır. Bu da terörizmin asıl amacının öldürmek değil; korku yaratmak olduğu düşünüldüğünde, hedefine ulaşan terör saldırılarının devam ettiğinin bir göstergesidir.

ABD 11 Eylül Saldırıları'nın ardından kendi topraklarında henüz hiçbir terörist saldırıya hedef olmamıştır. Planlanan saldırılar ise, ulusal güvenlik tedbirleri çerçevesinde gerçekleşmeden önlenmiştir. Bu gelişmelere rağmen ABD'nin tam anlamıyla terör tehdidine karşı güvende olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira göçmenlik prosedürlerinin büyük ölçüde sıkılaştırılması, ülkeye girişlerin zorlaştırılması ve sınırlardaki güvenlik önlemlerinin artırılmasına rağmen, ABD'ye her gün ortalama bin ile 4 bin arasında yasal olmayan yollardan giriş yapıldığı bilinmektedir.⁶⁷

Her yıl Müslüman ülkelerden gelen yüzlerce insan Meksika üzerinden illegal olarak ABD'ye girerken yakalanmakta ve belki de daha fazlasının yakalanmadan ülkeye girmeyi başardığı tahmin edilmektedir.⁶⁸ Bu da Amerikalılarda hala terör tehdidine karşı güvende olmadıkları hissiyatını artırmaktadır. Üstelik FBI direktörü Robert Mueller'in, en büyük tehdidin ABD toprakları içinde yer alan ve henüz tespit edilemeyen; ancak yaklaşık 5 bin kişiden oluştuğu tahmin edilen El Kaide bağlantılı gruplardan kaynaklandığına ilişkin ifadesi, söz konusu tehdidin varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.⁶⁹

⁶⁶ KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ..., s. 121. BM tarafından hesaplanan bu maliyetler için ayrıca bakınız: S/2004/679.

⁶⁷ MUELLER, John: "Is There A Stil Terrorist Threat?: The Myth Of The Omnipresent Enemy", Foreign Affairs, Religion & U.S. Foreign Policy, Volume: 85, No: 5, New York, September / October 2006, s. 3.

⁶⁸ MUELLER, John, a.g.m., s. 3.

⁶⁹ MUELLER, John a.g.m., s. 4-5.

Başka bir ifadeyle, El Kaide henüz mutlak bir yenilgiye uğratılmamıştır.⁷⁰ Bu durum Beyaz Saray'ın raporunda belirttiği gibi, 11 Eylül sonrasında Amerika'nın daha güvenli olduğu ancak henüz tam anlamıyla güvende olmadığı görüşünü güçlendirmektedir.⁷¹ Bu da ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının hız kesmeden devam edeceği anlamına gelmektedir.

El Kaide'nin gücünü koruduğu ya da daha da arttırdığı yönündeki bilgiler, ABD için iki boyutlu bir etki yaratmaktadır. Bunlardan ilki şüphesiz, ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının başarı getirmediği ve etkisiz kaldığı yönündedir. Bu, ABD'nin uluslararası prestiji açısından olumsuz bir sonuç doğurduğundan ABD'nin istemediği bir etkidir.

Ancak diğer yandan, Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB'nin yerine uluslararası terörizmi koyan ve bunu ABD'nin tek taraflı politikaları için gerekçe gösteren Yeni Muhafazakârlar açısından bakıldığında, terörizm korkusunun sürmesi, ABD'nin terörizmle mücadelesinin genişleyerek devam edeceğini ifade etmektedir. Bu da ABD için vazgeçilmez olan Ortadoğu'da daha uzun süre kalmak için fırsat sağlayacaktır. Bu durumda, uluslararası arenada imajını başarılarıyla değil; sahip olduğu askeri ve ekonomik gücüyle elde etme ve koruma alışkanlığına sahip olan ABD'nin, ekonomisi için büyük önem arz eden Ortadoğu'da kalma arzusunun daha ağır basacağı söylenebilir.

⁷⁰ PETER, Tom A.: "National Intelligence Estimate: Al Qaeda Stronger And A Threat To US Homeland", <http://www.csmonitor.com/2007/0718/p99s01-duts.html>, 01.06.2008.

⁷¹ "Fact Sheet: The Terrorist Threat ...".

IV. AFGANİSTAN VE IRAK OPERASYONLARI'NIN ULUSLARARASI HUKUK VE İNSANCIL HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının etkinliğinin değerlendirilmesinde en önemli unsur ise, şüphesiz bu politikalarının uluslararası hukuka uygunluğu oluşturmaktadır. Zira terörizmle mücadelede hukuki açıdan meşruiyet zeminine oturmayan politikalar zamanla terörizmle mücadele eden devletler için daha büyük problemleri beraberinde getirmektedir. Terörizmle mücadelede hukuk zemininden kayan devletler zamanla yöntem açısından teröristlere benzemekte ve nihayet terörist devlet niteliğiyle karşı karşıya kalabilmektedirler.⁷²

Terörizme karşı sınırsız ve hukuk dışı güç kullanımının ortaya çıkardığı diğer bir önemli tehlike ise, özgürlükleri kısıtlanan ve devlete olan güveni sarsılan halkın terörist örgütlere yönelik sempatanlılığını artırmasıdır ki; bu da terörizmle mücadelede alınacak en büyük darbedir. Bu açıdan yaklaşıldığında, etkin bir terörizmle mücadele stratejisinin amacı, demokratik toplum ve hukukun üstünlüğünün korunması olmalıdır.⁷³

BM'nin kurulduğu 1945'ten bu yana, sebep ne olursa olsun diğer devletlere karşı güç kullanan devletler neredeyse her zaman, bir şekilde bu eylemlerini hukuki bakımdan haklı çıkarmaya çalışmaktadırlar.⁷⁴ Özellikle söz konusu ABD olduğunda bu durum daha da belirgin hale gelmektedir.

11 Eylül Saldırıları'nın ardından meşru müdafaa kapsamında başlatılan Afganistan Operasyonu, uluslararası kamuoyunda büyük destek almasına rağmen; meşru müdafaa hakkının ilkelerini tam olarak sağlayıp sağlamadığı konusunda bazı görüş ayrılıklarını beraberinde getirmiştir. Ardından Mart 2003'te başlatılan Irak'a

⁷² DEDEOĞLU, Beril: "Terör ve Terörizmle Mücadelenin Paradoksal Olguları" Avrasya Dosyası, Cilt: 12, Sayı: 3, 2006, s. 15.

⁷³ KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ..., s. 196.

⁷⁴ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 11.

yönelik operasyon da genişletilmiş önleyici meşru müdafaa ilkesine dayandırılmış; bu ise operasyonun daha baştan hukuki meşruiyetten uzak olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş ve destek bulmamıştır.

A. Afganistan'a Kalıcı Özgürlük Operasyonu'nun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere, 11 Eylül Saldırıları'nın hemen ardından BM Güvenlik Konseyi, çeşitli kararlarla bu saldırıları kınamış ve devletlerin BM Kurucu Antlaşması'nın 51. maddesi kapsamında bu saldırılara karşı bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkının bulunduğunu hatırlatmıştır.

ABD ise kendi elindeki delillere dayanarak saldırılardan El Kaide terör örgütünü sorumlu tutmuş ve başta örgüt lideri Usame Bin Ladin olmak üzere El Kaide üyelerini desteklediği bilinen Taliban Yönetimi'ndeki Afganistan'ı bu sorumluluklara uymadığı gerekçesiyle hedef göstermiştir. Bu süreçte Afganistan'a yönelik askeri bir operasyon başlatma isteğinde olan ABD, bu konuda çok fazla yasal dayanağa sahip olmasına rağmen bunları kullanmamıştır.

Öncelikle ABD, hâlihazırda Afganistan topraklarının bir kısmını kontrol eden ve ülkenin meşru hükümeti sayılabilecek Kuzey İttifakı'nın "*daveti*" üzerine eylemde bulunduğunu iddia edebilirdi. İkinci olarak ise, halkın büyük çoğunluğu açlık yaşayan Afganistan'a "*insani müdahale*" hakkını öne sürerek müdahale edebilirdi. Son olarak ABD, daha büyük bir imkân dâhilinde BM Güvenlik Konseyi'nden kuvvet kullanmak için açık yetki talebinde bulunarak, Afganistan'a müdahale edebilirdi.⁷⁵

⁷⁵ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 89

Devletlerin itirazlarıyla karşı karşıya kalmaksızın Afganistan'a müdahale etmek için çok sayıda yasal argümanı bulunan ABD, gerek bu dayanakların daha sonraki dönemde diğer devletler için emsal teşkil etmesi tehlikesinden, gerekse gelecekte gerektiğinde tek başına kuvvet kullanma ihtimalini zorlaştıracak olmasından dolayı bu argümanların hiç birine başvurmamıştır. ABD bunların yerine Afganistan'a yönelik askeri operasyonu BM Antlaşması'nın 51. maddesinde öngörülen bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkı kapsamında gerçekleştirmeyi tercih etmiştir.

Bu noktada ise, söz konusu operasyonun uluslararası hukuka uygunluğunun değerlendirilmesi açısından bazı sorular gündeme gelmiştir. Öncelikle BM Antlaşması'nın 51. maddesinde öngörülen meşru müdafaa hakkı tam olarak neyi ifade etmekte ve hangi şartlarda bu hak kullanılabilir? ABD'nin dayandığı meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için gerekli şartlar sağlanmış mıdır? Bu bağlamda silahlı saldırı kavramı nedir? 11 Eylül Saldırıları meşru müdafaa'nın en önemli ilkesi olan silahlı saldırı niteliği taşımakta mıdır? Bu saldırıları gerçekleştiren aktör bir terör örgütü olduğundan dolayı saldırıların Afganistan'a isnat edilebilmesi mümkün müdür?

Diğer yandan yine meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için sağlanması gereken aciliyet, gereklilik ve orantılılık ilkeleri sağlanmış mıdır? Söz konusu maddede geçen ve Güvenlik Konseyi'ni kuvvet kullandığı ülkede aldığı önlemlere ilişkin rapor vermek suretiyle bilgilendirme sorumluluğunu yerine getirmiş midir?

Tüm bu sorular başlı başına bir uluslararası hukuk çalışmasının konusunu oluşturabilecek kadar geniş cevap ve açıklamalar gerektirmektedir. Bu çalışmada ise, sorular mümkün olduğunca genel bir çerçevede ele alınacak; sonuç itibariyle Afganistan Operasyonu'nun uluslararası hukuka uygun olup olmadığı sonucuna ulaşılmaya çalışılacaktır.

1. Operasyonun Meşru Müdafaa Hakkının Öngördüğü Silahlı Saldırı Şartını Sağlayıp Sağlamadığı

Öncelikle devletlerin silahlı saldırılar karşısında bireysel ya da kolektif meşru müdafaa haklarının bulunduğunu ifade eden BM Antlaşması'nın 51. maddesini hatırlamakta yarar vardır. Söz konusu madde şöyledir:

“Bu Sözleşme'nin hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Sözleşme gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”⁷⁶

Madde bu hükmüyle zaten doğal olarak var olan meşru müdafaa hakkını tanıdığını ifade etmekte; diğer yandan bu hakkın doğması için söz konusu saldırının mutlaka “silahlı” bir saldırı (*armed attack*) olması gerektiğini öngörmektedir. Maddenin meşru müdafaa hakkına ilişkin son hükmü ise, hakkın yasal kullanımı için zaman sınırına ilişkindir. Buna göre, meşru müdafaa hakkı kapsamında aldığı önlemleri BM Güvenlik Konseyi'ne bildirme yükümlülüğü olan üye devlet, bu hakkını Konsey'in uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması ve korunması için gerekli önlemleri almasına kadar kullanabilecektir.

Saldırı ile silahlı saldırı kavramları da tıpkı terör ve terörizm kavramları gibi hem üzerinde uzlaşma sağlanması zor hem de zaman zaman birbirleri yerine kullanılan kavramlardır. Oysa saldırıdan daha dar kapsamlı olan silahlı saldırı, mağdur devletlere meşru müdafaa hakkına dayalı münferiden kuvvet kullanma yetkisi verirken; saldırı kavramının böyle bir niteliği yoktur.⁷⁷ Ancak doktrinde saldırı ve silahlı saldırı kavramlarının birbirleri yerine kullanılmasına yönelik anlam karmaşası

⁷⁶ BYERS, Michael: Soykırımından ..., s. 220.

⁷⁷ TOPAL, A. Hamdi: “Uluslararası Hukukta ...”, s. 87.

sürmektedir. BM Antlaşması'nda tanımlanmamış olan saldırı kavramı, uzun çalışmalar sonucu 1974 yılında 3314 Sayılı Saldırı Tanımı Kararı'nın 1. maddesinde genel şekliyle şu şekilde tanımlanmıştır:

“Saldırı, bu Karar'da belirtildiği şekilde, bir devlet tarafından bir başka devletin egemenliğine, ülkesel bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı ya da Birleşmiş Milletler Antlaşması'na aykırı herhangi bir şekilde kuvvet kullanılmasını ifade eder.”⁷⁸

1974 Saldırı Tanımı Kararı'nın 2. maddesinde ise, silahlı kuvvete ilk başvurma eyleminin bir saldırı eylemi olduğunun ilk kanıtı olabileceği kabul edilmiştir. Ancak bu durumda da şartlar gereği Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir eylemin saldırı olmadığına karar verme yetkisine sahip olacağı belirtilmiştir; madde 3'te ise saldırı olarak kabul edilen filler sıralanmıştır.⁷⁹ Ancak BM Antlaşması'na uyumlu şekilde yapılmış olan bu tanımın bağlayıcılığı olmamakla birlikte söz konusu 1. maddenin silahlı saldırı kavramını değil; saldırı kavramını açıkladığına dikkat çekmek gerekmektedir.

Silahlı saldırı kavramının tanımlaması sorunu bir yana; meşru müdafaa hakkına dayanarak kuvvet kullanma konusunda önemli olan söz konusu eylemin boyut ve etkileri açısından silahlı saldırı ölçüsüne ulaşmış olmasıdır. Zira silahlı saldırılar, yöneltilen hedeflerde büyük yıkım ve kayıplara yol açmaktadır. Ayrıca BM Antlaşması'nın İkinci Dünya Savaşı döneminin uluslararası güvenlik şartları gereği, sadece devletlerin silahlı saldırı gerçekleştirebileceği düşüncesinden hareketle hazırlanmıştır. Bu nedenle meşru müdafaa hakkının sadece devletten devlete olan silahlı saldırıları kapsadığı görüşü oluşmuştur.⁸⁰

Ancak bu görüşler, 11 Eylül sonrası dönemde büyük ölçüde değişmiş ve terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri eylemler de boyutu ve etkisi itibarıyla silahlı saldırı

⁷⁸ ACER, Yücel: Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Roma Yayınları, Ankara-2004, s. 98-99.

⁷⁹ ACER, Yücel: Uluslararası Hukukta Saldırı ..., s. 99.

⁸⁰ TAŞDEMİR, Fatma Uluslararası Terörizme ..., s. 171.

haline gelmişse, mağdur devlete meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanma yetkisinin doğduğu genel kabul görmeye başlamıştır.⁸¹

Bu bağlamda, 11 Eylül Saldırıları'nın bir silahlı saldırı olarak kabul edilmesi ise, gerek yöneltildiği hedefler, gerekse gerçekleştirilme tarzı ve neden olduğu can ve mal kayıpları açısından değerlendirildiğinde mümkün görünmektedir. ABD'de iç sefer yapan yolcu uçaklarının, içindeki yolcularla kaçırılmasının ardından bir bomba gibi kullanılarak, Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Savunma Bakanlığı Pentagon gibi ABD'nin en önemli ekonomik ve askeri merkezlerinin binalarına çarptırılması, 11 Eylül Saldırıları'nın boyutları itibariyle diğer terör saldırılarından farkını ortaya koymaktadır.

Özellikle Pentagon başta olmak üzere kamu binalarına yönelik saldırılar doğrudan devletlerin egemenliğinin ihlali olarak nitelendirilmektedir.⁸² Ayrıca saldırı için hedef seçilen Dünya Ticaret Merkezi'nin tamamen çökmesi ve Pentagon binasının hasar görmesi sonucunda, yaklaşık 3000 kişinin hayatını kaybettiği ve milyonlarca dolar zararın meydana geldiği dikkate alındığında, 11 Eylül Saldırıları'nın, bir devletin silahlı kuvvetlerinin gerçekleştirebileceği büyüklükte olduğu görülmektedir. Öyle ki; 11 Eylül Saldırıları'nda ölenlerin sayısının benzer şekilde Japon intihar uçaklarıyla ABD'ye yönelik gerçekleştirilen Pearl Harbor saldırısında ölen kişi sayısından fazla olduğu bilinmektedir.

11 Eylül Saldırıları'nın silahlı saldırı olarak nitelendirilmesi konusunda meşru müdafaa hakkına ilişkin şartlardan en önemlisini sağlamış olduğunu kabul eden ABD, aynı zamanda operasyonun başladığı gün, 7 Ekim'de BM Güvenlik Konseyi Temsilcisi Negroponte aracılığıyla sunduğu mektupla Konseyi bilgilendirme sorumluluğunu da yerine getirmiştir. Bu da ABD'nin Afganistan Operasyonu'nun hukuki meşruluğunu şekil yönünden güçlendirme çabası olarak değerlendirilmektedir.

⁸¹ KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ..., s. 174.

⁸² TOPAL, A. Hamdi: "Uluslararası Hukukta ...", s. 263.

Sonuç itibariyle, 11 Eylül Saldırıları'nın boyutu ve etkisi itibariyle ABD'ye yönelik gerçekleşmiş bir silahlı saldırı olduğu, bazı görüş farklılıklarına rağmen genel kabul görmüştür. Ayrıca bir eylemin saldırı olarak nitelendirilemeyeceğine karar verme yetkisine sahip olan BM Güvenlik Konseyi de 11 Eylül Saldırıları'nın hemen sonrasında aldığı 1368 ve 1373 sayılı kararlarla, söz konusu saldırıları uluslararası güvenlik ve barışa karşı bir tehdit olarak nitelendirmiş ve meşru müdafaa hakkına atıfta bulunmuştur. NATO da benzer şekilde bu saldırıları silahlı saldırı olarak kabul ederek 5. madde çerçevesinde harekete geçme kararı almıştır.

2. Saldırıların Afganistan'a İsnat Edilip Edilemeyeceği

ABD'nin meşru müdafaa hakkını kullanmasına ilişkin değerlendirilmesi gereken diğer bir nokta da, saldırıyı gerçekleştirenlerin devlet dışı bir aktör olan El Kaide terör örgütünün üyeleri olmasına rağmen bu saldırılardan bir devlet olarak Afganistan'ın sorumlu tutulmasının mümkün olup olmadığıdır. Bu da devletlerin uluslararası terörizme karşıma düzeyleri ve terörizmle mücadele konusundaki sorumluluklarıyla yakından ilgili, detaylı ve bir o kadar da muğlâklıklarla dolu bir konudur. Ancak bu çalışmanın sınırları açısından kısaca değerlendirmek gerekirse şunlar söylenebilir:

ABD kendince bazı kanıtlara dayanarak, 11 Eylül Saldırıları'ndan daha önceki saldırıların da faili olduğu bilinen El Kaide'yi sorumlu tutmuş; Afganistan'daki *de facto* Taliban Yönetimi'ni de El Kaide'ye destek vermekle suçlayarak hedef göstermiştir. El Kaide'nin 11 Eylül'den önce gerçekleştirmiş olduğu diğer saldırılara ilişkin olarak bazı kararlar alan BM Güvenlik Konseyi de, 1267 (1999) sayılı kararında, Taliban'ın kendi denetimi altında bulunan topraklarda El Kaide'ye eğitim, operasyonel destek ve güvenli bölgeler (*safe haven*) sağladığını belirtmiştir.⁸³ Diğer

⁸³ S/RES/1267(1999).

yandan El Kaide lideri Ladin'in de Taliban Yönetimi'ne 100 milyon doların üzerinde nakit sağladığı ve Kuzey İttifak ile mücadelesinde Taliban'a askeri teçhizat, eğitim ve en iyi savaşçılarından bazılarını verdiği öne sürülmüştür.⁸⁴

Ancak Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlarla da keskinleştirilmeye çalışılan El Kaide-Taliban ilişkisi, ABD'nin meşru müdafaa kapsamında Afganistan'ı hedef seçmesini meşrulaştıracak kadar güçlü değildir. Zira 11 Eylül Saldırıları'nın Taliban Yönetimi tarafından gerçekleştirildiği, kontrol edildiği, yönlendirildiği ya da Taliban üyelerinin bu saldırılara doğrudan katıldığı gibi Taliban'ı direkt sorumlu tutan iddialar yeterli kanıtlara dayanmamaktadır.⁸⁵

Diğer yandan *de facto* Taliban Yönetimi'nin kendi denetiminde bulunan topraklarda El Kaide terör örgütüne eğitim ve operasyonel destek sağlamama; en önemlisi de Afganistan topraklarından operasyon yapmasına izin vererek bir devletin ülkesini diğer devletlere yönelik saldırılar için üs olarak kullandırmama⁸⁶ gibi bazı sorumluluklarını ihlal ettiği kolaylıkla söylenebilir.

Bu durumda BM Güvenlik Konseyi'nin, El Kaide'nin eğitim kamplarının kapatılması, örgüt üyelerinin yakalanıp iade edilmesi ya da yargılanmasına ilişkin sorumluluklarını yerine getirme çağrılarına kulak asmayan Taliban Yönetimi'nin aslı değil; dolaylı sorumluluğunun bulunduğunu söylemek mümkündür.⁸⁷ Ancak dolaylı sorumluluğun da 11 Eylül Saldırıları'nın bir devlet olarak Afganistan'a izafe edilebilmesi ve buna karşı meşru müdafaa kapsamında başlatılan bir askeri operasyonun hedefi olarak seçilebilmesi için yeterli olmadığına dair görüşler mevcuttur. Zira bir devletin bir terörist örgüte sadece barındırma ya da faaliyetlerine

⁸⁴ ROWE, Peter: "Responses to Terror: The New 'War' ", Melbourne Journal of International Law, Volume: 3, 2002, s. 8, [http://www.mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2002\(2\)/04Rowe.pdf](http://www.mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2002(2)/04Rowe.pdf), 25.05.2008.

⁸⁵ STHAN, Carsten: "Security Council Resolutions 1368 (2001) and 1373 (2001): What They Say and What They Do Not Say", EJIL, s. 4, http://www.ejil.org/forum_WTC/ny-stahn.pdf, 25.05.2008.

⁸⁶ Devletlerin başka devletlere yönelik saldırılar için teröristlere kendi ülkesini üs olarak kullandırmama konusundaki yükümlülüklerine ilişkin olarak BM Genel Kurulu'nun 1970 tarihindeki 2625 (XXV), 1994 tarihli 49/60 ve 1996 tarihli 51/210 sayılı kararlara bakınız.

⁸⁷ TOPAL, A. Hamdi: "Uluslararası Hukukta ...," s. 146.

göz yumma gibi dolaylı tutumlarının, 51. maddede geçen silahlı saldırı kavramıyla bağdaştırılması mümkün değildir.

3. Müdahalenin Meşru Müdafaa Hakkının Diğer Şartları Açısından Değerlendirilmesi

Meşru müdafaa hakkının kullanılması için sadece silahlı bir saldırının gerçekleşmiş olması yeterli olmamakta; bu temel şartın yanında 1837 *Caroline* olayından sonra formüle edilen gereklilik (*nessesary*), aciliyetlik (*immediate*) ve orantılılık (*proportionate*) olmak üzere üç unsur sağlaması gerekmektedir.⁸⁸ BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer almayan bu koşullar, günümüzde meşru müdafaa hakkının sınırlanması konusunda uluslararası örfi hukukun bir parçası olarak geçerliliklerini korumakta ve devletleri bağlamaktadır.

a. Aciliyetlik ilkesi

Öncelikle bunlardan, silahlı saldırı ile meşru müdafaa tedbirleri arasında süre açısından bir kopukluk olmaması gerektiğini ifade eden aciliyetlik ilkesinin, pratikte diğer iki unsura oranla daha az önem taşıdığı söylenebilir. Çünkü söz konusu ilkenin gerektirdiği gibi, devletlerin saldırılara hemen karşılık vermesi her zaman mümkün olmamakta; meşru müdafaa kapsamında harekete geçmek, belli gerekçeler çerçevesinde gecikebilmektedir. Örneğin saldırıyı gerçekleştiren tarafa ilişkin istihbarat toplamak, hedefi belirlemek ve askeri birlikleri hazır hale getirmek gibi nedenlerle devletlerin karşı eyleme geçmelerinde yaşanan gecikmeler kabul edilebilir görülmektedir.⁸⁹

⁸⁸ MARTYN, Angus: "The Right of Self-Defence under International Law-the Response to the Terrorist Attacks of 11 September", 2002, <http://www.aph.gov.au/library/pubs/CIB/2001-02/02cib08.htm>, 22.03.2008.

⁸⁹ MARTYN, Angus: "The Right of Self-Defence ...".

Bu çerçevede ABD'nin 11 Eylül Saldırıları'ndan tam 26 gün sonra 7 Ekim'de Afganistan'a yönelik gerçekleştirdiği Kalıcı Özgürlük Harekâtı'nın saldırılardan süre açısından kopuk olduğu ve bu nedenle aciliyetlik ilkesini sağlamadığı şeklinde yorumlanması mümkün değildir.

Meşru müdafaa hakkının taşınması gereken diğer iki unsur olan gereklilik ve orantılılık ise, bu noktada daha büyük bir önem taşımaktadır. Gereklilik unsuru saldırıyı engellemek için askeri güç kullanılmasından başka hiç bir çare kalmaması gerektiğini ifade ederken; orantılılık ise meşru müdafaa amacıyla kullanılan askeri gücün yapılan saldırı ile orantılı olmasını, yani aşırı zarar vermemesini ifade etmektedir.⁹⁰

b. Gereklilik ilkesi

Gereklilik devletlerin kuvvet kullanmama yükümlülüğünün en önemli istisnalarından biri olan meşru müdafaa hakkını sınırlandıran bir ilkedir. Buna göre, bir devlet kendisine karşı gerçekleşmiş bir saldırıya karşılık olarak kuvvet kullanmaktan başka bir seçeneği kalmadığını ispat etmek durumundadır. Aksi takdirde devletin uyguladığı kuvvet, meşru müdafaa hakkı sınırları dışına çıkmakta ve uluslararası hukukun ihlali olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda devletlerin, sorunun barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması yönünde yükümlülükleri söz konusudur. Bu konuda BM Antlaşması'nın 33. maddesinde şu hüküm yer almaktadır:

“Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü öngören ve sürmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim ve yargı yollarıyla veya bölge teşkil veya anlaşmalarına başvurarak ya da kendi seçecekleri başka barışçıl yollarla bu uyuşmazlığa çözüm aramalıdır.”⁹¹

⁹⁰ KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ..., s. 173.

⁹¹ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 215.

Söz konusu maddeden anlaşılacağı üzere devletler ancak uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözüm yollarının tükenmesi halinde son çare olarak meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanabilmektedirler.

ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonunun gereklilik ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi durumunda ise, bazı sorunların ve görüş ayrılıklarının bulunduğu söylenebilir. ABD'nin saldırıların arkasında El Kaide'nin bulunduğu ve örgüt lideri Usame Bin Ladin'in ve diğer tüm üyelerin kendilerine teslim edilmesi gerektiğine ilişkin uyarısı üzerine Taliban Yönetimi, 11 Eylül Saldırıları'nı Bin Ladin'in gerçekleştirmiş olduğuna dair yeterli kanıt sunulması halinde görüşmelere açık olacağını bildirmiştir. Ancak Taliban'ın bu tutumunu da El Kaide'yi desteklediklerinin göstergesi olarak nitelendiren ABD, bu teklifi reddetmiş ve kanıt göstermeye yanaşmamıştır.

ABD'nin Afganistan'a yönelik bir operasyon hazırlığı içinde olduğuna yönelik haberlerin ardından Taliban biraz daha net ve uzlaşmacı bir tavırla, ABD'nin Ladin'in iadesini resmen istemesi ve yeterli deliller sunması karşılığında Ladin'i İslami kurallara göre yargılanmak üzere tarafsız bir ülkeye iade edebileceğini ve bu amaçla görüşmelere başlamak istediğini belirtmiştir. Ancak ABD, Taliban'ın bu teklifini de teröristlerle görüşme (*negotiation*) yapılamayacağını ifade ederek reddetmiş ve söz konusu talepler için pazarlığın mümkün olmadığını; Taliban'a karşı artık harekete geçme zamanının geldiğini belirtmiştir.⁹²

Bu durumda ABD'nin meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmadan önce sorunu barışçıl yollardan çözüme kavuşturma açısından sorumluluklarını yerine getirmede isteksiz davrandığı; hatta karşı tarafın bu yöndeki kısmen uzlaşmacı tutumunu da baltaladığı söylenebilir. Bunda ABD'nin Afganistan'ın meşru hükümeti olarak tanımadığı Taliban Hükümeti ile görüşmek istememesi büyük rol oynamaktadır. Şayet bu görüşme yapılırsa, ABD'nin *de facto* Taliban Hükümeti'ni

⁹² "U.S. Rejects Taliban Offer To Try Bin Laden", CNN Web Site, 7 Ekim 2001, <http://archives.cnn.com/2001/US/10/07/ret.us.taliban/index.html>, 15.03.2008.

tanıldığı yönündeki yaklaşımlara meydan verilmiş olacaktır. ABD'nin bu tutumunun diğer bir sebebi de yine ilkiyle yakın ilişkili olarak “sıfır taviz” politikasıdır.

ABD'nin terörizmle mücadelede en temel politikalarından biri olan “sıfır taviz” anlayışı temelde, terör örgütlerine kesinlikle tolerans gösterilmemesine dayanmaktadır.⁹³ Buna göre, terör örgütlerine verilecek herhangi bir taviz, hükümet tarafından tanındıkları veya hükümetle masaya eşit taraflar olarak oturabilmiş olma başarısını sağladıkları yönünde algılamaya sebep olacaktır.⁹⁴

Ayrıca verilen tavizler, teröristleri özellikle adam kaçırma gibi daha fazla eylem gerçekleştirmeye itebilecek ve karşılığında teröristlerin ilk talepleri, ABD'nin Ortadoğu'dan çekilmesine ilişkin olacaktır ki; bu da ABD için kabul edilebilecek bir durum değildir.⁹⁵ Bu nedenle terörizmle mücadelede sıfır taviz politikasının ABD için büyük önem taşıdığı söylenebilir.⁹⁶

Sonuç itibariyle, ABD'nin meşru müdafaa hakkı kapsamında 11 Eylül Saldırıları'na karşılık olarak Afganistan'a yönelik başlattığı Kalıcı Özgürlük Operasyonu'nun gereklilik şartını sağladığını söylemek pek mümkün gözükmemektedir.⁹⁷

⁹³ PILLAR, Paul P.: *Terrorism and U.S. ...*, s. 35.

⁹⁴ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin: “Terörizm ve Amerika ...”, s. 167.

⁹⁵ ÖZEREN, Süleyman ve CİNOĞLU, Hüseyin, a.g.m., s.168.

⁹⁶ Terörizmle mücadelede sıfır taviz politikası çerçevesinde teröristlerle görüşme yapamayacağını dile getirerek Taliban'ın görüşme taleplerini reddeden ABD, Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde bir askeri operasyondan önce PKK üzerindeki nüfuzu bilinen Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ile diplomatik görüşmeler yapılmasını teklif etmiştir. Ekim 2007'de Pentagon sözcüsü Geoff Morrell tarafından dile getirilen bu öneri, ABD'nin terörizmle mücadeledeki çifte standardını göstermektedir. Bakınız: “Diplomacy as Preferred Course for Turk-PKK Issue”, New York Times, 18 Ekim 2007, <http://www.nytimes.com/cover/10-18-07/DiplomacyPreferredCourseForTurk.htm>, 26.05.2008.

⁹⁷ Ancak ABD'nin bu harekâtı için gereklilik şartının sağlandığını iddia eden görüşler de vardır. Bu görüşü savunanlardan Greenwood, argümanını El Kaide'nin geçmiş yıllarda da ABD'ye yönelik terör saldırıları gerçekleştirdiği, 11 Eylül Saldırıları'nın da bunların bir devamı olduğu ve gelecekte yeniden bir saldırı gerçekleştirilme tehlikesinin mevcut bulunduğu görüşüne dayandırmaktadır. Benzer şekilde O'Connell de bir devletin 11 Eylül gibi ciddi saldırılara hedef olmasının ardından yeni saldırılar gerçekleşme ihtimalinin bulunması durumunda, söz konusu beklenen yeni saldırılara ilişkin detaylı bilgi sunmasa dahi meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanabileceğini ileri sürmektedir. Bakınız: TOPAL, A. Hamdi: “Uluslararası Hukukta ...”, s. 268.

c. Orantılılık ilkesi

Son olarak Afganistan'a yönelik operasyonun, kuvvet kullanımı ve silahlı çatışma hukukunun temel unsurlarından biri olan orantılılık ilkesi açısından değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Orantılılık kavramı savaşın düşmanlarını zarara uğratmak için her türlü aracı kullanma serbestisine sahip olmama konusundaki prensibe dayanmaktadır. Burada belirtilmesi gereken husus, meşru müdafaa'nın amacının karşı tarafı cezalandırmak değil, hukuki durumu korumak; bozulmuşsa eski duruma getirmek olduğudur.⁹⁸ Bu nedenle orantılılık ilkesi, savunma amaçlı tedbirlerin yol açtığı hasarın, başlangıçtaki silahlı saldırının yol açtığı maddi ve insani zarar ile orantılı olmasını ya da savunma tedbirlerine başvuran devletin saldırgan devletin kullandığı silahların aynısını ve aynı sayıda silahlı kuvvet kullanması gerektiği anlamına gelmemektedir.⁹⁹

Savunma amacıyla saldırıların bertaraf edilmesini sağlayamaya yönelik olan ve kuvvet kullanımını sınırlandıran söz konusu ilke, bu yönüyle mevcut silahlı çatışmaların da tırmanmasının önüne geçmektedir. Bu noktada meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirilen operasyonlarda hedefin; saldırı niteliğindeki eylemlere karıştığı iddia edilen kişilerin ele geçirilmesi ve onlara ait kamp ve yerleşimlerin tahrip edilmesi ile sınırlı olması gerekmektedir.

Öte yandan sivillerin ve sivil yerleşimlerin saldırıya hedef olması ya da ülkenin yönetim şeklinin değiştirilmesine yönelik faaliyetler, orantılılık ilkesinin ihlali ve bu bağlamda da meşru müdafaa hakkının meşruiyetsizliği anlamına gelmektedir. Bu çerçevede ABD'nin Afganistan Operasyonu değerlendirildiğinde, söz konusu operasyonda orantılılık ilkesinin önemli ölçüde ihlal edildiği görülmektedir. Zira Afganistan'a yönelik operasyon çerçevesinde 11 Eylül Saldırıları'nın faillerini ele geçirmesi ve El Kaide'nin eğitim kampları ve cephanelerini hedef alması gereken ABD, bunların da ötesinde geniş hedefler belirleyerek B-52 ağır bombardıman

⁹⁸ BOZKURT, Enver: Uluslararası Hukukta ..., s. 58.

⁹⁹ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Terörizme ..., s. 203.

uçaklarıyla ülke üzerine bomba yağdırmış ve çok sayıda sivil ve sivil yerleşimin zarara uğramasına neden olmuştur. Hatta öyle ki; operasyonun başladığı 7 Ekim'den 7 Aralık'a kadar kaydedilen sivil kaybın 3 bin 800 olduğu dikkate alındığında¹⁰⁰ halan sürmekte olan operasyondaki sivil kaybın 11 Eylül Saldırıları'nda ölen Amerikalı sivillerden çok daha fazla olduğu söylenebilir.

ABD sivil ayrımı gözetmeyen bu tutumuyla, terörizme karşı topyekûn savaş çerçevesinde sadece 11 Eylül Saldırıları'nın arkasında bulunan terör örgütü El Kaide'yi ortadan kaldırmayı değil; Afganistan'ın *de facto* yönetimi olan Taliban Hükümeti'ni de devirmeyi amaçladığını ortaya koymaktadır. Nitekim Kuzey İttifakı'nın da desteğiyle ABD Taliban'ı devirmeyi başarmış; adeta yeniden kurulan Afganistan'dan da övgüyle bahsetmiştir. Siyasi yapıdan eğitime, sağlıktan ekonomi ve güvenliğe kadar birçok alanda reform adı altında gerçekleştirilen bir dizi değişiklikle demokratik ve özgür bir Afganistan oluşturulduğu iddia edilmiştir.¹⁰¹ Bu da operasyonun meşru müdafaadan çok, politik amaçlarla beslendiği ve ABD'nin Orta Asya'daki petrol kaynaklarına giden yoldaki engelleri ortadan kaldırma amacına hizmet ettiği düşüncesini akıllara getirmektedir.

4. Operasyonunun İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi: CIA'nin Sorgu Yöntemleri ve Guantanamo Örneği

Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde başlatılan bir operasyonda savaştan olmayanların (*non-combatants*) ve özel mülklerin zarar görmemesi, operasyonun meşruiyeti açısından önemli olan bir başka unsurdur. Nitekim BM, bu konuda aldığı kararlarda, silahlı çatışmalar sırasında ayrım gözetmeyerek sivil halka saldırmayı

¹⁰⁰ "Afghanistan's Civilian Deaths Mount", BBC, 3 Ocak 2002, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1740538.stm, 11.04.2008.

¹⁰¹ U.S Department of Defence, "Five-Year Afghanistan Report", 2006, s. 1-6, <http://www.defenselink.mil/home/dodupdate/For-the-record/documents/afghanfactsheet20061019.pdf>, 11.04.2008.

kınanmış; savaşçı olanlarla olmayanlar arasında ayırım gözetilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁰²

Benzer şekilde 1949 Cenevre Sözleşmeleri de savaşın insancıl yönleri üzerinde durmuş¹⁰³; bu sözleşmelere ek 1977 tarihli I. Protokol'de “ayırım gözetmeyen saldırılar” başlığı altında savaşanlar ve savaşçı unsurlar ile sivil ve sivil unsurlar ayırımının özenle yapılmasına dikkat çekilmiştir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, Afganistan Operasyonu'nda orantısız güç kullanımı sonucunda binlerce masum sivil insan ölmüş; çok sayıda sivil yerleşim yeri tahrip edilmiştir.

Afganistan Operasyonu'nda yaşanan en önemli sorunlardan biri de savaş esirlerinin durumudur. Zira terörizme karşı açıkça savaş ilan etmiş olan ABD, bu savaş çerçevesinde Afganistan'a yönelik başlattığı operasyonda savaş hukukunu açıkça ihlal etmiş; bunun en çarpıcı göstergesi de savaş sırasında ele geçirilen savaş esirlerinin statüsü olmuştur.

12 Ağustos 1949 yılında imzalanan ve dört ayrı sözleşmeden oluşan Cenevre Sözleşmeleri¹⁰⁴, uluslararası insancıl hukuk açısından çok önemli bir niteliğe sahiptir. Cenevre Sözleşmeleri'nden III numaralı sözleşme savaş esirlerine (*prisoners of war*) nasıl davranılacağına ilişkin hükümler içermektedir. Buna göre, savaş esirlerine her zaman insanca muamele edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Esir alan tarafın sorumluluğunda tutulan savaş esirlerinin öldürülmesi ya da ciddi derecede tehlikeye maruz bırakılması ve denek olarak kullanılmasının, söz konusu sözleşmenin ciddi bir ihlali olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir. Ayrıca yine esir alan devlet (*the detaining power*) tarafından savaş esirlerinin tüm ihtiyaçları karşılanacak, yeme-

¹⁰² A/RES/2444(XXIII) (1968).

¹⁰³ KAYA, İbrahim: “Irak Savaşı'nda Meşruiyet ve Cenevre Hukuku”, ÖZDAĞ, Ümit, LAÇİNER, Sedat ve ERKMEN, Serhat (Derl.): Irak Krizi (2002-2003), ASAM Yayınları, Ankara-2003, s. 318.

¹⁰⁴ 1949 Cenevre Sözleşmeleri şu sözleşmelerden oluşmaktadır: I numaralı “Harp Halinde Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralıların Vaziyetlerinin İyileştirilmesi Sözleşmesi”, II Numaralı “ Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerin Durumlarının İyileştirilmesi Sözleşmesi”, III numaralı “Harp Esirleri Hakkında Uygulanacak Muameleye İlişkin Sözleşme” ve son olarak IV numaralı “ Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Sözleşme”. Bakınız: ACER, Yücel: “Irak Savaşı ve Uluslararası İnsancıl Hukuk”, ÖZDAĞ, Ümit, LAÇİNER, Sedat ve ERKMEN, Serhat (Derl.): Irak Krizi ..., s. 328.

içme, sağlık, sosyal aktivite ve ibadet özgürlüğü gibi haklardan yararlanmaları sağlanacaktır.¹⁰⁵

ABD'nin Afganistan'a yönelik başlattığı operasyon Cenevre Sözleşmeleri kapsamında değerlendirildiğinde ise, ortaya çok ilginç bir durum çıkmaktadır. Zira teröre karşı topyekûn ve çok cepheli bir savaş başlatan ABD, Afganistan Operasyonu sırasında ele geçirilen ve Küba'nın Guantanamo Körfezi'ne gizlice getirilen esirlerin, Cenevre Sözleşmeleri'ndeki anlamıyla "savaş esiri" sayılmadığını belirtmiştir.¹⁰⁶ Bu kişiler, savaş halindeki Afganistan'da yakalanmış olmalarına rağmen savaş esiri olmayı hak etmedikleri için, Rumsfeld tarafından da ifade edildiği gibi yasadışı "muharipler" olarak sayılmışlardır.¹⁰⁷

Afganistan Operasyonu kapsamında yakalanan bu kişilerin savaş esiri olarak kabul edilemeyeceklerine ilişkin farklı savunmalar da gelmiştir. Beyaz Saray Baş Danışmanı Alberto Gozales, terörizmle mücadelenin savaşın yeni bir türü olduğunu ve bu savaşta 1949'da imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nde savaş esirlerine nasıl muamele edileceği konusunda getirdiği eski moda kısıtlamalara yer olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁸ Bu nedenle Cenevre Sözleşmesi altında savaş esirlerine tanınan hakların hiç birisine sahip olamayan bu kişiler, ABD sınırları dışında alıkonulan yabancı uyruklu kişiler olarak da Amerikan Mahkemeleri'ne başvuruda bulunamayacaklardır.¹⁰⁹ Bu da Bush Yönetimi'nin neden kendi sınırları dışında bir deniz üssünde cezaevi kurmak istediğinin bir yanıtını ortaya koymaktadır. Çünkü Başkan Bush'un yasal danışmanı John Uew'un tasarımı olan Guantanamo'da gerçekleştirilen askeri faaliyetlerin hiçbirisi, Amerikan Mahkemesi tarafından sorgulanamayacaktır.¹¹⁰

¹⁰⁵ III. Cenevre Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri için bakınız: "Geneva Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War; August 12, 1949", The Avalon Project at Yale Law School, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/geneva03.htm#art13>, 11.04.2008.

¹⁰⁶ BUTLER, J. (Çev. Başak ERTÜR): *Kırılğan Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul-2005, s. 91.

¹⁰⁷ Muharipler, sağlık personeli ile din görevlileri hariç olmak üzere silahlı kuvvetlerin herhangi bir mensubudur. Bakınız: ROSE, David: *Guantanamo ...*, s. 15.

¹⁰⁸ ROSE, David: *Guantanamo ...*, s. 21; BUTLER, Judith: *Kırılğan ...*, s. 91.

¹⁰⁹ ROSE, David: *Guantanamo ...*, s. 15.

¹¹⁰ OLSHANSKY, Barbara: "ABD'nin Teröre Karşı Gizli Savaşı ve Uluslararası Hukuk: Guantanamo Örneği", <http://ihh.org.tr/OEzel-Dosyalar-Ayrintil.58+M5a12c82876a.0.html>, 28.05.2008.

ABD Guantanamo üssünde tuttuğu esirlere Cenevre Sözleşmesi'nde öngörülen şekilde davranmadığı gibi yoğun işkence metotları uygulamıştır. Sadece El Kaide ya da Taliban üyesi olduğu “şüphesiyle” son derece küçük ve dar hücrelerde “süresiz” tutulan Guantanamo mahkûmları, zaman zaman insanlık dışı muamelelere maruz kalmışlardır.¹¹¹

ABD'nin terörizmle mücadelesinde gündeme gelen başka bir skandal da Guantanamo Üssü'nün ve burada yaşananların sadece buzdağının görünen kısmı olduğuna ilişkindir. Zira CIA'nin 11 Eylül Saldırıları'nın ardından El Kaide üyesi olduğu şüphesiyle gizlice ele geçirdiği çok sayıda kişiyi hayalet gemi ve uçaklarda tutup sorguladığı ortaya çıkmıştır. Hiçbiri ABD'nin kendi gemi siciline kayıtlı olmayan bu hayalet gemiler, uluslararası sularda başta ABD olmak üzere hiçbir ülkenin hukuk kurallarına bağlı olmadan sorgulama ve işkence yapmayı mümkün kılmaktadır. ABD'nin Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde kurduğu gizli hapisanelerin yanında çok sayıda Avrupa ülkesinin limanlarında da demirleyen bu gemilerin sorgu merkezi ve hapisane olarak kullanıldığı büyük ölçüde kabul görmüştür. Öyle ki; gizli hapisanelerin ve 11 Eylül Saldırıları'nın şüphelilerine özel bir sorgulama programının¹¹² (*extraordinary rendition*) varlığı Başkan Bush tarafından da kabul edilmiştir.¹¹³

CIA'in *offshore* merkezleri olarak da bilinen bu sorgu gemilerinin yanında bir de bazı havayolu şirketleri ile yapılan antlaşmalarla kaldırılan gizli uçakların varlığı bilinmektedir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu çok sayıda ülkeden gizlice kalkan CIA uçaklarının, ele geçirilen terör şüphelilerini bu sorgu merkezlerine götürmek üzere kullanıldıkları gibi aynı zamanda uluslararası hava sahasında sorgulama

¹¹¹ Özellikle sorgulama ve istihbarat alma sırasında bu kişilerin, uzun süre zifiri karanlık odalarda tutularak psikolojik açıdan; günlerce uyumadan ayakta aç bırakılarak ve yazın sıcak, kışın soğuk iklimler açılarak fiziksel olarak tehlikelere maruz bırakıldıkları bilinmektedir. Bunun gibi daha birçok işkence yönteminin uygulandığı da bilinmektedir. Bakınız: BUTLER, Judith: Kırılğan ..., s. 84; BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 168; ROSE, David: Guantanamo, s. 100.

¹¹² “Inside the CIA's Secret Prison Program”, TIME, 13 Ekim 2006, <http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1546119,00.html>, 30.05.2008.

¹¹³ “Bush Admits to CIA Secret Prisons”, BBC, 7 Eylül 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5321606.stm>, 30.05.2008.

merkezi olarak da kullanıldıkları bilinmektedir.¹¹⁴ CIA'in bu sorgu uçak ve gemilerine ilişkin çıkan haberler ACLU ve Avrupa İnsan Hakları Örgütü gibi sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra Avrupa Konseyi'nin de büyük tepkisini çekmiş; Konsey, söz konusu iddialara karışan üye devletlerin bu konuda Konsey'i bilgilendirmesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştur.¹¹⁵

Sonuç itibariyle, 11 Eylül Saldırıları'nın ardından meşru müdafaa hakkı kapsamında Afganistan'a yönelik operasyon başlatan ABD'nin gerek meşru müdafaa'nın şartlarının sağlanması açısından uluslararası hukuka; gerekse operasyon sırasında sivil unsurların korunması ve savaş esirlerine yönelik muamele açısından savaş hukuku ve insancıl hukuka uygun davrandığını söylemek mümkün görünmemektedir. Bu da başlangıçta terör mağduru bir devlet olarak muazzam bir destek alan ABD'nin, sahip olduğu küresel güç ve buna bağlı tek taraflı politikalarının bir sonucu olarak, uluslararası ve insancıl hukuku açıkça ihlal ettiğini; hatta bunun daha da ötesinde bu kuralları kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek istediğini göstermektedir.

Sadece yeni terör saldırılarını önlemeye odaklanan; bunu yaparken de insan haklarını ihlal etmekte bir sakınca görmeyen; uluslararası hukuku, savaş hukukunu ve uluslararası sivil toplum örgütlerini hiçe sayan, tek taraflı politikalara dayalı bir terörizmle mücadelenin başarılı ve etkin olduğunu söylemek ise, gerçekleri görmezden gelmek olacaktır.

¹¹⁴ "CIA Expanding Terror Battle Under Guise of Charter Flights", New York Times, 31 Mayıs 2005, http://www.nytimes.com/2005/05/31/national/31planes.html?_r=1&oref=slogin, 30.05.2008.

¹¹⁵ "CIA'nin Hapishane Uçakları", Radikal, 27 Kasım 2005, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=EklerDetay&ArticleID=873234&Date=05.10.2008&CategoryID=42>, 30.05.2008.

B. Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'nun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Afganistan Operasyonu'ndan sonra terörizmle mücadelenin ikinci ayağı olarak Irak'ı hedef gösteren ABD, önce Saddam Hüseyin ile El Kaide arasında bağlantı olduğu¹¹⁶; daha sonra da Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddialarıyla, Mart 2003'te İngiltere'nin desteğiyle Irak'a yönelik askeri operasyon başlatmıştır. Bush Doktrini'nin en önemli ilkesi olarak öne çıkan ve olası tehditleri saldırıya dönüşmeden yok etmeye dayanan önleyici müdahale çerçevesinde başlatılan Irak Operasyonu hukuksal olarak da “önleyici meşru müdafaa hakkı”na dayandırılmıştır.

Oysa Afganistan Operasyonu'nun bile hukuki meşruiyeti tartışılırken; saldırılarla bağlantısı olduğu iddia edilen ve kitle imha silahları ürettiğinden “şüpheli” duyulan Irak'a yönelik bir operasyon başlatılması, ABD'nin terörizmle mücadelede uluslararası hukuka uygun davranmadığının bir başka göstergesidir.

1871 *Caroline* Olayı'ndan sonra Daniel Webster tarafından meşru müdafaa hakkına getirilen kıstasların geniş yorumlanmasıyla ortaya çıkan ve uluslararası örf ve adet hukukunda geniş kabul görmüş olan önleyici meşru müdafaa hakkı, 1945 yılında BM'nin kurulması ile uluslararası hukuktaki meşruiyetini yitirmiştir.¹¹⁷

Önleyici meşru müdafaaaya ilişkin en çarpıcı örnek ise 1981 yılında İsrail'in Irak'taki Osirak nükleer santrallerini bombalamasıdır. Bombalı saldırıdan sonra savunma yapan İsrail'in iddiasına göre Irak, Osirak'taki bu santrali nükleer silah

¹¹⁶ ABD Savunma Bakanlığı Pentagon Saddam Hüseyin ile El Kaide arasında bir bağlantı olmadığına ilişkin uluslararası kamuoyundaki iddialara yanıt olarak bir rapor yayınlamıştır. Söz konusu raporda Saddam Hüseyin'in El Kaide ile doğrudan bir ilişkisine işaret edilmemekle birlikte, Mısır'daki İslami Cihat Örgütü ile bağlantısı olduğu; onları eğitmek için Irak'ta eğitim kamplarının açıldığı ve finansal destek sağlandığı ifade edilmektedir. Mısır İslami Cihat Örgütü'nün liderinin Ayman el- Zevahiri olduğu ve Zevahiri'nin sonradan El Kaide'nin kurucu liderlerinden birisi olmasının ise, dolaylı yoldan da olsa Saddam Hüseyin ve El Kaide bağlantısına işaret ettiği belirtilmektedir. Bakınız: BAKER, Debra: “Saddam and Al Qaeda”, http://www.americanthinker.com/2008/04/saddam_and_alqaeda_1.html, 10.05.2008.

¹¹⁷ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 100.

üretmek için kurmaktaydı ve bu gücünü de İsrail'e karşı kullanacaktı. Yakın bir gelecekte bu santralin nükleer silah üretme kapasitesine kavuşacağı iddiasında bulunan İsrail, Irak'tan gelecek olası bir nükleer saldırıyı önlemek için böylesine bir eylem gerçekleştirdiğini öne sürmüştür.¹¹⁸

Söz konusu tehdide ilişkin hiçbir delil sunmadan ve kuvvet kullanma konusunda önceden başvurulması gereken yollara başvurmadan Irak'taki nükleer santrale yönelik önleyici bir bombalama eylemi gerçekleştiren İsrail, bu eyleminden dolayı Güvenlik Konseyi tarafından oybirliği ile kınanmış ve suçlu bulunmuştur.¹¹⁹ Önleyici savunma saldırısı gerekçesinin uluslararası hukukça meşru görülmediği belirtilen Güvenlik Konseyi'nin bu kararının en ilginç yanı ise, Konsey'in daimi üyelerinden biri olan ve İsrail ile yakın ilişkisi bilinen ABD tarafından bile veto edilmemiş olmasıdır. Güvenlik Konseyi'ndeki diğer devletler gibi ABD de Irak'ın İsrail'in güvenliği için bir tehdit oluşturmadığını; İsrail'in diğer barışçıl yöntemlere başvurmadan gerçekleştirdiği bu saldırının bölgenin güvenliğini gereksiz yere tehlikeye attığını dile getirmiş; ilk saldırıyı gerçekleştiren İsrail'i saldırgan devlet olarak kınamıştır.¹²⁰

Bu çerçevede 2003 Irak Operasyonu değerlendirildiğinde, 1981'de İsrail'i kınayan ABD'nin bu defa rolleri değiştiği ve benzer şekilde kanıtlanamayan nedenlerle Irak'a girdiği söylenebilir. Ancak İsrail ve ABD arasında bu noktada bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Zira ABD Afganistan'dan sonra hedefin Irak olduğuna dair bazı açıklamalarda bulunmuştur. Hatta BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde yetki alma çabası içine girmiş ancak bunu başaramamıştır.

¹¹⁸ CÖMERT, İbrahim: "Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı ve Uluslararası Hukuktaki Yeri", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale-2006, s. 91.

¹¹⁹ KRAJEWSKI, Markus ve CAN, Osman: "ABD'nde Terör Saldırısı ve Afganistan'a Karşı Savaş: Uluslararası Hukuk Hangi Yanıtları Verir?", www.e-akademi.org/incele.asp?konu=ABD'nde%20Terör%20Saldırısı%20ve%20Afganistan'a%20Karşı%20Savaş%20-%20Uluslararası%20Hukuk%20Hangi%20Yanıtları%20Verir&kimlik=1611189953&url=makaleler/ocan-3.htm, 23.03.2008.

¹²⁰ CÖMERT, İbrahim: "Önleyici Meşru ...", s. 92.

Ancak daha sonra 8 Kasım 2002 tarihinde BM Güvenlik Konseyi 1441 (2002) sayılı kararı almış ve 1991 Körfez Krizi sonrasında Irak'a ilişkin alınan diğer Güvenlik Konseyi kararlarına da atıfta bulunarak silah denetçilerinin Irak'ta çalışmaları ve Irak'ın bu konuda işbirliği yapması gerektiği karara bağlanmıştır.¹²¹ Kararın ardından Iraklı yetkililer denetçilere zorluk çıkarmaksızın denetleme yapmalarına izin vermiş ve yapılan çalışmalar sonucu ABD ve İngiltere'nin iddia ettiği gibi tehlike yaratacak bir kitle imha silahı deposu ya da buna ilişkin program ve olanaklara ilişkin hiçbir kanıt rastlanmamıştır.

ABD ve İngiltere daha sonra da aynı iddialarını sürdürerek Irak'ın şimdi sahip olmasa da yakın bir gelecekte bu silahları üretebilme kapasitesine sahip olduğunu, bu nedenle de önemli bir tehdit oluşturduğunu öne sürmüşlerdir. Nihayet silahsızlanma konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmediği iddiasıyla önleyici meşru müdafaa kapsamında 20 Mart 2003 tarihinde Irak'a karşı bir operasyon başlatmışlardır. Operasyondan bir gün sonra BM Güvenlik Konseyi'ne yazdıkları bir mektupla operasyona ilişkin Konseyi bilgilendiren ABD ve İngiltere bu tutumuyla Afganistan Operasyonu'nda olduğu gibi Irak Operasyonu'nu da uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştirdikleri izlenimini vermeye çalışmışlardır.

Söz konusu operasyon uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde, Afganistan Operasyonu'ndan daha net bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Zira Irak, ABD'ye yönelik ne bir silahlı saldırı eylemi gerçekleştirmiş; ne de Irak'ın 11 Eylül Saldırıları ile bir bağlantısı tespit edilmiştir. Nitekim 11 Eylül Saldırıları'nın Afganistan'a isnat edilmesi bile kesin şekilde uluslararası hukuka uygun bulunamazken Irak'ın saldırılardan sorumlu tutulması mümkün değildir.

Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1441 (2002) sayılı kararın Güvenlik Konseyinin Irak'a karşı kuvvet kullanılması için ABD ve İngiltere'ye açıkça bir yetki tanıdığını iddia etmek de mümkün değildir. Öte yandan iddia edildiği

¹²¹ HASGÜLER, Mehmet ve ULUDAĞ, M. Bülent: Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler, Nobel Yayınları, Ankara-2004, s. 86.

şekilde Irak'ta yapılan denetlemeler sonucu kitle imha silahlarına ilişkin herhangi bir kanıt bulunamaması da Irak'ın gelecek için bir tehdit olduğu iddialarını çürütmektedir. Bu da yine Güvenlik Konseyi kararlarına değil; önleyici meşru müdafaa hakkına dayanarak başlatılan Irak Operasyonu'nun daha başında hukuk dışı olduğunu gözler önüne sermektedir. Nitekim Güvenlik Konseyi de aldığı 1483 (2003) sayılı kararla ABD ve İngiltere'yi işgalci güçler olarak nitelendirmiştir.¹²²

Aynı şekilde gereklilik, aciliyet ve orantılılık ilkelerini de sağlamaktan uzak olan Irak Operasyonu, tabiri caizse yalnızca ABD'nin Ortadoğu politikalarının önündeki en büyük engel olarak görülen "*Saddam'ı Devirme Operasyonu*"na dönüşmüştür. Bu operasyon Irak'ta hala sürmekte olan ve her gün çok sayıda kişinin öldüğü iç savaş ve kaosu da başlangıcı olmuştur.

ABD Afganistan'da olduğu gibi Irak'ta da savaş suçları işlemiş; özellikle savaş esirleri ve sivillerin korunmasına ilişkin yükümlülüklerini ihlal etmiştir. Kasım 2004'te Felluce'de yaralı ve silahsız bir Iraklı'nın infaz tipi vurulması¹²³, ABD'nin işlediği savaş suçlarından yalnızca biridir. Guantanamo Üssü'nde olduğu gibi Irak'taki Ebu Gureyb Cezaevi'nde Iraklı tutuklulara yapılan işkence, cinsel istismar ve diğer insan hakları ihlalleri de ABD'nin 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ni açıkça ihlal ettiğini göstermektedir. Ebu Gureyb'te çekilen işkence fotoğraflarının basına sızması uluslararası kamuoyunda büyük yankılar uyandırmıştır.

Ayrıca ABD operasyonlar sırasında yakalanan teröristleri uluslararası bir mahkemede yargılama konusunda da ikna edici olmayan gerekçelerle isteksiz bir tutum sergilemektedir. Bunlardan en önemlisi ise, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) ilişkin gösterilen gerektirir.

Mahkemeyi tanımayı ifade eden Roma Statüsü'nün Eski Başkan Clinton tarafından imzalanmasına karşın Bush Yönetimi, Mayıs 2002'de BM'yi resmi olarak

¹²² S/RES/1483(2003).

¹²³ BYERS, Michael: Soykırımdan ..., s. 164.

bilgilendirerek Mahkeme'ye karşı olacağını ve imzasını geri çekeceğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak da ABD'nin kendisinin de içinde bulunduğu taraf olmayan ülke yurttaşlarının bu mahkemede yargılanabilmesi ve Mahkeme'nin ABD aleyhine politize edilebileceği endişesi gösterilmiştir.¹²⁴

Tüm bu koşullar çerçevesinde, ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının uluslararası ayağını oluşturan Afganistan ve Irak Operasyonları uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve savaş hukuku açısından değerlendirildiğinde, büyük ölçüde meşruiyet zemininden uzak oldukları söylenebilmektedir. Afganistan'a yönelik harekât, dayandırıldığı meşru müdafaa hakkına bazı açılardan uygun bir görünüm arz eder ve büyük ölçüde destek bulurken; aynı değerlendirmeyi Irak Operasyonu için yapmak hiç mümkün değildir. 1945 öncesi uluslararası örf ve adet hukukunun kabul görmüş bir ilkesi olan önleyici meşru müdafaa hakkına dayanan harekât, daha baştan sakat doğmuş; ABD İngiltere dışında beklediği desteği alamamıştır.

Bunun da ötesinde, bu iki ülke BM Güvenlik Konseyi tarafından işgalci güçler olarak nitelendirilmiştir. Bu da ABD'nin Yeni Muhafazakârlık güdümündeki tek taraflı dış ve güvenlik politikası anlayışının bir sonucudur. Küresel güvenliği tehdit eden terörizme karşı dünya üzerindeki etkin süper gücünü kullanarak gerektiğinde tek başına hareket edebileceğini ilan eden ABD, 11 Eylül Saldırıları sonrasında terör mağduru ülke statüsünde arkasına aldığı muazzam desteği, Irak Operasyonu'ndan sonra karşısında bulmuştur. Bu da her ne olursa olsun terörizmle mücadelede uluslararası hukuk zemininden kaymaya başlayan bir devletin karşılaşacağı kaçınılmaz durumu en iyi şekilde göstermektedir.

¹²⁴ KAYA, İbrahim: Terörle Mücadele ..., s. 168.

SONUÇ

11 Eylül Saldırıları sonrası ABD'nin uluslararası terörizmle mücadele politikaları iki ana noktadan sonuçlara ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bunlardan ilki, ABD'yi hedef alan ve tarihin en büyük terör saldırıları olarak kabul edilen 11 Eylül Saldırıları'nın sadece ABD'nin değil, tüm dünyanın güvenlik algılamalarını değiştirmiş olmasıdır. İkinci ana nokta ise, ABD'nin terörizme mücadeleye ilişkin yürüttüğü politikadaki eksikliklerden yola çıkılarak daha etkin politikalar oluşturmaya yönelik öneriler getirilebilecek olmasıdır.

ABD 11 Eylül Saldırıları'nın ardından ulusal güvenlik stratejileri kapsamında alınan tedbirlerin bir sonucu olarak, kendi topraklarında başka herhangi bir terör saldırısı yaşamamıştır. Bu tedbirlerin, ancak özgürlüklerin kısıtlanması ve insan hakları ihlalleri dışarıda bırakıldığında, ABD'nin başarı hanesine yazılabilecek politikalar olduğu söylenebilir. Fakat terörizmle başarılı bir mücadelenin özgürlükleri kısıtlayarak ve devlete olan güveni sarsarak değil; gücünü ve desteğini halktan alarak gerçekleştirilebileceği unutulmamalıdır.

ABD'nin terörizmle mücadeleye ilişkin yürüttüğü uluslararası politikaların ise, zayıflıklar ve uluslararası hukuk ihlalleriyle şekillendiği söylenebilir. Nitekim Afganistan ve Irak Operasyonları, bunun en önemli kanıtlarıdır. Özellikle uluslararası ve ulusal kamuoyu desteğinden yoksun olan Irak Operasyonu, terörizmle mücadelede etkin bir politika olmak bir yana; yeni terör saldırılarını da tetikleyen bir stratejik hata olmuştur. 2003 yılında İstanbul'daki İngiliz Konsoloslugu ve İngiliz bankası HSBC ile başlayan; Madrid ve Londra'da devam eden terör saldırıları bunun en önemli göstergesidir.

Bu saldırıların yöneldiği hedeflerin ABD'ye Irak Operasyonu'nda destek veren ülkelere ait olduğu düşünüldüğünde, saldırılar oldukça anlamlıdır. ABD'nin kökünü

kazımak için yola çıktığı; ancak önemli liderleri hala yakalanamamış olan El Kaide tarafından gerçekleştirilen bu saldırılar, bu örgütün gücünü hala koruduğunun ve uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak kaldığının en açık göstergesidir.

ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının en çarpıcı sonucu ise, terörizmin zamanla alışılan olaylar haline getirilmiş olmasıdır. Zira 2003 yılındaki operasyonun başından beri Irak'ta her gün çok sayıda masum sivil hayatını kaybetmektedir. Özellikle, son dönemde artan iç çatışmalar ve her gün gerçekleşen terör eylemleri, dünya kamuoyunda o kadar alışkanlık yaratmıştır ki; medyada haber niteliği bile taşımamaktadır.

Başka bir ifadeyle, ABD terörizmi yok etmek ya da ortadan kaldırmak bir yana, onu Irak topraklarına taşımış ve adeta sıradanlaştırmıştır. Her gün gerçekleşen eylemler ve ölümler Irak'ta neredeyse bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Tüm bu sonuçlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, ABD'nin uluslararası terörizmle mücadelesinin tam olarak etkin ve başarılı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

ABD'nin terörizmle mücadele politikalarının eksikliklerinden yola çıkılarak geleceğe dair daha etkin politikaların önünü açacak yeni fikirlerin oluşmasını sağlamak mümkündür. Bu noktada getirilebilecek bazı önerilerin bu amaca hizmet edebileceği düşünülmektedir.

Öncelikle, uluslararası terörizmle mücadelede kullanılması gereken en önemli araç diplomasi'dir. Zira diplomasi, kapsayıcı ve uzun soluklu uluslararası terör örgütlerini politik olarak gözden düşüren, operasyonel olarak zayıflatan ve nihayetinde de en radikal gruplar üzerinde bile mutlak bir galibiyetle sonuçlanan çok etkili bir terörizmle mücadele stratejisidir. Sonradan tek taraflı ve dayatmacı bir tutum içinde hareket ederek darbeye uğratılmayan diplomasi, başarılı ve uzun vadeli başarıların önünü açacak; terörizmle mücadele politikalarına uluslararası

meşruiyet zemini sağlayacaktır. Başarılı bir diplomasinin en önemli sonucu ise, istihbarat paylaşımı ve teröristlerin iadesi gibi konularda elde edilecek avantajlardır.

İkinci olarak, ABD başta olmak üzere terörizmle mücadele yürüten devletler, sadece sıkı güvenlik önlemleri adı altında insanların özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalarla başarı elde edileceği yanılgısından kurtulmalıdırlar. Daha önce de sıkça değinildiği gibi temel insan hakları ve özgürlüklerini ciddi şekilde ihlal eden, baskıcı ve şiddet içeren politikalar, terörizmle mücadelede başarı getirmeyeceği gibi, aksine terör sempatisizliği riskini arttırabilmektedir. Bu da terörizmle mücadele politikalarının alabileceği en büyük darbedir.

Başarılı ve etkin bir istihbarat ile tespit edilecek doğru hedefler, hem toplumun büyük bir kesimini potansiyel terörist olarak algılanma kaygısından uzak tutacak hem de bu sayede temel hak ve özgürlükleri kısıtlanmayan toplum bu politikaların uygulanmasında devletin en büyük destekçisi ve işbirlikçisi olacaktır. Bu noktada ise, başarı büyük ölçüde kaçınılmaz olmaktadır.

Terörizmle mücadelede daha etkin politikalara ilişkin olarak getirilebilecek üçüncü öneri ise, uluslararası terörizmle mücadelede uluslararası hukukun üstünlüğü ilkesinin göz ardı edilmemesi gerektiğidir. Özellikle ABD gibi uluslararası barış ve güvenliğin koruyuculuğunu kendine misyon edinen bir ülkenin, uluslararası hukuka ve bu hukukun uygulayıcısı olan kurumlara olan bakış açısı, diğer ülkelere model teşkil etmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

ABD uluslararası hukuka ve uluslararası barış ve güvenliğin en önemli koruyucusu olan BM'ye bağlılık bir yana, Yeni Muhafazakârlar'ın da ifade ettiği gibi BM'yi kendi güvenlik ve dış politikalarını uygulamada, süreci geciktiren bir engel olarak görmüştür. Yakalanan teröristlerin uluslararası bir mahkeme tarafından yargılanmasına karşı olan ABD'nin, resmi bir şekilde UCM'yi tanımaktan vazgeçtiğini ilan etmesi ise, bu yolda attığı belki de en talihsiz adım olmuştur. Zira ABD'nin bu tutumu bir yandan uluslararası hukuk karşısında kendi konumunu

olumsuz yönde şekillendirirken, diğer yandan çok daha önemli bir biçimde söz konusu uluslararası kurumların da güvenilirliğinin ve işlevselliğinin sarsılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle uluslararası terörizmle mücadelede hukukun üstünlüğü ne kadar ön planda tutulursa, uluslararası işbirliği de aynı oranda güçlenecektir. Bu da başarılı politikaların önünü açacaktır.

Bu kapsamda özellikle ABD'ye özgün olarak getirilebilecek çok somut ve net bir öneri ise, idam cezasının kaldırılmasına ilişkindir. Zira ABD'de uzun yıllardır uygulanan idam cezası, terörizmle mücadele süreci içerisinde de Başkan Bush tarafından altı çizilerek vurgulanmıştır. ABD'de uygulanan idam cezası, diğer ülkelerin kendi topraklarında yakaladıkları teröristleri iade etme konusundaki en büyük çekincelerini oluşturmaktadır. Çünkü devletler terörist de olsa kendi vatandaşlarını, idam edileceği bilinen bir ülkeye iade etmeye çoğu zaman yanaşmamaktadırlar. Bu konuda uluslararası mahkemelere sıcak bakmayan ABD, kendi iç hukukunda yapacağı yasal bir düzenlemeyle, teröristlere yönelik idam cezasını kaldırabilir ve bunu diğer devletleri teröristleri iade etmesi yönünde teşvik edici bir unsur olarak kullanabilir.

Son olarak, başta ABD olmak üzere terörizmle mücadele eden Batı ülkelerine getirilebilecek önemli tavsiyelerden biri de inançlar arası diyalogun güçlendirilmesine yöneliktir. Özellikle son yüzyıla damgasını vuran terör saldırılarının arkasında radikal İslam ve cihat temeline dayanan terör örgütlerinin bulunması doğal olarak genel anlamda İslamiyet'e ve Müslümanlara olan bakış açısını olumsuz etkilemiştir. Bu noktada, terörizmle mücadelede çok hassas bir denge kurularak, hedef alınan unsurların İslamiyet'in ve Müslümanların ortak değerleri olmamasına dikkat edilmelidir.

Çeşitli etkinlikler ve propagandalarla vurgulanacak inançlar arası diyalog ve terörizm ile İslamiyet'in değerleri arasında korunacak hassas denge, radikal İslamcı terör örgütleri ile mücadelede, en önemli unsur teşkil eden Müslümanların da desteğinin alınmasına katkı sağlayacaktır.

Şüphesiz ABD'nin düştüğü mevcut hatalar ışığında bu önerilere daha fazlasının eklenmesi mümkündür. Her konuda olduğu gibi uluslararası terörizmle mücadelede de başarı ve etkinlik, geçmişte uygulanan politikaları iyi analiz etmeye ve getirilen önerileri uygun şekilde değerlendirerek aynı stratejik hatalara tekrar düşmemeye bağlıdır.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR VE MAKALELER

ACER, Yücel

- 2003 “Irak Savaşı ve Uluslararası İnsancıl Hukuk”, Ü. ÖZDAĞ, S. LAÇİNER ve S. ERKMEN (Derl.), Irak Krizi (2002-2003), Ankara: ASAM Yayınları, Ortadoğu Araştırmalar Dizisi, s. 325-347.
- 2003 “Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri”, Ermeni Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 8, 2003, s. 114-137.
- 2004 *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*. Ankara: Roma Yayınları.

ARİBOĞAN, Deniz Ülke

- 2007 *Terör Korku Hali*. (3. Baskı), İstanbul: Profil Yayıncılık.

ATAÖV, Türkkaya

- 2003 *11 Eylül: Terörle Savaş mı Bahane mi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

AYDIN, Devrim

- 2006 “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Ankara: USAK Yayınları, Cilt: 2, Sayı: 7 (Uluslararası Terörizm ve Hukuk Özel Sayısı), s.1-20.

AYDINER, Furkan

- 2007 *Amerika’da Yükselen İslam*. İstanbul: Nesil Yayınları.

BAKER, Debra

- 2008 “Saddam and Al Qaeda”,
http://www.americanthinker.com/2008/04/saddam_and_alqaeda_1.html, 10.05.2008.

BAL, İhsan

- 2006 *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplote Teorileri*. Ankara: USAK Yayınları.

BAL, İhsan (Derl.)

- 2006 *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. Ankara: USAK Yayınları.

BANTEKAS, Ilias

- 2003 “Current Development: The International Law of Terrorist Financing”, The American Journal International Law, Cilt: 97, Sayı: 2, s. 315-333.

BASSIOUNI, M. Cherif

- 2001 *International Terrorism: Multilateral Conventions (1937-2001)*, New York: Transnational Publishers.

BAŞEREN, Sertaç H.

- 1998 “Terörizm, Kavramsal Bir Değerlendirme ve Hukuki Mücadele Yaklaşımı”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:1, s. 155-168.
- 2003 “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 1, s. 51-58.

BEKTAŞ, Buket

- 2007 11 Eylül 2001 Terörist Saldırısı Neticesinde ABD'nin Güvenlik Algılamalarındaki Değişiklik. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Atılım Üniversitesi.

BENNETT, Christopher

- 2003 Terörizmle Savaş”,
<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/turkish/art2.html>,
25.03.2008.

BOZKURT, Enver

- 2007 *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı*. (3. Baskı), Ankara: Asil Yayınları.

BUTLER, Judith

- 2005 Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü. (Çev. Başak Ertür), İstanbul: Metis Yayınları.

BYERS, Michael

- 2002 “Terrorism The Use of Force and International Lawafter 11 September”, *International Law and Comparative Law Quarterly Cilt*: 51, No: 2, s.401-414.
- 2007 Soykırımdan Son Kırırma: Savaş Hukuku. (Çev. Hasret Dikici Bilgin), İstanbul: Detay Yayıncılık.

CHOMSKY, Noam

- 2002 Terörizm Kültürü. (Çev. Taha Cevdet), İstanbul: Pınar Yayınları.
- 2004 11 Eylül Sonrası Dünya Nereye Gidiyor. (Çev. Taylan Doğan, Nuri Ersoy, Mehmet Kara ve Ali Kerem), İstanbul: Aram Yayıncılık.

CLARK, Wesley K.

- 2004 Modern Savaşları Kazanmak: Terörizm ve Amerikan İmparatorluğu. (Çev. Atilla Berkeoğlu), İstanbul: Truva Yayınları.

CÖMERT, İbrahim

- 2006 Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı ve Uluslararası Hukuktaki Yeri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

ÇAYCI, Sadi

- 2006 “BM Güvenlik Konseyi’nin Terörle Mücadeleye İlişkin Kararları”, Stratejik Analiz, <http://www.asam.org.tr/temp/temp25.pdf>, 13.03.2008.

DAĞI, İhsan

- 2005 “Amerikan Karşıtlığı Neden?”, Liberal Düşünce Topluluğu, <http://www.liberal-dt.org.tr/index.php?lang=tr&message=article&art=288>, 11.05.2008.

DEDEOĞLU, Beril

- 2003 *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Derin Yayınları.
2006 “Terör ve Terörizmle Mücadelenin Paradoksal Olguları”, Avrasya Dosyası, Cilt: 12, Sayı: 3, s. 5-20.

DENKER, M. Sami

- 1997 *Uluslararası Terörizm: Türkiye ve PKK*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

DOBSON, C. and R. PAYNE

- 1982 *Counterattack: The West’s Battle Against The Terrorists*. New York: Facts on File.

EKŞİ, Muharrem

- 2008 “Uluslararası Sistemde Paradigma Değişimi Olasılığı: Füze Kalkanı Projesi ve ABD-Rusya İlişkileri”, http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1326, 14.05.2008.

ELLIS, Brent

- 2004 “If It’s Not Terrorism, It’s Not Relevant: Evaluating NATO’s Potential To Contribute To The Campaign Against Terrorism”, *Journal of Military and Strategic Studies*, Volume: 7, Issue:1, s.53-82.

ERBİL, Gamze

- 2004 “Bush Doktrini: Emperyalist Pragmatizm, Günü Gelmiş Yeni Muhafazakar Fikirler”, A. ŞİMŞEK ve G. ERBİL (Derl.), *Yeni Muhafazakar Yeni Muhafazakarlık: Temel Belgeler ve Eleştiriler*, İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi, s. 7-32.

ERNA, Sırrı Mete

- 2006 Soğuk Savaş Sonrası Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasının 11 Eylül 2001 Öncesi ve Sonrası Karşılaştırmalı İncelemesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

ERTAN, Fikret:

- 2003 *Amerika'nın Dönüşümü (1990-)*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.

ESPOSITO, John L.

- 2003 Kutsal Olmayan Savaş, İslamcı Terör. (Çev. Nuray Yılmaz ve Ertan Yılmaz), İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

FINJING, Fang

- 2006 “Countering Religious Terrorism From Its Idiosyncratic Perspective”, Proceeding of The First International Symposium On Global Terrorism and International Cooperation, Ankara: The Turkish General Staff Centre of Excellence Defence Against Terrorism Publications, s. 151-159.

GÖZTEPE, Ece

- 2004 “Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi Ya Da “Haklı Savaş”ın Haksızlığı Üzerine”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, s. 79-103.

GRAY, John

- 2004 El Kaide Modern Olmanın Anlamı. (Çev. Zehra Savan), İstanbul: Everest Yayınları.

GREENBERG, David

- 2001 “The Changing Face of Terrorism”, <http://www.slate.com/id/115391/>, 14.11.2007.

GÜZEL, Cemal

- 2002 “Korkunun Korkusu: Terörizm”, C. GÜZEL (Derl.), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç Yayınları, s. 7-19.

HALATÇI, Ülkü

- 2006 “11 Eylül Saldırıları ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Ankara: USAK Yayınları, Cilt: 2 Sayı: 7 (Uluslararası Terörizm ve Hukuk Özel Sayısı), s. 80-98.

HASGÜLER, M. ve M. B. ULUDAĞ

- 2004 *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*. Ankara: Nobel Yayınları.

JENKINS, Brian M.

- 2006 “The New Age of Terrorism”, RAND Corporation, National Security Research Division,
www.rand.org/pubs/reprints/2006/RAND_RP1215.pdf, 07.01.2008.

KAHRAMAN, Hasan Bülent

- 2006 *ABD Bu 11 Eylül’ü Çok Sevdi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.

KALIC, Sean N.

- 2005 “Combating A Modern Hydra Al Qaeda and the Global War on Terrorism”, Kansas: Combat Studies Institute Press Fort Leavenworth.

KASIM, Kamer

- 2007 “Terörle Mücadelede Bölgesel İşbirliği”,
<http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum.php?id=563>, 15.05.2008.

KAYA, İbrahim:

- 2003 “Irak Savaşı’nda Meşruiyet ve Cenevre Hukuku”, Ü.ÖZDAĞ, S. LAÇİNER ve S. ERKMEN (Derl.), *Irak Krizi (2002-2003)*, Ankara: ASAM Yayınları, Ortadoğu Araştırmalar Dizisi, s. 314-324.

- 2005 *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: USAK Yayınları.

KÖNİ, Hasan

- 2007 *Amerika’nın Dış Politikası*. İstanbul: Ekim Yayınları

KÖNİ, H. ve S. OĞAN

- “11 Eylül’ün Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından Şer Eksenine ile Flörte...”,
http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=85,
14.05.2008.

KRAJEWSKI, M. ve O. CAN

- 2003 “ABD’nde Terör Saldırısı ve Afganistan’a Karşı Savaş: Uluslararası Hukuk Hangi Yanıtları Verir?”,
www.e-akademi.org/incele.asp?konu=ABD'nde%20Terör%20Saldırısı%20ve%20Afganistan'a%20Karşı%20Savaş%20-%20Uluslararası%20Hukuk%20Hangi%20Yanıtları%20Verir&kimlik=1611189953&url=makaleler/ocan-3.htm, 23.03.2008.

KRISTOL, W. ve R. KAGAN

- 2004 “Yeni Reagancı Dış Politikaya Doğru”, A. ŞİMŞEK ve G. ERBİL (Derl.), *Yeni Muhafazakar Yeni Muhafazakarlık: Temel Belgeler ve Eleştiriler*, İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi, s. 37-54.

KÜLEBİ, Ali

- 2007 “NATO'nun Yenilgisi Yakın”,
http://www.haberinyeri.net/Dunya/NATO'nun-yenilgisi-yakin_5168.html, 27.03.2008.

LAÇİNER, Sedat

- 2001 “11 Eylül Olayları (Yeni Terörizm) ve Ermeni Terörü”, *Stratejik Analiz*, Cilt: 2, Sayı: 19, s. 30-46.
- 2004 “Fundamentalistler Savaşı: ABD’de Din ve Terör”, *Türk Harb-İş*, Sayı: 210, s. 23-27.
- 2006 “Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği”, İ.BAL (Derl.), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. Ankara: USAK Yayınları s. 291-350.
- 2006 “Uluslararası İlişkiler ve Terörizm”,
<http://www.usakgundem.com/makale.php?id=227>, 19.12.2006.

LAQUEUR, Walter

- 1977 *Terrorism*. Boston
- 2002 “Terörizmin Yorumlanması”, C. GÜZEL (Derl.),
Silinen Yüzler Karşısında Terör, Ankara: Ayraç Yayınları, s. 95-141.
- 2007 “Terrorism : A Brief History”, *Foreign Policy Agenda*, U.S. Department of State, Volume: 12, Number: 5,
<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0507/ijpe/laqueur.htm>,
29.10.2007.

LIEBER, Robert J.

- 2005 “Özgürlüğü Savunmak ve Geliştirmek”, *Commentary*, Amerikan Bilgi Merkezi,
<http://turkish.turkey.usembassy.gov/uploads/images/3QExYhwOOaRkohob6b4vsw/lieber.pdf>, 27.11.2007.

MARK, Roy

- 2007 “Bush Geçici Tele-Kulak Yasasını İmzalıyor”,
<http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=18861>,
12.03.2008.

MARTYN, Angus.

- 2002 “The Right of Self-Defence under International Law-the Response to the Terrorist Attacks of 11 September”,
<http://www.aph.gov.au/library/pubs/CIB/2001-02/02cib08.htm>,
22.03.2008.

MATTHEW, R.ve G. SHAMBAUGH

- 2005 “Sarkaç Etkisi: Teröre Karşı Demokratik Tepkilerde Görülen Değişiklikleri Açıklamak”, *Analyses of Social Issues and Public Policy*, Volume: 5, No: 1, Amerikan Bilgi Merkezi, s. 223-233, http://turkish.turkey.usembassy.gov/uploads/images/J7_lq8NbKO6JQ_Y8dq-Kw_g/shambaugh.pdf, 09.05.2008.

McCLINTOCK, Michael

- 2002 “Amerikan Doktrini ve Karşı Ayaklanmacı Devlet Terörü”, C. GÜZEL (Derl.), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç Yayınları, s. 255-303.

MORGAN, Matthew J.

- 2004 “The Origins of the New Terrorism”, <http://www.carlisle.army.mil/usawc/Parameters/04spring/morgan.pdf>, 31.10.2007.

MORGAN, R. ve I. HENSHAL

- 2006 Amerikan Yalanları. (Çev. Güneş Ayas ve Bora Alioğlu), İstanbul: Salyangoz Yayınları.

MUELLER, John

- 2006 “Is There A Stil Terrorist Threat?: The Myth Of The Omnipresent Enemy”, *Foreign Affairs, Religion & U.S. Foreign Policy*, New York: Volume: 85, No: 5, s. 3-8.

NELSON, C. Richard

- 2004 “NATO’nun Terörle Mücadeledeki Rolü”, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>, 25.03.2008.

O’CONNELL, Mary Ellen

- 2002 “The Myth of Preemptive Self-Defence”, *The American Society of International Law*, <http://www.asil.org/taskforce/oconnell.pdf>, 22.03.2008.

OLSHANSKY, Barbara

- 2007 “ABD’nin Teröre Karşı Gizli Savaşı ve Uluslararası Hukuk: Guantanamo Örneği”, <http://ihh.org.tr/OEzel-Dosyalar-Ayrintil.58+M5a12c82876a.0.html>, 28.05.2008.

O’ROURKE, R. and R. F. PERL

- 2001 “Terrorist Attack on USS Cole: Background and Issues for Congress”, Washington, D.C: Congressional Research Service, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB55/crs20010130.pdf>, 06.02.2008.

ÖZEREN, S. ve H. ÇİTLİOĞLU

- 2006 “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi”, İ. BAL (Derl.), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. Ankara: USAK Yayınları, s. 159-195.

PERL, Raphael F.

- 1998 “Terrorism: U.S. Response to Bombings in Kenya and Tanzania: A New Policy Direction?”, Washington, D.C.: Congressional Research Service, The Library Congress, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB55/crs19980901.pdf>, 03.12.2007.
- 2005 “Terrorism and National Security: Issues and Trends”, Congressional Research Servis, The Library Congress, <http://fpc.state.gov/documents/organization/49090.pdf>, 24.02.2008.
- 2001 “Terrorism, The Future and U.S. Foreign Policy”, Washington D.C.: Congressional Research Service, The Library of Congress, <http://www.fas.org/irp/crs/IB95112.pdf>, 03.12.2007.

PETER, Tom A.

- 2007 “National Intelligence Estimate: Al Qaeda Stronger And A Threat To US Homeland”, <http://www.csmonitor.com/2007/0718/p99s01-duts.html>, 01.06.2008.

PILLAR, Paul P.

- 2001 *Terrorism and U.S. Foreign Policy.*, Washington D.C: Brookings Institution.
- 2004 “Counterterrorism After Al Qaeda”, The Washington Quarterly, http://www.twq.com/04summer/docs/04summer_pillar.pdf, 01.06.2008.

ROSE, David

- 2005 Guantanamo: Amerika'nın İnsan Haklarına Karşı Savaşı. (Çev.Şule Gülmen), İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.

ROWE, Peter:

- 2002 “Responses to Terror: The New ‘War’ ”, Melbourne Journal of International Law, Volume: 3, s. 301-319, [http://www.mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2002\(2\)/04Rowe.pdf](http://www.mjil.law.unimelb.edu.au/issues/archive/2002(2)/04Rowe.pdf), 25.05.2008.

SEBESTYEN, L. ve GORKA

- 2006 “Madde Nasıl İşletildi”, NATO Dergisi, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/turkish/art1.html>, 26.03.2008.

SPECTER, Arlen

- 1996 “Senate Intelligence Committee Chairman Finds Khobar Towers Bombing Not the Result of an Intelligence Failure”,
<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB55/ssci.pdf>,
06.02.2008.

STHAN, Carsten

- 2003 “Security Council Resolutions 1368 (2001) and 1373 (2001): What They Say and What They Do Not Say”, European Journal of International Law,
http://www.ejil.org/forum_WTC/ny-stahn.pdf, 25.05.2008.

TAŞDEMİR, Fatma

- 2006 *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: USAK Yayınları.

TOPAL, A. Hamdi

- 2004 *Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma*. (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.

TARHANLI, Turgut

- 2003 “Kuvvet Kullanma, Meşruiyet ve Hukuk”,
<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg20/ttarhanli.pdf>, 14.05.2008.

WHELAN, Richard

- 2006 *El-Kaidecilik İslam’a Tehdit Dünya’ya Tehdit*. (Çev.Hüseyin Bağcı, Bayram Sinkaya ve Pınar Arıkan), Ankara: Platin Yayınları.

WILKINSON, Paul

- 1974 *Political Terrorism*. London
- 2002 “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, C. GÜZEL (Derl.), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç Yayınları, s. 180-188.
- 2007 “The Challenge of International Terrorism and Its Implications for the Rule of Law and Human Rights”, Commonwealth Ministers Reference Books, University of St Andrews.

WOODWARD, Bob

- 2004 *Saldırı Planı*. (Çev. Melih Pekdemir ve Şefika Kamcez), Ankara: Arkadaş Yayınları.

YALÇINER, Serhan

- 2006 “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, s. 98-119.

YAMAÇ, Fatih

- 2006 “11 Eylül 2001 Sonrası Fransız Terörle Mücadele Politikası”, İ. BAL (Derl.), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. Ankara: USAK Yayınları, s. 79-118.

YAMAN, Didem

- 2005 “11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar, Yasal Düzenlemeler”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Ankara: USAK Yayınları, Cilt: 1, Sayı: 1-2, s. 117-142.

YILMAZ, Ömer

- 2006 “İspanya Terörle Mücadele Tecrübesi: Medeniyetler İttifakı Olabilir mi?”, İ. BAL (Derl.), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. Ankara: USAK Yayınları, s. 119-158.

2. DİĞER KAYNAKLAR

ABD Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Enformasyon Programları Dairesi: “11 Eylül Sonrası Dünyasında İnançlar arası Diyalog”, Yeniden yapılanma ve Direng: 11 Eylül'den 5 Yıl Sonra, Ağustos 2006, <http://turkish.turkey.usembassy.gov/uploads/images/CUPPCnpczqPaEaTxAUUcUQ/11eylul.pdf>, 09.04.2007.

Air Transportation Safety and System Stabilization Act, <http://www.ustreas.gov/offices/domestic-finance/atsb/hr2926.pdf>, 04.03.2008.

Air Transportation Stabilization Board, <http://www.ustreas.gov/offices/domestic-finance/atsb/loan-guarantees.shtml>,

Americans & the World: “Terrorism: Support for Multilateral Approaches”, http://www.americans-world.org/digest/global_issues/terrorism/terrorism_multilat.cfm, 09.05.2008. Article 5 and the Case of the Terrorist Attacks Against the United States, <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 26.03.2008.

Article 5 of the Washington Treaty, <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 26.03.2008.

Authorization for Use of Military Force, [S. J. RES. 23] <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010918-10.html>, 03.03.2008.

BBC: “ABD’de CIA ve Pentagon Güç Kaybediyor”, 4 Aralık 2004, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/12/041208_usintelligence_bulen_taliriza.shtml, 20.02.2008.

BBC: “Afghanistan’s Civilian Deaths Mount”, 3 Ocak 2002, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1740538.stm, 11.04.2008.

- BBC: "Bush Admits to CIA Secret Prisons", 7 Eylül 2006,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/5321606.stm>, 30.05.2008.
- BBC: "Londra Saldırıları El Kaide Üstlendi", 5 Eylül 2005,
http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/09/050920_zawahiri_london.shtml, 20.05.2008.
- Bin Laden Is Higher Tech Than U.S., Says NSA Chief, 13.Şubat 2001,
<http://www.pcworld.com/article/id,41329-page,1/article.html>, 29.02.2008.
- CNN: "Bin Laden Says He Wasn't Behind Attacks", 16 Eylül 2001,
<http://www.cnn.com/2001/US/09/16/inv.binladen.denial/>, 15.03.2008.
- CNN: "U.S. Rejects Taliban Offer To Try Bin Laden", 7 Ekim 2001,
<http://archives.cnn.com/2001/US/10/07/ret.us.taliban/index.html>, 15.03.2008
- CNN: "White House Lists 10 Foiled Attacks", 15 Şubat 2006,
<http://www.cnn.com/2006/US/02/09/whitehouse.plots/index.html>, 20.05.2008.
- Counterterrorism Threat Assessment and Warning Unit National Security Division:
"Terrorism in The United States 1996",
<http://www.fbi.gov/publications/terror/terroris.pdf>, 01.11.2007.
- Executive Order Establishing Office of Homeland Security and the Homeland Security Council,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011008-2.html>, 03.03.2008.
- Exerpts From 1992 Draft "Defence Planning Guidance",
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/wolf.html>,
26.12.2007.
- Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order, September 24, 2001,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html>,
03.03.2008.
- Fact Sheet: Plots, Casings, and Infiltrations Referenced in President Bush's Remarks on the War on Terror,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/10/20051006-7.html>,
20.05.2008.
- Fact Sheet: The Protect America Act of 2007,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/08/20070806-5.html>,
12.03.2008.
- Fact Sheet: The Terrorist Threat to the U.S. Homeland: What The Administration Is Doing To Protect America From The Persistent, Evolving Threat From Al-Qaeda,
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/07/20070717-2.html>,
01.06.2008.
- Federal Register, Vol. 66, No. 181, September 18, 2001, Presidential Documents,
<http://www.defenselink.mil/ra/mobil/pdf/e.o.13223.pdf>, 03.03.2008.

- Foreign Language: Human Capital Approach Needed to Correct Staffing and Proficiency Shortfalls-January 2002,
<http://www.gao.gov/new.items/d02375.pdf>, 29.02.2008.
- Geneva Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War; August 12, 1949”, The Avalon Project at Yale Law School,
<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/geneva03.htm#art13>,
11.04.2008.
- Homeland Security Concl: “National Strategy for Homeland Security, October 2007,
<http://www.whitehouse.gov/infocus/homeland/nshs/NSHS.pdf>,
28.20.2007.
- Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004
http://www.nctc.gov/docs/pl108_458.pdf, 20.02.2008.
- Letter to President Bush on the War on Terrorism,
<http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm>, 26.12.2007.
- Letter To President Clinton on Iraq,
<http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm>, 26.07.2008.
- Measures To Eliminate International Terrorism,
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/768/19/PDF/N9576819.pdf?OpenElement>,13.04.2008.
- More US Hispanics Drawn To Islam,
<http://www.csmonitor.com/2006/0928/p03s02-ussc.html>, 09.05.2008.
- Most Wanted Terrorist Usama Bin Laden
<http://www.fbi.gov/wanted/terrorists/terbinladen.htm>, 01.06.2008.
- NATO’s Military Concept For Defence Against Terrorism,
<http://www.nato.int/ims/docu/terrorism.htm>, 14.12.2007.
- NATO's Contribution to the Fight against Terrorism,
<http://www.nato.int/terrorism/factsheet.htm> 25.03.2008.
- New York Times: “A Nation Challenged: American Muslims; Islam Attracts Converts By the Thousand, Drawn Before and After Attacks”, 22 Ekim 2001,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C07E2DB1F3EF931A15753C1A9679C8B63&scp=5&sq=22+october+2001+islam&st=nyt>, 11.05.2008.
- New York Times: “A Region Inflamed: Istanbul; Blasts Hit 2 British Sites in Turkey As Bush Visits Blair”, 21 Kasım 2003,
<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D02E7D9153BF932A15752C1A9659C8B63&scp=2&sq=istanbul+hsbc+attacks&st=nyt>, 20.05.2008.
- New York Times: “After Death, Questions About a Man and His Cause”, 27 Kasım 2006,
http://www.nytimes.com/2006/11/27/us/27suicide.html?_r=1&scp=1&sq=mala chi+ritscher&st=nyt&oref=slogin,09.05.2008.

- New York Times: "CIA Expanding Terror Battle Under Guise of Charter Flights", 31 Mayıs 2005,
http://www.nytimes.com/2005/05/31/national/31planes.html?_r=1&oref=slogin
30.05.2008.
- New York Times: "Diplomacy as Preferred Course for Turk-PKK Issue", 18 Ekim 2007,
<http://www.nytimes.com/cover/10-18-07/DiplomacyPreferredCourseForTurk.htm>, 26.05.2008.
- New York Times: "Missile Defense System Intercepts Rocket in Test", 2 Eylül 2006,
http://www.nytimes.com/2006/09/02/washington/02missile.html?_r=1,
23.02.2008
- NSA Didn't Share Key Pre-Sept. 11 Information, Sources Say, 6 Haziran 2002,
http://prisonplanet.com/nsa_didnt_share_key_pre_sept_11_information.htm,
29.02.2008.
- NTVMSNBC: "NYT: ABD Halkı Savaşın Rahatsız", 18 Eylül 2005,
<http://www.ntvmsnbc.com/news/341632.asp>, 09.05.2008.
- PATRIOT Yasası, "USA PATRIOT ACT 2001", <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c107:H.R.3162.ENR>, 04.03.2008
- PEW: "Fewer Say Islam Encourages Violence Views Of Muslim-Americans Hold Steady After London Bombings",
<http://pewforum.org/publications/surveys/muslims-survey-2005.pdf>,
09.05.2008.
- President Declares "Freedom at War with Fear", "Address to a Joint Session of Congress and the American People",
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>,
22.03.2008.
- Project For The New American Century,
www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm, 26.12.2007.
- Radikal: "ABD ve İngiltere Irak'a Saldırdı", 07 Ekim 2002,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=49002>, 01.04.2008.
- Radikal: "Amerikan Askerlerinin İntiharları Gizleniyor", 7 Mayıs 2008,
<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Detay&ArticleID=876509&Date=07.05.2008&CategoryID=81>, 07.05.2008.
- Radikal: "Bin Ladin'in Kuryeleri," 23 Eylül 2001,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=15318>, 01.06.2008.
- Radikal: "CIA'nin Hapishane Uçakları", 27 Kasım 2005,
<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=EklerDetay&ArticleID=873234&Date=05.10.2008&CategoryID=42>, 30.05.2008.
- Radikal: "Dağdan inince yakayı ele verdi", 2 Haziran 2003,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=77003>, 06.02.2008.
- Radikal: "Savaş İnkna Savaşı Başlattılar" 07 Ekim 2002,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=49054>, 01.04.2008.

- Radikal: “Vur Dedik Öldürdü Raporu”, 08 Aralık 2002,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=59023>, 02.04.2008.
- Radikal: “11 Eylül Bantlarda”, 9 Haziran 2002,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=40012>, 29.02.2006.
- Response to Terrorism, NATO Brifing 2005,
<http://www.nato.int/docu/briefing/rtt/rtt-e.pdf>, 28.03.2008.
- Reuters: “Post 9/11, Islam Flourishes Among Blacks”, 25 Şubat 2007,
<http://www.reuters.com/article/topNews/idUSN2121536220070225>,
11.05.2008.
- Statement by NATO Secretary General, Lord Robertson,
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, 11.05.2008.
- Statement By The Secretary General On The Conclusion Of Operation Eagle Assist,
<http://www.nato.int/docu/update/2002/04-april/e0430a.htm>, 27.03.2008.
- Statement For The Record By Lieutenant General Michael V. Hayden, 17 October
2002, <http://www.nsa.gov/releases/relea00064.pdf>, 09.09.2007.
- Statement on Signing the Omnibus Diplomatic Security and Antiterrorism Act of
1986, August 27th, 1986,
<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=37781>, 26.12.2007
- Statement to the Press by NATO Secretary General, Lord Robertson, on the North
Atlantic Council Decision On Implementation Of Article 5 of the Washington
Treaty following the 11 September Attacks against the United States,
<http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011004b.htm>, 25.03.2008.
- Summary of Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act Of 2004, December
6, 2004, [http://www.senate.gov/~govt-
aff/_files/ConferenceReportSummary.doc](http://www.senate.gov/~govt-aff/_files/ConferenceReportSummary.doc), 22.02.2008
- The Department of Homeland Security, President George W. Bush, June 2002,
<http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/book.pdf>, 24.02.2008.
- The European Convention on the Suppression of Terrorism,
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/090.htm>, 13.04.2008.
- The Guardian: “More Than 50 Killed in Blasts”, 8 Temmuz 2005,
<http://www.guardian.co.uk/world/2005/jul/08/terrorism.politics>, 20.05.2008.
- The Hawala Alternative Remittance System And Its Role In Money Laundering,
[http://www.interpol.int/Public/FinancialCrime/MoneyLaundering/Hawala/defa
ult.asp](http://www.interpol.int/Public/FinancialCrime/MoneyLaundering/Hawala/default.asp), 01.06.2008.
- The National Security of The United States of America, September 2002,
www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf, 04.01.2008.
- TIME: “Inside the CIA’s Secret Prison Program”, 13 Ekim 2006,
<http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1546119,00.html>, 30.05.2008.

- U. S. Department of Homeland Security: “Securing Our Homeland, Strategic Plan,
http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/DHS_StratPlan_FINAL_spread.pdf,
24.02.2008.
- U.S. Department of Defence: “Five-Year Afghanistan Report,
<http://www.defenselink.mil/home/dodupdate/For-the-record/documents/afghanfactsheet20061019.pdf>, 11.04.2008.
- U.S. Department of Justice: “Report From The Field: The Usa Patriot Act At Work,
July 2004,
http://www.usdoj.gov/olp/pdf/patriot_report_from_the_field0704.pdf,
18.09.2007.
- U.S. Department of Justice: “Terrorism 2000-2001”,
http://www.fbi.gov/publications/terror/terror2000_2001.pdf, 01.11.2007.
- USA TODAY: “USA’s Muslims Under A Cloud”, 10 Ağustos 2006,
http://www.usatoday.com/news/nation/2006-08-09-muslim-american-cover_x.htm , 09.05.2008.
- USAK Terör Algılaması Anketi, 3 Ağustos 2005,
<http://www.usakgundem.com/haber.php?id=1122>, 05.12.2006.
- VOA News: “İstihbarat Reformu Kongre'den Geçti”, 9 Aralık 2004,
<http://www.voanews.com/turkish/archive/2004-12/a-2004-12-09-2>, 20.03.2008.
- Zaman: “NATO Kararı Emsal Olacak”, 03 Ekim 2001,
<http://arsiv.zaman.com.tr/2001/10/03/dishaberler/dishaberler.htm>, 26.03.2008.
- 9/11 Commission Report, 2004.